

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta ekonomická**

PODNIKÁNÍ V RURÁLNÍM PROSTORU

Ing. Veronika Vorobljevová

**disertační práce
k získání akademického titulu doktor
v oboru Podniková ekonomika a management**

**Školitel: doc. RNDr. Marie Novotná, CSc.
Katedra geografie**

Plzeň 2023

**University of West Bohemia
Faculty of Economics**

RURAL ENTREPRENEURSHIP

Ing. Veronika Vorobljevová

**Ph.D. Thesis for academic degree doctor
in the study field
Business Economics and Management**

**Supervisor: doc. RNDr. Marie Novotná, CSc.
Department of Geography**

Pilsen 2023

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. RNDr. Marii Novotné, CSc. za věnovaný čas při společných konzultacích v průběhu celého doktorského studia, za odborné rady a cenné připomínky, jež přispěly k dokončení disertační práce.

Dále bych chtěla poděkovat za poskytnutí dat v rámci projektu Technologické agentury ČR TL03000527 *Vnitřní a vnější periferie v regionálním rozvoji Česka*.

Děkuji za účast expertům v rámci realizovaného výzkumného šetření Delphi metodou, jež významně přispěli svými názory do studované problematiky.

Děkuji rodině, přátelům a kolegům za projevenou podporu v průběhu celého studia.

Anotace

Předložená disertační práce se zabývá výzkumem podnikání na periferním venkově v České republice. V práci bylo využito dotazníkové šetření, Delphi metoda, expertní rozhovory a statistické metody ve vlastních výzkumech. V teoretické části byl vymezen venkov, podnikání, historie souvisící s podnikáním na venkově a aktéři rurálního prostředí a jejich vztah k podnikání na venkově. V praktické části jsou představeny realizované výzkumy, uskutečněné prostřednictvím výše uvedených metod, které byly většinou prováděny se zaměřením na venkov ve vnitřní periferní oblasti západních Čech. Kapitoly v teoretické části práce byly založeny na syntéze poznatků z domácí a zahraniční literatury, převážně ekonomické a geografické. Data použitá v teoretické části vycházejí z Českého statistického úřadu a jiných státních institucí.

Na teoretickou část navazují cíle práce a popis metodiky v této práci použité. Detailní použití těchto metod a designů jednotlivých výzkumů je popsáno v praktické části práce, a to u jednotlivých výzkumů zvlášť. Stejně tak je uvedeno i představení jednotlivých výsledků těchto výzkumů, které se týkají historie a současnosti situace ekonomických subjektů na západočeské periferii. Dále se jedná o sběr dat vztahující se k dotacím do podnikání, rizikům a problémům podnikání na periferním venkově, ekonomickým příležitostem a perspektivám na venkově či dopadům automatizace, robotizace a digitalizace na venkovské podnikání. Data jsou posbírána od veřejnosti a podnikatelů za pomoci dotazníkového šetření a expertů z akademické sféry, ekonomů a starostů obcí, u nichž je použito tříkolové šetření v rámci kvalitativního výzkumu Delphi metodou. Byl realizován rozhovor s příslušníky rodinné farmy z periferní oblasti, kteří odpovídají na identické otázky jako experti z výzkumného šetření Delphi metodou. Cílem bylo identifikovat případné rozdíly. Tato data jsou navzájem srovnávána a mnohdy se na tom stavějí a rozvějí klíčová zjištění. Práce se dále zaměřuje na výzkum, jak ovlivňují dotace stávající situaci místních podnikatelů z vybraných obcí periferní oblasti. Pro zhodnocení účinnosti poskytovaných dotací byl realizován expertní rozhovor. Závěrem jsou zodpovězeny zadané obecné výzkumné otázky, představeny přínosy výzkumu a sumarizovány identifikované příležitosti pro další akademický výzkum. Závěry z práce ukazují, že struktura ekonomických aktivit na českém periferním venkově se mění. Počet ekonomických subjektů působících (dále „ES“) ve výzkumu, vývoji a vzdělání roste, zatímco ES z primárního sektoru či řemesla postupně ubývají. Ukázalo se, že možnosti podnikání na venkově jsou ovlivňovány zejména dotacemi,

které podnikatelským subjektům umožňují udržet se v chodu a stimulují vstup do podnikání na venkově pro nové podnikatele. Dotace jsou na venkově přítomné a jsou důležité pro podnikání v zemědělství. Za největší rizika pro podnikání jsou na venkově označovány kromě problémů strany poptávky také problematika dopravy a demografického vývoje na venkově.

Klíčová slova: venkov, periferie, podnikání, ekonomická aktivita, zemědělství, dotace

Annotation

This dissertation deals with research on entrepreneurship in peripheral rural areas of the Czech Republic. It makes use of questionnaire survey, the Delphi method, expert interviews and statistical methods in the author's own research. The theoretical part defines rural areas, entrepreneurship, history related to rural entrepreneurship and actors of the rural environment and their relationship to rural entrepreneurship. The practical part presents the research carried out using the above mentioned methods, mostly focused on rural areas in the inner periphery of western Bohemia. The chapters in the theoretical part of the thesis are based on the synthesis of knowledge from domestic and foreign literature, mainly economic and geographical. The theoretical part is based on data from the Czech Statistical Office or other state institutions. The theoretical part is followed by the objectives of the thesis and a description of the methodology used. The detailed application of these methods and research designs is explained in the practical part of the thesis, separately for each research. The practical part then presents the individual results of these researches, which concern the history and present situation of economic entities in the West Bohemian periphery. They also include data collection related to business subsidies, risks and problems of entrepreneurship in peripheral rural areas, economic opportunities and prospects in rural areas, and the impact of automation, robotics and digitisation on rural entrepreneurship. The data were collected from the public and entrepreneurs using a questionnaire survey, and from experts from academia, economists and mayors of municipalities using a three-round survey in a qualitative research based on the Delphi method. An interview was conducted with a family farm in the peripheral area, containing identical questions as the Delphi survey conducted among experts, with the aim to identify any differences. These data are compared to develop key findings. The thesis also focuses on research on how the subsidy affect the current situation of local entrepreneurs from selected municipalities in the peripheral area. An expert interview was conducted to assess the effectiveness of the subsidies provided. Finally, the general research questions are answered, the contributions of the research are presented and the identified opportunities for further academic research are summarised. The conclusions of the paper show that the structure of economic activities in the Czech peripheral countryside is changing. The number of economic entities working in research, development and education is increasing, while their number in the primary sector

or crafts is gradually declining. The research shows that rural business opportunities are mainly influenced by subsidies, which enable businesses to sustain their existence and stimulate entry into rural business for new entrepreneurs. Subsidies are present in rural areas and are important for agricultural entrepreneurship. In addition to demand-side issues, the biggest risks to rural business are identified as transport and demographic issues.

Key words: rural area, periphery, entrepreneurship, economic activity, agriculture, subsidies

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma

„Podnikání v rurálním prostoru“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí disertační práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne

.....

podpis autora

Obsah

Seznam tabulek	12
Seznam obrázků	15
Seznam použitých zkratk	18
Úvod	20
1 Teoretická východiska	23
1.1 Vymezení pojetí venkova.....	24
1.1.1 Typologie venkova	27
1.1.2 Periferie.....	30
1.1.3 Funkce venkova	34
1.1.4 Odlišnosti mezi městem a venkovem	36
1.2 Podnikání.....	37
1.2.1 Historický přehled podnikání na českém venkově v letech 1918–1989... 44	
1.2.1.1 Podnikání na venkově za První republiky	45
1.2.1.2 Podnikání na venkově za Protektorátu Čechy a Morava.....	47
1.2.1.3 Podnikání na venkově po roce 1945.....	47
1.2.1.4 Podnikání na venkově od roku 1990	49
1.2.2 Podpora podnikání na venkově.....	51
1.2.2.1 Podpora podnikání ze strany EU	56
1.2.2.2 Podpora podnikání ze strany ČR	61
1.2.2.3 Význam dotací pro rozvoj podnikání v periferních oblastech.....	64
1.2.3 Procesy a změny působící na podnikání venkově	67
1.2.3.1 Kontraurbanizace a význam pro podnikání	71
1.2.4 Kontextuální problémy podnikání na venkově	73
1.2.5 Nové příležitosti podnikání na venkově	77

1.2.5.1	Budoucnost podnikání v zemědělství na českém venkově.....	79
1.3	Aktéři rurálního prostředí.....	81
1.3.1	Aktéři rurálního prostředí na lokální, krajské a národní úrovni	81
1.3.2	EU jako významný aktér rurálního prostředí.....	86
1.3.3	Postavení a role aktérů v zemědělství.....	88
2	Cíle a metodika výzkumu	93
2.1	Cíle práce	93
2.2	Obecné a specifické výzkumné otázky	94
2.3	Design výzkumu.....	94
2.4	Použité vědecké metody zkoumání.....	96
2.4.1	Statistické metody.....	96
2.4.2	Polostrukturované dotazníkové šetření	97
2.4.3	Delphi metoda.....	98
2.4.4	Expertní rozhovor	100
3	Výzkumná část	101
3.1	Analýza území Jihočeského a Plzeňského kraje v roce 1921	101
3.1.1	Metodika	101
3.1.2	Datové zdroje.....	104
3.1.3	Výsledky	105
3.1.4	Závěr	109
3.2	Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních oblastech venkovského prostoru západních Čech v současnosti.....	110
3.2.1	Geografická charakteristika zkoumaného území	111
3.2.2	Metodika	115
3.2.3	Hodnocení podnikatelských aktivit	116

3.2.4	Diskuse a závěr	132
3.3	Dotazníkové šetření - Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově.....	136
3.3.1	Metodika	136
3.3.2	Výsledky	138
3.3.3	Závěr	155
3.4	Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově.....	157
3.4.1	Metodika	158
3.4.2	Výsledky	160
3.4.3	Závěr	165
3.5	Výzkumné šetření Delphi metodou.....	167
3.5.1	První kolo výzkumného šetření Delphi metodou	168
3.5.2	Druhé kolo výzkumného šetření Delphi metodou	170
3.5.3	Třetí kolo výzkumného šetření Delphi metodou	179
3.5.4	Závěry k šetření Delphi metodou.....	183
3.5.5	Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem	186
3.6	Poskytování dotací podnikatelům a obcím v periferním prostoru	188
3.6.1	Obce z periferního prostoru	189
3.6.2	Poskytování dotací FO a PO ve vybraných obcích.....	196
3.6.3	Expertní rozhovor o poskytování podnikatelských dotací.....	201
	Závěr	205
	Seznam použitých zdrojů	211
	Přehled publikovaných prací autora.....	223
	Seznam příloh.....	224

Seznam tabulek

Tab. 1: Možnost získat exkluzivní postavení na místním trhu jako lokalizační faktor ..	43
Tab. 2: Roční sazba daně z příjmů fyzických osob v KČS podle zákona č. 78/1952 Sb.	48
Tab. 3: Sazby živnostenské daně právnických osob v KČS podle zákona č. 79 z roku 1952	49
Tab. 4: Vývoj vybraných ukazatelů spotřebních družstev sdružených ve Svazu českých a moravských družstev v letech 1987 – 1995	50
Tab. 5: Matice aktérů	82
Tab. 6: Pracující osoby celkem v zemědělství ČR	83
Tab. 7: Vybrané základní ukazatele zemědělství v některých zemích EU za rok 2019 .	87
Tab. 8: Vybrané hlavní ukazatele rozdílů mezi zemědělstvím a životním prostředím v některých zemích EU za rok 2018	89
Tab. 9: Vlastnická struktura obhospodařované zemědělské půdy	91
Tab. 10: Využití obhospodařované zemědělské půdy v ekologickém zemědělství	92
Tab. 11: Souhrnné informace o zkoumaných obcích vybraného území	106
Tab. 12: Souhrnné informace o ekonomicky neaktivních obyvatelích ve zkoumaném území	106
Tab. 13: Třídy povolání v zemích Československé republiky v roce 1921 (podle příslušnosti k třídě povolání na 1000 obyvatel)	107
Tab. 14: Třídy povolání v Československé republice v porovnání se zkoumaným územím v roce 1921	108
Tab. 15: Rozdělení mužů a žen dle tříd povolání	108
Tab. 16: Velikostní struktura obcí ve zkoumaném regionu (2022)	112
Tab. 17: Ekonomická aktivita podle ORP a nezaměstnanost ve zkoumaném regionu.	114
Tab. 18: Další charakteristiky obcí	114
Tab. 19: Časová dostupnost krajského města a do ORP	115

Tab. 20: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel.....	117
Tab. 21: Průměrný počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel – právnické osoby (k 30.09. 2022).....	119
Tab. 22: Průměrný počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel – fyzické osoby (k 30.09. 2022).....	119
Tab. 23: Počet ekonomických subjektů podle počtu zaměstnanců na 100 obyvatel	120
Tab. 24: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet zaniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel	125
Tab. 25: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel	129
Tab. 26: Respondenti dle původu - kraje.....	159
Tab. 27: Respondenti dle původu - velikost obce.....	159
Tab. 28: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 1. otázka.....	170
Tab. 29: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 2. otázka.....	172
Tab. 30: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 3. otázka.....	173
Tab. 31: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 4. otázka.....	175
Tab. 32: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 5. otázka.....	176
Tab. 33: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 6. otázka.....	177
Tab. 34: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 7. otázka.....	178
Tab. 35: Pořadí odpovědí u 1. otázky – Budoucnost ES podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci	179
Tab. 36: Pořadí odpovědí u 2. otázky – Perspektivy přesunu některých oborů podnikání z měst na venkov.....	180
Tab. 37: Pořadí odpovědí u 3. otázky – Jak se promítá současný stav dopravní infrastruktury a dopravní obslužnosti ve stávající možnostech podnikání na venkově	180

Tab. 38: Pořadí odpovědí u 4. otázky – Jak se do podnikání na venkově promítá a bude promítat změna věkově struktury obyvatelstva	180
Tab. 39: Pořadí odpovědí u 5. otázky – Role zemědělství v dalších letech v rozvoji venkova.....	181
Tab. 40: Pořadí odpovědí u 6. otázky – Role tradičních řemesel v dalších letech v rozvoji venkova.....	181
Tab. 41: Pořadí odpovědí u 7. otázky – Vliv dotací na stávající situaci podnikání na venkově	181
Tab. 42: Poskytnuté dotace ze státního rozpočtu vybraným obcím (v Kč)	196
Tab. 43: Počet ekonomických subjektů dle právních forem ve vybraných obcích	197
Tab. 44: Celkové čerpání dotací dle právních forem ve vybraných obcích za období 2014–2021 (v Kč).....	198
Tab. 45: Počet dotací dle právních forem ve vybraných obcích za období 2014–2021...	199
Tab. 46: Průměrná výše jedné dotace ve vybraných obcích za období 2014–2021	200

Seznam obrázků

Obr. 1: Typologie venkovského prostoru ČR dle Perlína z roku 1998.....	28
Obr. 2: Vnitřní periferie	32
Obr. 3: Bioplynové stanice ve venkovských obcích: celková instalovaná kapacita dle stavu v roce 2018	35
Obr. 4: Model přelévání znalostí	42
Obr. 5: Vymezení funkčních městských oblastí (FUA) a metropolitních oblastí pro integrované teritoriální investice (MO ITI)	52
Obr. 6: Cenová mapa nemovitostí v ČR podle cenového indexu.....	53
Obr. 7: Model mediánových mezd pro ORP dle dat ČSÚ - SLDB 2011	53
Obr. 8: Negativní externality v dopravě	54
Obr. 9: Rozpočtová soustava v ČR	55
Obr. 10: Vývoj klíčových proměnných v zemědělské dimenzi politiky rozvoje venkova v rámci SZP EU v průběhu její existence	56
Obr. 11: Politika rozvoje venkova v rámci SZP EU.....	57
Obr. 12: Projekty realizované v rámci Programu rozvoje venkova 2014 – 2020.....	58
Obr. 13: Hrubá míra migračního salda obyvatel ve vybraných krajích České republiky v letech 2012–2018.....	60
Obr. 14: Podíl rekreačních objektů v jednotlivých obcích ČR dle dat ČSÚ - SLDB 2011	62
Obr. 15: Dopravní dostupnost z obcí do krajských center individuální automobilovou dopravou v roce 2020 ve vybraných krajích ČR	65
Obr. 16: Doba dojížděky na 8:00 z obcí do krajských center hromadnou dopravou v roce 2020 ve vybraných krajích ČR	70
Obr. 17: Hodnocení občanského vybavení a služeb ve venkovských obcích (v %)	74
Obr. 18: Podpora vybraným krokům Vlády ČR u opatření zmírňujících dopady změny klimatu.	79

Obr. 19: Rozdělení výdajů SZP podle zemí za rok 2020.....	88
Obr. 20: Schéma smíšeného výzkumu disertační práce	95
Obr. 21: Schéma zpracování dat	102
Obr. 22: Mapa zkoumaného území.....	103
Obr. 23: Vymezení zkoumaného regionu	111
Obr. 24: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty ekonomických subjektů	118
Obr. 25: Hustota ekonomických subjektů v roce 2022.....	121
Obr. 26: Ekonomické subjekty v zemědělství na 100 obyvatel v obcích v roce 2022 .	123
Obr. 27: Ekonomické subjekty ve stavebnictví na 100 obyvatel v obcích v roce 2022	124
Obr. 28: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty zaniklých ekonomických subjektů v letech 2008–2021	126
Obr. 29: Počet zaniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel v obcích podle velikosti v letech 2008–2021	127
Obr. 30: Zaniklé ekonomické subjekty na 100 obyvatel v obcích v letech 2008–2021	128
Obr. 31: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty vzniklých ekonomických subjektů v letech 2008–2020.....	130
Obr. 32: Počet vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel v obcích podle velikosti v letech 2008–2020	130
Obr. 33: Nově vzniklé ekonomické subjekty na 100 obyvatel v obcích v letech 2008–2020	131
Obr. 34: Rozdělení respondentů dle jejich povolání a velikosti, kde žijí (počet respondentů).....	139
Obr. 35: Rozdělení respondentů dle velikosti.....	139
Obr. 36: Zájem populace na podpoře podnikání ve venkovském prostoru dle počtu respondentů.....	140
Obr. 37: Přehled odpovědí na otázku na přehled k legislativní úpravě podnikání	142

Obr. 38: Graf - Přehled odpovědí na otázku: Co je podle vás nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru?	145
Obr. 39: Graf - Přehled odpovědí na otázku: Jak moc vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti:	146
Obr. 40: Vstupuje do rozhodování podnikání ve venkovském prostoru faktor dotací? 147	
Obr. 41: Do jaké míry ovlivňuje směřování k podnikání ve venkovském prostoru stupeň dosaženého vzdělání?	148
Obr. 42: Je způsob života v městské aglomeraci rozdílný proti způsobu života ve venkovském prostoru?	152
Obr. 43: Do jaké míry se do budoucna dají očekávat rozpory mezi populací venkovského prostoru a populací velkých aglomerací a jejich vliv na podnikatelské aktivity?	153
Obr. 44: Do jaké míry ovlivní zpřísnující se ekologická pravidla a ochrana životního prostředí zájem o podnikání ve venkovském prostoru?.....	154
Obr. 45: Lze očekávat v důsledku dynamiky změn v industrializačních a globalizačních procesech změnu v přístupu k podnikání ve venkovském prostoru?.....	155
Obr. 46: Co je podle Vás nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru?	161
Obr. 47: Do jaké míry vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti?	162
Obr. 48: Vývoj plnění celkových příjmů u vybraných obcí	193
Obr. 49: Poskytnuté účelové dotace ze státního rozpočtu za období 2014–2021 na 1 obyvatele (v Kč).....	194

Seznam použitých zkratek

ArcGIS	Geografický informační systém určený pro práci s prostorovými daty
CAP	Common Agricultural Policy
CR	Cestovní ruch
CZ-NACE	Klasifikace ekonomických činností
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika (1918–1939 a 1945–1960)
ČSSR	Československá socialistická republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Ekonomické subjekty
ESPON	Evropská monitorovací síť pro územní rozvoj a soudržnost
EAO	Ekonomicky aktivní obyvatelstvo
EU	Evropská unie
FO	Fyzická osoba
HDP	Hrubý domácí produkt
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
MAS	Místní akční skupiny
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PO	Právnícká osoba
RED	Registr dotací

RES	Registr ekonomických subjektů
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZP	Společná zemědělská politika

Úvod

Téma venkova a jeho proměn je v současné době v kontextu demografických změn, klimatické změny a dopadů globalizace diskutovanou problematikou. Nejčastěji jsou pak v tomto směru ve vztahu k venkovu zkoumány rozvojové možnosti venkovských obcí, které se týkají především ekonomických aktivit na venkově nebo adaptačních opatření na tyto jevy.

Studium a realizovaný výzkum v této práci se soustředí na podnikání na venkově v České republice. Práce je interdisciplinárně zaměřena na problematiku rozvoje podnikání v rurálních oblastech České republiky, přičemž se také zabývá historickým vývojem podnikání na venkově od vzniku První republiky. Z celé venkovské ekonomiky se práce nejvíce soustředí na situaci zemědělských podnikatelů v rurálním prostoru. Z časového hlediska se disertační práce zabývá především současným stavem ekonomických aktivit ve venkovském prostoru. V teoretické části je definován rámec základních pojmů, týkajících se problematiky podnikání a venkova. Z prostorového hlediska se práce zajímá především o tu část českého venkova, o které se mluví jako o periférii, přičemž výzkum autorky práce se soustřeďuje do vnitřních periférií jihozápadních Čech. Pro tento úvodní text si práce vystačí s definicí, že pojmem venkov je označováno území, které je charakteristické nízkou hustotou zalidnění, nižší koncentrací lidských aktivit a převahou přírodních procesů (Svobodová & Věžník, 2014, s. 10-12). Venkov však může být vnímán do značné míry individuálně, proto se vymezení pojmu venkov ještě věnuje rozsáhlejší část práce v úvodu teoretické části.

V rámci studovaného ekonomického oboru *Podniková ekonomika a management* je tedy výzkumnou oblastí této práce podnikání v rurálním prostoru. Výzkumným tématem je stanoveno podnikání v rurálním prostoru ve zvoleném území vnitřní periferie na pomezí Plzeňského, Jihočeského, Středočeského a Ústeckého kraje.

Práce analyzuje a vyhodnocuje reálnou situaci v ekonomických aktivitách nejen v současnosti, ale také ji porovnává se situací v dřívějších dobách samostatné Československé republiky, hlavně se stavem z První republiky. Práce v tomto směru analyzuje ekonomickou situaci na českém venkově ve 20. letech 20. století a nalézá co největší množství specifík sledovaného území. Přínos pro práci spočívá v tom, že se analyzují hlavní skutečnosti, které se podílejí na vývoji venkovského prostředí

(a podnikání v něm samotném). V moderní době se pak sleduje dopad přijímaných politik EU a státu (například v případě dotací). Toto jsou dva nejdůležitější komponenty práce, které přispívají k hlavnímu cíli, což je analyzovat současné podnikání na venkově, jeho problémy a přednosti. V rámci toho jsou porovnány a analyzovány změny ve venkovském prostoru, které se udály za posledních sto let.

Byť se to nezdá, problematika venkovského prostoru zasahuje do mnoha oblastí. Přes určitou snahu státu o podporu venkovského prostoru, je zde stále několik otázek, se kterými je spojován i výzkum disertační práce – tedy ukázat, jak ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově.

Cíle práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem disertační práce bylo zjistit specifika podnikání v českém rurálním prostoru (resp. v českém periferním prostoru), identifikovat hlavní problémy a rizika spojená s podnikáním na venkově a nalézt činitele, které mohou poskytnout východiska pro rozvoj potenciálu pro podnikání v rurálním prostoru, resp. v jeho periferních oblastech.

Pro dosažení hlavního cíle práce jsou stanoveny obecné výzkumné otázky disertační práce.

1. obecná výzkumná otázka: *Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit v českých venkovských periferních obcích a jak se liší od situace na začátku 20. století?*

2. obecná výzkumná otázka: *Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově?*

3. obecná výzkumná otázka: *Jaké jsou perspektivy vývoje podnikání na českém periferním venkově?*

Součástí kapitoly 3 Cíle a metodika výzkumu jsou uvedeny specifické výzkumné otázky k uvedeným obecným výzkumným otázkám.

Struktura práce

Disertační práce je rozdělena do 3 hlavních kapitol. První kapitola se zabývá teoretickými východisky práce. Je vymezeno pojetí venkovského prostředí (podkapitola č. 1.1) a podnikání (podkapitola č. 1.2). Práce se dále zabývá historickým vývojem podnikání na českém venkově v podkapitole č. 1.2.1. Jsou charakterizovány specifika a podpora

podnikání na venkově (dotace) v podkapitole č. 1.2.2, analyzovány procesy (podkapitola č. 1.2.3) a problémy působící na podnikání na venkově (podkapitola č. 1.2.4). Jsou diskutovány nové příležitosti podnikání na českém venkově (podkapitola č. 1.2.5) a uvedení aktéři v rurálním prostředí (podkapitola č. 1.3). Následuje kapitola č. 2 Cíle a metodika výzkumu, ve které jsou představeny použité vědecké metody zkoumání. V kapitole č. 3 jsou představeny jednotlivé výzkumy disertační práce, které jsou dále větveny do podkapitol. Podkapitola 3.1 analyzuje území Jihočeského a Plzeňského kraje v roce 1921. Podkapitola 3. 2 analyzuje vývoj podnikatelských aktivit na českém venkově v období od roku 2008 do současnosti. V podkapitole č. 3.3 a č. 3.4 jsou realizovány dotazníková šetření. V podkapitole 3.5 je sestaveno tříkolové výzkumné šetření metodou Delphi. Podkapitola 3. 6 se zabývá výzkumem poskytování dotací podnikatelům a obcím v periferním prostoru. V závěru jsou představeny odpovědi na stanovené obecné výzkumné otázky, uvedeny přínosy, doporučení pro případné další bádání a limity práce.

1 Teoretická východiska

Pro ukotvení používaných pojmů, vztahujících se ke studiu českých venkovských oblastí, je nejprve nutné uvést teoretický rámec, který se zabývá problematikou podnikání na venkově. První požadovaný krok pro výzkum v disertační práci byl vypracovat rešerši z české a zahraniční odborné literatury na dané téma, uvést s tématem další propojené faktory a vytvořit tak ucelený přehled o publikacích zaměřených na studovanou problematiku. Je představena sféra vztahů a vazeb, na které se váže zkoumané téma. Výchozími zdroji práce je literatura, která například analyzuje specifika podnikání na venkově, rozebírá pojmy jako jsou rurální prostor, periferie, venkovská obec či tradiční obory na venkově, nebo se zabývá socioekonomickým postavením podnikatelů na českém venkově.

Prostudovaná a dále částečně představená literatura byla následně podkladem pro zpracování několika vlastních výzkumů v této disertační práci nazývajících se *Podnikání v rurálním prostoru*. Z hlediska vnitřních předpisů Západočeské univerzity v Plzni vážících se k tvorbě doktorských prací je důležitým krokem shrnutí nastudované literatury (Západočeská univerzita v Plzni, 2017, Čl. 92 odst. 2c). Hlubším smyslem je ve vytvoření organizační kostry pro zpracování této literatury (Punch, 2008, s. 67). Práce obsahuje jako zdroje mnoho odborných článků a odborné publikace. Ze stěžejních zahraničních publikací, které budou představeny blíže na další stránce, se jedná např. *Handbook of Rural Studies* (Cloke et al., 2006), představující teoretickou inovaci ve studiích venkova, *Rural Geography* (Woods, 2005), analyzující ekonomické a sociální procesy na venkově a *Migration into Rural Areas: Theories and Issues* (Boyle & Halfacree, 1998), zabývající se migrací na venkově. Z českých publikací byly zásadní pro další směr výzkumu například *Typologie českého venkova* (Perlín, 1998), identifikující šest základních typů venkova, dále *Úvod do geografie venkova* (Svobodová & Věžník, 2014), vymezující pojem venkov a uvádějící do problematiky rurální geografie, publikace *Venkovský prostor a jeho oživení* (Binek et al., 2007), zabývající se možnostmi oživení venkovského podnikání a *Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova* (Binek et al., 2009), zkoumající systém aktérů na venkově.

Publikace Svobodová a Věžník (2014) představuje teoretický základ z hlediska ukotvení v práci používaných pojmů, vztahujících se ke geografické perspektivě zkoumané

problematiky. Autoři vysvětlují jednotlivé přístupy k vymezení venkova a uvádějí možnosti (nejen ekonomického) rozvoje na venkově, v disertační práci tím napomáhají lépe vysvětlit a definovat zvolenou problematiku rozvoje venkova. Poněkud již starší publikace Boyle a Halfacree (1998) pojednává o problémech, kterým venkov v moderní západní společnosti čelí s ohledem na ekonomické a sociální změny. Souhrn příspěvků se zabývá například procesem kontraurbanizace a problémy, které se dotýkají venkovské populace. Další zmíněná literatura Woods (2005) zkoumá podrobně změny na venkově, které souvisí se sociálními a ekonomickými procesy v prostoru a v čase od druhé světové války se zaměřením na dopady globalizace a internacionalizace zemědělské výroby. Navíc se zaměřuje na otázky spojené s restrukturalizací ekonomických aktivit, které vedou ke snížení počtu pracovních sil převážně v primárním sektoru, a zvyšuje se tak pracovní síla v průmyslu a službách. Proces kontraurbanizace¹ výrazně ovlivňuje venkov v pojetí dichotomie město–venkov, a také vytváří poptávku po nových sociálněprostorových konceptech rozvoje venkova.

1.1 Vymezení pojetí venkova

S ohledem na předmět této práce je důležité vyjasnit, jaký terminologický rejstřík je používán pro venkov, neboť existuje více přístupů k definici venkova. Po nastudování zkoumaného problému byla pro práci vybrána definice, která co nejvíce odpovídá charakteru českého periferního venkova (krajina, síť menších sídel a technická díla). Je použita definice podle Svobodová a Věžník (2014, s. 10): „Venkov je krajinná klasifikační entita, tvořená volnou krajinou², využívanou převážně zemědělsky³, dále sítí menších sídel a technických děl“. Z definice plyne, že do venkova jsou zahrnuta i území v okolí větších měst, která jsou dnes výrazně ovlivněna suburbanizací. V těchto suburbánních územích problémy podnikání jsou odlišné a v práci nejsou rozebírány. Zabýváme se především okrajovými oblastmi, periferiemi venkova. Z toho důvodu se v práci používají častěji k popisu prostoru zkoumání podnikání výrazy

¹ Vysvětlení pojmu: opak urbanizace, proces, kdy se lidé stěhují z měst na venkov. (Berry, 1976)

² „Charakter krajiny je dán přírodními podmínkami s ohledem na funkce krajiny – sociální, ekonomické a ekologické a je ovlivněna do značné míry interakcí lidí na přírodní prostředí.“ (Svobodová & Věžník, 2014, s. 10).

³ „Zemědělská výroba a produkce potravin je dominantní funkcí venkovské krajiny.“ (Svobodová & Věžník, 2014, s. 10).

periferní venkov, případně český periferní venkov (pro tuto variantu je důležitý český původ a kontext definice). Dále jsou průběžně v práci užívány i výrazy venkovský / rurální / periferní / marginální region / oblast a jejich jazykové ekvivalenty. Je na místě upozornit, že se jedná jen o užití jiných termínů pro stejnou oblast, kterou práce na základě definice obvykle popisuje jako venkov. Na rozdíly mezi jednotlivými venkovskými oblastmi poukážeme v podkapitole o typologii venkova. Z uvedených termínů se nejlépe pro popis zkoumaného území hodí pojmy venkovský nebo také rurální region⁴, neboť tyto pojmy jsou úzce spjaty s ekonomickými činnostmi primárního sektoru⁵, tj. se zemědělstvím, lesnictvím a rybnářstvím. Z definice představují označení pro přírodní krajiny, jež jsou charakteristické svou produkcí potravin a surovin rostlinného a živočišného původu (tj. ne těžbou geologických materiálů) a malou velikostí sídel⁶. Rozdíl mezi pojmy venkovský a rurální jsou méně patrné a záleží spíše na autorovi, jestli oba pojmy bere jako synonyma⁷, či mezi nimi spatřuje rozdíly.

Na výše již definovaný pojem venkov pak můžeme v závislosti na předmětu zkoumání nahlížet z různých pohledů – historického, ekonomického, demografického nebo geografického, (Maříková et al., 1996). Výčet možností případných pohledů je ještě mnohem širší (sociologický, politologický, krajině-ekologický atd.), ale těm se autorka nevěnuje, neboť nejsou pro tuto práci považovány za přínosné pro danou problematiku. Nejpoužívanější přístupy k vymezení venkova shrnuje Vavrouchová (2014) do 4 skupin (většinou na základě velikosti sídel nebo hustoty zalidnění), a ty ekonomickou strukturu nezmiňují.

Z historického pohledu vyplývá, že současné chápání venkova se liší od dříve konstruované představy venkova a jeho celkového pojmání před rokem 1948. Dříve bylo pro venkov specifické posilování vztahů místních obyvatel prostřednictvím dodržování

⁴ Pojmy periferní či marginální region jsou více spjaty se vzdáleností od socioekonomických center/jader územní jednotky (Svobodová & Věžník, 2014, s. 10-12).

⁵ V souvislosti s definicí primárního sektoru je k diskusi i zapojení těžby surovin a tedy i případného zahrnutí regionů, které jsou těžbou ekonomicky značně ovlivněny. Uvádí se jako součást primárního, nikoliv sekundárního sektoru hospodářství. ČSÚ řadí těžbu do sekundárního sektoru hospodářství.

⁶ v publikaci Ježek a Mičudová (2020, s. 3) pracuje v rámci dotazníkového šetření s obcemi do 3 tis. obyvatel. Ve výzkumech pro disertační práci je pracováno s velikostí do 3 tis. obyvatel.

⁷ V literatuře se setkáme s prvním jmenovaným případem například v publikaci Hudečkové (1995, s. 450).

různých kulturních a společenských, často místně specifických, rituálů a tradic, spojených mnohdy s tím, že většina obyvatel venkova byla zapojena v různých formách náboženství, a mnohé lidové rituály přesahovaly až k pohanským tradicím (Langhammerová, 2004, s. 209). Nedílnou součástí byla i pravidelná účast na církevních aktivitách, kde byli obyvatelé venkova přímo vybízeni k udržování rodinných i majetkových vztahů církevními autoritami, čímž docházelo k udržování stávajících nejen ekonomických forem moci a nadvlády ve společnosti, které s církevním životem byly spojeny (Doležalová, 2004, s. 153-155). Tyto výše popsané socioekonomické a kulturní atributy definovaly venkov dříve. To se zásadně změnilo v dekáдах následujících po roce 1948, kdy vlivem rozsáhlých změn ve způsobu hospodaření na venkově a zaváděnou mechanizací zemědělské výroby značná část obyvatel venkova postupně odešla do měst a se zvyšujícím se množstvím spojů veřejné dopravy i postupující automobilizací společnosti se zvyšoval také počet obyvatel vyjíždějících za prací do měst (Svobodová & Věžník, 2014, s. 12, 38).

Z ekonomického hlediska je pro předmět této práce důležitou charakteristikou rurálních oblastí jejich relativně menší (ve srovnání s městy) profesní rozmanitost a orientace na prvosektorovou výrobu (zemědělská výroba, lesnictví, rybníkářství). V těchto oborech dochází k produkci zboží a komodit s relativně nižší přidanou hodnotou. Kvůli tomu mají tedy podnikatelé i zaměstnanci v primárním sektoru nižší příjmy, než by mohli mít v jiných hospodářských oborech, jež se však na venkově nacházejí méně často. Nižší příjmy samozřejmě šířeji implikují nižší kupní sílu místního venkovského obyvatelstva, což má zpětně negativní vliv na existenci stávajících i potenciálně nových podnikatelských aktivit v těchto regionech. Takto vzniklou podnikatelskou situaci na venkově dále zhoršuje růst automobility u části venkovské populace, zvláště po roce 1989. To lze modelově ukázat na příkladu maloobchodního prodeje. S ohledem na vyšší ceny maloobchodního sortimentu v prodejnách na venkově ve srovnání se supermarketu ve městech a možnosti dopravy za nákupy na venkově ztrácí maloobchody na venkově klíčovou část zákazníků, a zbývající nemobilní zákazníci (hlavně senioři) pak již nejsou schopni dotyčné obchody poptávkově uspokojit. Tato záležitost má také širší dopad například v psychologickém směru ve vztahu k problematice osamělosti seniorů (Vidovičová et al., 2018, s. 18).

V problematice maloobchodu se dostáváme k dalšímu pohledu na venkov, který se ve svých dopadech projevuje i v rušení dalších služeb na venkově (například se jedná o pošty nebo školy). A tím je demografie, neboť za výše popsanou situaci může v jádru právě demografická proměna venkovského obyvatelstva, jeho stárnutí, vymírání a emigrace (Svobodová & Věžník, 2014). Z tohoto demografického pohledu na dynamiku venkovského obyvatelstva může být pro podnikání přínosný jen faktor stárnutí obyvatelstva, jehož důsledkem by mohl být rozvoj sociálních a zdravotnických služeb. Stěhování do měst může být zpomaleno intenzivnějším začleňováním prvků městského životního stylu do života na venkově, jak uvádí Müller (2005).

Geografický přístup k nahlížení na venkov, který je pro práci (vzhledem k dalšímu studiu vybrané části venkova) nejzásadnější, je detailně zpracován níže představenou typologií venkova.

Závěr této úvodní části je určen k obhájení výše napsaného prostřednictvím zasazení do světového publikačního kontextu. Jedná se o přístupy ve vymezení venkova v zahraničních publikacích od Mormont (1990), Halfacree (1993) a Woods (2005). Mormont (1990) uvádí, že vlivem sociálních a ekonomických změn neexistuje pouze jediný venkovský prostor, který lze funkčně definovat. Uvádí, že oblast se nestává venkovskou svým typem hospodářstvím a nízkou hustotou obyvatelstva, ale vytvořením představ lidí. Život na venkově mohou lidé ovlivnit svým chováním a postoji a chránit v případě ohrožení – rozvojem bydlení. Halfacree (1993) tvrdí, že venkovský prostor je spojen se zemědělstvím (tedy prvovýrobou) a charakteristický nízkou hustotou obyvatelstva. Woods (2005, s. 15) uvádí, že venkov (jako myšlenkový koncept) je výsledkem společenského vnímání. V kontextu těchto tří zmíněných autorů se dá brát za potvrzené, že tento přístup k venkovu se stává ve studiích o venkovu převládajícím.

1.1.1 Typologie venkova

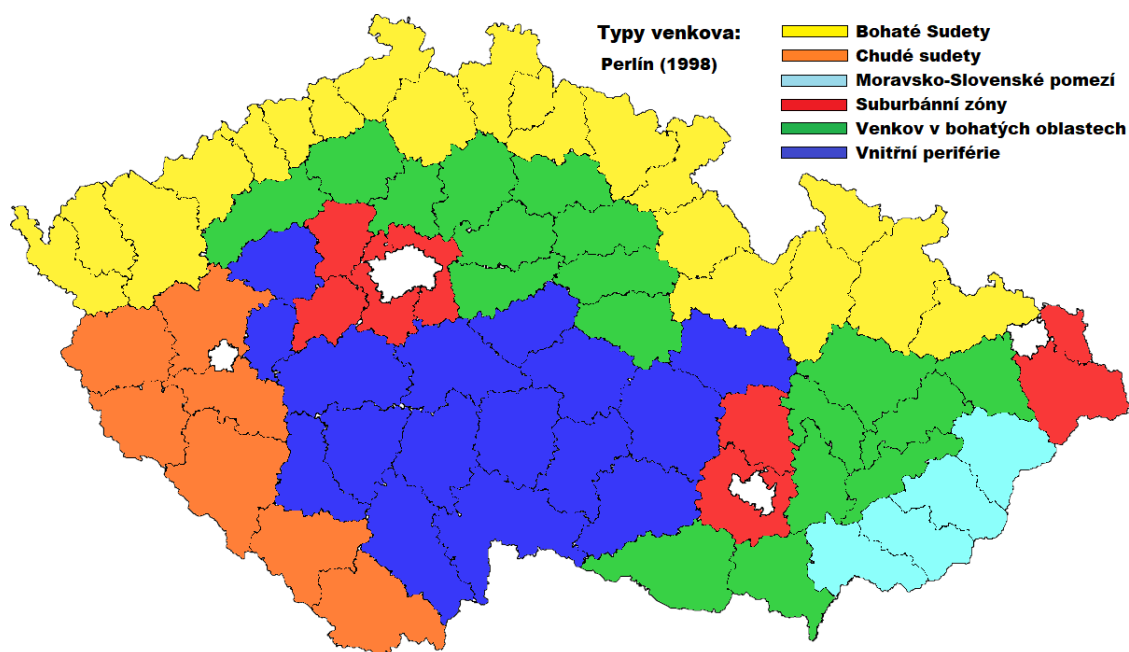
V předchozím textu byly představeny tři přístupy k venkovu a tato podkapitola je způsobem, jak představit přístup – geografický, který z velké míry první tři výše uvedené přístupy integruje.

Práce se zabývá určitým typem venkova na základě sociální a ekonomické pozice, historického vývoje a pozice v systému osídlení (tj. na základě ekonomického,

historického a demografického přístupu k venkovu). Při práci s odbornou literaturou se nejčastěji vyskytovala typologie podle Perlína (1998), který identifikuje šest typů venkova, jejichž lokace lze nalézt na mapovém zobrazení na obrázku č. 1.

Perlín et al. (2010) se typologií venkovského prostoru dále zabýval, ovšem hlavním rozdílem proti předchozí publikaci je dostupnost podkladových informací. Vlastní typologie v paletě identifikovaných typů venkova je odlišná pouze v detailech (a pro práci nejdůležitější kategorie „vnitřní periferie“ je zachovaná), a proto se v práci autorka držela původní typologie z roku 1998. Pro práci je použita původní publikace také časovým referenčním bodem pro vymezení teritoriální působnosti ve sběru dat.

Obr. 1: Typologie venkovského prostoru ČR dle Perlína z roku 1998

Zdroj: Kalecký (2011, s. 14), vlastní úprava

O suburbánních zónách lze hovořit po roce 1990 v blízkosti velkých měst. V obcích nacházejících se v zázemí velkoměst dochází k výstavbě skupin nových rodinných domů, které vlastní lidé původem z měst. Na základě dříve zmíněného prostorového i tematického vymezení práce se ale této oblasti nebude dále věnovat.

V pořadí druhým popisovaným typem venkovského prostoru je venkov v bohatých zemědělských oblastech, kde dominuje zemědělská výroba v oblastech, které vykazují na venkově nadprůměrné ekonomické hodnoty. Krajina je v těchto oblastech využívána pro zemědělskou – a vzhledem ke kvalitě půdy více rostlinou – výrobu již po dlouhou

dobu (Perlín, 1998). Protože se ale práce orientuje na podnikání na venkově v periferních oblastech, nebude se autorka více věnovat ani této oblasti.

Oblasti bohatých Sudet v 19. století dominovala výrazně rychlá industrializace. S ní je spojená rychlá urbanizace obcí v tomto pásu území. Původní zemědělská výroba v tomto prostoru tehdy začala postrádat svůj význam jako zdroj příjmů tamní většiny obyvatelstva. Po druhé světové válce došlo k rozsáhlému úpadku venkovského prostoru v těchto bohatých Sudetech (Perlín, 1998). Jedná se ve všech případech o pohraniční okresy, tedy o periferie vnější, nikoliv vnitřní, práce se proto nebude věnovat ani této oblasti.

Jinak tomu je u dalšího typu venkovského prostoru, jehož některé části jsou do vnitřní periferie řazeny. Podle Perlína (1998) jsou tzv. chudé Sudety, v nichž nedošlo k plnému dosídlení mimo jiné z důvodů:

- hornatého terénu bez kvalitních půd (po větší části této hranice),
- neexistence významnějších průmyslových center i surovin,
- existence tzv. železné opony (Jeřábek et al., 2021, s. 35-37).

Příchozí imigranti tak nebyli schopni nahradit odsunutou pracovní sílu a rozběhnout tak všechny místní hospodářské jednotky (o tom například hovoří Havlíček, 2021, s. 34-36).

Celková hospodářská činnost v těchto regionech oproti předválečnému období značně poklesla a teprve v průběhu dalších desetiletí se v absolutních číslech zvedala vlivem vědecko-technického pokroku. V důsledku toho se však uvolnilo množství pracovní síly ze zemědělské výroby do průmyslu – hornictví, ocelářství, strojírenství atd. – mimo venkov (Toušek, 2008, s. 184). Oblast však dostala po mnoha staletích zásahu lidských rukou příležitost se začít obnovovat sama a dnes se tak v těchto oblastech podél celých hranic nacházejí cenné biotopy, které podporují rekreační a turistické využití těchto lokalit. Tyto přírodě blízké krajiny také přispívají k vytváření podnikatelských příležitostí v těch odvětvích služeb, jež se zde nacházejí – gastronomie, pohostinství, ubytování a částečně lyžařství (Ministerstvo životního prostředí, 2010).

Nejrozsáhleji je v České republice rozšířena oblast vnitřní periferie (Perlín, 1998) jako oblast českého venkova rozkládající se od Rakovnícka, přes středo-jihočeské pomezí (okres Příbram, Písek, Tábor, Benešov, Pelhřimov) až do severních a východních okrajů

Českomoravské vrchoviny. Pro vnitřní periferii je typická střední až vyšší poloha, kde navazují malé vesničky jedna na druhou, s horšími podmínkami pro zemědělskou výrobu. To je činí ve srovnání s předcházejícími 4 regiony chudší a mají horší startovací pozici. Pro obyvatele takových území jsou lepší pracovní příležitosti zpravidla dostupné jen v jejich okresních městech, případně ještě v menších regionálních centrech. Malá sídla mají jen malé možnosti, jak vygenerovat pracovní pozice. S touto jejich situací jsou pak dále spojeny další náklady na dopravu (dojížděky za prací, do škol či na nákup). Toto je také geografická oblast, na níž se práce bude, co se týká výzkumu geografického prostoru zaměřovat nejvíce.

Posledním vymezeným regionem je moravsko-slovenské pomezí jako oblast, která ležela ve středu tehdejšího Československa a vyznačovala se až do roku 1992 vysokou intenzitou dopravy.

V této části práce došlo k představení geografického přístupu ke zkoumání venkova, a to na základě nejčastěji se objevující typologie v používané literatuře. Perlín (1998) je pro práci důležitý z hlediska studia proměň teritoriálních vymezení oblastí periferního venkova v čase. Na základě toho si autorka práce vybrala takové regiony pro realizaci svých praktických výzkumů, které budou dále představeny, jež se vyznačují vnitřní periferií.

1.1.2 Periferie

Na předchozím odstavci provedeného geografického rámce pro terénní šetření autorky práce výzkumu (oblasti vnitřní periferie) se dále vyjadřuje k tématu periferie a jejího využití v disertační práci. Pojem periferie bývá definován v závislosti na použitém kontextu různými způsoby. Periferie pak může být chápána jako nedostatečně ekonomicky integrované území, které je přesto součástí procesů a systémů v daném místě a čase (Schmidt, 1998). Dalšími zahraničními autory, přinášející různé pohledy na vymezení periferií a věnující se problematice periferních oblastí v jeho především ekonomické perspektivě, jsou americký sociolog a ekonom I. M. Wallerstein a britská geografka Doreen Massey. Neomarxistický přístup, z něhož oba vědci vychází, chápe periferie jako oblasti na jádru (centru) závislé (ovládané), z nichž dochází k transferu vyprodukované nadhodnoty do jádra, tj. do oblastí ovládající (Blažek & Uhlíř, 2011, s. 114). Wallerstein (1974, s. 27) rozvinul myšlenku

na polarizaci prostoru z globálního hlediska a vymezil periferii jako vůči centru podřízené území a dále semiperiferii jako území mezi jádrem a periferií, jehož závislost na jádru není tak silná⁸. Massey (1984) se z hlediska konceptu „jádro–periferie“ zaměřuje na myšlenku územní dělby práce a popisuje ji jako dělbu v rámci daného odvětví mezi regiony. Ve vztahu k tématu podnikání na venkově se Massey kloní k názoru, že pro firmu je výhodné rozmišřovat pobočky pro velkosériovou produkci s nízkými náklady na pracovníka do periferií. To je myšlenka, se kterou autorka práce dále implicitně pracovala například při zpracovávání terénního sběru dat, v nichž se dotazovala i na perspektivu přesunu ekonomických aktivit z měst na venkov (za účelem například snížení nákladů na půdu a práci). Při výzkumech v českém akademickém prostředí je potřeba diskutovat vymezení jádrových a periferních oblastí i na regionální úrovni, kde do vymezení již vstupují i jiné perspektivy. Z českého prostředí se tímto tématem zabývá množství autorů⁹. Jsou jimi například J. Dokoupil, V. Hruška, T. Havlíček, P. Chromý, T. Jančák, J. Ježek, M. Jeřábek, M. Marada, J. Müller, J. Musil, M. Novotná, J. Píša, R. Perlín, A. Vaishar, P. Wokoun a J. Ženka. Tito se do značné míry zabývají periferními oblastmi či se z části dotýkají problematiky periferních oblastí, ať už ve spojitosti s regionálním rozvojem, při výzkumu přeshraniční spolupráce česko-bavorského pohraničí, při výzkumu procesů ovlivňujících regionální rozvoj (urbanizace, tvorba klastrů) či v souvislosti s tvorbou strategie rozvoje venkova.

V 80. letech pojem periferie definoval Musil (1988) jako území, o které by se měl stát v souvislosti s častými ekonomickými a sociálními problémy více starat. Musil (1988) vymezil tzv. vnitřní periferie, území při hranicích krajů a poukázal na problémy, se kterými se toto území potýká. Navázal tak na práci Jaromíra Korčáka (1929), který už v první polovině dvacátého století popsal vylidňování těchto území. Byl prvním z autorů, který odhaloval vnitřní problémy uvnitř státního území.

Na svou práci navázali Musil a Müller (2008) při zpracování nové mikroregionalizace ČR. V jejím rámci se snažili znovu vymezit vnitřní periferii a porovnat situaci na počátku 21. století se situací v 80. letech minulého století. V analýze používali 17 indikátorů,

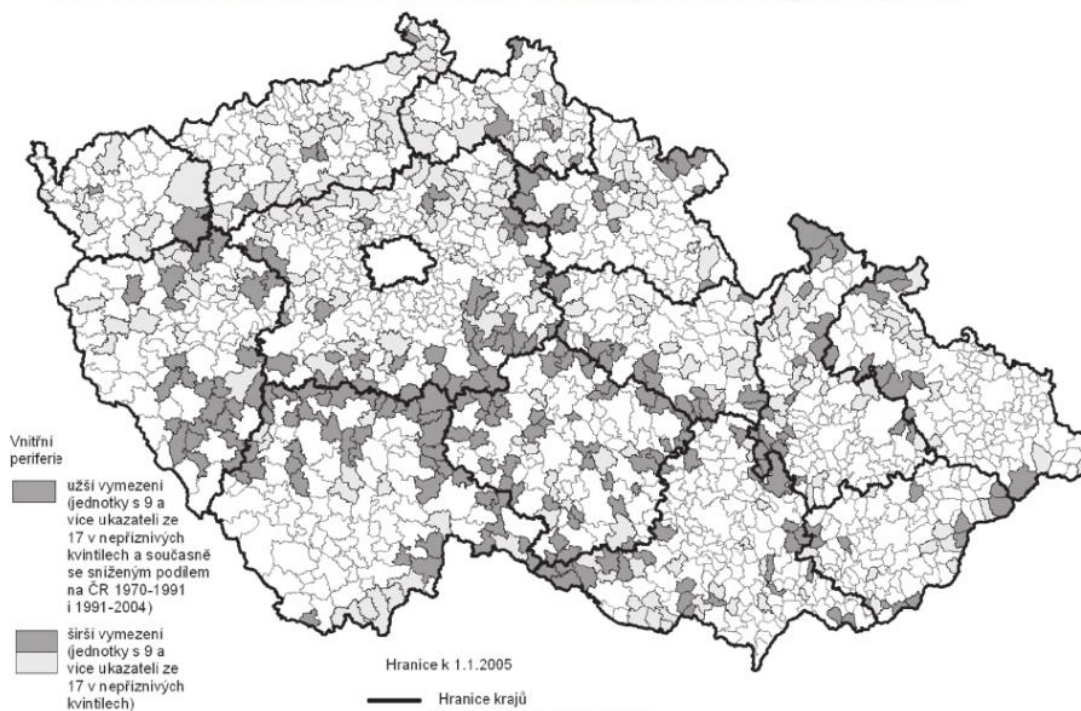
⁸ Tento koncept není pro potřeby zkoumaného tématu používán.

⁹ Seřazeno abecedně dle příjmení.

z nichž některé měly ekonomickou vypovídající hodnotu. Jako indikátory pro vymezení vnitřní periferie využili například počet obyvatel se vzděláním vysokoškolským, podíl nezaměstnaných z celkového počtu ekonomicky aktivních osob, podíl pracovních míst v odvětvích zemědělství, průmyslu (Musil & Müller, 2008, s. 328-329). Pro zkoumané území je důležité a potvrzuje to zjištění autorky práce i tvrzení Perlína (1998), že dle analýzy Musil a Müller (2008) byly zaznamenány za sledovaný časový úsek (1970–2004) na územích tvořící podstatnou část vnitřních periferií vymezených Perlínem (1998) negativní hodnoty ve sledovaných ukazatelích (dokládá mapa na obrázku č. 2), často právě i ty ekonomické (agregované údaje v tabulkách s údaji v Musil a Müller (2008, s. 336-337)).

Obr. 2: Vnitřní periferie

Vnitřní periferie v užším a širším vymezení 2005 (subregionální jednotky s 9 ukazateli ze 17 v nepříznivých kvintilech a se sníženým podílem na ČR 1970–1991 i 1991–2004) podle 1424 subregionálních jednotek

Zdroj: Z podkladů ČSÚ zpracoval ÚRS PRAHA, a.s., mapový podklad ČÚZK 2003.

Zdroj: ÚRS Praha, a.s. , mapový podklad ČÚZK 2003 citovaný v Musil & Müller (2008, s. 331)

Při vymezení vnitřní periferie Musil a Müller (2008) rozdělili území České republiky na 4 části, tj. periferní území (rámcově shodné s rozložením periferních území na mapě na obrázku č. 2), území regionálních center, metropolitní území a ostatní území. Při rozboru bylo poukázáno, že periferie jsou venkovskými zemědělskými oblastmi,

kde je vysoká hodnota podílu ekonomicky aktivních obyvatel v primárním sektoru. Dále se poukazuje na vysoký podíl neobydlených bytů, což ukazuje na vylidňování. Dalšími znaky vymezené periferie byla nejnižší úroveň technické infrastruktury (nejméně bytů napojených na kanalizaci a plyn). Území, která spadají do tzv. vnitřních periferií, mají specifické problémy. Mají nižší sociálně-ekonomickou úroveň a horší technickou i sociální infrastrukturu než ostatní části území. Dále demograficky stárnou a hospodářsky se nerozvíjejí (Musil & Müller, 2008, s. 344-346).

Pro další výzkum vnitřních periferních území v ČR se studie Musil a Müller (2008) stala často používaným zdrojem. Zmiňme však i jiné autory, jejichž práce byla pro autorku v tomto tématu přínosem. Jančák (citovaný v Jeřábek et al., 2021, s. 422-423) nalézá diferencující prvek periferií vůči jádrovým oblastem úrovní vzdělanosti obyvatelstva či v nízké hustotě zalidnění. Kvalitní přírodní či sociokulturní prostředí zvyšuje dle jeho názoru zájem o migraci z měst na venkov. Bartoš et al. (2011) zkoumá vliv amenitní migrace na socioekonomický rozvoj širšího území a na regionální politiku a dochází k závěru, že amenitní migrace v sobě nese významné změny, které znamenají využití rekreačních objektů k trvalému bydlení a tudíž zvýšení lidského potenciálu v území. Marada (2001) vymezil periferní oblasti jako území s nižší mírou hmotných investic, s menší progresivitou v ekonomické struktuře, s řidším zalidněním, s menším podílem podnikatelů. Pracuje přitom s dopravní dostupností a zjišťuje, že poznatky korelují s významem dopravní dostupnosti pro podnikání nebo s kvalitou dopravní infrastruktury.

Na základě studia literatury lze konstatovat, že vnitřní a vnější periferie jsou svojí povahou dost rozdílné. To je i důvodem pro rozlišování této skutečnosti z hlediska zaměření výzkumu práce a soustředění se převážně na vnitřní periferie. V zahraničních publikacích se autoři výrazně více věnují vnějším periferiím s depopulačním vývojem a příznačnými znaky periferního území příhraničních a přeshraničních regionech Jeřábek et al. (2021). Nejnovější publikovaný zdroj vymezení periferií od Jeřábka et al. (2021) vhodně doplňuje předchozí vymezení, neboť také zde vystupují periferní oblasti, které se rámcově kryjí s mapami periferních oblastí dle Perlína a Musila. Jeřábek et al. (2021) identifikuje periferie na mikroúrovni v České republice za pomoci 15 ukazatelů odrážejících ekonomickou aktivitu, dopravní dostupnost a demografický vývoj. I přesto, že každý uvedený autor používá jiný administrativní rámec, k němuž jsou data vztažena, potvrzuje se v čase výskyt periferiality zvoleného studijního prostoru (vnitřní periferie

dle Perlína) v rámci vymezeném časoprostoru (český venkov se zaměřením na stav po roce 1989). Na základě těchto skutečností byl proveden výběr regionů, v nichž autorka práce realizovala své terénní výzkumy. Jak bude představeno ve výzkumné části práce, realizoval se výzkum v oblastech, které by se daly označit za vnitřní periferie, a to konkrétně při hranicích Ústeckého, Plzeňského, Středočeského a Jihočeského kraje.

1.1.3 Funkce venkova

Venkovské prostředí plní pro potřeby člověka tři základní funkce – produkční, rezidenční a rekreační. Dle Svobodová a Věžník (2014) je pro kvalitní život¹⁰ na venkově třeba, aby byly tyto funkce rozvíjeny rovnoměrně, s ohledem na daná specifika, tj. polohu, tradice, případně infrastrukturu. Zásadní je, aby se venkov hlavně rozvíjel a docházelo k vytváření nadhodnoty, která by v té obci zůstávala a přispívala rozvoji podnikatelských příležitostí.

Produkční funkce venkova je spojena s tradičně dominující zemědělskou výrobou. V dnešní době je tato funkce v čím dál tím větším počtu českých vesnic do značné míry z hlediska své ekonomické významnosti pro obživu lidí v obcích umenšována. Dochází k zániku zemědělských provozů z důvodů nekonkurenceschopnosti nebo díky případné realizaci této činnosti externími subjekty stojící mimo obec či její bezprostřední okolí. Oproti situaci před rokem 1989 tak dále výrazně poklesl počet lidí pracujících v primární sféře, a to jak v absolutních, tak relativních číslech (Toušek, 2008, s. 184). Přesto však ve velkém množství českých venkovských obcí hrají podniky primární sféry hlavní roli, což se týká v nich realizované výroby i počtu zaměstnanců, jak lze spatřit v tabulce. č. 6 Pracující osoby celkem v zemědělství ČR v kapitole *Akteři rurálního prostředí*.

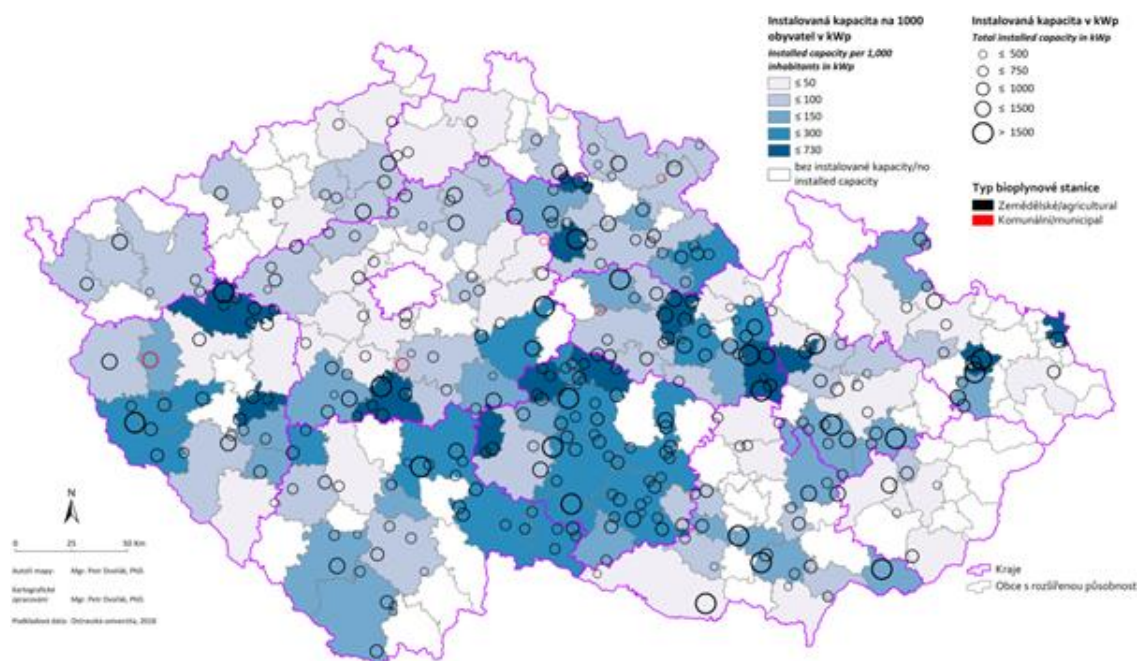
Rozvoji venkova by dále mohlo pomoci také podnikání v oborech dnes s postupným bohatnutím společnosti znovu více poptávaných: řemeslné výroby, které využívají

¹⁰ Na venkově pro „kvalitnější“ život je nutné vytvořit takové prostředí, ve kterém dochází k rozvoji sídelní struktury, dostupnosti služeb a technické infrastruktury. Pro naplnění funkce venkova je zapotřebí využít veškerých nástrojů k rozvoji venkova. Mezi nástroje se zahrnují makroekonomické (fiskální politika, monetární politika) a mikroekonomické nástroje (kapitál) (Svobodová & Věžník, 2014, s. 26, s. 39-40, s. 42).

přírodní suroviny z venkova (například truhlářství či tesařství – dřevo; hrnčířství – hlína; košíkářství – pruty; koželužství – kůže ze zvířat; kamenictví – kámen). Při hodnocení této možnosti musíme vzít v potaz existenci nákladů na dopravu surovin, které jsou dnes ve srovnání s dobou před 50 lety všeobecně výrazně nižší (Our World in Data, n.d.), (European Commission, 2019) a porovnat s případnými přínosy, které pramení pro podnikatele z dislokace této výroby do místních ekonomických center. Zda například nedochází při výrobě daných produktů k další externalitám, které by znesnadňovaly přesun výroby do míst prodeje produktů (například koželužství).

Další příležitostí pro rozvoj produkčních schopností venkova je využití volných ploch v zázemí těchto obcí pro takové ekonomické činnosti, které potřebují tyto větší prostory pro realizaci svého podnikatelského záměru (například závody na zpracování dřeva nebo skladování své produkce, případně využívají odpadní zbytky z jiné místní produkce). Jako případ lze uvést bioplynové stanice (mapa na obrázku č. 3), jež využívají odpadní zbytky ze zemědělských závodů pro výrobu energie.

Obr. 3: Bioplynové stanice ve venkovských obcích: celková instalovaná kapacita dle stavu v roce 2018

Zdroj: Dvořák (2021)

Často se však jedná o provozy, které nejsou ze strany obyvatel venkovských obcí vítané (zvýšená doprava a hluchost, smog) a škodí i udržitelnosti zemědělské výroby. Dalším možným směrem rozvoje podnikání v rurálních oblastech je také venkovský

cestovní ruch, který navazuje na rekreační funkci venkova. Jedná se o směr všeobecně považovaný za velmi atraktivní možnost rozvoje venkova, který je rozšířený v mnoha periferních venkovských oblastech. Jak ukázala pandemie s onemocněním Covid-19 a následné ekonomické otřesy spojené s válkou na Ukrajině, spoléhat se na externí zdroje rozvoje (cestovní ruch) je v případě venkova, ale i celých státních ekonomik ze střednědobého výhledu rizikové. Jak se tato zkušenost promítne do veřejných politik, nelze v tuto chvíli říci, nicméně v rámci dokumentů, kladoucích důraz na nutnost udržitelnosti venkovského prostředí a vzniklých ještě před pandemií onemocněním Covid-19, se stanovuje jako jeden z nástrojů dosažení udržitelného rozvoje právě cestovní ruch (MMR, 2019b, s. 41, 84 a 104). Primárním potenciálem pro rozšíření a udržení cestovního ruchu v rurálních oblastech jsou přírodní nebo kulturní zajímavosti v těchto rurálních oblastech, a sekundární potenciál rozvoje tohoto směru podnikatelských aktivit představuje rozvinutější dopravní infrastruktura. Za specifické typy venkovského cestovního ruchu lze považovat agroturistiku (nejčastější forma), ekologickou turistiku, vinařskou turistiku či gastroturistiku (Foret & Foretová, 2001).

Rezidenční funkce venkova se realizuje úpravami územního plánu pro rodinné a bytové domy, poskytováním prostor pro výstavbu těchto bytových jednotek za minimální náklady nebo úpravou místního koeficientu v daní z nemovitostí. Existují i mnohé další způsoby, jakými vstupují rezidenční funkce do života obyvatel na venkově, například kvalitou a velikostí bytového fondu, dopravní dostupností či občanskou vybaveností nebo technickou infrastrukturou (Svobodová & Věžník, 2014, s. 24-29).

1.1.4 Odlišnosti mezi městem a venkovem

V této podkapitole jsou vysvětleny teoretické odlišnosti mezi městem a venkovem. Práce nezkoumá venkov v suburbánních oblastech, kde se promítají do podnikání jiné faktory spojené s jinou demografickou situací a s blízkostí a snadnou dostupností měst. Woods (2005, s. 5) uvádí, že nejjednodušší způsob, jak rozlišovat mezi venkovskými a městskými oblastmi, je využít rozdílů různých statistických ukazatelů a socio-prostorových charakteristik. Většina definic venkova (včetně té, z níž vychází tato práce) přijala rozlišení na základě počtu obyvatel v sídlech.

Woods (2005) uvedl, že počty obyvatel nemusí vypovídat o funkci sídla a vztahu sídla k jeho okolí. Dále autor tvrdí, že stanovení rozlišení venkova a města dle počtu obyvatel

i použití konkrétní hladiny počtu obyvatel v sídlech je spíše subjektivní a pro jednotlivé oblasti či země může být různé. Mnohé definice pracují dále s hustotou zalidnění (Woods, 2005, s. 6). Je zveřejněno 9 různých definic venkova, které používají různé státy USA, a dokonce ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska existuje historicky na 30 různých definic venkova. Dnes britské sčítání lidu používá k definování městských oblastí Land Use (využití půdy) (Woods, 2005, s. 6). Deskriptivní metody (jako například metoda popisu nebo pozorování) venkov jen popisují a jejich zjištění často odrážejí předsudky, jak by měla venkovská oblast vypadat (Halfacree, 1993, s. 24). Sociokulturní definice venkova měla pro změnu identifikovat a vymezit venkov na základě vymezení venkovské společnosti. V rámci tohoto zkoumání se rozlišoval rozdíl mezi městskou a venkovskou společností na základě chování obyvatel a sociálních a kulturních charakteristik. Obecně jen lze konstatovat, že Wirth už v roce 1938 navrhl, že městský život se jeví jako dynamický a neosobní, přičemž městský obyvatel měl více kontaktů prostřednictvím práce a volného času. Naopak venkovskou oblast definoval jako stabilní a integrovanou. Třetí přístup k definování venkovské oblasti se lišil od výše dvou zmíněných tím, že se spíše soustředil na procesy, které by mohly vést k vytvoření venkovských lokalit.

1.2 Podnikání

Nejčastěji používané definice podnikání pocházejí z legislativních zdrojů, oficiálních dokumentů od mezinárodních organizací nebo od jiných státních subjektů a z akademických publikací. Na pojem podnikání můžeme nahlížet z různých pohledů a každá instituce si jej může definovat na základě jiných specifických aspektů. Některé definice se mohou zaměřit na ekonomický aspekt podnikání, jiné mohou definici pojímat v psychologické či sociologické povaze, jak uvádějí autoři Veber a Srpová (2008). Obecně podnikání definuje Hospodářská komora ČR (2023) jako „činnost vymezenou zákonem směřující k dosažení zisku“. Slovy tohoto zákona, zůstaneme-li v českém kontextu, je podnikání „soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku.“ (Zákon 455/1991 Sb.) V souvislosti s podnikáním je také nutné uvést definici pro podnikatele, která je uvedena v zákoně č. 89/2012 Sb., o občanském zákoníku cit.: „Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem

se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele“.

Podnikání není jen jedním z nejzákladnějších jevů moderního ekonomického života k získání přidané hodnoty, nýbrž i motivace něčeho dosáhnout, vytvořit blahobyt či přispět k vytvoření dalších pracovních míst. Hlavním motivem pro realizaci podnikání je však z hlediska každého jednoho účastníka (podnikatele) dosažení zisku, čehož je dosahováno na trhu uspokojením potřeb zákazníků s ohledem na zákaznickovy vlastní individuální potřeby, preference či požadavky (Veber & Srpová, 2008). Podnikání však vytváří i systém sítí a vazeb se širším přesahem, například v zemědělství umožňuje vytváření a sdílení hodnot mezi lidmi, kteří se podílejí na podnikatelských aktivitách. Podnikání také přináší inovace, které umožňují pro stranu poptávky vytvořit nové produkty či služby, které přispívají ke zlepšení kvality života lidí či jen k lepšímu uspokojování jejich potřeb. Koncepce podpory malých a středních podnikatelů na období let 2014-2020 kladla důraz na konkurenceschopnost a ekonomickou výkonnost malých a středních podnikatelů v podobě založení inovační konkurenční výhody, která může přispět k založení kvalitního podnikatelského prostředí (Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2012). Dle Portera (1993) vzniká konkurenční výhoda z hodnoty, kterou podnik vytváří pro své zákazníky, ať už je v podobě nižších cen (oproti konkurentům) nebo poskytnutí zvláštních výhod. Obecně se však uvádějí tři výrobní faktory – práce, půda kapitál, jejichž roli v ekonomice lze považovat za všeobecně známou. Vedle těchto faktorů však existuje i čtvrtý výrobní faktor, jímž jsou inovace (technologie, know-how či nehmotný kapitál), jejichž implementace není důležitá jen pro jednotlivé ekonomické subjekty, ale také pro celé státy z hlediska jejich postavení v systému mezinárodní dělby práce.

Z hlediska perspektivy periferních regionů je z teoretických poznatků důležité, že nemožnost produkovat vlastní inovace lze vnímat i jako ekonomickou výhodu, neboť do jejich získání nemuseli dané periferie investovat čas a zdroje a ani nést náklady na neúspěch v inovačním úsilí. Ekonomický úspěch ze zvládnuté implementace cizích inovací se však může v periferních regionech dostavit jen tehdy, pokud se do jejich přenosu a implementace do těchto periférií zasadí takoví podnikatelé, kteří jsou schopni překlenout ekonomicko-technické problémy spjaté s novými technologiemi, například u kvalifikace pracovních sil (Samuelson & Nordhaus, 1991). Z toho důvodu je jedním

z klíčových úkolů regionálního rozvoje aktivní úsilí o rozvoj podnikatelských záměrů mezi místním obyvatelem. Úspěšný rozvoj daného regionu se totiž bez vytvoření podnikatelské třídy těžko obejde, neboť to oni jsou endogenně působící hnací silou regionálního rozvoje, která k němu přispívá pomocí aktivního úsilí o získání nových technologií a zakládáním nových inovujících podniků (Samuelson & Nordhaus, 1991).

Vzájemné postavení primárního a sekundárního sektoru při realizaci plánovaného regionálního rozvoje je totiž často - viděno z perspektivy běžných pozorovatelů - zatíženo chybou v kauzalistickém uvažování zvaném *ceteris paribus*, tj. myšlenkou o nadřazenosti průmyslu nad zemědělstvím, jež má obvykle původ ve vyšší ekonomické úrovni obyvatel měst nad obyvateli venkova, kdy celková výše ekonomických důchodů obyvatelstva průmyslových měst je v průměru na jednoho obyvatele dvakrát větší oproti obyvateli zemědělského venkova. Usuzuje se, že průmyslová výroba je příčinou společenského blahobytu a nikoliv jeho důsledkem (Samuelson & Nordhaus, 1991, s. 892). Autorku práce svými podmíněnými myšlenkami přiměly tyto poznatky Samuelsona a Nordhause se dále v práci zaměřovat více na primární sektor (oproti sekundéru a terciéru). Primární výroba (zemědělství) se pak v teoretické části práce dále diskutuje v rámci kapitoly Aktéři rurálního prostředí a v praktické části se objevuje ve skladbě výzkumných otázek, které se řeší v terénních šetřeních. Zvýšení produktivity v priméru vyžaduje výrazně méně kapitálových investic, než je tomu u investic do zvýšení produktivity v sekundéru, díky tomu lze uvolnit více zdrojů pro zvyšování kvality života, než by tomu bylo možné při orientaci na průmyslovou výrobu (Samuelson & Nordhaus, 1991, s. 892). Ve smyslu těchto myšlenek je věnování se zemědělské výrobě účinný nástroj rozvoje blahobytu.

Před samotným podnikáním je třeba volit vhodnou formu podnikání. V ČR jsou dvě základní právní formy podnikání - právnická osoba (PO) a fyzická osoba (FO). Autoři Veber a Srpová (2012) uvádějí, že podnikateli jsou takové FO, které mohou podnikat buď na základě živnostenského oprávnění nebo jsou zapsané v obchodním rejstříku, případně provozují zemědělskou činnost či podnikají na základě jiného oprávnění dle zvláštního předpisu. V případě provozování živnosti je nutné, aby podnikatel splnil stanovené všeobecné podmínky a byla zvolena forma živnosti ohlašovací nebo koncesované dle § 9 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Podnikatelskou činnost lze také provozovat jako PO. Definice PO je uvedena

v § 20 zákona č. 89/2012, Sb., cit.: „Právní osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právní osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou“. PO jsou definovány v zákoně č. 90/2012 sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). PO jsou obchodní společnosti (osobní, kapitálové), družstva, státní podniky, příspěvkové organizace a jim podobné, například nadace. V rámci realizovaného výzkumu se setkáme s pojmem zemědělský podnikatel, který je definován jako FO nebo PO provozující zemědělskou výrobu dle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství a je zapsán v Evidenci zemědělských podnikatelů.

S podnikáním je spojena řada rizik, s kterými se může podnikatel v průběhu činnosti setkat. Pro eliminaci rizik by měl mít každý podnikatel při zahájení činnosti vhodně stanovenou strategii pro vytvoření přidané hodnoty (Ondřej et al., 2022). Při zahájení podnikání je nutné si stanovit podnikatelské cíle a naplánovat si koncept podnikání, jenž je spojen s legislativou, financemi, výrobou, marketingem a dalšími oblastmi nutnými pro zahájení (Jakubíková, 2013). Jak již bylo výše řečeno, důvodem pro podnikání je snaha o dosažení zisku a zajištění ekonomické stability. Toho je dosahováno vytvářením příjmů, které jsou jak nezbytné pro další investice do podnikatelských aktivit a dosažení růstu podniku, tak pro pokrytí životních nákladů podnikatele. nejsignifikantnější překážkou pro vznik a udržení podnikatelských aktivit ve venkovském prostoru je celkově nižší kupní síla ve venkovských obcích ve srovnání s celkovou kupní silou městských sídel. To způsobuje, že v daných oblastech není rezidenty generována dostatečně silná poptávka, která by učinila případné nabízené podnikatelské aktivity ekonomicky rentabilní (tj. smysluplné bez dotační podpory). Z hlediska podmínek pro podnikání se sleduje práh služeb, tj. kolik lidí musí být v dojezdovém území dané služby ochotno ji poptávat, aby se služba ekonomicky udržela. Na venkově se v důsledku tohoto důvodu podniká všeobecně hůře (jak ve smyslu generování zisků z podnikatelského projektu, tak ve smyslu další podnikatelské expanze jako i možnost ekonomicky ustát pokles kupní síly obyvatelstva) a řada služeb nemůže z důvodu malé poptávky na venkově existovat (Ministerstvo zemědělství, 2007).

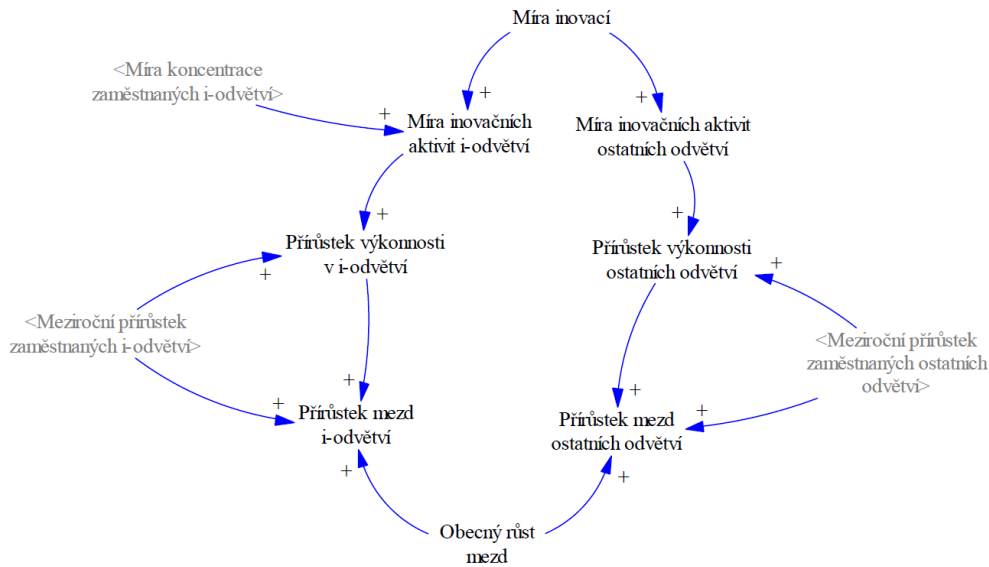
Z hlediska zaměstnanosti i z hlediska pokrytí zákazníky poptávaných služeb jsou venkovské ekonomiky obecně závislé na městech. Na venkově je méně zastoupen

zpracovatelský průmysl. Velká část venkovského obyvatelstva do měst dojíždí jak za prací, tak za účelem nákupu zboží a služeb. Obyvatelé zaměstnaní ve venkovské obci nebo senioři postrádají základní občanskou vybavenost a jsou rovněž i bez většiny komerčních služeb. Venkovští obyvatelé nemohou v dané vesnici nakoupit potřebné zboží, jsou nuceni nakupovat v nejbližších městech, a peníze tak odcházejí z vesnice (Hruška, 2017). Johannisová (citováno v Hruška, 2017) uvádí, že podstatou úspěchu v daném regionu je udržení peněz, které do daného regionu vstoupily. A právě k tomu sekundárně přispívá podnikání, neboť je to právě podnikání, které přináší pozitivní externalitu v podobě přínosu ekonomické stability do regionů postižených vysokou nezaměstnaností prostřednictvím tvorby pracovních míst. K tomu však musí být vytvořeny vhodné podmínky, které přinášejí určitý typ výhod pro vybranou ekonomickou aktivitu v daném území a umožní lokalizaci ekonomických aktivit do daného místa. Jedná se o tzn. lokalizační faktory.

Pro představení forem dopadů lokalizačních faktorů na venkovské periferní regiony, specificky zkoumané touto prací, je aplikovatelný článek od autorů Sobotková a Sobotka (2013), zaměřený na úspěšné vytvoření zobecnitelného dynamického modelu lokalizačních efektů založeného na odvětvové struktuře lokálních firem (což je velmi individuální, špatně zobecnitelná záležitost – a proto se lokální odvětvovou strukturou ve zkoumaném území autorka zabývá ve výzkumné části v rámci vlastního výzkumu soudobého vývoje podnikatelských aktivit v periferních oblastech venkova), dynamice zaměstnanosti (v teoretické části uvedeno: *Podpora podnikání ze strany EU a Procesy a změny působící na podnikání venkově*) a transferech znalostí (Sobotková & Sobotka, 2013, s. 168 - 178). Právě zmiňovaný možný transfer znalostí ukazuje v zobecnitelné formě významnost šíření inovací na venkově (inovacím se se autorka věnuje v této i dalších kapitolách na více místech, a šíření inovací do podniků je v dotační politice státu a EU výrazně podporováno). Rozsah významu transferu znalostí (inovací) je schematicky představen v zobecněné formě na obrázku č. 4, který naznačuje, jak se inovativní proces přelívá do finančního ohodnocení pracovníků. Na něm lze vidět, že inovace v podnikání vedou k nárůstu mezd. Tímto způsobem inovace mají identifikovatelný přínos k obecnému bohatnutí společnosti v místě výskytu jejich úspěšné implementace, čímž umožňují sekundárně lépe fungovat i ostatním stávajícím

ekonomickým subjektům a vznikat dalším novým ekonomickým aktivitám, které se v dané lokalitě díky nárůstu kupní síly mohou objevit.

Obr. 4: Model přelévání znalostí

Zdroj: Sobotková a Sobotka (2013, s. 175)

Tento model ukazuje význam vzdělání pro šíření implementace inovací ve venkovských regionech, neboť pro implementaci současných nových technologií do výroby je zapotřebí určitá míra vzdělanostní kompetence. Autorka této práce se v praktických výzkumech proto rozhodla záležitosti spojené s inovacemi implementovat jako důležitou součást výzkumu a v dotazníkovém šetření se dotazuje na očekávané přínosy implementace těchto znalostí/inovací (ve formě automatizace, robotizace a digitalizace, uskutečňovaných v rámci rozmachu Průmyslu 4.0, resp. čtvrté průmyslové revoluce) pro místní venkovské společnosti (i s ohledem na dopad Průmyslu 4.0 na zaměstnatelnost venkovského obyvatelstva), a to i s ohledem na vzdělání. Za přínosný lze k tématu působení lokalizačních faktorů na českém venkově označit dále článek o významu lokalizačních faktorů pro malé a střední podnikání v ČR od autorů Damborský a Wokoun, v němž empirickým výzkumem téměř tři set firem zjistili, že faktor dopravy z hlediska blízkosti trhů je pro malé a střední podniky důležitým faktorem pro rozhodování o lokalizaci jejich ekonomických aktivit, a to bez ohledu na obor či velikost firmy (Damborský & Wokoun, 2010, s. 37-38). Touto publikací autoři přivedli autorku práce k položení si otázky o perspektivě přenositelnosti ekonomických aktivit z měst na zkoumaný venkov. A to při hledání odlišností po očekávaných perspektivách

v této záležitosti ze strany různých typů respondentů (experti, podnikatelé, veřejnost). Tím bude dotvořena část odpovědi na specifickou výzkumnou otázku 3. obecné výzkumné otázky (*Jaké obory z městského prostředí mají významné uplatnění na venkovském periferním prostoru?*).

Tab. 1: Možnost získat exkluzivní postavení na místním trhu jako lokalizační faktor

Významný faktor	10,6 %
Významný (pouze primární sektor)	7,7 %
Významný (pouze sekundární sektor)	9,2 %
Významný (pouze terciární sektor)	16,3 %
Významný (pouze mikrofirmy)	16,0 %
Významný (pouze malé firmy)	12,5 %
Významný (pouze střední firmy)	1,5 %

Zdroj: Damborský a Wokoun, (2010, s. 39)

Závěrečná část kapitoly týkající se podnikání je věnována představení lokalizačního faktoru, který však spočívá ve zdeformované podobě trhu. Jedná se lokalizační faktor monopolistického postavení na trhu, vyjádřený rolí úsilí o získání monopolu v perspektivě uvažování firem (rozdělené podle různých velikostních kategorií) v tabulce č. 1. Obecně vzato hraje úsilí o monopol významnou roli pouze pro 1/10 firem. Z výsledků je patrné, že v ekonomice se nachází výrazné procento firem, které své působení odvozují od úsilí o nastolení nadvlády často i jen na lokálním trhu, v němž si mohou diktovat cenové podmínky.

Po představení teoretického přístupu k podnikání je dále uveden historický vývoj podnikání na venkově, aby poté bylo možné se zabývat stávající situací podnikání na českém venkově. Kalantaridis (2006) pracuje s podnikáním na venkově jako s označením popisujícím kvalitativně specifické podnikání. Jiní autoři jako například North a Smallbone (2006) používají termín podnikání na venkově jen pro teritoriální označení výskytu ekonomických aktivit. Výzkum disertační práce se věnuje studiu ekonomických aktivit, nikoliv teoretickým konceptům podnikání, proto bude ve výzkumech užíváno výrazu typu podnikání na venkově ve smyslu, v jakém ho používají North a Smallbone (2006).

1.2.1 Historický přehled podnikání na českém venkově v letech 1918–1989

Časový rámec podnikání na českém venkově zkoumaný v této práci začíná vznikem Československé republiky roku 1918. Je třeba brát zřetel na to, že se jedná o normativní určení času, které stojí na historickém rozchodu mezi více jak třísetletou vládou Habsburků a republikou, ale ani tento předěl nemění nic na faktu, že hospodářsko-politická situace na venkově navazovala na situaci z doby Rakouska-Uherska (z této perspektivy je mnohem zásadnější zlom v podnikání na českém venkově Únor 1948 a následující vývoj). Je proto nutné alespoň na začátku této kapitoly zmínit i záležitosti, které mají původ v dobách staršího data, z nichž pro hospodářskou povahu českého rurálního prostoru je v nejjobecnější charakteristice důležité, že za dob Rakousko-uherské monarchie, především v 19. století, se na našem venkově vytvořila (obvykle v rámci větších hospodářství místně významných velkostatkářů, kteří disponovali potřebným kapitálem) celá řada malých podniků pro zpracování zemědělských produktů (líhovary, škrobárny či mlýny) a rozvíjející se průmysl začal v době před první světovou válkou stále více zaměstnávat venkovské obyvatelstvo původně se živící přímo rolnickými pracemi na poli (Sýkora, 1998).

Společenská dynamika venkovského obyvatelstva v Českých zemích se pomalu proměňovala již v desetiletích před 1. světovou válkou z let 1914-1918, ale vzhledem k povaze plynutí života na venkově docházelo ke změnám pomaleji než ve městech. V důsledku změn akcelerovaných vznikem První republiky, které mají kořeny v jiných procesech, stojících již zcela mimo předmět této práce, se pak začaly ve společnosti silněji projevovat společenské konfliktní linie (mezi městem a venkovem a buržoazií a proletariátem, více Lipset a Rokkan (1967), které měly na podnikání na venkově jistě podstatnější vliv než administrativní členění soudních okresů či zemské hranice. Cit.: „Bylo to především zlepšení hmotných poměrů venkova a zakončení zemědělské krize osmdesátých a devadesátých let 19. století, k němuž došlo kolem roku 1906. První světová válka pak znamenala přehodnocení názorů na důležitost zemědělské práce a potravinovou soběstačnost, ale také postavila proti sobě venkov a města.“ (Mayer, 1930, s. 3).

Kapitulu věnující se historii s dopadem na podnikání na venkově nelze pro komplexnost informací obsažených v použitých zdrojích zpracovat inkrementalisticky

(např. podle odvětví s rozdělením na primární, sekundární a terciární výrobu), což byl prvotní záměr autorky disertační práce, a tudíž použité zpracování je spíše holistické povahy. Je snaha částečně oddělit ekonomická a neekonomická témata.

1.2.1.1 Podnikání na venkově za První republiky

První výrazné dopady na podnikání v novém státě přinesly (po záležitostech typu měnové reformy, která však měla dopad na ekonomiku jako celek) ekonomické i společenské změny spojené s rozsáhlou pozemkovou reformou¹¹ v nově vzniklém Československu, jež byla zahájena na počátku 20. let. Tato reforma byla realizovaná za účelem rovnoměrnějšího, sociálně spravedlivějšího rozdělení pozemkového majetku mezi jednotlivé velikostní skupiny (malopodnik, střední usedlost a velkostatek) a byla uzákoněna bezprostředně po vzniku republiky. Reálně však započala prvními přiděly až v roce 1921 a v základu byla dokončena až na sklonku 20. let. Z majetkového hlediska se jednalo o přerozdělení pozemků (nad 150 ha zemědělské půdy a 100 ha lesů) od pro-rakouské aristokracie k zemědělcům, což vedlo na venkově k erozi ekonomické i politické moci místní drobné šlechty a posílení velkostatkářů. Z hlediska plodin těžiště zemědělské výroby na českých prvorepublikových velkostatecích spočívalo v produkci obilovin a okopanin. Menší zemědělské podniky pak provozovaly intenzivnější chov domácího zvířectva za účelem samozásobitelství (patrně i z části podporované vzpomínkami na obtíže s potravinami za 1. světové války). Přesuny kapitálu na venkově však i přes odklonění nejhodnotnějších částí aktiv od jedné vyšší společenské třídy k druhé vedlo k výrazné změně majetkových struktur i v rámci nižších vrstev. To mělo další sociální význam. Změny vedly například vlivem preference národnostně českých žadatelů o půdu k posílení pocitu odcizení se národnostních menšin vůči státu.

¹¹ Pro srovnání: na Slovensku a Podkarpatské Rusi měla pozemková reforma i význam národohospodářský, neboť došlo k příchodu českého kapitálu, který měl vliv i na způsob a jakost místního hospodaření, způsobů výroby, velikostí produkce atd. Přičemž však docházelo i k zavádění prvních příčin k národnostním třenicím mezi konstitučními národy nové vzniklé republiky, neboť díky všestranně vyšší hospodářské úrovni příchozích českých podnikatelů a českého kapitálu přicházeli místní slovenští a rusínští podnikatelé v zemědělské výrobě o odbyt (Klimek, 2000, s. 285-290). Téma Slovenska a Podkarpatské Rusi není součástí předmětu této práce a nebudeme se jemu dále věnovat.

První republiku lze rovněž považovat za dobu, kdy docházelo k pokračování implementace nových technologií na venkov. Už s první průmyslovou revolucí v 2. polovině 19. století a rozmáhající se druhou průmyslovou revolucí na začátku 20. století se český venkov ekonomicky proměnil, a za První republiky v tom pokračoval. To se týká zejména významu energetických a dopravních vstupů do podnikání jako konkurenční výhody, která posilovala postavení těch podnikatelů, kteří na jejich implementaci měli dostatek zdrojů. Postupnou industrializací zemědělství se následně zvyšovala produktivita v zemědělské výrobě. Ještě v té době se přitom mnoho ekonomických subjektů na českém venkově spoléhalo většinou jen na sílu vody a větru. V kombinaci s vlivem růstu obyvatel na venkově, docházelo na českých vesnicích k pokračujícímu zvyšování počtu pracovních sil, které však již nemohly nalézt kvůli nahrazování lidských a zvířecích sil stroji pracovní příležitosti v sektorech primárního hospodářství ani v jiných hospodářských oborech na venkově. Proto se už i za První republiky množství příslušníků venkovského obyvatelstva stěhovalo do měst. Tím se přelidněný agrární venkov stal zdrojem pracovních sil pro rozšiřování průmyslu ve všech městech. (Jakubec, 2008; Křen, 2005).

Tyto změny se projevovaly poklesem obyvatelstva žijícího na venkově a zabývajícím se převážně zemědělskou činností. Zatímco v roce 1890 tvořilo venkovské obyvatelstvo na území Zemí Koruny České (nikoliv tedy jen Království Českého) 40,7 %, v roce 1910 pak toto na venkově žijící obyvatelstvo tvořilo už 32,3 % všech obyvatel a v roce 1921 tvořili venkovští obyvatelé už jen 29,8 % z celkového počtu obyvatel (Prokeš, 1923, s. 113).

Venkov byl v 19. a na počátku 20. století poměrně soběstačný, produkoval dostatek potravin, jejich přebytky byly nabízeny na trzích a místní řemeslná výroba spolu s prostředky, získanými prodejem zemědělských produktů, zajišťovaly základní nezemědělské výrobky. Tato skutečnost se přirozeně promítala do skladby povolání, která se na českém prvorepublikovém venkově vyskytovala. Boháč (1923, s. 10) uvádí, v českých zemích po roce 1918 samostatných zemědělců nebylo, ale naopak přibylo. K tomu přispívala právě zemědělská reforma a přerozdělení části zabavené půdy mezi bezzemky. Došlo však k statisticky významnému snížení počtu zemědělských dělníků a nádeníků (nejen vlivem války a pandemie, ale i emigrace do měst) i počtu členů

zemědělských rodin. Zásadní pokles byl už před první světovou válkou a další pokles se tak mohl projevit jen mírně.

1.2.1.2 Podnikání na venkově za Protektorátu Čechy a Morava

Zásadní změna z hlediska fungování tržních principů na českém venkově nastala po okupaci republiky německou armádou a zavedení řízeného modelu hospodářství německými orgány, řídicího se čtyřletými plány při obecném zachování vlastnických práv. To se provádělo buď nepřímo například přidělováním zdrojů a pracovních sil nebo přímo v podobě zákazů propouštění či převáděním výroby. Vzhledem k obecně směřované centralizaci výroby to poškozovalo malé a střední podniky na venkově, přičemž potravinářský průmysl (zavírání pivovarů, sladoven nebo mlýnů) byl jedním z nejvíce zasažených. Od léta 1939 pak existovala možnost naopak pracovní sílu do zemědělství po dobu žní přivádět z jiných sektorů protektorátního hospodářství. Vlivem dalších přijatých opatření ztratili zaměstnanci ještě před vypuknutím druhé světové války svobodu volby a změny povolání. Zemědělci pro změnu ztratili možnost volného pěstování a prodeje svých produktů v důsledku nuceného prodeje veškerých nadbytků tržním svazům za stanovené ceny při právu na ponechání si osiva, krmiva a samozásobitelné kvóty nahrazující přídělky. Co směli či museli pěstovat, bylo určováno přímo Úřadem říšského protektora. Větší producenti dokonce k direktivním kvótám dostávali i přidělenou pracovní sílu a technické prostředky. Kontroly pak byly od začátku druhé světové války zpřesňovány a zpřísnovány za účelem dosažení maximalizace efektivnosti nařízení. Strach z nestabilního zásobování vedl k realizaci nákupů zemědělských produktů do zásob. To vedlo k další destabilizaci zásobování civilního obyvatelstva a vynutilo si již brzy po napadení Polska zavedení potravinových lístků, kterých se české obyvatelstvo zcela zbavilo až v roce 1953 (Gebhart & Kuklík, 2006, s. 229-240). Zmíněné direktivní řízení protektorátu se výrazně promítlo i do hospodaření družstev. V roce 1942 byla družstva dokonce sloučena ve čtyři odvětvové svazy a tři peněžní ústředí a byla podřízena potřebám válečného hospodářství místo tržním zájmům jejich členů (Němcová, 2001, s. 32).

1.2.1.3 Podnikání na venkově po roce 1945

Na základě historického výzkumu je tříleté období existence tzv. Třetí republiky (1945–1948) pro podnikání na venkově považováno za období mezi nacistickou

a komunistickou totalitou, kdy bylo dovoleno soukromé podnikání s výjimkou provozů bank, dolů či oceláren, jež se na českém venkově nevyskytovaly. Existující družstevnictví bylo demokratické a tržní povahy (Němcová, 2001, s. 33). Největší komplikace mohl představovat přetrvávající přidělový režim v národní ekonomice. Prováděnou likvidaci soukromých ekonomických subjektů na českém venkově po roce 1948 lze shrnout do dvou hlavních směrů. Jedná se o likvidaci samostatných zemědělských podnikatelů v rámci kolektivizace zemědělství a likvidaci nezemědělských podnikatelů a živnostníků.

Pro zemědělské podnikatele (většinou sedláky) se situace po únoru 1948 zhoršovala tím, jak komunisté začali kolektivizovat zemědělství. Tlak na vstup do družstev (nejen těch zemědělských) byl vytvářen vůči všem zemědělcům, kteří se snažili zemědělské kolektivizaci vyhnout (Jech, 2008, s. 43-156). K zabraňování vzniku nových živností sloužilo zdanění fyzických osob podle zákona 78/1952 Sb., které spočívalo ve zdaňování příjmů ze soukromých výdělečných činností. Sazba daně byla stanovena progresivně až do výše 80 % (viz tabulka č. 2) z daňového základu a měla za úkol potlačit soukromé podnikání (Spáčil, 1959, s. 246 – 249).

Tab. 2: Roční sazba daně z příjmů fyzických osob v Kčs podle zákona č. 78/1952 Sb.

Při základu daně		činí daň
přes Kčs	do Kčs	
	15 000	5 %
15 000	30 000	10 %
30 000	40 000	3 000 Kčs a 15 % ze základu přesahujícího 30 000 Kčs
40 000	60 000	4 500 Kčs a 25 % ze základu přesahujícího 40 000 Kčs
60 000	90 000	9 500 Kčs a 35 % ze základu přesahujícího 60 000 Kčs
90 000	140 000	20 000 Kčs a 45 % ze základu přesahujícího 90 000 Kčs
140 000	230 000	42 500 Kčs a 55 % ze základu přesahujícího 140 000 Kčs
230 000	500 000	92 000 Kčs a 65 % ze základu přesahujícího 230 000 Kčs
500 000		267 500 Kčs a 80 % ze základu přesahujícího 500 000 Kčs

Zdroj: Zákon č. 78/1952 Sb., zákon o dani z příjmů obyvatelstva

Obdobný účel měla i živnostenská daň, zaměřená na právnické osoby a následně odstupňovaná dle počtu zaměstnanců (tabulka č. 3).

Tab. 3: Sazby živnostenské daně právnických osob v Kčs podle zákona č. 79 z roku 1952

Druh živnosti	Pracuje-li v podniku				Za každého dalšího zaměstnance (včetně učňů) se připočítá Kčs
	poplatník sám	s 1 zaměstnancem nebo učněm	s 2 zaměstnanci (včetně učňů)	s 3 zaměstnanci (včetně učňů)	
	činí daň ročně Kčs				
Řemeslné živnosti 1. třídy	4 000	8 000	15 000	23 000	10 000
Řemeslné živnosti II. třídy	6 000	12 000	22 000	34 000	14 000
Hostinství	8 000	16 000	30 000	48 000	20 000
Povoznictví s koňskými potahy	10 000	20 000	35 000	55 000	25 000
Autodoprava	12 000	25 000	45 000	70 000	30 000
Obchodní činnost	12 000	25 000	45 000	70 000	30 000

Zdroj: Zákon č. 79/1952 Sb., zákon o živnostenské dani

Družstva (výrobní, konzumní i jiná) byla přítomna ve venkovském prostoru již za Rakouska-Uherska, ale až do roku 1948 se jednalo o podnikatelské iniciativy podporující vlastní ekonomické zájmy svých členů. Po roce 1948 však byla jejich úloha změněna a družstva sloužila k plnění ekonomických úkolů uložených státem (Němcová, 2001, s. 30-40). Přes veškeré komplikace drobní živnostníci a nezávisle hospodařící zemědělci v ČSSR ve velmi malých počtech „přežívali“. Opět se mírně zvýšil jejich počet v 80. letech ale přes tzv. drobnou živnost bylo zvláště na venkově udělení licence místními úřady možné i v průběhu celé komunistické nadvlády. Po roce 1989 se začaly přijímat první zákony směřující k nastolení volného tržního hospodářství a opuštění od socialistického plánování (EURO CZ, 2004).

1.2.1.4 Podnikání na venkově od roku 1990

Startovací pozice ČSSR v rámci soukromého podnikání byla nejhorší po SSSR, neboť na rozdíl od NDR, Polska a Maďarska, kde drobné podnikání bylo místními komunistickými diktaturami zachováno, v ČSSR došlo na několik desetiletí v podstatě k vymýcení podnikatelského stavu. V posametové ČSFR se začínalo s podnikáním téměř od počátku. Snahu o navázání na podnikatelskou tradici na venkově z doby před 50. lety lze spatřovat v restitučních zákonech, které měly za cíl navrácení majetku většinou kolektivizovaného do JZD v prvních desetiletích po komunistickém převratu původním majitelům. Žijícím původním vlastníkům či v mnoha případech jejich potomkům se navracela půda a majetek (Majerová, 2001).

Uvolnění poměrů a přechod na volnotržní systém ukázal, že i přes čtyřicetileté úsilí o socializaci společnosti byl i na konci 80. let družstevní systém v ČSSR stále držen vnější silou. To lze ve vztahu k venkovu a podnikání na venkově ukázat v oblasti maloobchodu, respektive spotřebních družstev (viz tabulka č. 4), kam bylo od roku 1952 spotřební družstevnictví vytlačeno po zrušení soukromého provozování prodejen a nuceném předání prodejen ve městě státu (Němcová, 2001, s. 33-34). Ačkoliv jednotlivá spotřební družstva jako ekonomické organizace právně vydržela, je na příložené tabulce vidět, že hospodářsky se (vlivem osamostatňování se prodejen či vstupem nových konkurenčních ES) v polovině 90. let nacházela družstva již v úpadku (propad počtu zaměstnanců či propad podílu na maloobchodním obratu) (Němcová, 2001, s. 95-98).

Tab. 4: Vývoj vybraných ukazatelů spotřebních družstev sdružených ve Svazu českých a moravských družstev v letech 1987 – 1995

Ukazatel	1987	1990	1991	1993	1995
Počet spotřebních družstev	73	73	73	73	70
Maloobchodní obrat spotřebních družstev v mld. Kč	49,6	57,7	40,4	23,2	23,5
Podíl SD na celkovém maloobchodním obratu v ČR v %	23,1	22,2	16	5,7	4,4
Počet stálých prodejen	16 945	15 922	9 941	5 796	4 831
Prodejny v ekonomickém pronájmu	-	-	1 545	2 804	2 469
Počet stálých pohostinských provozoven	9419	7 774	1 401	175	99
Sklady - hrubá plocha v tis. m ²	267,6	296,8	277,8	245,9	-
Počet pracovníků	98 473	97 344	71 031	34 233	27 228
Počet členů SD v tisících	1 511	1 421	1 039	726	619

Zdroj: Němcová (2001, s. 95)

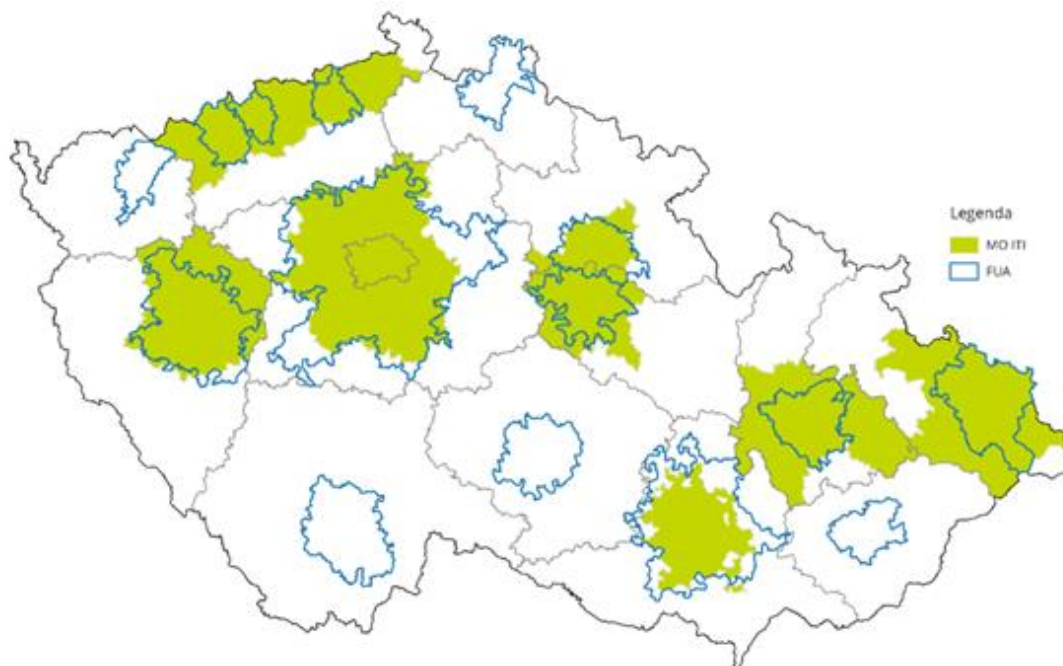
Od 90. let 20. století převládá u venkovského obyvatelstva zaměstnanecká mentalita nad podnikatelskými přístupy (Majerová & Herová, 2009), což limituje možnosti podnikání a potřeba změnit přístup k podnikání na venkově je i jeden z okruhů témat terénních výzkumů autorky v rámci 2. specifické výzkumné otázky (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?* 3. obecné výzkumné otázky. Ekonomická výkonnost periferních regionů je podle Andersona (2000) podprůměrná (to lze doložit z většiny mapových podkladů, jež se v této práci vyskytují). Tyto regiony mají také omezené zdroje pracovních sil (Pugh & Dubois 2021). Od 90. let 20. století

pak zemědělství není dominantním ekonomickým sektorem v periferních regionech Česka (Ženka et al., 2017; Ženka & Šťastná, 2021; Šťastná et al., 2022). V letech 1990 až 2000 klesl podíl ekonomicky aktivních v zemědělství, lesnictví, rybářství ze 7,4 % na 4,9 % a po roce 2000 dále klesal, až na 2,6 % v roce 2020 (Český statistický úřad, 2022a). Naopak na venkově roste podíl zpracovatelského průmyslu (Ženka et al., 2021). A v současnosti patří české venkovské oblasti k nejvíce industrializovaným regionům v Evropské unii (Vaishar & Šťastná, 2019; Ženka et al., 2021). Podstatné pro udržitelný vývoj venkova jsou však služby. Pro strukturu existující podnikatelské sféry na venkově jsou charakteristické malé a střední podniky, výjimku mohou tvořit zemědělské podniky, neboť podle Vaňatové (2018) v českém zemědělství velké podniky dominují. Obhospodařují dvě třetiny zemědělské půdy a na chovu hospodářských zvířat se podílejí až 76 procenty. Jejich udržení na českém venkově a způsoby podpory tomuto cíli jsou tématem navazujících podkapitol.

1.2.2 Podpora podnikání na venkově

Na úvod této podkapitoly je třeba zdůraznit, že pro realizaci podnikání na venkově existuje i určitý obecný soubor faktorů ekonomických výhod. První je faktor levnějších nákladů na pořízení prostor, spojený s obecně nižšími tržními náklady souvisejícími s pořizováním pozemků, bytů či výrobních a kancelářských prostor pro podnikání ve venkovských oblastech oproti městům, kde je výrazně větší koncentrace zájemců a vyšší tlak na ceny. V tomto ekonomickém směru však nelze hranici mezi periferním venkovem a venkovem v suburbánních zónách českých velkoměst (nacházející se obecně v lepší ekonomické situaci i vlivem tržních sil působících z daných metropolí) jednoznačně určit, neboť se jedná o vyjádření tržních stavů, jež jsou pouze výsledkem reakcí nabídky a poptávky. V tomto směru je pak snazší vymezit suburbánní venkov (jenž však není předmětem této práce), který lze rámcově hledat uvnitř hranic, v nichž bývají vymezovány metropolitní regiony či funkční městské oblasti – a nejlépe v jejich překryvech (viz mapa na obrázku č. 5).

Obr. 5: Vymezení funkčních městských oblastí (FUA) a metropolitních oblastí pro integrované teritoriální investice (MO ITI)

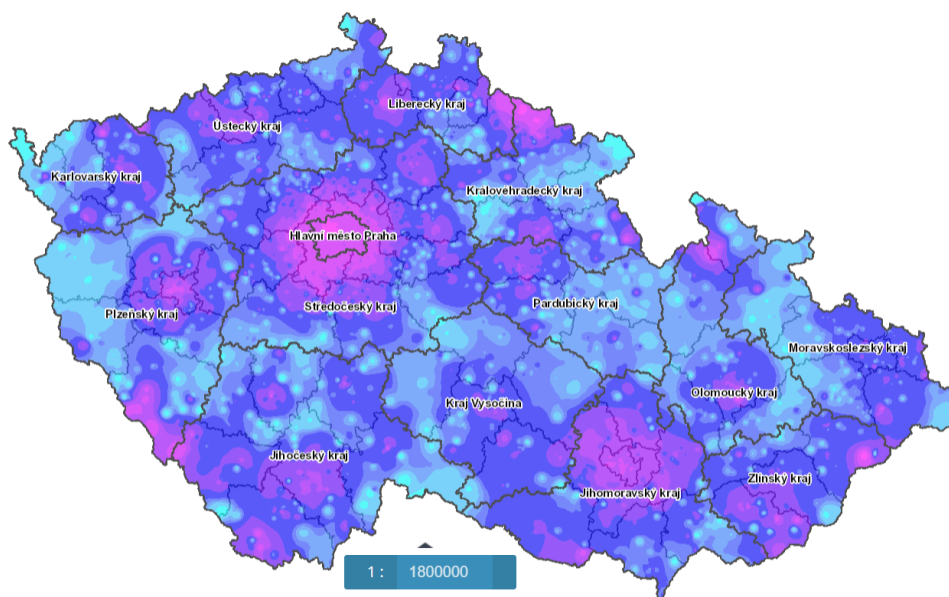

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj (2019a, s. 20)

Srovnáme-li výše uvedenou mapu, v níž lze hledat v zázemí českých velkoměst suburbánní venkov, s mapou tržních cen nemovitostí (vyjádřených výší cenového indexu v obrázku č. 6), spravovanou Asociací realitních kanceláří na základě jejich ekonomických dat, můžeme spatřit reálný odraz ekonomické situace jednotlivých míst v ČR (vyjádřených cenovým indexem). V rámci vymezených suburbánních oblastech jsou vlivem synergického působení řady ekonomicky příznivých sil ceny nemovitostí vysoké a v oblastech předpokládaných ekonomických periferií jsou ceny nemovitostí relativně velmi nízké, neboť je po nich jen malá poptávka. Toto srovnání vede k rámcovému vymezení oblastí ekonomicky periferního venkova na ekonomické bázi.

Cenová hladina nemovitostí je vypovídajícím ukazatelem o relativně nízké ekonomické atraktivitě. Z toho plyne, že vymezení oblastí pro podnikání, které jsou relativně nepříznivé, lze nalézt z pohledu podnikatele ekonomicky výhodné faktory pro své podnikání. Na základě tohoto tvrzení je ve výzkumné části práce provedeno zkoumání představ různých typů respondentů o možnosti přechodu podnikatelských aktivit ES z měst na venkov.

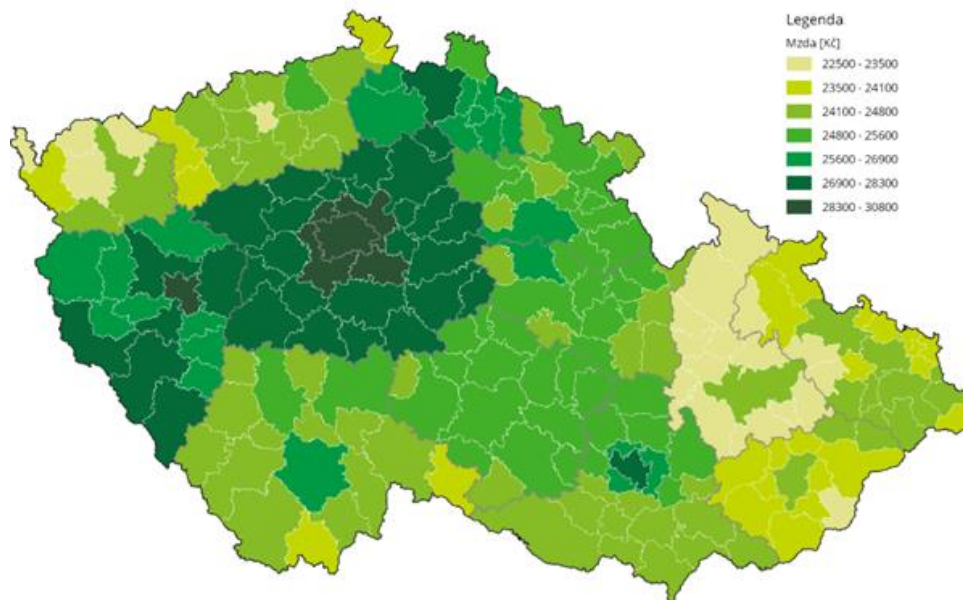
Obr. 6: Cenová mapa nemovitostí v ČR podle cenového indexu¹²

Zdroj: Asociace realitních kanceláří ČR (2020)

Druhým obecným faktorem ekonomické výhodnosti podnikání na venkově je faktor relativně levnějších nákladů na pořízení pracovní síly.

Obr. 7: Model mediánových mezd pro ORP dle dat ČSÚ - SLDB 2011¹³

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj (2019a, s. 15)

¹² Legenda: Cenová hladina je nastíněna zbarvením mapy ve vizualizované škále: od nejlevnější (azurově-modrá) po nejdražší (purpurově-fialová).

¹³ na základě krajských mediánových mezd dle dat MPSV a struktury dosaženého vzdělání obyvatel v území ORP

Český statistický úřad publikuje informace o mzdách za kraje. Ministerstvo pro místní rozvoj publikovalo model mediánových mezd v ORP, který byl stanoven odhadem (obrázek č. 7). Tato mapa ukazuje vysoké mzdy v periferních oblastech Středočeského a Plzeňského kraje a naopak nízké mzdy ve vnějších periferiích vyjma části příhraničí s Bavorskem. Tedy neříká nám přímo to, že nižší mzdy jsou na periferním venkově, to jde spíše vyvodit při komparaci s cenovou mapou. Toto zjištění je důležité pro označení periferních venkovských regionů jako území, v nichž faktor levnějších nákladů na pořízení pracovní síly může být ekonomickou výhodou. Významnost tohoto faktoru se podle výzkumů autorky práce objevovala v dotazníkovém šetření *Průzkum obnovy a rozvoje venkova*, naopak v dotazníkovém šetření *Názory podnikatelů na podnikání na venkově* a ani u výzkumu názoru expertů Delphi metodou se již tento faktor neobjevoval, a tak jej lze považovat pro zkoumané prostředí za bezpředmětný.

Třetí ekonomická výhoda je spjata s určitou vyšší absorpční schopností venkova oproti městu pro negativní externality z výroby (například hluk z provozu). Negativních externalit, které vznikají z ekonomických aktivit, je mnohem více (viz obrázek č. 8). Aktivita ekonomického subjektu sebou nese níže identifikované negativní externality. V případě dopravní dostupnosti, která se ve výzkumné části této práce objevuje jako nejvýznamnější překážka pro podnikání na venkově, by zlepšení mělo za následek posílení působnosti těchto externalit v životě obyvatel na periferním venkově (Máca, 2010).

Obr. 8: Negativní externality v dopravě

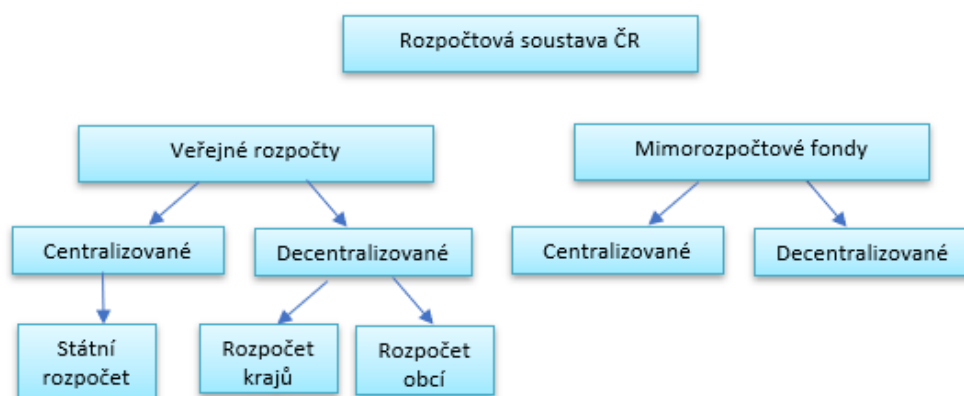

Zdroj: Máca (2010, s. 6)

Na závěr této části je třeba uvést, že obecně existují i další ekonomické faktory podporující podnikání na venkově, o kterých se tato práce zmiňuje, například levnější pronájem prostor (na str. 52–53) nebo levnější pracovní síla (str. 54–55). Tato koncepce rovněž dokazuje, že podporu pro podnikání lze hledat nejen v dotacích od státu (jimiž se práce zabývá), ale také v trhu a jeho mechanismech. Pro zahájení podnikatelské činnosti je totiž nutné si zajistit lidský kapitál, prostory pro podnikání či vstupní informace stejně jako v případě podnikání ve městech, k čemuž může trh nabízet na venkově lepší podmínky. Stejně jako u identifikace konkurence či zajištění odbytu produktů platí, že to jsou důležité faktory, které ovlivňují úspěšnou realizaci podnikatelské činnosti ve městě stejně tak jako na vesnici (Pavlíková, 2002).

Výše byly představeny z trhu vycházející faktory, které vytvářejí ekonomické výhody pro realizaci podnikání na venkově. A nyní přistoupíme k podpoře institucionální. V současném politicko-ekonomickém kontextu ČR je podnikání na venkově ve své realizaci podporováno prostřednictvím množství evropských nebo národních dotačních programů, které se snaží přispět k vytvoření stabilního prostředí pro podnikání, na něž se práce v této kapitole zaměří. Jak lze spatřit na obrázku č. 9, krajské a obecní dotační tituly a množství jejich prostředků jsou závislé na dotacích z vyšších zdrojů (EU, stát) a tvoření vlastních dotačních politik v rámci vlastních obecních a krajských rozpočtů je z hlediska kompetencí v jejich samotné gesci.

Obr. 9: Rozpočtová soustava v ČR ¹⁴

Zdroj: Peková (2005), upraveno

¹⁴ Dle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidel ČR a o změně některých zákonů jsou zřizovány mimorozpočtové fondy.

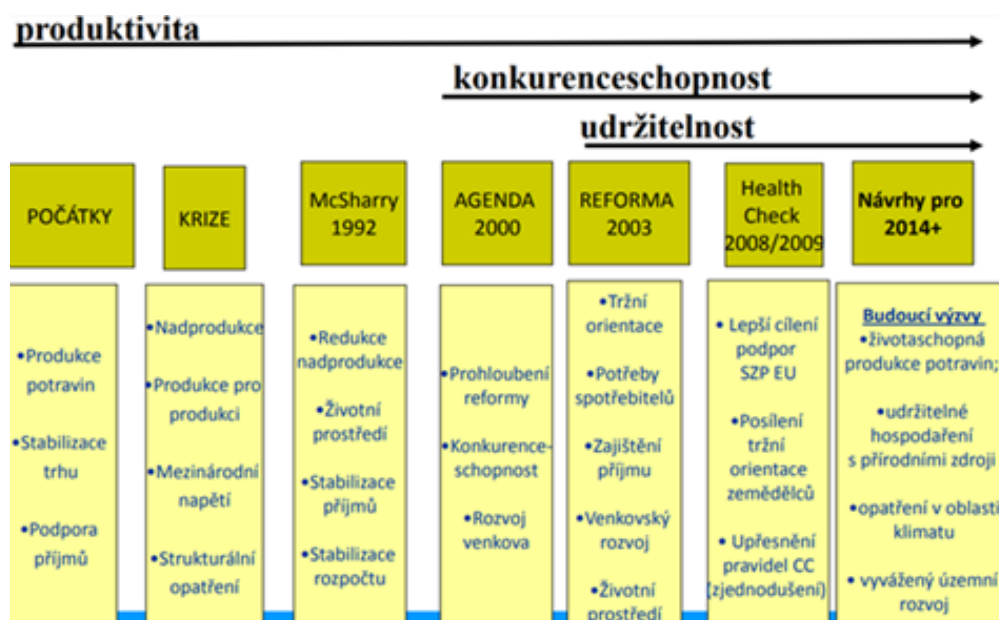
Samotná realizace programů rozvoje venkova (přes různé dotační programy a granty) je nabízena v rámci požadavků na transparentnost. To je přinejmenším částečně důsledkem neoliberálního přístupu k místnímu a regionálnímu rozvoji. Dnes klíčovými prioritami jsou pro ekonomický vývoj venkova považovány podpora zemědělství, kvalita životního prostředí a konkurenceschopnost místních ekonomik (Ministerstvo zemědělství, 2015).

1.2.2.1 Podpora podnikání ze strany EU

Podpora podnikání na venkově je realizována prostřednictvím řady různých evropských programů, které se svojí strukturou i velikostí prostředků a jejich dislokací v čase mění, ale pro něž je společné, že usilují o zajištění stabilního prostředí pro podnikání na venkově.

Evropská politika rozvoje venkova byla na konci minulého tisíciletí deklarativně postavena na principech multifunkčního zemědělství, multisektorového a integrovaného přístupu k venkovské ekonomice (European Commission, 1999).

Obr. 10: Vývoj klíčových proměnných v zemědělské dimenzi politiky rozvoje venkova v rámci SZP EU v průběhu její existence

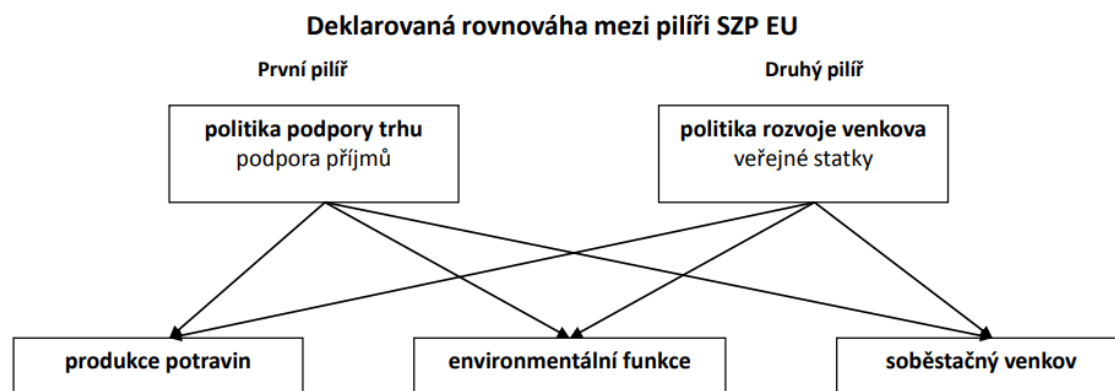
Zdroj: Bednaříková a Pělucha (2012, s. 18)

Pomoc pro rozvoj venkova pokládá v podání EU decentralizaci v rozhodování, dále transparentnost při tvorbě a řízení jednotlivých programů založených na zjednodušené a přístupné legislativě. Před vstupem do EU čerpala ČR finance z předvstupního fondu

SAPARD, který byl po vstupu do EU nahrazen OP Zemědělství. Fond řešil problémy spojené s trvale udržitelnými změnami v sektoru zemědělství. Pro období 2007–2013 byl zřízen Program rozvoje venkova ČR, který podporoval rozšiřování ekonomických aktivit v rurálním prostoru za účelem vytváření lepších podmínek pro podnikání (Svobodová & Věžník, 2014). V období 2014–2020 byl pak realizován stejnojmenný Program rozvoje venkova ČR. Mezi opatření přispívající k rozvoji venkova na období 2014–2020 patřil zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků (Ministerstvo zemědělství, 2015).

V rámci Evropské unie se politikami venkova zabývá Společná zemědělská politika (dále „SZP“), která se člení do dvou hlavních pilířů, jak je názorně představeno na obrázku č. 11.

Obr. 11: Politika rozvoje venkova v rámci SZP EU

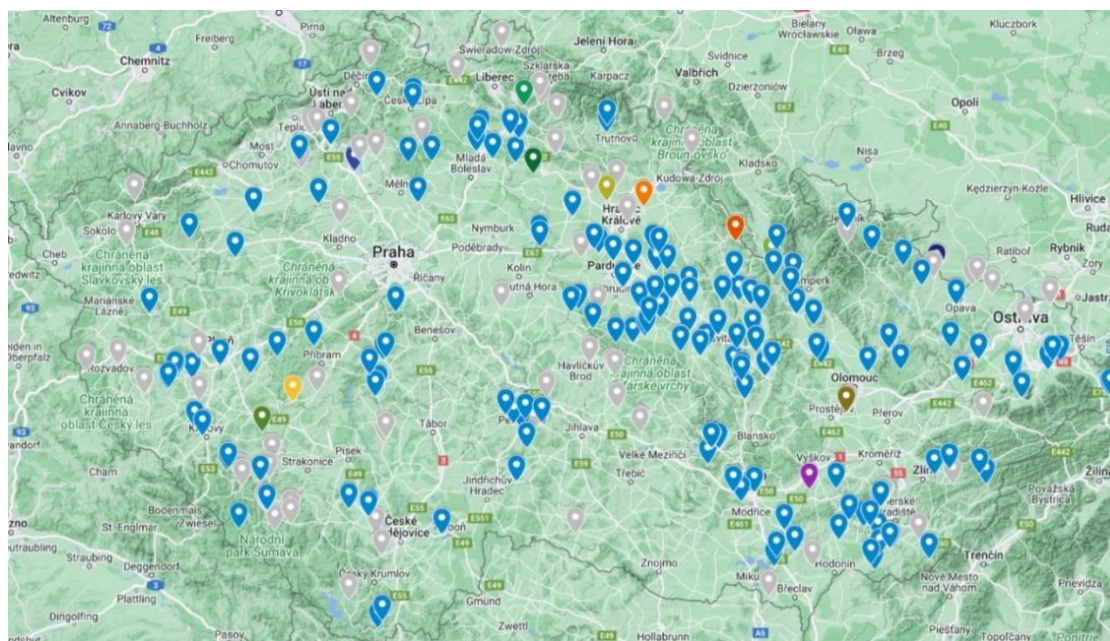

Zdroj: Bednaříková a Pělucha (2012, s. 19)

První pilíř se věnuje podpoře konkurenceschopnosti zemědělského sektoru, druhý pilíř podporuje rozvoj venkova. Oba pilíře mají vést k zajištění dostatečné produkci potravin, ochraně životního prostředí a maximální podpoře ekonomické soběstačnosti venkova. SZP se zaměřovala v průběhu programového období 2007–2013 na posílení konkurenceschopnosti podporou inovací, přípravou na klimatickou změnu a posílením zaměstnanosti a růstu ve venkovských oblastech. (Ministerstvo zemědělství, 2016, s. 33). Program rozvoje venkova 2007–2013 byl zřízen k podpoře rozvoje podnikání ve venkovském prostoru, k vytváření nových pracovních míst a ke snížení míry nezaměstnanosti. Multifunkční zemědělství v programu rozvoje venkova se zaměřuje na podporu investičních akcí realizovaných v zemědělství, hospodářství a rybářství (Ministerstvo zemědělství, 2007).

Význam venkova pro současné politiky EU dokládá nejen dlouhodobost zájmu o podporu rozvoje venkova ze strany EU, ale také navazující a nedávno skončený Program rozvoje venkova 2014–2020. Tento Program rozvoje venkova usiloval o podporu vstupu mladých lidí do zemědělství a o inovaci zemědělských podniků (Ministerstvo zemědělství, 2015). Realizované projekty (celkem 278) ve vztahu k venkovu můžete vidět na mapě (obrázek č. 12). Ve srovnání s předchozím programem (období 2007–2013) byly finance na rozvoj venkova v programu 2014–2020 z části odebrány (Svobodová & Věžník 2014). V rámci územního impaktu tohoto programového období, je z mapy (obrázek č. 12) patrný teritoriální nepoměr mezi schválenými projekty. Na jedné straně lze spatřit velkou koncentraci schválených programů ve východních Čechách a v řadě oblastí na hranici Středočeského a Jihočeského kraje a jihozápadní Moravy je situace opačná.

Obr. 12: Projekty realizované v rámci Programu rozvoje venkova 2014 – 2020

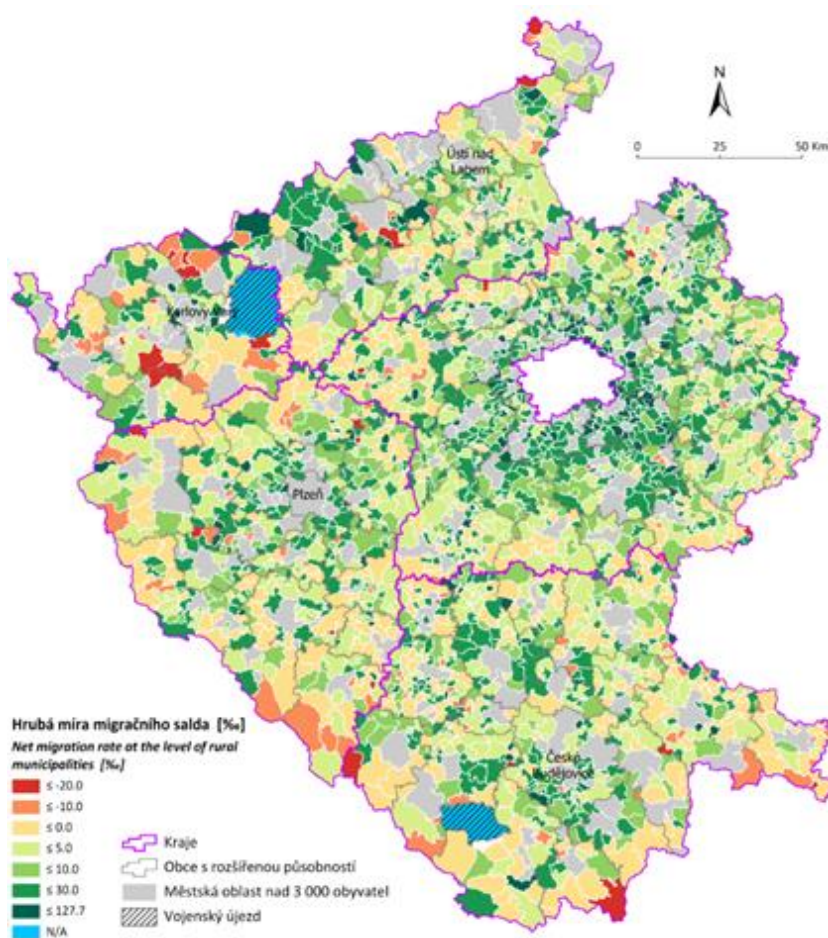
Zdroj: Google Maps (2023)

Z hlediska typů projektů převažují investice do rozvoje lesů (celkem 22 realizovaných projektů), projekty podpory komunitně vedeného regionálního rozvoje (celkem 147 realizovaných projektů) a projekty do rozvoje zemědělských podniků, podnikatelských činností a spolupráce (celkem 20 realizovaných projektů). Všechny tyto projekty jsou označené modrými značkami). Barevnými značkami jsou označeny investice do hmotného majetku (20 konkrétních a 69 dalších nerozlišených projektů).

Pro roky 2021–2027 byl připraven nový program, pro který však musel být schválen Strategický plán SZP (SP SZP), což se kvůli prodlevám ve schválení rámcové legislativy – kvůli pandemii Covid-19 – na úrovni EU nestihlo. Proto byla na roky 2021 a 2022 ze strany EU stanovena přechodná ustanovení o podpoře ze strukturálních fondů EU (včetně Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova [EZFRV] a z Evropského zemědělského záručního fondu [EZZF]) (Nařízení EU 2020/2220; Strategický plán SZP 2023–2027) (Ministerstvo zemědělství, n.d.; Ministerstvo zemědělství, 2021).

Pro další dislokaci zdrojů v dotačních programech EU je důležité pochopit očekávaný vývoj venkova a uvažování o přístupu k tomuto pravděpodobnému budoucímu vývoji. V roce 2015 žila ve venkovských oblastech čtvrtina evropské populace a do roku 2050 se očekává, že by mohl tento počet klesnout až na 20 % (BBVA Research, n.d.) V důsledku tohoto vývoje bude mít klesající velikost venkovské populace za následek další pokles ekonomického i politického významu venkova. Tento evropský trend je přítomný především na periferním venkově, tedy i českém periferním venkově, jak je patrné z mapy (obrázek č. 13), která byla kvůli problematice s rozlišením původní verze upravena do takové podoby, aby byly viditelné ty oblasti, jimiž se autorka věnuje ve výzkumné části. Nalezení úspěšného řešení problému vylidňujícího se venkova je v zájmu i ČR.

Obr. 13: Hrubá míra migračního salda obyvatel ve vybraných krajích České republiky v letech 2012–2018¹⁵

Zdroj: Macháček et al. (2021), vlastní úprava

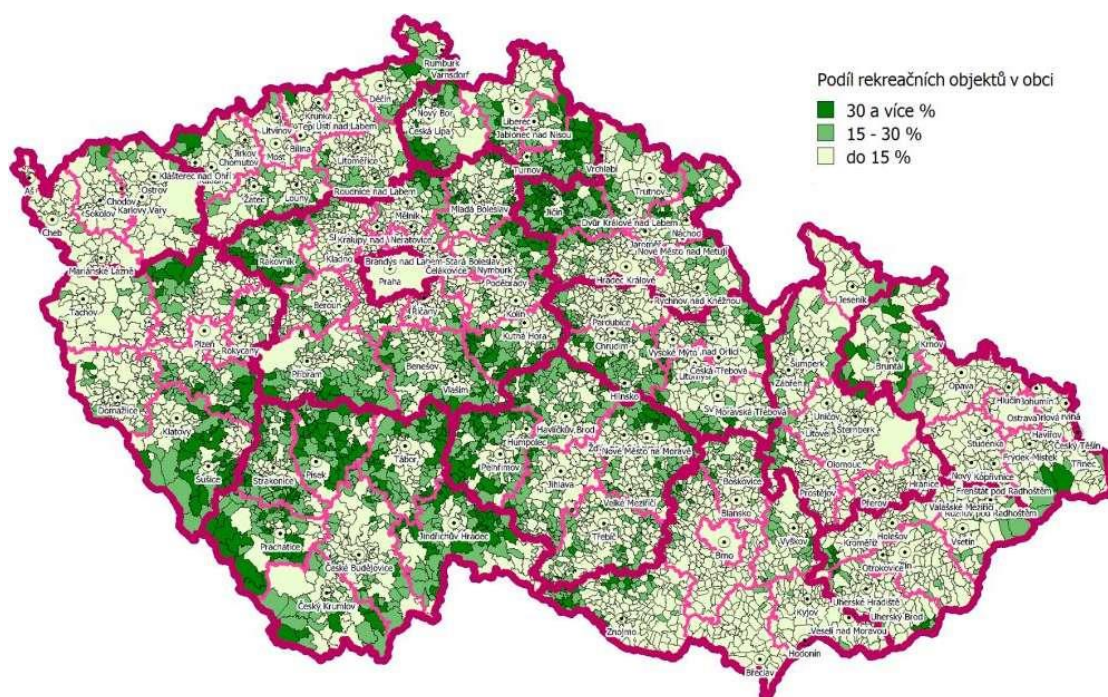
Řešení problému z ekonomického hlediska je nalezení dalších konkurenčních výhod pro podnikání ve venkovských oblastech, aby se tyto mohly stát rovnocennějšími s městy a v důsledku toho nedocházelo k tak velkému odlivu obyvatel z venkova do větších sídel z důvodů nedostatku pracovních příležitostí (Štenclová, 2005). Jedním z možných směrů, kterým se venkov v EU vydává, je zmiňovaná změna role venkova, která je v současné době charakteristická tím, že je obecně primární sektor nahrazován sektorem terciárním. Dochází k přeorientování se na obory spojené s cestovním ruchem a ochranou přírody. Zájem o oblasti venkova ze strany obyvatel měst má v Evropě už dlouhou tradici a rekreace a cestovní ruch jsou pro ně stále důležitějšími funkcemi venkovských oblastí (Hall & Page, 2006).

¹⁵ Podkladová data: Ostravská univerzita 2019, ČSÚ 2012-2018, ARCDATA Praha

1.2.2.2 Podpora podnikání ze strany ČR

I v rámci venkovských oblastí ČR, stejně jako v případě výše uváděné většiny států EU, má cestovní ruch nezanedbatelnou roli. Nejen, že příjmy z něj tvoří významnou část příjmů mnoha venkovských obcí, ale také přirozeně snižuje nezaměstnanost a vytváří pro obyvatele pracovní místa. To se ekonomicky pozitivně projevuje především v pohraničních horských oblastech Šumavy a Krkonoš, což lze spatřit na uvedené mapě (obrázek č. 6), kde se díky atraktivní krajině projevuje zvýšená poptávka po nemovitostech (nejčastěji pro potřeby víkendové turistiky obyvatel měst). I z hlediska dalších oborů navázaných na cestovní ruch jsou v těchto oblastech příležitosti pro podnikání vhodnější, než je tomu v jiných venkovských oblastech. Cestovní ruch (dále „CR“) je dotačně podporované odvětví (strukturálně od roku 2001). Dotace jsou v ČR řízeny dle Národního programu podpory CR v regionech 2016–2023. V jednotlivých výzvách byly alokovány prostředky v rozsahu desítek až stovek milionů korun (MMR, n.d.; Voves, 2016). Cestovní ruch v ČR navazuje na fenomén tzn. „druhé bydlení“, které se u nás začalo rozvíjet (vlivem absence dalších volnočasových příležitostí) už v 60. letech minulého století (Vágner et al., 2004). Druhé bydlení se převážně koncentruje, jak ukazuje mapa (obrázek č. 14), do oblastí vnitřních periferií, na které se tato práce primárně zaměřuje. Tento stav je však pro tyto dotčené obce zároveň zátěží, neboť musí udržovat dopravní a technickou infrastrukturu i pro velké množství lidí, kteří v obci nežijí. Cestovní ruch tak není využitím ekonomických příležitostí, jako spíše důsledkem vylidňování venkova, přičemž lze spatřovat mnoho shodného mezi oblastmi s nadproporcionálním podílem rekreačních objektů a obcemi označovanými za vnitřní periferie (mapa na obrázku č. 2, (Musil & Müller, 2008)).

Obr. 14: Podíl rekreačních objektů v jednotlivých obcích ČR dle dat ČSÚ - SLDB 2011

Zdroj: Senohrábek (2012)

Nejen rozvoj hospodářského odvětví cestovního ruchu na venkově a aktivit s ním spojených vyžaduje prvotní investice. Ty lze s ohledem na očekávané finanční možnosti soukromých i místních veřejných aktérů na vlastním venkově lépe realizovat spojením sil státu a podnikatelů za celkové pomoci ze strany ústředních orgánů státu, čímž se dostáváme k dotační politice ČR pro podnikání na venkově.

Dotační politika ČR má dotace realizované ze státního rozpočtu a dotace mimorozpočtové, realizované státními fondy. Státní dotační tituly (administrované jednotlivými ministerstvy) jsou nástroji realizace státních (resp. politických) cílů v jednotlivých tematických oblastech a v kontextu touto prací zkoumaného prostoru mají pozitivně přispět k rozvoji podnikání na lokální/regionální úrovni. Tyto státní dotační tituly jsou konstruovány obvykle za účelem pokrytí akcí a projektů, které není možné v rámci daného programovacího období EU financovat ze strukturálních fondů EU. Podíváme-li se na obce, jejichž možnost podpořit podnikání byla diskutována v kapitole Aktéři rurálního prostředí, tak v celkovém úhrnu se pro poslední ukončené programové období 2014–2020 zřizovalo více než 200 dotačních titulů, do kterých se mohly obce nebo jejich příspěvkové organizace jako oprávnění žadatelé přihlásit – z toho nejvíce ze strany MMR (celkem 27 dotačních titulů pro obce) a MŽP (22 dotačních titulů)

(MEPCO, 2019, s. 7). Vzhledem k tomu, že se mohly obce přihlásit jen do $\frac{2}{3}$ všech existujících titulů (MEPCO, 2019, s. 156), lze konstatovat, že jenom státních dotačních titulů existují stovky a dále doplňuje tuto skutečnost vyjádření prezidenta NKÚ o neřiditelném systému dotací měnícím tržní ekonomiku, a o nutnosti v obecném rámci přistoupit k revizi dotačního systému (Nejvyšší kontrolní úřad [NKÚ], 2023, s. 5). K těmto dotačním titulům, které jsou realizovány v rámci programových období EU, se přistupuje tím způsobem, že se tvoří strategické plány (záležitosti regionálního rozvoje a podnikání se koncipovaly přes Strategii regionálního rozvoje ČR 2014–2020), které jsou pak realizovány přes akční plány, jejichž účelem je „konkretizovat aktivity státu při realizaci cílů regionální politiky" v daném časovém období a "zpřehlednit finanční nástroje státu, jejichž prostřednictvím bude podpora probíhat" (MEPCO, 2019, s. 7).

Zdroje prostředků na podporu podnikání, které mají svůj přínos pro venkov (každý fond dle své působnosti) jsou mimorozpočtové fondy, které se skládají ze státních fondů, fondů vládních agentur a fondů zvláštního druhu. Mezi mimorozpočtové decentralizované fondy patří fondy krajů a obcí. V současnosti v ČR existují státní účelové fondy, které se zaměřují na financování konkrétního segmentu veřejného sektoru. Státní zemědělský intervenční fond poskytuje dotace na zemědělské aktivity, rozvoj venkovského hospodářství, export, intervenční nákupy přebytků na trhu¹⁶ a prostředky na realizaci evropské zemědělské politiky. Státní fond životního prostředí poskytuje nevratné dotace nebo vratné bezúročné půjčky spojené se zlepšováním kvality životního prostředí. Státní fond dopravní infrastruktury financuje výstavbu a modernizaci dopravních cest a přispívá na výstavbu a údržbu cyklostezek a implementaci nových technologií a znalostí v oblasti dopravy. Státní fond rozvoje bydlení financuje výstavbu nových bytů a opravu těch stávajících, podporuje vznik obecní technické infrastruktury k nové bytové výstavbě a poskytuje úvěry pro mladé. Dále existují ještě dva fondy podporující kulturu, a to Státní fond na podporu kultury a Státní fond na podporu a rozvoj české kinematografie (Janovec, 2011; Ministerstvo financí ČR, 2022).

Závěrem tohoto tematického rámce práce předkládáme jeho provázání s výzkumnou částí práce. Subvencování ekonomických aktivit tržních aktérů ze strany státních institucí

¹⁶ Státní zemědělský intervenční fond (n.d.) Cit: „Intervenční nákup má za úkol odčerpávat přebytky z volného trhu a také plnit funkci tzv. záchranné sítě. Intervenční cena dává jistotu, že pokud se jim nepodaří uplatnit své zboží na volném trhu, mohou je prodat alespoň za cenu intervenční.“

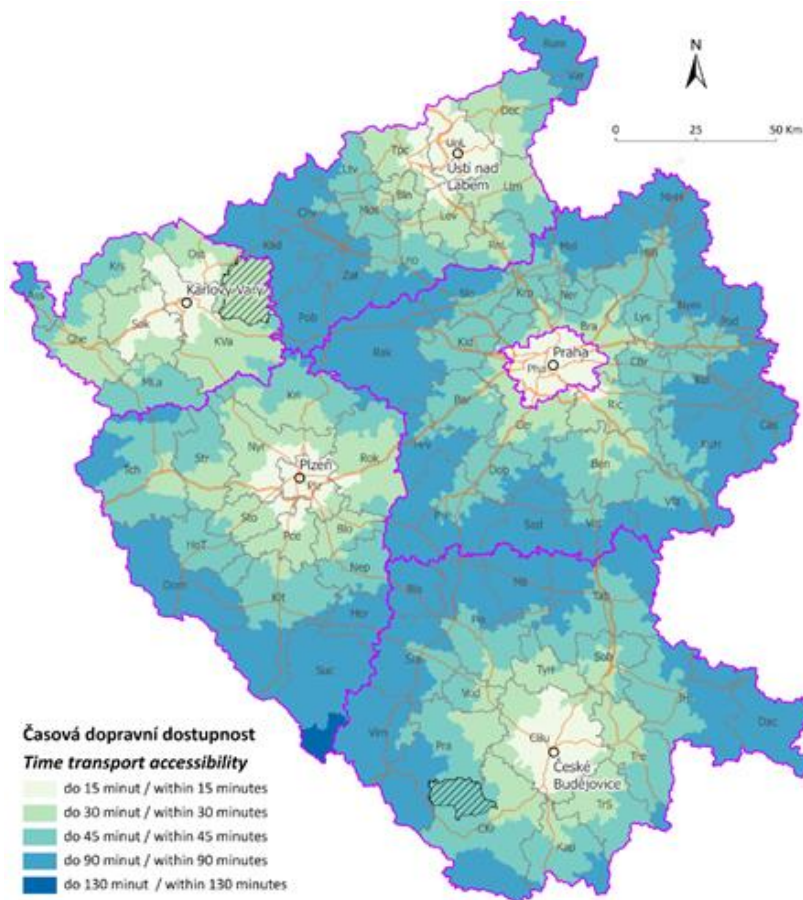
a jejich zdrojů, ať už přímo, či nepřímo přes realizované projekty, je v ekonomice státu značně rozsáhlé. Při vlastním výzkumu se autorka soustředila na zhodnocení poskytování dotací podnikatelům a obcím v periferním prostoru.

O kompetentní zhodnocení dotační politiky v oblasti poskytování podnikatelských dotací ve venkovském prostoru ve formě expertního rozhovoru byl s úspěchem požádán Ing. Josef Polák, ředitel Odboru kontroly zemědělství a regionálního rozvoje Nejvyššího kontrolního úřadu.

1.2.2.3 Význam dotací pro rozvoj podnikání v periferních oblastech

V rámci Evropské unie i Česka je také velmi důležitá politika podpory periferních regionů, zakomponovaná do dotačních politik EU. Protože se v řadě faktorů či nástrojů spojují s podporou venkova, je potřeba v práci analyzovat tzv. teze vnitřní periferie v Evropě (ESPON, 2020). Cílem tezí politik o vnitřní periférii v Evropě je objasnit, co periferie představují a také je teritoriálně vymezit. Hlavním posláním tezí je vysvětlit postupy pro rozvojové strategie a uvést doporučení k řešení uváděné problematiky, jak na evropské či celostátní, tak na regionální úrovni (ESPON, 2020). Vnitřní periferie regionů lze chápat v celostátní politice podpory regionů jako místo, jenž je třeba dostat do popředí politického i ekonomického zájmu. Pro vnitřní periférii je podstatná míra schopnosti území se propojit s okolím a vytvořit také vzájemnou provázanost místních aktérů. Pokud se území vnitřní periferie podaří propojit se svým okolím v rámci funkčních regionů, může území získat lepší přístup ke službám či příležitost k rozvoji trhu práce. Teze politik vnitřních periferií identifikovala tři koncepce periferií v Evropě, pro které existují rozdílné možnosti intervencí. V prvním případě se jedná o typ periferie se slabým ekonomickým potenciálem, který je ovlivněn především delší časovou dostupností do center ekonomických aktivit. To většinou platí pro venkovské periferní regiony, jimiž se tato práce zabývá, viz mapa časové dojížděky z obcí do krajských center (obrázek č. 15), které lze s ohledem na možnou výtku ohledně vztažení k hranicím krajů zdůvodnit například potřebou podnikatelů (například vůči soudní soustavě) vyřizovat své záležitosti v rámci svých administrativních jednotek.

Obr. 15: Dopravní dostupnost z obcí do krajských center individuální automobilovou dopravou v roce 2020 ve vybraných krajích ČR¹⁷

Zdroj: Orliková et al. (2021a), vlastní úprava

Řešením je zvýšit počet dopravních spojů hromadné dopravy a rozšířit dopravní infrastrukturu (toto téma je v rámci vlastního výzkumného šetření dále pojednáno).

Druhá koncepce je zaměřena na periferie se slabou dostupností služeb. Poslední koncepce se týká periferií se ztíženou vzájemnou provázaností nepříznivé ekonomické situace a nedostatečné dostupnosti služeb. V tomto případě by intervence měla být v podobě posílení vazeb místních aktérů. ESPON (2020) uvádí, že 80 % vnitřní periferie v EU se slabou dostupností a se slabým ekonomickým potenciálem je umístěno převážně v tzv. mimourbánních oblastech a k tomu se víc než polovina vnitřní periferie nachází v hornatých územích. V současnosti se v rámci místního rozvoje zdůrazňuje role

¹⁷ Podkladová data: Katedra geoinformatiky VŠB-TU Ostrava, jízdní řády na portále IDOS, 2020; ČSÚ (2016); ARCDATA Praha

urbánních oblastí v podobě „motorů růstu“, a to za pomoci aglomeračních výhod. ESPON (2020) uvádí, že účinek této formy šíření rozvoje se do vnitřních periferií nepromítá vůbec, nebo jen velice okrajově. V oblastech vnitřní periferie trvale roste nezaměstnanost, ukazatel ekonomické kondice území (v Rakousku, Francii, Itálii, Nizozemsku, Norsku a Švédsku). Vnitřní periferie Řecka vinnou silných ekonomických otřesů způsobených globální finanční krizí se dostaly do ještě větších problémů, jež přetrvávají doposud. S ohledem na ekonomickou výkonnost se sice ukazuje, že dynamika hospodářského růstu ve vnitřních periferiích v období 2000 až 2015 je na vzestupu, to se však týká především střední a východní Evropy (Polsko, Slovensko, Rumunsko). Naopak lze spatřit klesající ekonomickou dynamiku ve francouzských či italských periferiích.

Tyto oblasti slabého ekonomického potenciálu v sobě kumulují řadu překážek pro rozvoj místního potenciálu (včetně potenciálu pro rozvoj podnikání), inovací a vůbec celkového růstu. Tento stav vede k dalšímu oslabování již beztak existujících (oslabených) podnikatelských vazeb, ke zhoršení ekonomické kondice místních ekonomických subjektů či k odchodu mladých a vzdělaných do perspektivnějších lokalit, čemuž všemu se snaží dotace EU i národních států zabránovat. ESPON (2020) předkládá tak řešení těchto problémů politické reakce dvojího druhu: investovat do fyzické infrastruktury (silnice, železnice) či zprostředkování tvorby sítí, partnerství měst a venkova a vytvořit podpůrné a poradenské služby pro malé podniky. V případě koncepce, která se dotýká slabé dostupnosti služeb, je zapotřebí využívat nové technologie, (které snižují nevýhody geografické vzdálenosti), a zamezit odchod venkovských obyvatel (zkvalitněním obytného prostředí). V případě nízké úrovně organizovaného sousedství či deficitu v podobě administrativní moci může pomoci opatření se zprostředkováním tvorby sítí a posílení vnějších vazeb a měkčích aspektů socioekonomického prostředí. Nástroje na podporu strategií pro vnitřní periferii lze aplikovat prostřednictvím národních či evropských programů. Příkladem ze sousedních zemí může být uplatnění programu LEADER v Polsku k posílení tvorby sítí na místní úrovni. Dalším příkladem může být rakouská regionální přeshraniční spolupráce se Slovinskem, jejichž nadnárodní spolupráci se věnuje program EUSALP.

Na místní úrovni lze jako klíčové politické doporučení uvést zavedení státních a evropských programů. Příkladem je již zmiňovaný program LEADER, využitelný

ke zkvalitnění spolupráce. Dále existují možnosti navázat nové horizontální a vertikální formy spolupráce, například při angažování se zainteresovaných subjektů na společných výzvách či zajišťování rozšíření poskytovaných služeb (více v kapitole *Akteři rurálního prostředí*). Je obtížné si u vyšších mocenských míst zajistit dostatečnou pozornost na jednotlivé lokální záležitosti a je na jednotlivých národních aktérech, aby na svých vlastních mocenských centrálních úrovních dosáhli nastolení efektivního formátu komunikace se svými lokálními a regionálními úrovněmi, které budou zajišťovat efektivní přenos informací. Poslední úrovní je EU, která by se měla zaměřit na snižování administrativní zátěže administrativy při implementaci programů a unijních politik (ESPON, 2020).

1.2.3 Procesy a změny působící na podnikání venkově

Již výše popsané změny náš venkov přivedly na trajektorii změn, které nakonec uvedly venkov do podobného ekonomického, demografického a sociálního stavu, v jakém se nachází venkov na západ a jih od naší hranice. Také v zemích EHS docházelo na venkově k poklesu role vesnic ve prospěch měst vlivem zavádění industrializace, zavádění technologií do zemědělské výroby, odchodu mladých lidí za prací či lepší životní perspektivou do měst nebo vyliďňování venkova. Probíhající restrukturalizaci venkova ve starých zemích EU se věnuje například publikace *Rural Geography* (Woods, 2005). Zabývá se procesy restrukturalizace na venkově v západoevropských zemích. Zejména popisuje měnící se venkovskou ekonomikou z hlediska zde se vyskytujících odvětví společně se sociální a demografickou změnou. Proces restrukturalizace změnil v západoevropském venkovském hospodářství ekonomická odvětví, ve kterých venkovské obyvatelstvo pracovalo, i jejich vzájemný poměr a význam. To mělo vliv jak na společenskou prestiž jednotlivých třídních a odvětvových vrstev společnosti, tak především na jejich příjmy. Dále i samotná povaha práce na venkově se změnila, z náročné práce vykonávané rodinnými příslušníky bez vzdělání nebo námezdními zemědělskými dělníky – bezzemky – se stala z části sofistikovanou prací kvalifikovaných pracovníků s technickými znalostmi v rovině obsluhy strojů. V důsledku tohoto vývoje se část lidí dříve pracujících v zemědělské výrobě přesunula do měst, část se rekvalifikovala a část se stala nezaměstnatelnou. (Woods, 2005, s. 256). Další směřování práce ve venkovském prostoru vede do sféry nových technologií.

V porovnání s městskými oblastmi neexistuje ve venkovských oblastech konzistentní model úrovně zaměstnanosti. V Belgii či ve Spojeném království je míra nezaměstnanosti nižší ve venkovských oblastech než ve městech. Naopak v Itálii či ve Španělsku je míra nezaměstnanosti výrazně vyšší na venkově než ve městě. Rozdíly v oficiální zaměstnanosti, resp. nezaměstnanosti mají mnoho příčin a nelze jednoznačně určit, jakým poměrem se na tom jednotlivé příčiny podepisují. Zmíněná industrializace zemědělské výroby má na předmětném stavu rozhodně svůj díl zodpovědnosti (Von Meyer, 1997). Hledání vhodného zaměstnání ve venkovských oblastech je zatíženo řadou obtíží, které vycházejí ze strukturálních charakteristik místních ekonomik a z nich pramenícího malého finančního ohodnocení práce na venkově. Práce je do značné míry obvykle fyzicky náročná a málokdy doprovázena vysokou přidanou hodnotou, která by umožňovala pracovníka dobře zaplatit (Woods, 2005, s. 258). Ve venkovských oblastech je také obyvatelstvo kvůli nákladům na dopravu i časově omezeno ve svých možnostech využívat své dovednosti či kvalifikaci. Řada mladých lidí, která disponuje již vyšším vzděláním oproti předchozím generacím z venkova, odchází do měst či přímo do zahraničí. To platí i pro starší obyvatelstvo, jejichž pracovní dovednosti jsou již v daném místě kvůli hospodářské restrukturalizaci neupotřebitelné. V důsledku variability těchto proměn vznikly dva modely zaměstnanosti obyvatel žijících dlouhodobě v rurálních oblastech. Prvním modelem je krátkodobé (či sezónní) zaměstnání mimo bydliště a druhým modelem je dlouhodobá práce ve stejné profesi, která je realizovaná beze změn zaměstnavatele (Woods, 2005, s. 259). Monk et al. (1999) k tomuto druhému modelu zaměstnání dále říká, že v tradičních povoláních (například práci na farmách) bývá možnost nalezení alternativního zaměstnání omezena závislostí daného jedince na svém bydlení. Ve 2. polovině 20. století také výrazně vzrostla placená práce žen (do té doby realizovaná na bázi rodinných prací nebo nebyla vykonávána vůbec) (Little, 1997; Von Meyer, 1997).

Další ztráty pro podnikatele přinášejí demografické a společenské změny. Dá se říci, že výsledek modernizace a prohlubování integrace působí celkově ekonomicky přínosně a ztráty způsobené venkovu jsou jen malou obětí oproti širšímu růstu blahobytu. V rovině ekonomické lze uvést jako příklad šíření moderních technologií vedoucí k vyšší efektivitě produkce, uvolnění lidských zdrojů pro práci s vyšší přidanou hodnotou nebo ekologizace zemědělské výroby. Konkrétní podoba projevů jednotlivých globálních faktorů a jejich

lokální dopady na místní ekonomické subjekty je však daná národními a regionálními demografickými změnami, které odrážejí množství vlivů od geografie venkovského osídlení po migraci do těchto venkovských sídel (Woods, 2005, s. 96).

Woods představil skutečnost, že byrokratická moc na lokální úrovni ve Francii a Velké Británii má vliv na chování zákazníků. V důsledku rozdílných přístupů k institucionalismu státu¹⁸ vznikly dva odlišné modely poskytování venkovských služeb. Ve Francouzské republice přežili maloobchodní prodejci zboží ve větším rozsahu než v Anglii, neboť francouzští spotřebitelé na venkově dávají přednost nákupu čerstvých místních či regionálních produktů. Francouzi pomáhají udržet místní tržní aktéry a specializované maloobchodní prodejny s potravinami, například pekaře a řezníky. Na komunitní úrovni aktivně sekundují místní francouzské samosprávy, které mají historicky velké pravomoci a udržení těchto maloobchodních prodejen podporují. V Anglii jsou místní kompetence obecních municipalit historicky slabší a také má tato země obecně jak slabší sektor zemědělství, tak se v ní neprojevuje až tak velká míra lokální podpory místních farmářů ze strany zákazníků. Důsledkem toho mají některé venkovské komunity ve Francii úroveň místně poskytovaných maloobchodních služeb vyšší než ve vesnicích v Anglii (Woods, 2005, s. 98-99). Tato skutečnost ilustruje, že lokální byrokracie a obecní municipality hrají významnou roli v podpoře podnikání na venkově, proto je vhodné se na řízení obcí zaměřit a v rámci předmětu práce je více implementovat.

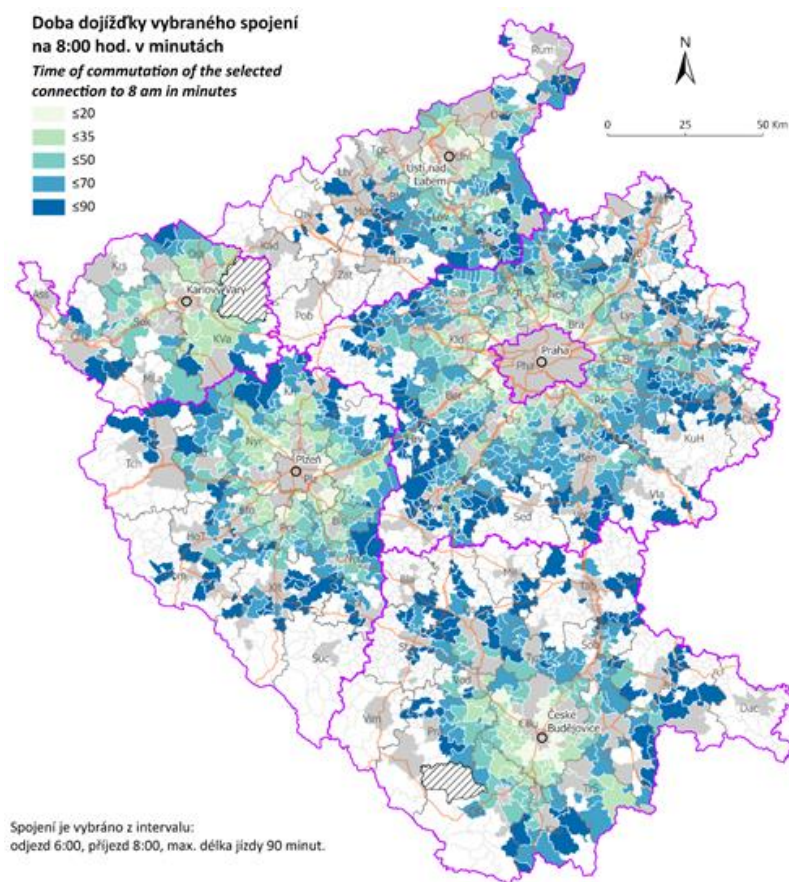
Měnící se forma poskytování venkovských služeb má významný dopad na komunity ve venkovských obcích jako celek z hlediska širšího nahlížení na venkov. Také dochází k vnitřní diferenciaci komunit vlivem projevení se nových rozdílů mezi těmi venkovskými obyvateli, kteří mají přístup ke službám umístěným mimo vesnice, a těmi, kteří tento přístup nemají. Zvýšená úroveň mobility s poklesem nákladů na dopravu a její zrychlení a zvýšená ochota části zákazníků za službami či prací cestovat, se odráží v racionalizaci a koncentraci služeb (státu i tržních aktérů) ve venkovských oblastech. Obyvatelé venkovských oblastí schopní se nové situaci přizpůsobit, a to obvykle pořízením si vlastního dopravního prostředku, mohou nakupovat nebo využívat služeb v nejbližším městě. Případně v něm mohou i pracovat a zvyšovat tak dosahovanou

¹⁸ Silný byrokratický stát ve Francii

odměnu za poskytovanou práci či zvýšit trh pro nabízené produkty či služby. Nová prostorová restrukturalizace organizace tržních aktivit i služeb poskytovaných státem se tak stává nutnou součástí každodenního života mnoha obyvatel venkova. Dá se říci, že se zvětšuje geografický prostor, v němž jsou nuceni obyvatelé venkovských sídel se pohybovat. Část lidí z venkovských komunit, kteří postrádají kontrolu nad mobilitou, ať už z důvodu zdravotních, nebo finančních, je však z těchto výhod vyloučena (Woods, 2005 s. 103-104).

Na periferiích není zajišťována běžná každodenní hromadná vlaková či autobusová doprava s centry, jak ukazuje ilustrace s ranní dojížděnkou na osmou hodinu ranní do krajských měst (dokládá mapa na obrázku č. 16), čímž jsou méně mobilní obyvatelé znevýhodněni, co se týká dojížděk za prací nebo do škol. Tento dopad prostorového znevýhodnění je empiricky měřitelný spočítáním vzdáleností ke klíčovým službám, pracovním příležitostem a dalším zařízením, jak lze vidět na mapě níže.

Obr. 16: Doba dojížděky na 8:00 z obcí do krajských center hromadnou dopravou v roce 2020 ve vybraných krajích ČR

Zdroj: Orlíková et al. (2021b), vlastní úprava

1.2.3.1 Kontraurbanizace a význam pro podnikání

V poslední době se v Česku projevuje tendence obyvatel měst stěhovat se na venkov. Je to dáno především tím, že ve městech jsou náklady na bydlení velmi vysoké, kvalita životního prostředí ve městech neodpovídá požadavkům lidí, často je také složité najít zajímavou práci a rozjezd vlastního podnikání vyžaduje ve městech větší investice. Venkov někdy umožňuje snadněji uskutečnit různé podnikatelské nápady. Podle Píša a Hruška (2019) migrace přináší do venkovských oblastí nové podnikatelské dovednosti, znalosti a kreativitu. Na druhé straně Bosworth a Venhorst (2018) uvádějí, že tradiční představy o těchto efektech již nejsou pro dnešní hypermobilní společnost vhodné, protože migrace lidí neznamena „migraci“ ekonomických aktivit. Ve skutečnosti by migrace městských obyvatel do venkovských regionů mohla mít bez jasných mechanismů pro pronikání jejich lidského a finančního kapitálu do místních venkovských ekonomik škodlivý dopad (Bosworth 2012).

V kontextu různých, dříve popisovaných, negativních faktorů dopadajících na venkov je třeba upozornit také na jevy pozitivního charakteru, které sebou popisovaná modernizace přináší. Woods (2005, s. 72–90) zdůrazňuje, že i vlivem na globalizaci napojených společenských trendů, ať už jde o rozšíření vysokoškolského vzdělání, nebo technologický pokrok umožňující snadný přenos dat, došlo k částečnému snížení dříve výrazného jednosměrného toku migrace z venkovských oblastí do měst v mnoha venkovských regionech. Tento trend se v posledních třech desetiletích změnil na protisměrnou migraci, tj. na kontraurbanizaci. Kontraurbanizace je proces, který má za následek změnu směru toku osob, a sice z oblastí vyšší koncentrace obyvatelstva do oblastí s nižší koncentrací. Lidé tedy z větších - jádrových měst dobrovolně migrují na periferní venkov. Kontraurbanizací v ČR se zabývá v práci citovaných autorů např. Bartoš et al. (2011), který zdůrazňuje, že se jedná o proces, přispívající k proměně sociálně-prostorové organizace společnosti. Také vede k diverzifikaci aktuálních vývojových tendencí v ekonomice například v podobě růstu počtu pracujících na home office na venkově, v demografii například v podobě příchodu relativně mladých lidí či celých rodin do stárnoucích venkovských společností. Tyto procesy se však obvykle koncentrují do obcí v přírodně atraktivních venkovských oblastech. To může znamenat také velký přínos pro udržení či naopak rozvoj krajiny směrem z přírodě blízkým ekosystémům a podpoří tak svým dílem globální změny

klimatu. Přímo tato část migrace do venkovských oblastí, která je popisována jako migrace za lepší kvalitou života, představuje tzv. amenitní migraci. V českých podmínkách můžeme hovořit o tzv. druhém bydlení. Jedná se však o zpětné zhodnocení tohoto fenoménu. Poprvé se o amenitní migraci začalo hovořit v souvislosti s procesy probíhajícími ve Spojených státech v 70. letech minulého století. Bartoš et al. (2011) například při zkoumání amenitní migrace v naší zemi charakterizuje amenitní migranty jako osoby, které se rozhodnou dobrovolně se přestěhovat na venkov s úmyslem přemístit své ekonomické a neekonomické aktivity s environmentální motivací. Bartoš et al. (2011) také zkoumá vliv této migrace na socioekonomický rozvoj širšího území. Amenitní migrace v sobě nese tlak na změny, a to nejen směrem do socioekonomické sféry, kdy přináší na venkov nové myšlenky, know-how všeho druhu a kapitál, kterými však naopak vytváří tlak na původní místní komunitu. Bartoš dále uvádí, že v naší zemi nedochází k rozsáhlejší trvalé amenitní migraci. Ty hlavní důvody jsou například nízká úroveň služeb, nedostatečná úroveň zdravotní péče v rurálních oblastech a podfinancovaná síť venkovských škol. V zimních měsících se pak přidává zhoršená dopravní dostupnost. V samotné ČR pak jednosměrný trend migrace z venkova do měst převažoval do roku 2000, od kterého se situace postupně mění a zvyšuje se zájem o venkovskou oblast s kvalitním přírodním prostředím (trend migrace z venkova do měst a z malých měst do velkých stále převládá). Co však trend amenitní migrace nesleduje, je umístění sídla podnikání těchto migrantů, s čímž souvisí klíčová proměnná všech obecních rozpočtů, kterou je rozpočtové určení daní (kdy část daní spojená s příjmy daného podnikatelského subjektu připadá obcím). Pokud ve venkovské obci žije úspěšný podnikatel (má i sídlo firmy nebo alespoň trvalé bydliště), pak to může mít pro celou obec pozitivní ekonomický vliv. V opačném případě, kdy zde amenitní migranti jen bydlí, ale nemají zde zřízeno trvalé bydliště, dochází naopak k zatěžování venkovských rozpočtů. Hraničním pozitivním příkladem bývá zmiňován miliardář Zdeněk Bakala, který měl trvalé bydliště a odváděl část daní v obci Modrava na Šumavě, čímž měl významný pozitivní vliv na socioekonomický rozvoj obce Modrava. Tento podnikatel udělal v přepočtu na obyvatele z této obce jednu z nejbohatších v Česku (Bartoš et al., 2011, s. 84).

Bartoš et al. (2011) představuje na základě svého výzkumu typologii amenitních migrantů, která má následující podobu: Typ I – rodiny s dětmi, Typ II – důchodci (v obou dvou případech se jedná spíše o finančně lépe situované lidi), Typ III – navrátilci

(jejich návrat je dán již dříve existujícími vazbami k dotyčnému místu), Typ IV – sociálně slabší a Typ V – noví aktivní venkované (do „typu V“ se zařazují osoby vysokoškolsky vzdělané, pracující v samosprávě, podnikatelé a osoby, které již dříve vyhledávali venkov z důvodu dovolené (Bartoš et al., 2011, s. 90).

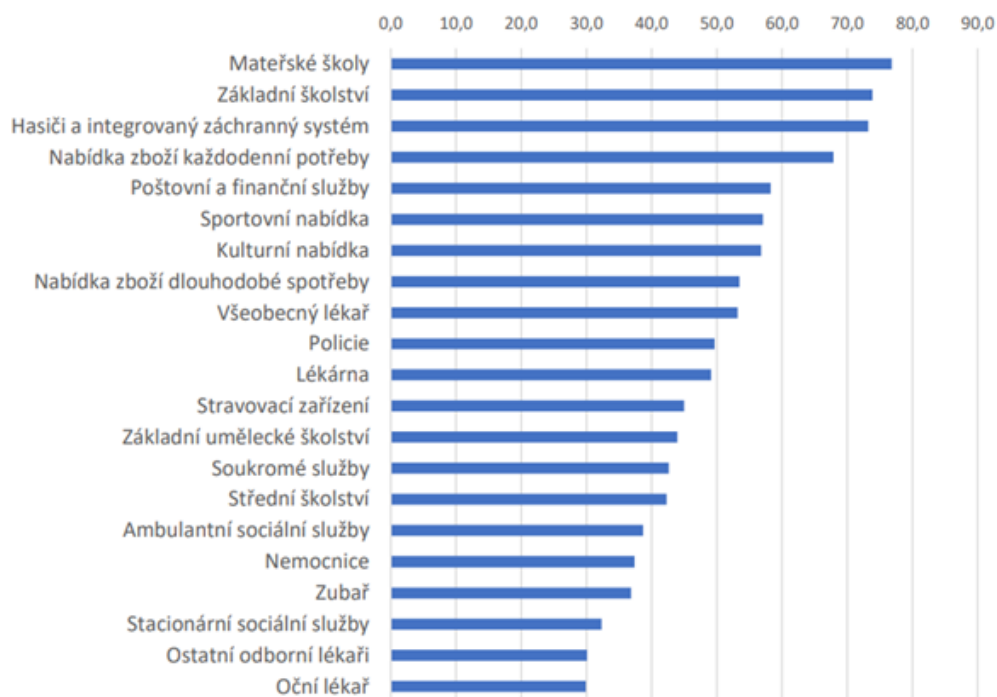
1.2.4 Kontextuální problémy podnikání na venkově

Z komplexního hlediska je realizace podnikání ve venkovských obcích ovlivněna především horší dostupností doprovodných potřebných služeb pro podnikatele, jako jsou chybějící bankomaty či lokalizace provozoven dodavatelů přímo v obcích. Dále existují problémy v oslovení potenciálních zákazníků, kdy zvláště u menších obcí s více oddělenými sídly existují problémy se získáváním zákazníků v souvislosti s horší dopravní dostupností do provozoven podniků v centru obce. Je zde také například obtížnější zajistit komunikační služby (zavedení internetu či bankovních terminálů) a od toho se odvíjí přístup zákazníků k platebním možnostem (Pavlíková, 2002). A často se přidružují problémy, vyplývající z globálních změn klimatu, které řešit v souvislostech ČR samostatně nelze a lze spíše pomáhat s adaptací zasažených podnikatelů na tyto dopady globální klimatické změny v lokálním kontextu.

Tyto popsané problémy se však daří vlivem existujících dotačních programů pocházející od EU a ČR směřujících na venkov z dlouhodobé perspektivy úspěšně řešit a přispívat tak k odbourávání problémů s podnikáním na venkově nejen ve smyslu řešení vlastních tržních problémů, ale také záležitostí kontextuální povahy. To lze odvodit například z nedávné publikace Ježek a Mičudová (2020), kteří charakterizují rozvojové problémy venkovských obcí. Na základě výsledků realizovaného dotazníkového šetření obcí do tří tisíc obyvatel s celkovým počtem 1 083 dotázaných obcí bylo citovanými autory zjištěno, že 93,9 % představitelů obcí hodnotí vývoj v posledních deseti letech pozitivně. Většina dotázaných považuje dlouhodobý vývoj za stabilizovaný (a to při stavu, kdy většina dotazovaných starostů a členů zastupitelstva působí ve své funkci déle než jedno volební období). Dále z dotazníkového šetření vyplývá, že více jak ¾ obcí jsou spokojeny se vzhledem, kvalitou životního prostředí a také s upraveností obcí. Naopak nespokojenost obcí převládá u možnosti uplatnění vzdělání, nabídky pracovních příležitostí, stavu a údržby místních komunikací a využití potenciálu pro rozvoj cestovního ruchu. Pokud hovoříme o tématu rušení veřejných služeb a ústupu státu

z života občanů, odpověď na spokojenost s jednotlivými službami lze nalézt v grafu (obrázek č. 17)

Obr. 17: Hodnocení občanského vybavení a služeb ve venkovských obcích (v %)

Zdroj: Ježek a Mičudová (2020, s. 7)

Nejspokojenější jsou obce se školstvím, integrovaným záchranným systémem a nabídkou každodenního zboží. Co se týká konkretizace problémů podle lokalizace daných venkovských obcí, tak u periferních venkovských obcí převažuje, a to dlouhodobě, největší nespokojenost, a to v celé řadě sledovaných hodnoticích kritérií. Za hlavní problémy těchto obcí jsou považovány: malá nabídka pracovních příležitostí, horší možnosti uplatnit se na trhu práce, nižší kvalita občanské vybavenosti, špatná dopravní dostupnost, vzhled obce, kvalita bydlení a upravenost obcí. Oproti tomu venkovské obce nacházející se v suburbanizovaných oblastech považují za neuspokojivě řešené problémy převážně špatnou kvalitu životního prostředí a horší stav a nedostatečnou údržbu místních komunikací. Z dotazníkového šetření také vyplývá, že nejhorší situace je v nejmenších obcích do 200 obyvatel, kde se vyskytují problémy v technické infrastruktuře, podnikatelské a investiční atraktivitě, v nabídce pracovních příležitostí a v dopravní dostupnosti, k čemuž dochází ze zřejmého důvodu: vinou nízkého počtu obyvatel. Je zřejmé, že většinou je existence dostačující občanské

vybavenosti závislá na velikosti obcí a že podle zjištění výzkumu si nejhůře vedou ty nejmenší obce a obce v periferních oblastech českého venkova. Další život na českém venkově bude podle zjištění vycházejících z výzkumu do značné míry ovlivněn stárnutím populace, odchodem mladých lidí a rozdíly mezi městem a venkovem. Tyto trendy lze očekávat téměř ve všech zkoumaných kategoriích obcí (Ježek & Mičudová, 2020).

Mezi hlavní investiční potřeby ve zkoumaných obcích, které v případě jejich realizace mohou poskytnout nová pracovní místa nebo vytvořit i podnikatelské příležitosti, se řadí rozvoj technické infrastruktury (tj. osvětlení a obecně rozvody elektřiny, kanalizace a obecně rozvody vody, pokládání kabelů vysokorychlostního připojení internetu), zvýšení kvality občanské vybavenosti (zde se jedná např. o nové lavičky, dětská hřiště, revitalizaci zeleně, opravy autobusových zastávek) a posilování obytné funkce (výstavba nových obytných a bytových domů). Výsledky výzkumu opět potvrdily, že u zkoumaných venkovských obcí převládá problém týkající se vlastní existence bez subvencí normálně fungující komerční nabídky (Ježek & Mičudová, 2020, s. 3–17). Periferie nedosahují takové úrovně funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů ve srovnání s venkovskými regiony více integrovanými s regionálními centry, protože jsou nedostatečně integrovány do doprovodných procesů a systémů a vyznačují se neatraktivností polohy a velmi nízkým osídlením (Havlíček & Chromý, 2001). Vlivem očekávaných silících periferizačních faktorů jako jsou například stárnutí obyvatelstva, snižování počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva, přetrvávající nižší počet osob s vyšším vzděláním a další faktory, jak se o nich zmiňují autoři Musil a Müller (2006), je možné očekávat rozšiřování periferních regionů na českém venkově. Periferizace území se projevuje sociálně-ekonomickou stagnací, kdy se kumulativně sčítají efekty této stagnace v kombinaci s přirozeně probíhajícími demografickými posuny. Tento proces periferizace je spouštěč kauzálních procesů, které formují vnitřní periferii s převahou zemědělských aktivit na okraji rozvíjejícího se regionu (Musil & Müller, 2006, s. 32).

Dále se práce zaměřila na téma, které je spíše mimo hlavní pozornost většiny citované literatury ve vztahu k podnikání na venkově a ke kterému přivedl autorku práce citovaný Samuelson a Nordhaus (1991, s. 888). Jedná se o inovace v podnikání z hlediska udržení konkurenceschopnosti podniků působících ve venkovských oblastech na svém místním trhu. Důležitost inovace jako klíčového faktoru rozvoje a konkurenceschopnosti firem

v obecném smyslu fungování trhu a tržních sil je neoddiskutovatelná záležitost, ale jedná se o záležitost finančně náročnou. Mnohdy je limitovaná i vzděláním a znalostí podnikatele a jeho vazbami ve sférách zabývajících se inovacemi, které pomáhají se zaváděním inovací do podniků. Ze stran vyšších správních úrovní (kraje, centrální vláda, EU) jsou vytvářeny, financovány či spravovány nástroje (viz kapitoly *Podnikání a Aktéři rurálního prostředí*), které se tyto rozdíly a obtíže s přístupem k inovacím snaží snižovat. Dále podporují jejich přenos i do malých a středních podniků. V kontextu Plzeňského kraje můžeme například uvést příspěvek Management inovací v Plzeňském kraji a srovnání se sousedními bavorskými regiony (Dokoupil et al., 2016).

Funkčním využitím regionálního inovačního potenciálu jsou například regionální univerzity, působící jako stabilizující prvek pro vzdělanou pracovní sílu. Příkladem je Západočeská univerzita v Plzni, která pomáhá v Plzeňském kraji udržet vzdělanou pracovní sílu.

Podkladem pro nalezení nástrojů pro regionální rozvoj příhraničních regionů má být zjištění inovačního potenciálu daného území či regionu (například Plzeňského kraje) v konkurenci s vyspělejšími sousedními zahraničními regiony (například bavorským regionem) a jeho následné využití pro podporu ekonomického rozvoje daného regionu. Výrazný rozdíl je mezi oblastí silného jádra (například plzeňské aglomerace) a slabého příhraničí (například v Plzeňském kraji), který je důsledkem historického vývoje. Výsledky výzkumu Dokoupil et al. (2016) ukazují, že v Plzeňském kraji jsou koncentrovány instituce pro inovační infrastrukturu nejvíce v Plzni. Málopočetná regionální informační centra posílají zájemce na centrální instituci (Plzeň). Naopak v Bavorsku jsou inovační a informační centra blízko k aktérům regionálního rozvoje a napomáhají šířit inovační možnosti v bavorském regionu i do periferních oblastí. Důsledky rozdílných přístupů a této odlišnosti Německa od Česka jsou také vidět. V rámci EU se řadí bavorské pohraniční krajské regiony (zahrnující periferní pohraniční okresy) Horní Franky nebo Horní Falc do pozice vedoucích regionů. Naopak Plzeňský kraj je při celoevropském pohledu považován pouze za mírně inovující region. Závěrem této podkapitoly, věnující se kontextuálním problémům podnikání na českém venkově, je v kontextu společenského vývoje potřeba zmínit i politická rozhodnutí vztahující se k problematice změny klimatu s dopadem na venkov. Se snižováním intenzity zemědělské výroby na českém venkově a průběžně se zvyšujícím důrazem

na ekologické funkce venkovské krajiny roste důležitost povahy přijímaného politického rozhodování pro vlastní podnikání v těchto rurálních oblastech. Povahou přijímaných politik je hlavně ovlivněno podnikání v primárním sektoru. Udržení fungujícího zemědělství je však z ekonomického hlediska pro obce, podnikatele i občany zásadní, a tak se jednotlivci i zájmové skupiny snaží získat podporu své představy o dalším fungování zemědělství v České republice na různých rozhodovacích úrovních. Může se jednat o výši dotací a jejich zacílení (například na inovace, hnojiva či ekologii), preferované příjemce, povahu zemědělské výroby a o míru tlaku na ekologizaci zemědělské výroby. S rostoucí mírou požadavků přibývá i sporů o využití omezeného tržního prostoru souvisejících s konkurenčními nároky jednotlivých konceptů. To se týká trhu i žádostí o dotace. (Boyle & Halfacree, 1998, s. 215–234).

1.2.5 Nové příležitosti podnikání na venkově

Tato kapitola je orientována na budoucnost podnikání na venkově. Přehled nových příležitostí venkovského podnikání v ČR a projektů rozvoje podnikání na českém venkově představuje z nejnovějších publikací nejucelenějším způsobem Adaptační strategie rozvoje venkova (Ježek, 2020), z níž je tato kapitola také převážně zpracována. Proměna prostředí podnikání na venkově daná vnějším vědecko-technologickým i společenským progresem v sobě ukrývá řadu výzev, se kterými se podnikatelé setkávají, například v záležitosti ochrany klimatu. Z dostupných výzkumů je patrné, že do budoucnosti si bude muset podnikání poradit především s větším tlakem na minimalizaci emisí z výroby, dopravy či energetiky (Krajhanzl et al., 2021, s. 73–79 a 83). Roste i počet lidí, kteří považují klimatickou krizi za problém (Krajhanzl et al., 2021, s. 24), což vede k růstu poptávky po produktech vyráběných udržitelným způsobem, s minimálním dopadem na životní prostředí, a ten s sebou přináší nové podnikatelské možnosti. Vznik nových oborových oblastí venkovského podnikání spojených s ekologií (o nich dále v této kapitole) je pak na našem venkově ovlivněn klesajícím počtem zemědělců, kdy se tyto nové oblasti podnikání mohou úspěšně rozvíjet právě kvůli uvolňování nejen pracovní síly ze zemědělské výroby, ale také uvolňováním podnikatelů ze starých oblastí podnikání pro nově se objevující obory podnikání. Pro budoucí rozvoj venkovské ekonomiky bývá nejčastějším politickým cílem podporovat cestovní ruch a živnostenské podnikání a utvářet prostředí pro nové ekonomické obory napojené na šíření internetu a dalších inovací moderní doby. Tradiční

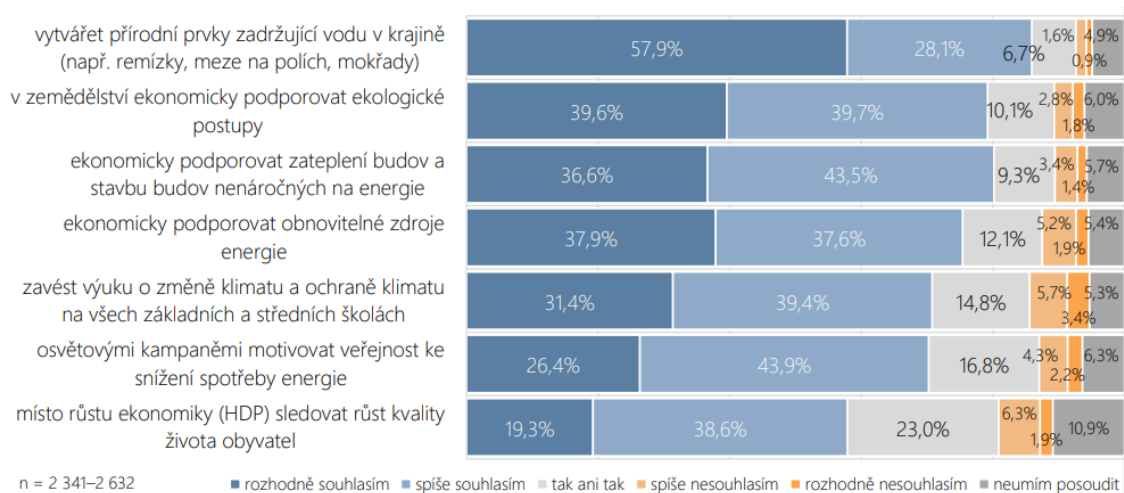
venkovské obory jako zemědělství a potravinářský průmysl čelí řadě výzev, které se pak dají z tržního hlediska alespoň částečně překonat diverzifikací vyvíjených činností, zaváděním inovací ve vnitropodnikových procesech nebo vyhnutím se závislosti na jednom dodavateli. Tyto další kroky jsou řešením, jak vytvořit udržitelné podniky a zachovat zemědělskou činnost na českém venkově (Ježek, 2020, s. 5-6).

Nejvíce se ve vnějších periferních oblastech rozmáhá ekologické zemědělství. I když lze místa velkého výskytu ekologického zemědělství nalézt i v oblastech vnitřních periferií, nejedná se o převažující fenomén (Krtička et al., 2021) a z tohoto důvodu nebudou na ekologické zemědělství ve vlastních výzkumech autorky práce pokládány explicitní otázky.

Konkrétní paletu využitelných nových příležitostí určují konkrétní místně specifické podmínky v jednotlivých vsích a venkovských oblastech. Různé varianty směřování lokální ekonomiky se mohou i vzájemně úspěšně doplňovat (Ježek, 2020, s. 8). Potravinová ekonomika působí na rozvoj zemědělství. Zvyšováním kvality může být přidaná hodnota, a za kvalitní regionální speciality a potraviny s přísnými ekologickými normami si kupující budou ochotni připlatit. Bioekonomiku lze uplatnit v oblasti biohospodářství, tj. zejména v lesnickém sektoru. Novými produkty tak mohou být izolační materiály ze dřeva, výroba bioenergie či izolace z rákosu. Zelená ekonomika šetří životní prostředí svými postupy při využívání technologií a zajišťuje přechod na bezuhlíkové a zdrojově efektivní činnosti, tím přináší úspory nákladů. Moderní digitální technologie je pro venkovské regiony významnou příležitostí v oblasti vstupu na trhy digitálních služeb. Překážkou je nedostatečný přístup k vysokorychlostnímu internetu. Avšak spoléhání se pouze na digitální služby, jako je elektronické zdravotnictví nebo elektronický maloobchod, není pro venkov samospatitelné. Je potřeba zajistit základní potřeby venkovských komunit a podniků novými dopravními inovacemi (Bosworth et al. 2020). Naopak kvalitní připojení k internetu může znamenat možnost rozšíření práce z domova (Bosworth et al. 2023). Rezidenční ekonomikou získává venkovská oblast impuls k tradiční řemeslné výrobě (Ježek, 2020, s. 8-9). Tyto uvedené možnosti podnikání, které jsou spojené s ochranou přírody, mají i prokazatelnou společenskou podporu. To lze spatřit v podpoře pro kroky směřující ke zmírnění dopadů změn klimatu (graf na obrázku č. 18). V těchto oblastech lze do budoucna čekat přijímání

většího počtu dotačních programů, jejichž naplnění by se mělo realizovat podnikatelskými subjekty působící v těchto oborech.

Obr. 18: Podpora vybraným krokům Vlády ČR u opatření zmírňujících dopady změny klimatu.

Zdroj: Krajhanzl et al. (2021, s. 83)

Orientace malých a středních venkovských podnikatelských subjektů do oborů spojených s ochranou přírody je z dlouhodobého hlediska ekonomicky smysluplná, a proto jsou otázky věnující se budoucnosti v rámci výzkumu práce zásadní.

1.2.5.1 Budoucnost podnikání v zemědělství na českém venkově

Bez mladých lidí je ohrožena budoucnost venkova, tj. udržitelnost venkovské komunity, školství, fungování obchodů a zdravotnictví. Měla by být podporována politika rozvoje mladých zemědělců a mladých lidí působících ve venkovských oblastech v podobě ekonomických a environmentálních projektů. Úbytkem mladých zemědělců je ohrožena dlouhodobá udržitelnost drobného venkovského zemědělství (Ježek, 2020, s. 35). Mezi roky 2000 a 2020 ubylo 26 % všech v zemědělství působících ekonomických subjektů a téměř 1/3 všech FO podnikajících v priméru (ČSÚ, 2021). Dále dokládá tisková zpráva Ministerstva zemědělství, že dochází k poklesu počtu českých pracovníků v zemědělství a jejich nedostatek vykrývají sezónní pracovníci ze zahraničí. V roce 2014 v tomto odvětví pracovalo více než 7 tis. cizinců. V roce 2022 se navýšil počet pracovníků na 23 tis. cizinců, jež největší podíl tvořili lidé z Ukrajiny (40 % z celku). Ostatní zahraniční pracovníci jsou převážně Slováci, Rumuni a Bulhaři (Ministerstvo zemědělství, 2023). Dále ministr zemědělství Zdeněk Nekula konstatoval,

že cit.: „V budoucnu se české zemědělství bez přílivu zahraničních pracovníků neobejde. Bez nich by nebylo mnoho zemědělských podniků schopno udržet rozsah výroby.“ Českému zemědělství hrozí, že nezajistí generační obměnu, a tak je nezbytné všemožně motivovat mladou generaci opět k zemědělství. V návaznosti na to se vytvořil program Zahájení činností mladého zemědělce mající za úkol vytvořit lepší podmínky pro začínající farmáře, aby získali potřebné finance k zajištění zejména technologií, mobilních strojů a mimo jiné i finance na nákup zemědělských nemovitostí (Ministerstvo zemědělství, 2023).

Mladým farmářům v České republice je poskytována pomoc i prostřednictvím neformálně probíhající výměny znalostí a zkušeností ze strany starších zemědělců. Za účelem podpory výměny těchto zkušeností mezi generacemi dokonce vytvořila Česká národní venkovská síť informační platformu, která sdílí znalosti od starších zemědělců (Ježek, 2020, s. 44). O nových sociálních formách zemědělství v době, kdy dochází k úpadku rodinných hospodářství, se zabývá publikace Komunitou podporovaného zemědělství v Evropě, která byla editována J. Valeškou (2016). V České republice je komunita podporované zemědělství tvořena vzájemnými vztahy mezi zpracovateli potravin, zemědělci a spotřebiteli. Hlavním cílem je realizovat lokální řetězce výroby a spotřeby potravin s ohledem na šetrný způsob obdělávání půdy (Janovská, 2016). Tato forma přístupu k zemědělství se již ukázala jako udržitelná a schopná prosperovat. V Rakousku je takové hnutí aktivní od roku 2011 a celosvětově se Rakousko zařadilo mezi ty státy, které mají největší podíl ekologicky obdělávané plochy (Engel et al., 2016, s. 20-21).

Na závěr podkapitoly jsou uvedeny úspěšné příklady rozvoje venkova ve světě, které mohou představovat budoucnost i pro český venkov. Ve švédském městě Småland s 8 tisíci obyvateli se podařilo farmářům již před lety vybudovat společné zařízení na bioplyn. Bioplyn je určen k prodeji místním čerpacím stanicím. Odpad se vrací zpět farmářům, kteří jej využívají jako dobré hnojivo (Ježek, 2020, s. 19). Podíváme-li se však na regionální úroveň, tak na švédském ostrově Gottland byl již vytvořen fungující model udržitelného rozvoje venkova. Cílem bylo vytvořit nový vzorec spotřeby a minimalizovat odpady. Z počátku bylo potřeba upravit terén a vysadit stovky stromů. Podnikatelským záměrem je bez maximalizace zisku vybudovat zelené a sociální podniky, a tak přispět k udržitelnému rozvoji venkova. V rámci tohoto projektu se transformovalo

rezidenční bydlení a využívalo se více recyklovaných a obnovitelných zdrojů (Ježek, 2020, s. 20–21). Příkladem úspěšné implementace cestovního ruchu na regionální úrovni můžeme uvést realizovaný projekt ve Skotsku, který propojil cestovní ruch s ochutnávkou specialit a exkurzemi do řemeslnických provozoven. Pro turisty je takový unikátní venkov opravdovým lákadlem (Ježek, 2020, s. 24). Další pokrokový projekt byl realizován v Belgii, kde spojil 5 obcí v oblasti Eifelu prostřednictvím online turistické nabídky za pomoci technologie GPS a smartphonů (Ježek, 2020, s. 34), čímž došlo k rozmachu místní turistiky prostřednictvím digitální technologie.

1.3 Aktéři rurálního prostředí

1.3.1 Aktéři rurálního prostředí na lokální, krajské a národní úrovni

Výčet aktérů rurálního rozvoje je veden orientací na podnikání za využití matice aktérů (Binek et al., 2009). Disertační práce nepracuje v níže diskutovaném podnikatelském sektoru s vnitřní diferenciací ekonomických subjektů, u neziskového sektoru nepracuje s vlivem církví (církevní restituce) a u veřejného sektoru nepracuje s rolí politických stran. Nad rámec níže uvedené matice se pracuje jen s EU, která je pro venkov nepostradatelná s ohledem na dotace (viz kapitola *Podnikání*).

Pro naplnění potřeb obyvatelstva je důležitá fungující hierarchie tržních aktérů. Matice aktérů vytváří fungující flexibilní systém vztahů aktérů v závislosti na úrovni působení těchto jednotlivých subjektů nebo naopak nefungující statický či regresivní systém těchto vztahů. Aktéry rozvoje venkova můžeme charakterizovat jako všechny formalizované instituce i jednotlivce, kteří svými aktivitami vstupují do dění na venkově či jsou součástí venkova. Počet institucí ovlivňujících, rozvíjejících a řešících jednotlivé složky či problémy venkovského prostoru, je odrazem pestrosti venkovského prostředí (Binek et al., 2009, s. 39-42). Tento systém aktérů je možné znázornit jako matici (tabulka. č. 5), kdy na jedné ose jsou jednotlivé typy sektorů (veřejný, podnikatelský a neziskový) a druhá osa představuje prostorovou úroveň (národní, krajská a lokální¹⁹), která vyjadřuje hierarchii územních jednotek (dle geografického rozsahu a kompetencí) (Binek et al., 2009, s. 41). Jak bylo uvedeno výše, jedná se o schématickou tabulku,

¹⁹ Národní úroveň se vztahuje k celému státu a jeho správě. Krajská úroveň spravuje menší území (vymezené na základě zákona č. 51/2020 Sb., o územně správním členění státu) a má kompetence v regionálním plánování, dopravě či kultuře. Lokální úroveň se týká konkrétních místních samospráv.

která nezahrnuje další významné aktéry, jako například politické strany a církve. Také nepokrývá správu mikroregionů a EU. Protože vliv a role jednotlivých aktérů rurálního prostředí jsou podstatné, autorka považuje za důležité o této roli pojednat.

Tab. 5: Matice aktérů

		Sektory		
		veřejný	podnikatelský	neziskový
Úroveň	národní	ministerstva	celostátní zájmová uskupení	spolky, svazy, sítě
	krajská	kraj	podnikatelská sdružení	nezisková sdružení
		vysoké školy krajská informační střediska		
	lokální	obce – DSO, MAS obcí zřizované organizace	podnikatelé, zemědělci	zájmová sdružení, spolky

Zdroj: Binek et al. (2009, s. 41)

V průběhu 90. let docházelo na venkově k obnově selského stavu resp. maloroľnického, který se podílí na rozvoji v rurálním prostoru a v případě jeho výraznější absence dochází k celkovému úpadku lokalit se ztrátou pracovních příležitostí, které se nacházely ve venkovských oblastech často v družstevních podnicích. Přidrží-li se práce priméru, na který se obecně více zaměřuje, tak zemědělské ekonomické subjekty v rurálních oblastech hrají na lokální úrovni zároveň roli producenta (zemědělská výroba komodit a zboží), konzumenta (zboží a služeb) i zaměstnavatele. Pokud vezmeme činnosti spojené přímo s obděláváním půdy, pak počet pracovníků v zemědělské výrobě se přibližuje k dvěma stům tisícům. Toto číslo je stále silným vypovídajícím znakem významnosti priméru pro venkovskou ekonomiku (tabulka č. 6).

Tab. 6: Pracující osoby celkem v zemědělství ČR

Území, kraj	Pracující celkem (osoby)	v tom						
		pracující přímo zaměstnaní podnikem						pracující nepřímě zaměstnaní podnikem
		pravidelně zaměstnaní					nepravidelně zaměstnaní pracující	
		majitel	pracující majitelé	členové rodiny majitele		zaměstnanci		
vypomáhající	zaměstnaní							
Česká republika	176 815	24 648	3 990	22 747	1 312	71 804	48 766	3 548

Zdroj: ČSÚ, Integrované šetření v zemědělství (2020)

Podnikání je proces, do kterého vstupuje řada faktorů, které lze matiči aktérů identifikovat v institucích státu a zájmových sdružení občanské společnosti. Vzhledem k orientaci práce na podnikání se bude text věnovat prvně jmenovaným, ale dále v textu dojde i k vysvětlení role aktérů z řad občanské společnosti, kteří mají nejvýznamnější dopad na podnikání. K institucionálním aktérům však uvádíme, že nejen místní samosprávy, ale i jednotlivé jimi tvořené institucionální celky (Euroregiony či MAS) by měly usilovat o aktivní přispění k fungování a prosperitě celého areálu své působnosti, nikoliv jen pasivně plnit úkoly v rámci svých kompetencí. Proto by měly znát situaci ve věci problematiky podnikání v daných rurálních prostorech a podle svého uvážení přispívat k úspěšnému fungování podnikatelských aktivit i podnikatelských subjektů obecně. Příkladem může být aktivní úsilí o propojování jednotlivých firem napříč regiony (Binek et al., 2009, s. 24). Význam, jaký mají pro podnikání na českém venkově obecní municipality, spočívá nejen ve spolupráci s krajem a dalšími výše se nacházejícími orgány při realizaci jejich programů rozvoje ale i při usilování o získání dotací. Obec jako zaměstnavatel i jako odběratel zboží a služeb napomáhá k rozvoji místních podnikatelských aktivit. Mohou také v rámci svých zákonných kompetencí činit kroky, kterými podpoří zamýšlenou realizaci podnikatelských investičních či technických projektů. Jedna z možných forem podpory obcí pro podnikatele je příprava podnikatelských zón, dále pronájem případných vlastních objektů nebo subvence na pokrytí nákladů (například u maloobchodního prodeje potravin na vesnicích). V případě již existujících podnikatelských subjektů těmito nepřímými podporami podnikání jsou i vzájemné výměny informací obcí a podnikatelských subjektů

o samotných podnikatelských plánech a plánech rozvoje. Z diskuse vyplývají možnosti, které umožňují podnikatelským subjektům růst při pokračujícím formování venkovského prostoru. Velkým přínosem podpory v podnikání na venkově je vytváření nových pracovních míst v rámci státních institucí (radnice, školy, zdravotnická zařízení), získávání nových obyvatel, ale i vzájemná teritoriální návaznost na řadu dalších podnikatelských služeb v okolních obcích (Binek et al, 2007, s. 88-91). Klíčovým aspektem u podnikání na venkově je ochota konkrétních jednotlivců zapojit se v různých formách do rozvoje venkova vlastní realizací vybraného podnikatelského zájmu (Binek et al., 2009, s. 49).

Na (mikro)regionální úrovni hrají velkou roli ve spolupráci s podnikateli i obcemi, usilujícími o místní podporu podnikání v rámci politik rozvoje venkova v získávání finanční podpory z dotačních programů EU, místní akční skupiny (dále také „MAS“), které nemají závaznou právní formu. V současné době u MAS převažuje forma občanského sdružení a méně zastoupená právní forma je obecně prospěšná společnost (Svobodová et al., 2011, s. 98). V roce 2019 byl prováděn průzkum o vyhlídkách budoucnosti venkova očima samosprávy a zástupců MAS ve vybraných obcích v ORP Krnov a ORP Vsetín. Otázky výzkumu se zabývaly výzvami budoucího rozvoje venkova a pro práci klíčovou problematikou podnikání. Na venkově převažují v těchto spíše venkovských ORP OSVČ a menší firmy zpracovatelského průmyslu. Velké firmy se koncentrují v těch obcích, které mají dobrou dopravní dostupnost (tj. jsou přímo napojeny na dopravní sjezdy a nájezdy dálnice - jejich výskyt i při těchto dopravních sjezdech/nájezdech ale klesá s rostoucí vzdáleností od městských center), čímž vzniká potřeba prozkoumat současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí. Dále respondenti uvedli, že se snaží zvýšit rezidenční atraktivitu obcí a uvítali by daleko větší ohleduplnost národních a regionálních politik k lokálním potřebám (zpracování dokumentace k projektům, zjednodušený postup stavebního řízení) (Pavlík et al., 2021, s. 206). Obce dle závěru výzkumu (Pavlík et al., 2021, s. 206-207) se podílí na modernizaci technické infrastruktury a uzpůsobením územních plánů pro výstavbu hal pro nové firmy. Zástupci venkovských samospráv dle závěrů výzkumu (Pavlík et., 2021, s. 208-209) uvádějí, že stále považují za důležité budovat tradiční prvky infrastruktury a nepohlížet na využívání nových

technologií jako na prioritu rozvoje, neboť neexistence základních prvků infrastruktury omezuje rozvoj venkova.

K nejdůležitějším subjektům v oblasti rozvoje venkova a zemědělství lze řadit nevládní organizaci Agrární komoru ČR. Agrární komora přispívá k zajištění podpory podnikatelských aktivit v zemědělství a lesnictví poradenskou službou, například v oblasti legislativy, výkonu povolání nebo událostí v zahraničí (Agrární komora ČR, n.d.). Mezi další subjekty, které se nemalou měrou podílejí na rozvoji venkova, řadíme Zemědělský svaz ČR a Asociaci soukromého zemědělství ČR (Binek et al., 2009, s. 43–46). Ty nelze považovat za lokálně ukotvené aktéry, nýbrž je to součást struktury táhnoucí se z úrovně lokální na úroveň (nad)národní. Vliv na rozvoj drobného podnikání a diverzifikaci podnikatelských činností na českém periferním venkově má Ministerstvo zemědělství ČR, neboť rozhoduje v návaznosti na přijatou dotační politiku EU. Obdobné tendence vykázalo i Ministerstvo průmyslu a obchodu s motivačními programy či předkládanými zákony, jež mohou mít praktický dopad na podnikání na venkově například v oblasti energetiky, jak se nejnověji ukazuje u dlouho očekávané novely zákona o energetice (Zákon č. 19/2023 Sb.), který začne upravovat záležitosti komunitní energetiky²⁰. To je několik let stále diskutované téma, pro které doposud neexistovala zákonná úprava. To znemožňovalo účinné vytváření komunitních energetických družstev, která by se podílela na výstavbě ekologických zdrojů energie, kterou by účastníci mohli mezi sebou sdílet. To bude možné realizovat po nabytí účinnosti zákona v roce 2024, a přispět tak dále ke komunitnímu rozvoji (Deník veřejné správy, 2023).

Závěr této kapitoly se týká diferenciací endogenních a exogenních zdrojů regionálního rozvoje a venkovského podnikání. Všichni endogenní aktéři venkovského prostoru, tj. občané, představitelé obcí a podnikatelské subjekty mohou výrazně ovlivnit svými aktivitami, zapojením do spolkového života obce, podnikavostí a odhodláním celkové vyznění obrazu své obce i českého venkova jako takového. Přes všechny podnikatelské překážky, které v sobě venkovský trh skrývá, je venkov prostorem příležitostí, plný vitality a stále plně nevyužité vnitřní síly, jejíž příležitost pro podnikatelské využití v současné době pomalu umocňuje rozvoj informačních a komunikačních technologií

²⁰ Cit.: Komunitní energetika je systém výroby energie prostřednictvím obnovitelných zdrojů vlastněných skupinou občanů, obcí nebo dalších komunit. Smyslem je poskytování služeb místní komunitě, obci nebo jinému společenství vlastníků.“(Deník veřejné správy, 2023)

na venkově (Binek et al, 2007, s. 96). Pokud se zaměříme na možnosti oživení venkovského podnikání z externích zdrojů, je to v první řadě zajištění pracovních příležitostí zmiňovanou dostatečnou dopravní dostupností. Při příchodu externích ekonomických aktérů se musí brát v potaz, že podnikatelský sektor se rozhoduje při umístění své výroby na základě mnoha dalších faktorů (například celková velikost případného odbytiště, stav energetické infrastruktury, vzdělanostní struktura pracovní síly), které hrají významnou roli při výběru lokalit. Obec ovlivňuje rozšíření podnikání v místě převážně nepřímo. Jednou z forem je příprava podnikatelských zón, dále pronájem vhodných vlastních objektů. Podporu představují i vzájemné informace obce a podnikatelských subjektů o samotných plánech a možnostech. Ty umožňují podílet se společně na formování venkovského prostoru. Přínosem rozvoje podnikání na venkově je vytváření nových pracovních míst, a tím například i možnost získání nových obyvatel třeba i s podnikatelským potenciálem. Na existující podnikatelské aktivity může navazovat řada podnikatelských služeb (nabalování služeb). Velmi důležité je budovat odbornost místních aktérů prostřednictvím společné produkce znalostí, vytváření sítí pro výměnu odborných znalostí a vybavovat místní aktéry metodami a nástroji, které mohou použít (Lowe et al. 2019). Vlastní odborné znalosti vznikají podle Lowe et al. (2019) prostřednictvím zkušeností a experimentů generovaných místem nebo vycházejí z vědeckých, odborných znalostí získaných mimo oblast, které je třeba přizpůsobit konkrétním souvislostem.

To celkově vede k zjištění, že schopnost obcí na českém venkově přitáhnout nové podnikatelské aktivity, se nemůže obejít bez dotací ze strany EU. Vzhledem k jejich rozsahu se bude následující podkapitola věnovat významu dotační politiky pro podnikatele v priméru.

1.3.2 EU jako významný aktér rurálního prostředí

Dalším z aktérů rurálního prostředí je EU, protože svými aktivitami významně vstupuje do dění na venkově. EU ovlivňuje venkov prostřednictvím legislativní regulace a dotačních titulů. O dotačních titulech a jejich významu byla již zmínka v kapitole *Podnikání*. Legislativní dopady EU na podnikání jsou nad rámec této práce. Politika EU pro venkov se koncipuje na základě přijímaných vizí, které se v současné době zaměřují na sociální a ekonomický vývoj venkovských území s ohledem na zlepšení přístupu k základním

službám vč. oblasti infrastruktury. Existuje i úsilí o řešení problému, kdy se ve venkovském prostředí stále postrádá dostupnost zdravotnických zařízení a digitální infrastruktury, která naopak v městské oblasti z důvodu hustoty zalidnění neustále roste. EU vyjadřuje obavy z digitální propasti mezi venkovskými a městskými oblastmi, a zaměřuje se na jejich odstranění (například pokrytí internetem). V případě investování do venkovských oblastí se mohou odstranit rozdíly a přispět k rozvoji digitálních kapacit ve venkovských oblastech, čímž by se výrazně mohla zvýšit atraktivita venkovských oblastí (EUR-Lex, 2020). EU jako aktér je do venkovského podnikání zapojen prostředím SZP a dalších politik, resp. Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a dalších fondů. EU tak přispívá zásadní měrou k rozvoji celkového venkovského prostředí.

Příjmy českých firem na 1 pracovníka výrazně zaostávají za příjmy vybraných západoevropských zemědělců, jak lze spatřit v tabulce č. 7. Při téměř 3x menším příjmu na 1 pracovníka oproti Německu je podíl priméru na HDP České republiky 2x vyšší.

Tab. 7: Vybrané základní ukazatele zemědělství v některých zemích EU za rok 2019

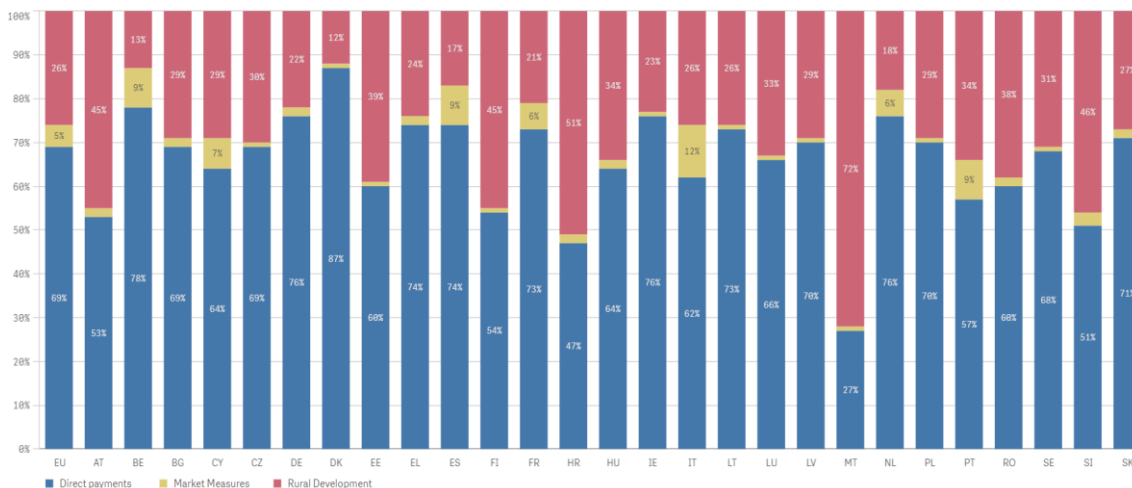
Podíl primárního sektoru na HDP (%)	Příjmová složka na roční pracovní jednotku (v EUR)
BE 0,6	32 551,60
CZ 2,2	18 466,60
DK 1,2	52 852,40
DE 0,9	29 633,50
ES 3,1	29 267,80
FR 1,8	33 649,80

Zdroj: Evropský parlament (n.d.)

Západoevropští zemědělci jsou v porovnání s českými zemědělci relativně více podporováni přímými finančními transfery a jinou pomocí, jak lze dokázat na relativním rozdělení výdajů do společné zemědělské politiky podle zemí na obrázku č. 19. Z něj také vyplývá, že podpora příjmů prostřednictvím přímých plateb zajišťující stabilitu finančních vstupů pro zemědělce je oproti řadě členských zemí EU v ČR asi o 10 % nižší (s přesahem až 18 procentních bodů v případě Dánska). V množství prostředků určených na případné pokrytí tržních výkyvů se ČR pohybuje na 1 % z celého jí určeného rozpočtu. Například Polsko má v této kapitole dislokované až o řád relativně více prostředků.

Tyto finanční prostředky směřují na ostatní politiky rozvoje venkova (European Commission, 2020; European Commission, 2023).

Obr. 19: Rozdělení výdajů SZP podle zemí za rok 2020

Zdroj: European Commission (2020)

Na základě studia zdrojů lze podtrhnout význam EU jako aktéra pro rurální prostor v ekonomické perspektivě s důrazem na zemědělskou politiku. SZP má významný vliv na ekonomické subjekty podnikající na českém venkově.

V českém venkovském prostoru se díky zemědělským dotacím mohou realizovat zemědělské podniky, tak i samostatně hospodařící rolníci i lesní nebo vodohospodářské podniky a další malé střední průmyslové podniky (Binek et al., 2009, s. 42).

1.3.3 Postavení a role aktérů v zemědělství

V dosavadním textu této kapitoly byli představeni aktéři rurálního prostředí a jejich role v podnikání na venkově se zaměřením na představení jednotlivých aktérů. Nyní se přístup k představení rolí aktérů změní a v rámci jednoho vybraného sektoru ekonomiky dojde k názornému představení vstupu těchto aktérů do podnikání. Tímto vybraným odvětvím je zemědělská výroba, jež se v práci vyskytuje nejčastěji a s tímto úmyslem byla také zpracována část této kapitoly.

Zemědělské podnikání je v jádru založeno na produkci potravin, pochutin nebo průmyslem využívaných produktů, a to buď prostřednictvím rostlinné, nebo živočišné výroby. Obzvláště v posledních letech čím dál více místních obyvatel ČR klade důraz na kvalitu a tuzemský původ potravin. A to za podpory aktérů rurálního

prostředí národní úrovně, ať už veřejných (například Ministerstvo zemědělství ČR prostřednictvím značky *KLASA* [KLASA, n.d.]), podnikatelských (například prostřednictvím *Iniciativy České pole* (České pole, n.d.)) nebo neziskových (prostřednictvím značky *Vím, co jím* [Vím, co jím, n.d.]).

To může v kombinaci s existujícími evropskými zemědělskými a ekologickými dotacemi a tlakem na udržitelné zemědělství být pro podnikatele v zemědělství jako jednotlivé aktéry rurálního prostředí lokální úrovně výhodné i přímo ekonomicky (Jurgilevich et al., 2016; European Commission (2023)). To může autorovi Jurgilevichovi potvrdit i skutečnost, že v době před sérií hospodářských krizí řetězcích se k dnešnímu datu od roku 2019 tvořil podíl produktů ekologického zemědělství na celkové velikosti zemědělských produktů v České republice téměř $\frac{1}{8}$, což je ze srovnávaných zemí uvedený v tabulce č. 8 nejvíce (oproti Belgii i více než 2x). Z toho také vyplývá, že navzdory i násobně většímu podílu zemědělské výroby na HDP ČR je oproti sledovaným zemím podíl zemědělské výroby na celkových emisích i násobně nižší. České zemědělce jako aktéry rurálního prostředí lze označit za relativně ekologické z hlediska produkce emisí v evropském kontextu.

Tab. 8: Vybrané hlavní ukazatele rozdílů mezi zemědělstvím a životním prostředím v některých zemích EU za rok 2018

	Podíl ekologického zemědělství na ZVP ²¹ (%)	Podíl zemědělství na výrobě energie z obnovitelných zdrojů (%)	Podíl lesnictví na výrobě energie z obnovitelných zdrojů (%)	Emise skleníkových plynů ze zemědělství (1 000 t ekvivalentu CO ₂) a podíl na celkových emisích (%)
BE	6,6	18,8	36,3	9 788 (8,3 %)
CZ	14,8	16,6	67,2	8 136 (6,1 %)
DK	9,8	7,1	42,9	16 842 (30,9 %)
DE	7,3	24,1	27,2	91 454 (11,0 %)
ES	9,3	9,8	29,0	35 532 (12,0 %)
FR	7,0	13,3	37,0	84 540 (20,2 %)

Zdroj: Evropský parlament (n.d.)

Vlivem preferencí evropských zemědělských politik zaměřených na ekologii se také na našich polích a lesích uchytila produkce pro energetický průmysl (to opět

²¹ ZVP - Zemědělské výrobky a potraviny (v rozsahu vymezeném dle Nařízení EU č. 1151/2012 (EUR-Lex, 2012).

ilustruje význam role EU jako aktéra českého rurálního prostředí). Mezi nejznámější patří za resort zemědělství biomasa a řepný olej a za lesnictví palivové dříví a štěpka, ale s výraznou vzájemnou odlišností situace při realizaci kontextuálního zasazení podílů na produkci pro energetiku vůči vyspělým západním zemím. Na výrobu energie odcházela ani ne $\frac{1}{7}$ produkce z českých polí a luk, což se po odečtení klimatických faktorů zásadně nevymyká z komparovaných zemí. Na spálení odcházely celé $\frac{2}{3}$ těžby z našich lesů, čímž se znatelně odlišujeme od ostatních zemí, v nichž se (s výjimkou Dánska) pohybuje tento podíl kolem $\frac{1}{3}$. Tento rozdíl by stál v některé z případných budoucích studií autorky práce za prozkoumání a určení, jaké má pro český venkov tato situace ekonomické důsledky (například možná ztráta produkce s potenciální vyšší přidanou hodnotou, než jakou představuje jejich spálení).

Malé a střední podnikání v zemědělské výrobě (jako lokální aktér rurálního prostředí) je často na českém venkově spojeno s pěstováním zeleniny, ovoce, bylinek a chovem hospodářských zvířat nebo drůbeže. Také se relativně velmi často realizuje na principech ekologického zemědělství. Produktová výnosnost se liší v závislosti na typu plodiny a na regionu, ve kterém se podnik nachází (Ponti et al., 2012). V prostředí ČR je z environmentálního hlediska vhodné spojit pěstování rostlin a chov zvířat, pěstovat různé druhy rostlin – zeleninu, píce, luštěniny, obilniny apod., také chovat různé druhy zvířat včetně divokých současně. Takový způsob hospodaření však vyžaduje velké zkušenosti a schopnosti managementu (Barták et al., 1996), což podtrhuje smysluplnost existence profesních zájmových sdružení typu Agrární komora ČR, která může podnikatelům v zemědělské výrobě pomáhat prostřednictvím informační a poradenské činnosti. Uvádí se, že za obecně ziskové podnikatelské záměry realizované v zemědělství v české venkovské oblasti jsou považovány tyto oblasti: chov kaprů (v rybnících), pěstování zeleniny (ve skleníku), chov drůbeže na maso a vejce, chov prasat, krav, ovcí, králíků (a jiných zvířat), pěstování sazenic (a květin) a pěstování elitních semen. Pro stabilnější podnikání je vhodné podle možností rozšířit vlastní zemědělskou produkci jejím dalším zpracováním za účelem zvýšení zisku z nadhodnoty, například dalším zpracováním či vlastním skladováním zemědělských produktů, přípravou bobulí či léčivých rostlin, vlastní výrobou konzervovaných okurek, rajčat, lilků (a další zeleniny) a ideálně i vlastním obchodem se zemědělskými produkty. Pokud se jedná o prodej přímo koncovým zákazníkům, který se začal před léty rozmáhat

v důsledku projektů typu *Najdi si svého zemědělce*, realizovaného za pomoci národního aktéra Zemědělského svazu ČR (Najdi zemědělce, n.d.), tak mohou lokální podnikatelští aktéři prodávat své produkty přímo z farmy nebo je lze nabízet na trzích či na farmářských trzích (Moudrý et al., 2019). Jejich situaci však komplikuje majetková struktura českých polí, kdy 70 % půdy, na níž zemědělci hospodaří, jim nepatří (viz tabulka č. 9), přičemž u právnických osob je podíl cizí půdy 80 %. Tím do procesu vstupuje další typ aktérů, jimiž jsou majitelé půdy, které nelze spojit s žádnou úrovní ani sektorem. Rozdíl v tom, kdo půdu vlastní a kdo na ní hospodaří, vede k dlouhodobé nejistotě ohledně dostupnosti výrobního faktoru půdy ze strany ekonomických subjektů, které jsou navíc zatíženy nutností platit domluvené poplatky za pronájem.

Tab. 9: Vlastnická struktura obhospodařované zemědělské půdy

Území, kdo	Obhospodařovaná zemědělská půda celkem (ha)	v tom			
		vlastní půda	z toho		najatá půda od jiných
			pronajatá jiným	nevyužívaná	
V ČR celkem	3 493 608,54	1 021 923,71	62 240,35	6 559,25	2 540 484,43
z toho fyzické osoby	1 042 604,89	497 368,67	28 844,00	1 607,33	575 687,55
z toho právnické osoby	2 451 003,65	524 555,04	33 396,35	4 951,92	1 964 796,88

Zdroj: Český statistický úřad (2020)

Problematika nevlastnictví půdy subjekty zodpovědnými za její obhospodařování může být příčinou menšího zájmu právnických osob o ekologické zemědělství oproti fyzickým osobám, jež celkově téměř z poloviny hospodaří na svém (lze spatřit z tabulky č. 10). Poměr obhospodařované zemědělské půdy v ekologickém zemědělství (tab. č. 10) vůči celkové výměře obhospodařované zemědělské půdy (tab. č. 9) je 1:7. To přibližně odpovídá jen o dva roky staršímu údaji z tab. č. 8. Potvrzuje se, že ekologické zemědělství je realizováno v ČR na cca 15 % zemědělské půdy, tak v případě ekologického zemědělství (měřeno podle celkové obhospodařované půdy) je poměr zapojení fyzických a právnických osob přibližně 43:57. Z toho tedy plyne, že subjekty obhospodařující svůj majetek mají větší zájem o ekologické hospodaření, než subjekty hospodařící na cizím.

Tab. 10: Využití obhospodařované zemědělské půdy v ekologickém zemědělství

Území, kdo	Obhospodařovaná zemědělská půda celkem (ha)	z toho			
		orná půda	ovocné sady	trvalé travní porosty celkem	ostatní
Česká republika	528 423,61	90 040,32	3 874,24	432 473,64	967,12
z toho fyzické osoby	225 760,18	28 525,33	2 059,98	194 110,92	581,56
z toho právnické osoby	302 663,43	61 514,99	1 814,26	238 362,72	385,56

Zdroj: Český statistický úřad (2020)

Vzhledem k vlivu velkého množství faktorů, který podnikatel nemůže nějak ovlivnit, je řada činností v zemědělských aktivitách velmi rizikových. Největší riziko představuje pěstování rostlin ve venkovním prostoru. Samo riziko změny počasí představuje největší krátkodobé riziko, zda se kapitálové prostředky investované do pěstování rostlin skutečně vrátí. Z dlouhodobého hlediska ale představují největší riziko pro rostlinnou výrobu měnící se klimatické podmínky a rostoucí problematika sucha. Je nutné zvláště dodržovat střídání plodin, aby se zabránilo vyčerpání půdy. Riziko pro živočišnou výrobu jsou nemoci napadající hospodářské zvířectvo. Mezi destabilizující faktory v oblasti výdělků u chovu zvířat patří výrazná volatilita výkupních cen masa a mléka. Z hlediska investičních nákladů je to problém, neboť chov zvířat je nákladná záležitost (pořízení mláďat, dodržování zpřísnujících se hygienických předpisů, dodržování požadavků na podmínky chovu) (Živělová & Jánský, 2006).

Podnikání v zemědělství vyžaduje obrovské materiální, fyzické a energetické náklady. Hlavně při ekologickém hospodaření se podnikatel musí vypořádat s mnoha problémy a obtížemi, především s hubením plevelu a hmyzích škůdců, epidemiologickými chorobami zvířat a ptáků, přírodními katastrofami, suchem, silnými dešti a dalšími. To samé platí ale i o lidmi vytvořenými obtížemi, jako jsou byrokratické problémy a výdaje spojené se získáváním certifikátů kvality, žádostmi o dotace a dalšími a dalšími dokumentacemi. Proto před zahájením podnikání je třeba zvážit mnoho skutečností, klima, vzdálenost velkých sídel, dostupnost potenciálních zaměstnanců, památky a dopravní dostupnost. Zaměření zemědělského podnikání bude záviset na konkrétní lokalitě.

2 Cíle a metodika výzkumu

V této kapitole autorka představuje cíle a metodiku výzkumu disertační práce. V následujícím textu budou uvedeny hlavní a dílčí cíle práce, obecné a specifické výzkumné otázky, design výzkumu a zvolené metody sběru dat.

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem disertační práce je zjistit specifika podnikání v českém rurálním prostoru (resp. v českém periferním prostoru), identifikovat hlavní problémy a rizika spojená s podnikáním na venkově a nalézt činitele, které mohou poskytnout východiska pro rozvoj potenciálu pro podnikání v rurálním prostoru, resp. v periferních oblastech. Pro dosažení hlavního cíle práce jsou níže představené dílčí výzkumné cíle disertační práce.

Dílčí cíle výzkumné části disertační práce:

- Analyzovat strukturu ekonomických aktivit na českém venkově v současnosti a porovnat ji se stavem na počátku 20. století
- Identifikovat hlavní problémy spojené s podnikáním na českém venkově.
- Identifikovat, do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci v podnikání na českém venkově.
- Nalézt obory mající perspektivu prosadit se z městského prostředí do rurálního prostoru.
- Prozkoumat budoucnost ekonomických subjektů na českém venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace.

Pro výzkum je třeba přijmout perspektivu či paradigma, která by mohla ovlivnit práci. Paradigma lze chápat jako způsob pohledu na svět, příkladem může být pozitivismus, postpozitivismus a kritická teorie (Punch, 2008, s. 52-53). Každou přijatou perspektivou ve výzkumné akci dochází k ovlivnění v několika směrech například přístupu k hledání (objektivní) pravdy, výběru. Volbou určitého názoru a odmítnutí jiného dojde k přijetí formulace otázek a problémů (Punch, 2008, s. 53). Práci lze svou povahou označit jako syntézu geografie a ekonomie, což odpovídá i výše uvedeným definovaným cílům.

2.2 Obecné a specifické výzkumné otázky

Z nejobecnější perspektivy lze říci, že hlavním metodologickým přístupem k práci bude metoda dedukce. Pomocí hierarchie od obecného ke konkrétnímu konceptu se vytvoří soubor deduktivních kroků pro zpracování výzkumu, tj. výzkumné téma, obecné otázky výzkumu, specifické otázky výzkumu, otázky sběru dat, a to dle Punche (2008, s. 122).

Pro naplnění představených cílů disertační práce jsou uvedeny níže obecné a specifické výzkumné otázky:

1. obecná výzkumná otázka: *Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit v českých venkovských periferních obcích a jak se liší od situace na začátku 20. století?*

Specifické výzkumné otázky k obecné výzkumné otázce č. 1

1.1 Jaké nejčastější ekonomické aktivity převládaly na českém venkově na začátku 20. století?

1.2 Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit na českém periferním venkově, a jaké formy a obory podnikání převažují?

2. obecná výzkumná otázka: *Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově?*

Specifické výzkumné otázky k obecné výzkumné otázce č. 2

2.1 Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?

2.2 Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?

3. obecná výzkumná otázka: *Jaké jsou perspektivy vývoje podnikání na českém periferním venkově?*

Specifické výzkumné otázky k obecné výzkumné otázce č. 3

3.1 Jaké obory z městského prostředí mají významné uplatnění na venkovském periferním prostoru?

3.2 Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?

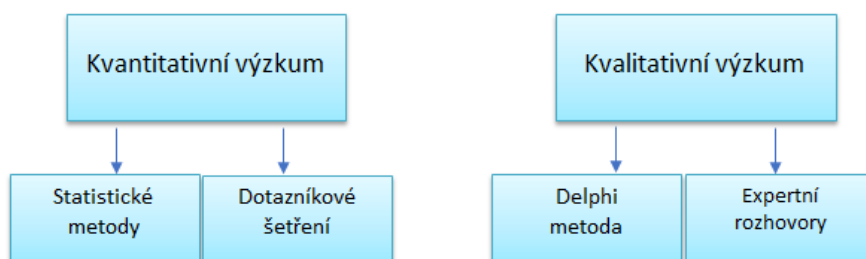
2.3 Design výzkumu

Práce je koncipována jako smíšený výzkum, kdy je využito jak metod kvantitativního, tak kvalitativního výzkumu, což vyplývá ze stanovených specifických výzkumných otázek, k jejichž zodpovězení je nezbytné mnoho různorodých dat. Smíšený výzkum

doporučuje v posledních letech řada autorů (například Creswell & Clark, 2017; Hendl 2016) a i proto je pro výzkum zvoleného tématu zamýšlené disertační práce využita strategie smíšeného výzkumu.

Přínosem designu smíšeného výzkumu je využití kvantitativních i kvalitativních přístupů, čímž dochází k rozšíření výzkumu a zvyšuje se validita dat. Konkrétně se přínos v disertační práci projeví v informacích, které budou vyplývat z realizovaného výzkumného šetření Delphi metodou a z prováděných expertních rozhovorů (viz obrázek č. 20). Kombinací metod lze lépe překonat nedostatky jedné dílčí metody (Eger & Egerová, 2014, s. 70). Kvalitativní výzkum ve formě desk research spočívá ve sběru dat na základě studia odborných zdrojů ze zahraniční literatury. K průzkumu vědeckých článků je využita fulltextová databáze ScienceDirect, která obsahuje recenzované vědecké časopisy a lze dle zvolených kritérií nalézt relevantní články pro danou problematiku.

Obr. 20: Schéma smíšeného výzkumu disertační práce

Zdroj: vlastní zpracování

K použitým datům výzkumu v disertační práci je zhodnocena validita a reliabilita dat, neboť řada autorů jako například Gray (2009) a Yin (2018) stanovuje takto kritéria pro kvalitní výzkum. Validitu dat lze obecně podpořit pečlivým výběrem účastníků výzkumu a dlouhodobě prováděným výzkumem.

Epistemologie²² a ontologie práce²³

Při předmětu zkoumání podnikání v rurálním prostoru se z ontologického hlediska přistupuje k výzkumu prostřednictvím objektivního poznání stavu věcí. K poznání se využije metoda dedukce. Dále bude uplatněna jedna ze základních filosofických disciplín,

²² Cit.: „předmětem jejího zkoumání je poznání či přesněji řečeno vědění“ (Sousedík, 2013, s. 151)

²³ Cit.: „učení o bytí, o jeho nejobecnějších určeních a pojmech“ (Kraus, 2005, s. 572)

tím je myšlena disciplína epistemologie. Pro zvolení takových přístupů je snaha vytvořit co nejvíce objektivní vztah k danému tématu disertační práce. Práci lze svou povahou označit jako syntézu geografie a ekonomie, to odpovídá i uvedeným definovaným cílům disertační práce.

2.4 Použité vědecké metody zkoumání

Pro celkový přehled lze říci, že nejvýznamnější zamýšlené použité metody (techniky) budou metody **vyhodnocení statistických dat, dotazníkové šetření, výzkumné šetření Delphi metodou a prováděné expertní rozhovory**. Pro metodologii práce je velmi důležité stanovit si metodu sběru dat a následně popsat provedení procesu jejich zpracování (Hendl, 2009).

2.4.1 Statistické metody

Při zpracování dat o struktuře ekonomické aktivity na venkově byl použit program Statistica. K hodnocení prostorové diference se využívají vizualizační kartografické metody, mapy hustoty a kartogramy.

Z grafických metod statistických analýz je využit krabicový graf neboli box-plot, který je založen na kvantilových charakteristikách. Kvantily rozdělují soubor na takové části, které jsou naplněny stejným počtem. Krabicový graf je určen pro porovnávání rozptylů či k identifikaci vzdálených hodnot (tzv. outliers), které se v krabicovém grafu nacházejí mimo vnitřní hrady.

V krabicovém grafu je zobrazen box, který je při svislém vykreslení ohraničený horním (x_{25}) a dolním kvantilem (x_{75}) (Hendl, 2009). S ohledem na výzkum byla použita statistická analýza neparametrická ANOVA určená pro nezávislé měření (Kruskal–Wallis test).

Součástí Přílohy A jsou kartografické grafy pro zaniklé a existující ekonomické subjekty na 100 obyvatel a Kruskal-Wallis test.

Mapy jsou vytvořeny za pomoci softwaru ArcGIS. Geographic Information Systems je s ohledem na tematické zaměření práce považován za velmi důležitý technický nástroj vizualizace dat pro práci se specifickými vlastnostmi geografických dat, a to i vzhledem k oborovému zaměření práce.

Statistické metody jsou použity v podkapitole 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech v současnosti*, ve které je dále popsáno využití statistických metod.

2.4.2 Polostrukturované dotazníkové šetření

Pro výzkum autorka práce použila kvantitativní metodu sběru dat, která se provádí dotazníkovým šetřením. Dotazníkové šetření se označuje za nejčastěji používanou techniku sběru dat (Eger & Egerová, 2014, s. 90-91). Gavora (2000, s. 99) vymezuje dotazník jako písemné kladení otázek a získávání odpovědí od respondentů. V rámci prováděného výzkumného šetření jsou respondentům pokládány uzavřené i otevřené otázky, na základě toho lze označit dotazník za polostrukturovaný. Eger & Egerová (2014, s. 91) doporučuje používat dotazníkové šetření v kombinaci s jinými metodami, proto byly v rámci prováděných výzkumů použity pro sběr dat kvantitativní a kvalitativní výzkumy.

Eger & Egerová (2014, s. 91) uvádějí, že výhodou dotazníku je získání hlubší statistické analýzy výsledků a využití srovnání výsledků s jinými výzkumy. Mezi nevýhody dotazníkového šetření, které jsou distribuovány elektronicky, patří menší návratnost, s tím spojené riziko nedostatečnosti reprezentativnosti vzorku (Eger & Egerová, 2014, s. 92).

Dotazníková šetření jsou v rámci disertační práce realizována pro veřejnost (zástupci samospráv, důchodci, zaměstnanci a studenti ze ZČU) a dále jsou dotazováni v rámci prováděného dotazníkové šetření podnikatelé, kteří se mohou podělit o zkušenosti z praxe.

Dotazník je zpracován prostřednictvím online přístupu na webových stránkách vyplnto.cz.

Je využita metoda Likertovy škály, tj. 1 – 5 (u každé položky možnost určit důležitost od nedůležité po důležitě). Byl zvolen lichý počet stupňů na škále, neboť respondentovi je umožněno se rozhodnout neutrálně a není vystaven tlaku zaujmout jasné stanovisko (Eger & Egerová, 2014, s. 104). Taková volba však může mít vliv na nárůst neutrálních odpovědí a k narušení posloupnosti (Surynek et al., 2001).

1. dotazníkové šetření pro veřejnost

Respondenti odpovídají jak na otevřené otázky, tak na otázky typu ANO/NE. Otevřené otázky se týkají podpory podnikání ve venkovském prostoru v zájmu populace, co je nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru, které obory mají perspektivu se prosadit z městského prostředí do venkovského prostoru. Dále je využita metoda Likertovy škály. Celkem je položeno 30 otázek respondentům z důvodu pokrytí všech oblastí týkající se podnikání ve venkovském prostoru. Kladené otázky jsou pro všechny respondenty stejné.

2. dotazníkové šetření pro podnikatele

Respondenti odpovídají nejprve na otázky za využití škálovací techniky, dále následují otázky otevřené. Oproti předchozímu dotazníkovému šetření bylo položeno podnikatelům devět otázek (vč. sociodemografických otázek: *Odkud jste? Kde podnikáte?*).

Problémy mohou nastat převážně při dotazníkovém šetření, kdy nelze ovlivnit návratnost dotazníků a kvalitu vyplnění dotazníků respondenty. Dotazníkové šetření vypovídá o povědomí respondentů o venkovském prostoru a o jeho perspektivách vývoje, tím budou získána data s různou mírou subjektivity.

Dotazníkové šetření je použito v podkapitolách 3.3 *Průzkum obnovy a rozvoje venkova* a 4.4 *Názory podnikatelů na podnikání na venkově*, ve kterých je dále blíže vysvětleno použití.

Dotazníkové šetření - *Průzkum obnovy a rozvoje venkova* a dotazníkové šetření *Názory podnikatelů na podnikání na venkově* jsou součástí přílohy C a D.

2.4.3 Delphi metoda

Pro empirickou část práce se používá kvalitativní metoda, jenž je realizována výzkumným šetřením Delphi metoda. Tato metoda se vyznačuje sběrem expertních názorů s vícekolovým dotazováním (Linstone & Turoff, 1975). Metoda je určena pro získání expertních názorů pro takovou problematiku, jež je obtížněji statisticky uchopitelná, či pro předvídaní budoucího vývoje v určité oblasti. Delphi metoda probíhá v předem stanovených postupných krocích, které budou dále představeny. V samotném počátku musí být řádně vybrána skupina expertů, kteří se této metody zúčastní v takovém

obsazení, aby byla zajištěna vyšší reliabilita výzkumu pro dostačující heterogenitu zvolené skupiny expertů. Experti jsou seznámeni se samotným průběhem výzkumného šetření a ujištěny o anonymitě (Eger & Egerová, 2022).

V prvním kole jsou experti osloveni průvodním dopisem a požádání o zodpovězení zaslaných otázek. Ve druhém kole jsou expertům prezentovány upravené odpovědi z 1. kola a jejich úkolem je ohodnotit odpovědi dle Likertovy škály, která se využívá pro hodnocení měření názorů a postojů (Gavora, 2000). Stupeň 5 Likertovy škály značí expertům „souhlas“, naopak stupeň 1 je označován za „nesouhlas“. Pokud by expertem byla odpověď označena stupněm 3 Likertovy škály, je názor experta veden jako „ani souhlas ani nesouhlas“. Ve třetím kole se zasílají vyhodnocené odpovědi od všech hodnocených expertů a úkolem expertů je seřadit odpovědi dle významnosti, tj. od nejdůležitější k nejméně důležité. Cílem tohoto kola je získat finální podobu odpovědí v rámci prováděného výzkumného šetření (Eger & Egerová, 2022). K analýze dat z Delphi metody ve třetím kole je použit Kendallův koeficient shody (Chráska, 2016, s. 55)

$$W = \frac{\sum X^2 \cdot \frac{(\sum X)^2}{n}}{\frac{1}{12} k^2 \cdot (n^3 - n)}$$

kde:

- X součet pořadí odpovědí
- k počet zkoumaných odpovědí
- n počet expertních názorů

Koeficient může nabývat hodnot od 0 do +1, přičemž právě hodnota +1 charakterizuje úplnou shodu pořadí skupiny expertů. Silná shoda značí hodnotu W větší než 0,7 a naopak slabou shodu označuje hodnota W menší než 0,3 (Habibi et al., 2014).

Dle autorů Egerová a Mužík (2010) není počet kol pevně stanoven, dle doporučených postupů se považují tři realizovaná kola za dostatečná pro realizaci Delphi metody. Ve výzkumném šetření v rámci 2. kola používají autoři Egerová a Mužík (2010) pro výpočet průměr, který byl také ve výzkumném šetření k výpočtu použit.

Delphi metoda je použita v rámci podkapitoly 4.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou*, ve které je dále vysvětleno použití této metody.

2.4.4 Expertní rozhovor

Pro kvalitativní výzkum je typickou technikou hloubkový rozhovor, skupinové rozhovory či expertní rozhovor. Pro účely disertační práce je použit expertní rozhovor, který se od hloubkového rozhovoru liší v tom, že je dotazován odborník z oboru (Karlíček, 2013).

Proto byl osloven pro zhodnocení účinnosti poskytování dotací ředitel Odboru kontroly zemědělství a regionálního rozvoje Nejvyššího kontrolního úřadu. U expertního rozhovoru lze v odpovědích nalézt nové poznatky a náměty, které mohou naplnit zvolenou specifickou výzkumnou otázku: *Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?* v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově*).

Expertní rozhovor je součástí podkapitoly 3.6 *Poskytování dotací podnikatelům a venkovským obcím v periferním prostoru*.

Dále byl v práci zvolen druhý expertní rozhovor, který byl realizován se zemědělskými podnikateli (rodinou farmou) ve výzkumné periferní oblasti. Byly pokládány identické otázky jako z výzkumného šetření metodou Delphi, čímž se porovnají názory expertů (akademiků, ekonomů a starostů obcí) a zemědělských podnikatelů.

Expertní rozhovor je součástí podkapitoly 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem*.

3 Výzkumná část

V následujících kapitolách jsou představeny výzkumy realizované autorkou práce.

3.1 Analýza území Jihočeského a Plzeňského kraje v roce 1921

Tento výzkum analyzuje ekonomickou situaci ve vybrané oblasti zkoumání na jihozápadním českém venkově v roce 1921, tedy v době před 100 lety.

Cílem této případové studie je získat datové podklady pro zodpovězení 1. specifické výzkumné otázky *Jaké nejčastější ekonomické aktivity převládaly na českém venkově na začátku 20. století?* v rámci 1. obecné výzkumné otázky (*Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit v českých venkovských periferních obcích a jak se liší od situace na začátku 20. století?*).

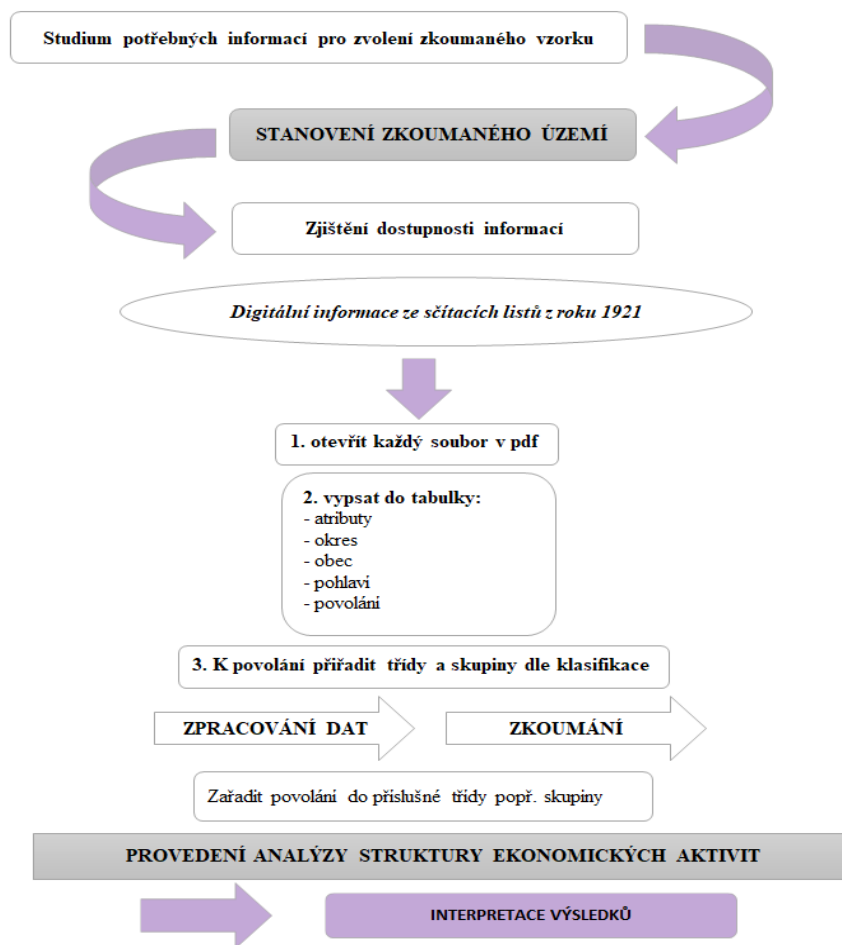
Sběr dat o druhu a místě výkonu povolání pomáhají zprostředkovat zjištění druhů podnikání ve vybraném venkovském prostoru. Úkol případové studie, podrobně zhodnotit ekonomické aktivity na venkově, je autorkou práce dosažen v tomto jejím výzkumu pomocí kvantitativních metod. V práci se provádí porovnání forem podnikání mezi jednotlivými zkoumanými oblastmi, které se nacházejí v dnešním Jihočeském a Plzeňském kraji.

3.1.1 Metodika

Byly zpracovány vybrané údaje ze sčítacích listů ze sčítání lidu v roce 1921 dle jednotlivých obcí. Vybranými údaji byly *název obce, pohlaví, druh povolání a postavení v povolání a bližší označení závodu*²⁴. Na obrázku č. 21 je uveden konkrétní postup zpracování dat.

²⁴ Nebylo vždy vyplněno.

Obr. 21: Schéma zpracování dat

Zdroj: vlastní zpracování

Přepsaná data jsou následně pro výzkum upravena. Všechna povolání jsou převedena do mužského rodu z důvodu zjednodušení. K hlavním problémům při zpracování patřila nejednotnost názvů povolání či činností. Pro základní rozlišení obyvatel na ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní je využito informací z metodiky při sčítání lidu 1921 – poměr k povolání. V analýze se pracuje s počtem obyvatel s povoláním. Za ekonomicky aktivní se považují výdělečně činní, pomáhající členové rodiny, domácí služebníci a v povolání činné bez údaje povolání. Za ekonomicky neaktivní se považují zdržení od povolání a připravující se k povolání, příslušníci bez vlastního povolání a samostatné osoby bez povolání.

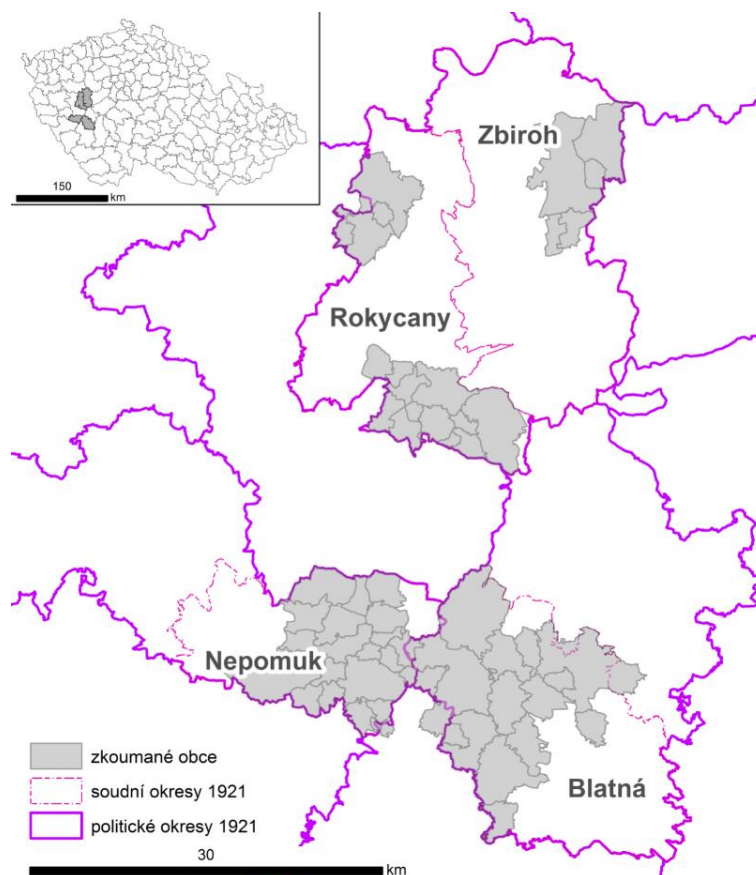
Podle uvedené metodiky (Státní úřad statistický, 1927):

- žena/muž v domácnosti je ekonomicky neaktivní;

- žena/muž (rodinný příslušník) vypomáhá v domácnosti je ekonomicky aktivní a označuje se jako pomáhající člen rodiny;
- žena/muž pokud pomáhá v domácnosti a není rodinný příslušník, je domácí služebník a považován za ekonomicky aktivní;
- majitel/ka domu je zařazen mezi samostatné bez povolání.

Pro zjištění ekonomické aktivity na venkově je potřeba získat podrobnější informace především o druhu povolání, postavení v povolání příp. informace o závodu, kde se povolání vykonávalo. Kontrola dat je prováděna dle Historického lexikonu, který je uveřejněn na internetových stránkách Českého statistického úřadu. Byly využity informace uvedené v metodice při sčítání lidu 1921.

Obr. 22: Mapa zkoumaného území

Zdroj: vlastní zpracování 2019, ArcGIS, vybrané soudní okresy uvedeny v poznámce ²⁵

²⁵ **Soudní okres Blatná:** Přebudov, Radošice, Starý Smolivec, Nezdřev, Chloumek, Újezd u Kasejovic, Víska, Budislavice, Zámlyní Tisov, Lnářský Málkov, Bělčice, Bezdědovice, Čečelovice, Hornosín, Kocelovice, Lnáře, Předmíř, Kladrubce, Říščě, Mladý Smolivec, Životice, Záhorčice, Kasejovice, Březí, Kadov a Metly.

Zjišťovací metody se volí na základě výzkumné otázky, na kterou chceme znát odpověď, a na základě charakteru zkoumaného jevu. Je použita metoda popisné statistiky, která slouží k poznání struktury ekonomických aktivit na venkově na začátku 20. století.

Na začátku prováděné analýzy se hodnotí celková struktura zkoumaného území, tedy například kolik je výměnkářů (důchodců) a dalších lidí, kteří nejsou ekonomicky aktivní. Za povolání se nepovažuje povolání *majitel* ani *žena, která vede domácnost*. Pak se teprve hodnotí ekonomická aktivita. Provedenou analýzou lze zjistit počet ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních na venkově, nejčastější povolání v obcích, krajích a celkem za zkoumané území.

K prvotnímu posouzení získaných dat ze sčítacích listů se použijí statistické charakteristiky: aritmetický průměr, medián, dolní a horní kvartil.

3.1.2 Datové zdroje

Na území dnešní České republiky se soupisy obyvatel či vybraných skupin obyvatelstva realizovaly již ve středověku. V historii sloužilo sčítání obyvatel především k vojenským a daňovým účelům. Zpočátku zahrnovalo sčítání pouze část populace, především bojeschopné muže (Hortig, 2019, s. 22-27).

Počínaje rokem 1869 začalo období tzv. moderního sčítání, vyznačující se dodržováním hlavních zásad vytyčených mezinárodními statistickými kongresy a zpracovávaných na podkladě konkrétní zákonné normy. Na sčítání lidu v Rakousku-Uhersku pak navazují sčítání v době první republiky a postupně i další sčítání lidu prováděná až do dnešní doby.

Mezi lety 2014–2020 vznikl projekt *Moderní zpřístupnění historických pramenů* v rámci přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko pro platformu *Porta fontium*. Projekt realizují Státní oblastní archiv v Plzni a Generální ředitelství státních bavorských archivů v Mnichově. Pomocí rozsáhlé digitalizace je dnes možné virtuálně

Soudní okres Nepomuk: Polánka, Záhoří, Bezděkovec, Tojice, Podhůří, Želvice, Chlomy, Klášter, Kramolín, Měcholupy, Nekvasovy, Prádlo, Srby, Vrčeň, Železná Huť, Čmelíny, Mileč, Sedliště, Třebčice, Maňovice, Mohelnice a Dvorec.

Soudní okres Rokycany: Příkosice, Mesno, Mirošov, Bezděkov, Bušovice, Borek, Myť, Trokavec, Kornartice, Nevid, Raková, Smědčice, Veselá, Všenice, Kakejcov, Bušovice-Střapole, Štítov, Sedlecko a Skořice.

Soudní okres Zbiroh: Hradiště, Cekov, Kařez, Líšná, Týček a Zbiroh.

prohlížet matriky, kroniky, listiny, fotografie, úřední knihy, periodika, seznamy lázeňských hostů, přihlášky k pobytu a archivované materiály ze sčítání lidu (Porta fontium). Ze sčítání lidu je možné dohledávat sčítací listy online (formou digitalizátů) pro celý Plzeňský kraj a tento zdroj byl mj. využit v tomto výzkumu pro obce na periferii Plzeňského kraje.

Pro výzkum obcí v Jihočeském kraji byla využita aplikace Digitální archiv SOA v Třeboni. Jedná se o aplikaci, která badatelům podobně zpřístupňuje on-line digitalizované materiály a sbírky Státního oblastního archivu v Třeboni a Státních okresních archivů Jihočeského kraje (Digitální archiv – Státní oblastní archiv v Třeboni).

Ve zkoumané oblasti bylo vybráno 74 venkovských obcí. Dle dat získaných z vlastního výzkumu žilo v těchto zkoumaných obcích při sčítání v roce 1921 26 754 obyvatel. Podle historického lexikonu žilo ve sledovaných obcích 27 037 obyvatel, o 283 obyvatel více než bylo zjištěno. Je proto pravděpodobné, že v digitalizované databázi nejsou všechny sčítací listy. V prováděném výzkumu se autorka navíc občasně potýkala s nečitelností údajů na sčítacích arších, s daty zapsanými v jiných sloupcích apod.

3.1.3 Výsledky

Ze zkoumaného území bylo vybráno nejvíce venkovských obcí v soudním okrese Blatná v Jihočeském kraji, celkem 27 obcí s 8 946 obyvateli (dle vlastního výzkumu ze sčítacích listů), přičemž ekonomicky aktivních bylo 4 165 obyvatel, to je 46,6 %, nejvíce z vybraných soudních okresů. V soudním okrese Nepomuk v Plzeňském kraji bylo vybráno 22 venkovských obcí s 6 923 obyvateli (dle vlastního výzkumu ze sčítacích listů), přičemž ekonomicky aktivních bylo 2 984, to je 43,1 %. V soudním okrese Rokycany v Plzeňském kraji bylo vybráno 19 venkovských obcí s 7 411 obyvateli (dle vlastního výzkumu ze sčítacích listů), přičemž ekonomicky aktivních bylo vybráno 3 177 obyvatel, to je 42,9 %. V soudním okrese Zbiroh v Plzeňském kraji bylo vybráno 6 obcí s 3 474 obyvateli (dle vlastního výzkumu ze sčítacích listů), přičemž ekonomicky aktivních obyvatel bylo 1 443, to je 41,5 %. Tabulka. č. 11 uvádí souhrnné informace o počtu zkoumaných obcí, jejich rozloze, rozdílu mezi počtem obyvatel z Historického lexikonu a výzkumem provedeným ze sčítacích listů.

Tab. 11: Souhrnné informace o zkoumaných obcích vybraného území

Okres	Počet zkoumaných obcí	Rozloha v ha (z Historického lexikonu)	Počet obyvatel celkem (z Historického lexikonu)	Počet obyvatel celkem (ze Sčítacích listů)	Počet obyvatel s povoláním v % (ze Sčítacích listů)	Z toho	
						ženy (v %)	muži (v %)
Blatná	27	12 936	9 015	8 946	46,60	36,40	63,60
Nepomuk	22	9 641	7 025	6 923	43,10	29,10	70,90
Rokycany	19	7 936	7 468	7 411	42,90	32,80	67,20
Zbiroh	6	5 729	3 529	3 474	41,50	33,70	66,30
Celkem	74	36 242	27 037	26 754	44,00	33,30	66,70

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ, Digitální archiv - Státní oblastní archiv (n.d.), Porta fontium (n.d.)

Největší podíl ekonomicky aktivních žen je zjištěn ve vybraných obcích soudního okresu Blatná. Ze sčítání lidu z roku 1921 vyplývá, že ekonomicky aktivních osob ve vybraném území je 44,0 %, tj. 11 769 obyvatel. V souhrnu za vybrané obce bylo zjištěno, že z celkového počtu obyvatel bylo ekonomicky neaktivních 14 985 obyvatel, tj. 56 %, přičemž největší podíl byl tvořen dětmi a mladistvými – 58,2 %, tj. 8 724 obyvatel. Lidé bez zaměstnání v domácnosti představovali ve vybraných obcích 30,9 %. Senioři, kteří byli bez zaměstnání, představovali 7,7 % z ekonomicky neaktivních obyvatel.

Tab. 12: Souhrnné informace o ekonomicky neaktivních obyvatelích ve zkoumaném území

Dle zařazení	Celkem
Bez zaměstnání – děti a mladiství	58,2 %
Bez zaměstnání – v domácnosti	30,9 %
Bez zaměstnání – senior	7,7 %
Bez uvedení povolání	2,7 %
Bez zaměstnání	0,5 %
Celkem	100 %

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Digitální archiv - Státní oblastní archiv (n.d.), Porta fontium (n.d.)

Ekonomicky aktivní obyvatelé byli zkoumáni ohledně své k příslušnosti k třídám povolání a bylo porovnáváno zkoumané území s ostatními regiony Československé republiky v roce 1921. Bylo zjištěno, že ve zkoumané oblasti je významně zastoupena třída A – Zemědělství, lesnictví a rybářství. Ve třídě A bylo zaměstnáno 299,3 obyvatel na 1000 obyvatel, ale podíl ekonomicky aktivních obyvatel je pod podílem za celou Československou republikou a ve srovnání s Čechami se jedná o podobné zastoupení

této třídy. Do třídy A, skupiny I. zemědělství, zahradnictví a chov zvířat se ve vybraných soudních okresech řadila s převahou povolání – výpomoc při vedení zemědělství, rolník, domkař, zemědělec či výpomoc při vedení hospodářství. Mezi méně často uváděná povolání v oblasti zemědělství byl včelař, sadař, statkář, ovčák nebo poklasný.

Nejvíce obyvatel v produktivním věku připadá na třídu E – Ostatní povolání a bez povolání. Důvodem je skutečnost, že do této třídy jsou zařazeny osoby bez povolání, mezi které patří ženy v domácnosti, osoby samostatně vykonávající domácí služby (služky) a osoby vykonávající námezdní práce. Takto zaměstnaných osob bylo v oblasti nejvíce. V této třídě připadá na 1 000 obyvatel 505,8 zaměstnaných a podíl zaměstnaných ve třídě je výrazně nad podílem za celou Československou republikou a ve srovnání s Čechami si stojí také nad podílem. Ve třídě B – Průmysl a živnosti, která vykazuje na 1 000 obyvatel, našlo své povolání 141,6 zaměstnaných. V této třídě je podíl ekonomicky aktivních obyvatel pod podílem za celou Československou republikou a ve srovnání s Čechami si stojí také pod podílem. Ve třídě C – Obchod, peněžnictví a doprava bylo zaměstnáno na 1 000 obyvatel 31,9 pracujících obyvatel. V porovnání s Československou republikou je opět výrazně pod podílem. Ve třídě D – Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání a vojsko, kde je na 1000 obyvatel zaměstnáno 21,4 obyvatele ve státní a jiné službě, veřejné službě, svobodném povolání a vojsku. Níže jsou uvedeny tabulky č. 13 a č. 14 k výše popsanému.

Tab. 13: Třídy povolání v zemích Československé republiky v roce 1921 (podle příslušnosti k třídě povolání na 1000 obyvatel)

Země	Třída				
	A	B	C	D	E
	Zemědělství, lesnictví a rybářství	Průmysl a živnosti	Obchod, peněžnictví a doprava	Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání a vojsko	Ostatní povolání a bez povolání
Čechy	296,9	409,9	125,0	59,7	108,5
Morava	386,4	349,7	102,7	54,2	107,0
Slezsko	218,8	507,6	104,9	50,6	118,1
Slovensko	606,1	176,7	76,9	49,3	91,0
Podkarpatská Rus	677,1	105,7	71,3	42,8	103,1
Československá republika úhrnem	395,7	338,0	106,6	55,1	104,6

Zdroj: Státní úřad statistický (1927)

Tab. 14: Třídy povolání v Československé republice v porovnání se zkoumaným územím v roce 1921²⁶

Země	Třída				
	A	B	C	D	E
	Zemědělství, lesnictví a rybnářství	Průmysl a živnosti	Obchod, peněžnictví a doprava	Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání a vojsko	Ostatní povolání a bez povolání
Zkoumané území	299,3	141,6	31,9	21,4	505,8
Československá republika úhrnem	395,7	338,0	106,6	55,1	104,6

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Digitální archiv - Státní oblastní archiv (n.d.), Porta fontium (n.d.)

Ve zkoumaných obcích jsou nejvíce zastoupena povolání z třídy E – Ostatní povolání a bez povolání a z třídy A – Zemědělství, lesnictví a rybnářství. Mezi zaměstnanými v zemědělství dominovali muži. Významný podíl tvoří ženy v třídě E – Samostatně vykonávané domácí služby, námezdní práce střídavého druhu, jiná (tabulka č. 15).

Tab. 15: Rozdělení mužů a žen dle tříd povolání²⁷

Třída	Dle počtu osob	
	Muži	Ženy
A – Zemědělství, lesnictví a rybnářství	3 977	1 076
B – Průmysl a živnosti	2 206	184
C – Obchod, peněžnictví a doprava	453	85
D – Státní a jiná veřejná služba, svobodná povolání a vojsko	266	96
E – Samostatně vykonávané domácí služby, námezdní práce střídavého druhu, jiná povolání, bez povolání a bez údaje povolání	1401	7 137
Celkem	8 303	8 578

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Digitální archiv - Státní oblastní archiv (n.d.), Porta fontium (n.d.)

²⁶ (podle příslušnosti k třídě povolání na 1000 obyvatel)

²⁷ Ve třídě E – Samostatně vykonávané domácí služby, námezdní práce střídavého druhu, jiná povolání, bez povolání a bez údaje povolání uvádí metodika z roku 1921, že do této třídy se zařazují ekonomicky neaktivní osoby v produktivním věku.

Vybrané aspekty ekonomické struktury obyvatel

V literatuře se uvádí, že vnitřní periferie jsou považovány za nerozvíjející se hospodářské území s nižší sociálně-ekonomickou úrovní a horší sociální infrastrukturou (Musil & Müller, 2008, s. 321-348). Pro hodnocení ekonomické struktury vybraného území při hranicích Plzeňského a Jihočeského kraje jsme se také zaměřili na povolání v oborech, které znamenají zajištění základních služeb pro obyvatelstvo, tedy zdravotnictví, školství, obchod, hostinství a bezpečnost.

Ve zkoumaných obcích připadalo na 1 000 obyvatel 0,17 lékařů a 0,17 lékárníků, ve vybraných obcích na Nepomucku a Zbirožsku nebyl zjištěn žádný lékárník a lékař, ti však mohli provozovat svou praxi v lidnatějších sídlech v okolí. Více bylo ve sledovaných obcích zastoupeno povolání porodní asistentka, na 1000 obyvatel připadala více než jedna porodní asistentka. Ve školství bylo ve vybraných obcích zaměstnáno 118 učitelů. Na 1 000 obyvatel připadalo 10,0 učitelů. Další povolání související se školstvím byla – správce školy, školník, pomocník ve škole nebo vychovatel. Osob s povoláním učitel připadá na jednu obec 1,34. V živnosti hostinské a výčepnické připadalo na 1000 obyvatel téměř 6 hostinských, více než jeden kuchař a 0,34 číšníků. Poměrně častá byla povolání v ozbrojených a bezpečnostních sborech. Na tisíc obyvatel vybraného území připadali necelí dva strážníci. Toto povolání se nacházelo celkem ve vybraných zkoumaných obcích 19 krát.

3.1.4 Závěr

Studii se povedlo shromáždit informace potřebné k zodpovězení specifické výzkumné otázky: *Jaké nejčastější ekonomické aktivity převládaly na českém venkově na začátku 20. století.* Při zpracování dat bylo zjištěno, že tehdejší přístup ke kategorizaci ekonomických činností byl odlišný od dnešního přístupu a v rámci podnikatelů (rolník, zemědělec, statkář) existuje množství případů, kdy se v použitých historických pramenech pracuje s různým povoláním kategorie A, jako jsou již zmiňovaná povolání: výpomoc při vedení zemědělství, výpomoc při vedení hospodářství, domkař, včelař, sadař, ovčák nebo poklasný. Do zemědělských aktivit lze podstatě zařadit velkou část kategorie E, z nichž některá povolání nelze z dnešního pohledu zařadit jasně do pozice zaměstnance, zaměstnavatele nebo živnostníka. Případně se jednalo o povolání, jež lze vykonávat za úplatu, u nichž nelze skutečnou situaci zjistit. Z tohoto důvodu,

kdy nelze z větší části u ekonomicky aktivního obyvatelstva rozřídít postavení na zaměstnance a podnikatele, musíme zůstat jen u představení ekonomických aktivit venkovského obyvatelstva.

Přibližně před sto lety ve zkoumané oblasti české vnitřní periferie bylo ekonomicky aktivních pouze 44 % obyvatelstva. Ženy tvořily ekonomicky aktivní zastoupení pouze $\frac{1}{3}$, neboť většina byla v domácnosti.

Z hlediska rozložení ekonomicky aktivního obyvatelstva dle sektorů hospodářství, byli obyvatelé zkoumané oblasti zaměstnání následovně:

- Největší zastoupení ekonomicky aktivního obyvatelstva (skoro každý druhý) bylo v povoláních *služka* a *námezdník* (v porovnání s ČSR to bylo zastoupení výrazně nadprůměrně).
- Druhý největší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva pracoval v primárním sektoru, přičemž převažovaly svojí četností povolání na úrovni pomocné pracovní síly (v poměru byla zkoumaná oblast za celorepublikovým průměrem a na úrovni průměru České země).
- V sekundárním sektoru (ve statistice označovány průmysl a živnosti, takže nebylo umožněno oddělení podnikatelů/živnostníků či zaměstnanců) byl zaměstnán skoro každý sedmý ekonomicky aktivní obyvatel zkoumaného území, což bylo pod průměrem ČSR.
- Zbývající obyvatelé pak pracovali v oblasti obchodu, financí, dopravy, státní správy či zdravotnictví.

3.2 Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních oblastech venkovského prostoru západních Čech v současnosti

V této kapitole je cílem představit výzkum disertační práce vybraného území k vyhodnocení vývoje podnikatelských aktivit na českém venkově v období od roku 2008 do současnosti a ukázat možná omezení i perspektivy tohoto prostoru.

Cílem této případové studie je získat a zpracovat datové podklady pro zodpovězení 2. specifické výzkumné otázky *Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit na českém periferním venkově, a jaké formy a obory podnikání převažují?* v rámci

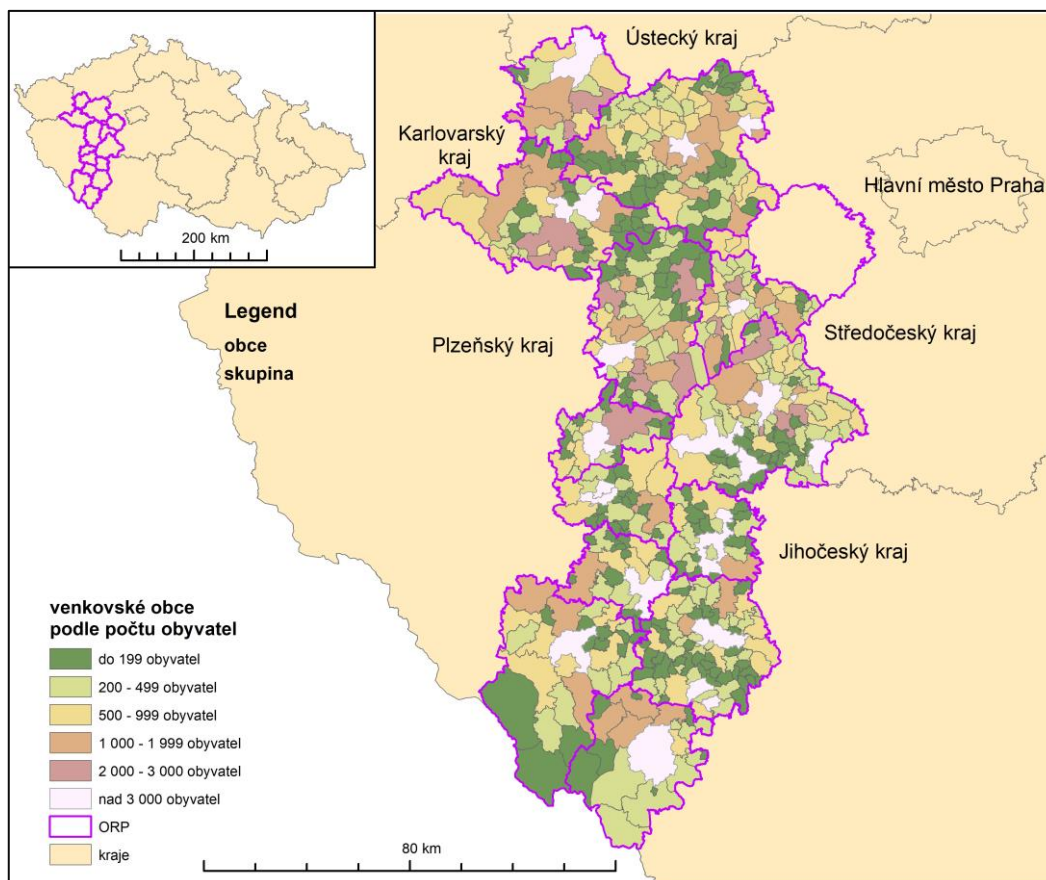
1. obecné výzkumné otázky (*Jaká je stávající struktura ekonomických aktivit v českých venkovských periferních obcích a jak se liší od situace na začátku 20. století*)

Výzkum byl proveden analýzou ekonomických subjektů se sídlem ve venkovských obcích v periferních oblastech západních Čech.

3.2.1 Geografická charakteristika zkoumaného území

Pro výzkum podnikání na venkově bylo zvoleno periferní území při hranicích Plzeňského, Středočeského, Jihočeského a Ústeckého kraje, konkrétně obce v obvodu obcí s rozšířenou působností (SO ORP) Kralovice, Rokycany, Blovice, Nepomuk, Horažďovice, Sušice, Vimperk, Strakonice, Blatná, Příbram, Hořovice, Rakovník a Podbořany (obrázek č. 23). Z SO ORP Beroun jsme vybrali jen dvě obce, které hraničí s Plzeňským krajem, protože ve většině obcí tohoto obvodu předpokládáme větší suburbánní vliv Prahy. Velikostní strukturu obcí ve zvoleném území ukazuje tabulka č. 16.

Obr. 23: Vymezení zkoumaného regionu

Zdroj: ArcGIS, 2022

Z hlediska hodnocení podnikání v oblasti je potřeba analyzovat velikostní strukturu obcí, možnosti podpory obcí v podnikání, demografickou a vzdělanostní strukturu obyvatel, a pak podmínky pro ekonomické aktivity v území.

Tab. 16: Velikostní struktura obcí ve zkoumaném regionu (2022)

Obce podle počtu obyvatel	Počet obcí	Podíl na obyvatelích
do 199	197	5,8
200 - 499	179	14,8
500 - 999	84	15,4
1000 - 1999	40	14,4
2000 - 2999	12	7,8
3000 obyvatel a více	18	41,7
Celkem	530	100,0

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

Z přírodního hlediska převažují ve zkoumaném území pahorkatiny a vrchoviny, 48,5 % rozlohy tvoří zemědělská půda, lesní plochy pak 40,7 %, index zornění je 68,5.

V hodnoceném území je celkem 530 obcí, v 512 obcích do 3 000 obyvatel žije 58,3 % obyvatel, v obcích o velikosti do 1 000 obyvatel žije 35,0 % obyvatel. V území je dále 18 obcí s více jak 3 000 obyvateli, největším městem je Příbram (31 tis. obyv.), dále Strakonice (22 tis. obyv.), přes 10 tis. obyvatel žije ještě ve třech městech – Rakovník, Rokycany a Sušice. V obcích o velikosti nad 5 000 obyvatel žije 35,0 % obyvatel regionu. Venkovské obce mají většinou více částí, které jsou od sebe odděleny a mají velké katastrální území, v němž se musí starat o místní komunikace i o další pozemky. Nejvíce částí ve sledované oblasti mají obce o velikosti nad 1000 obyvatel. Velká roztržitost sídel v oblasti má vliv na kvalitu služeb i dopravní obslužnost a ovlivňuje podmínky pro podnikání.

Z hlediska hospodaření největší příjmy i nejvyšší výdaje na obyvatele v roce 2020 měly malé obce 200 obyvatel a pak obce s více jak 1999 obyvatel. Nižší příjmy měly v regionu obce o velikosti 500 až 2000 obyvatel (Český statistický úřad, 2022a), které mají velkou roztržitost sídel a zajištění infrastruktury je pro ně finančně náročnější.

V celé studované oblasti žilo k 26.3. 2021 374 616 obyvatel, což je o 352 obyvatel méně než v roce 2011. Věková struktura obyvatel je mírně odlišná od věkové struktury celého Česka, největší rozdíl se projevuje u věkové skupiny 65 a více let (senioři), v území žije o 2,3 % více seniorů. Naopak menší podíl v oblasti představují osoby do 14 let

(o 0,4 % méně) a osoby v aktivním věku (15–64 let – o 1,3 % méně). Vyšší podíl seniorů se vyskytuje v ORP Horažďovice, Nepomuk, Sušice a Blatná, tedy při krajských hranicích Plzeňského a Jihočeského kraje (Český statistický úřad, 2022b). O věkové struktuře vypovídá také index stáří²⁸ (tabulka č. 18), který byl v roce 2019 155,8, v porovnání se studií Jeřábek et al. (2021), která se zabývala venkovskými obcemi do 10 000 obyvatel v celém Česku, je výrazně vyšší. Z hlediska diferenciací obyvatel podle vzdělání platí, že ve skupinách obcí s více obyvateli je vyšší podíl obyvatel s vyšším vzděláním. Zatímco v nejmenších obcích do 199 obyvatel je podíl s úplným středoškolským vzděláním, s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním 47,5% obyvatel nad 15 let, v obcích ve skupině s 2 000–2 999 obyvatel je to 52,7 % a v obcích nad 2999 obyvatel 59,1 % (Český statistický úřad, 2022b). V porovnání s venkovem podle studie Jeřábek et al. (2021) dosahuje index vzdělanosti²⁹ stejné hodnoty (1,5). Obě shora uvedené skutečnosti snižují potenciál obcí pro podnikání. Rozvíjet by se mohly sociální služby pro seniory.

Při hodnocení obyvatelstva z hlediska ekonomické aktivity musíme vycházet pouze z dat z roku 2011 (tabulka č. 17). V celé oblasti byl už v roce 2011 podíl ekonomicky aktivních obyvatel nižší než v celém Česku (50,6 % v oblasti oproti 51,5 % v celém Česku). Nejnižší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva měly obvody ORP Horažďovice, Blovice, Nepomuk, Sušice, naopak vyšší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva měly obvody Rokycany a Beroun (Český statistický úřad, 2022). Nezaměstnanost byla k 31. 12. 2021 v celém regionu pod celorepublikovým průměrem, výjimkou byl správní obvod ORP Podbořany, kde byla nezaměstnanost vyšší (tabulka č. 17). V regionu je vyšší nezaměstnanost žen než mužů.

²⁸ Cit.: „poměr mezi 65letými a do 15 let, za rok 2019“ (Jeřábek et al., 2021)

²⁹ Index vzdělanosti je vážený průměr VŠ – 4, SŠ s mat.+VOŠ – 2, ostatní – 1 (Jeřábek et al., 2021)

Tab. 17: Ekonomická aktivita podle ORP a nezaměstnanost ve zkoumaném regionu³⁰

SO ORP	Podíl EAO 2011	Podíl ekonom. neaktivních obyv. 2011	Podíl nezaměstnaných osob (v %)	Podíl nezaměstnaných osob (v %)	
			celkem	muži	ženy
Blovice	48,6	51,4	2,2	1,8	2,7
Horažďovice	47,9	52,1	2,7	2,8	2,6
Kralovice	51	49	3,1	2,8	3,4
Nepomuk	48,1	51,9	3,4	2,9	4
Rokycany	52,2	47,8	3,4	2,8	4
Sušice	48,4	51,6	4,2	4,4	4,1
Blatná	50	50	2,1	2,5	1,8
Strakonice	50,9	49,1	3	2,8	3,2
Vimperk	49,8	50,2	2,4	2,5	2,2
Beroun	52,3	47,7	3,4	3,3	3,5
Hořovice	51,4	48,6	3,1	2,9	3,2
Příbram	51,7	48,3	3,9	4	3,8
Rakovník	50,3	49,7	3,1	2,6	3,6
Podbořany	49,6	50,4	5,9	5,2	6,7
oblast celkem	50,6	49,4	3,3	3,1	3,5
Česká republika	51,5	48,5	3,5	3	4

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

Daňové příjmy obcí jsou základním a převažujícím zdrojem financí pro místní rozpočty, získané prostředky lze vynaložit na rozvoj obcí a uspokojování potřeb občanů. Mezi lety 2014 a 2019 byla daňová výtěžnost na obyvatele v regionu v průměru 5 654,2 Kč, což je více než průměr daňové výtěžnosti ve všech venkovských obcích ČR podle Jeřábek et al. (2021). Perspektivní vývoj by mohl znamenat i vyšší počet dokončených bytů. Intenzita bytové výstavby je však nižší než průměr v celém venkovském prostoru ČR (2,6 bytů oproti 3,2 byty na 1000 obyvatel [Jeřábek et al., 2021]).

Tab. 18: Další charakteristiky obcí

Obce podle počtu obyvatel	Index stáří	Index vzdělanosti	Daňová výtěžnost 2014-2019 na obyvatele.	Intenzita byt. výstavby
do 199	184,9	1,5	5470,3	2,6
200–499	142,5	1,5	5957,7	2,8
500–999	132,6	1,5	5489,1	2,6
1000–1999	133,4	1,5	5594,0	2,3
2000–2999	133,2	1,6	5422,7	2,3

³⁰ k datu 31.12.2021

Obce podle počtu obyvatel	Index stáří	Index vzdělanosti	Daňová výtěžnost 2014-2019 na obyvatele.	Intenzita byt. výstavby
3000 obyvatel a více	137,8	1,6	5728,7	1,9
Celkový součet	155,8	1,5	5654,2	2,6

Zdroj: Jeřábek et al. (2021)

Hospodářský rozvoj venkovských obcí je výrazně limitován dopravní infrastrukturou. Ve zkoumaném území je poměrně hustá silniční síť, tvoří ji však především silnice nižších tříd, nedostatečně jsou dopravně napojeny okrajové části při hranicích krajů. To se promítá do nižší úrovně dopravní obslužnosti, mobility pracovních sil či ovlivnění rozhodnutí zaměstnavatelů o setrvání zejména v dopravně odlehlejších oblastech. Průměrná časová dostupnost veřejnou dopravou do krajského města je přes 50 minut a do sídla ORP 15 minut (tabulka č. 19).

Tab. 19: Časová dostupnost krajského města a do ORP

obce podle počtu obyvatel	Čas v min.	
	do krajského města	do ORP
do 199	56,5	17,6
200–499	51,8	14,9
500–999	51,3	14,5
1000–1999	52,7	12,5
2000–2999	40,1	12,6
3000 obyvatel a více	50,4	7,2
Celkem	53,2	15,4

Zdroj: Jeřábek et al. (2021)

3.2.2 Metodika

Pro hodnocení podnikání ve venkovských oblastech se využívají informace na administrativní úrovni obcí, které jsou pro tento účel rozděleny podle počtu obyvatel do 6 kategorií (do 199 obyvatel, 200–499 obyvatel, 500–999 obyvatel, 1 000–1 999 obyvatel, 2 000–2 999 obyvatel a 3 000 obyvatel a více) podobně jako užívá ve svých zpracování ČSÚ. Typickými městy ve zkoumaném území jsou Příbram, Strakonice, Rakovník a Rokycany. Obce s 3 000 a více obyvateli, kterých je v území 14, lze považovat za malá města. Při hodnocení konkrétního venkovského

regionu však nelze ze studovaného souboru tyto městské obce vyloučit, protože mají významný vliv na své venkovské okolí. Proto jsou do hodnocení podnikání zahrnuty.

K samotnému vyhodnocení ekonomických aktivit v periferním prostoru se využívají informace z registru ekonomických subjektů (RES), který spravuje Český statistický úřad. Jsou využívána data o ekonomických subjektech z Veřejné databáze ČSÚ za obce, získaná k 10. září 2022. Data o ekonomických subjektech jsou klasifikována podle právní formy organizací, podle počtu zaměstnanců (OECD) a podle ekonomických činností (CZ-NACE). Ke zpracování je využita klasifikace CZ-NACE v úrovni 2. Autorka práce si je vědoma nedostatků těchto dat, přesto se domnívá, že poskytují relevantní přehled o dané problematice vzhledem k tomu, že se pracuje s rozsáhlým územím.

K hodnocení se využívá také databáze zaniklých ekonomických subjektů v období 2008–2021, která byla pro výzkum poskytnuta Krajskou správou ČSÚ v Plzni. Dalším datovým zdrojem pro hodnocení vývoje ekonomických aktivit ve venkovských oblastech je databáze ekonomických subjektů, které nově vznikly v letech 2008 až 2020. Také tato databáze pro výzkum byla poskytnuta Krajskou správou ČSÚ v Plzni. Obě databáze využíváme k hodnocení venkovských obcí z hlediska změn v ekonomických aktivitách.

Vytvořená databáze obcí s počty ekonomických subjektů, dále s počty vzniklých a zaniklých subjektů klasifikovaných podle právní formy organizací, počtu zaměstnanců a podle ekonomických činností (CZ-NACE) je pak analyzována pomocí zpracovaných kontingenčních tabulek, map a grafů. Při analýze se užívá rozdělení obcí podle velikosti. Aby se mohly porovnávat velikostní kategorie obcí, v tabulkách pak se využívá standardizace hodnot, přepočítávají se na 100 obyvatel, aby byly dobře charakterizovány i velmi malé obce, kterých je v regionu 197 (37 %).

K ověření, zda má populační velikost obce statisticky významný vliv na počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel v obci, se využívá analýza rozptylu (Analysis of variance – ANOVA) z programu SW STATISTICA. K hodnocení prostorové diference se využívají vizualizační kartografické metody, mapy hustoty a kartogramy.

3.2.3 Hodnocení podnikatelských aktivit

V regionu bylo podle databáze Registru ekonomických subjektů (RES) k 10. září 2022 93 547 ekonomických subjektů (ES), na 100 obyvatel tak připadá 24,6 ES, v celém Česku

pak 27,2 ES. V obcích do 3 000 obyvatel bylo registrováno 60 % ES a v obcích nad 3 000 obyvatel pak 40 % ES. Na 100 obyvatel ve zkoumané oblasti připadá 24,57 ES, ve venkovských obcích (do 3000 obyvatel) je to 25,31 ES a v obcích s 3000 a více obyvateli 23,53 ES. Ve zkoumaném regionu je tedy zastoupení ES nízké, jak ve městech, tak na venkově. Důvodem může být malá vzdálenost do Prahy a do Plzně, kam lidé mohou za práci dojíždět.

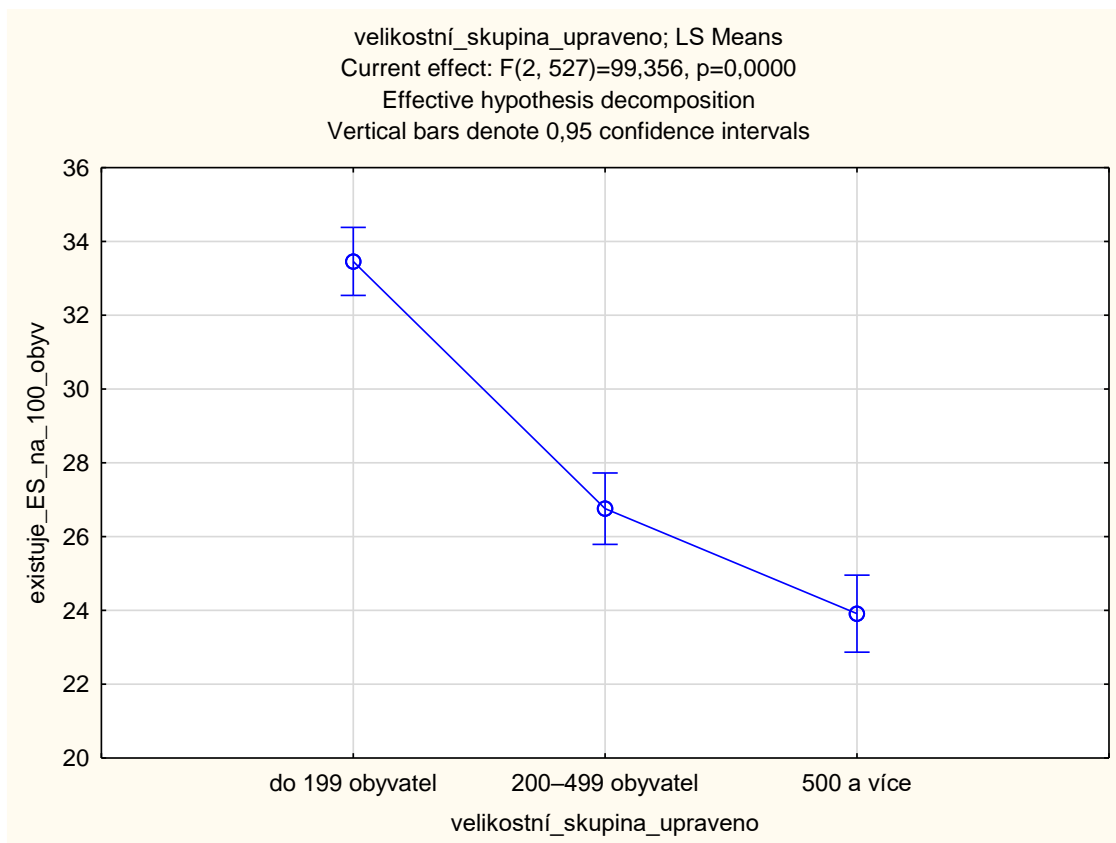
Protože se hodnotí obce podle jejich populační velikosti, je potřeba nejprve ověřit, zda jsou rozdíly mezi skupinami obcí statisticky významné. K tomuto hodnocení se využije analýza rozptylu ANOVA. Protože populačně větších obcí je nepoměrně méně, byly spojeny při statistickém zpracování obce s 500 a více obyvateli do jedné skupiny. Tabulka č. 20 ukazuje, že při hladině významnosti 0,05 existují mezi skupinami obcí rozdělených podle populační velikosti statisticky významné rozdíly. Vyhodnocený datový soubor obcí s počty ekonomických subjektů znázorňuje graf na obrázku č. 24.

Tab. 20: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel

Effect	Univariate Test of Significance for economic entities per 100 residents Sigma-restricted parametrization Effective hypothesis decomposition				
	SS	Degr. of Freedom	MS	F	p
Intercept	412561,9	1	412561,9	9506,899	0,00
Size group	8623,3	2	4311,7	99,356	0,00
Error	22869,7	527	43,4		
Cell No.	Scheffe test; variable economic entities per 100 residents Probabilities for Post Hoc Tests Error: Between MS = 43,396, df = 527,00				
	Size group	{1}	{2}	{3}	
1.	up to 199 residents	33,459	26,758	23,914	
2.	200 – 499 residents	0,00		0,000499	
3.	500+ residents	0,00	0,000499		

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

Obr. 24: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty ekonomických subjektů

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

V regionu se vyskytuje 8 156 ES – právnických osob, nejvíce je obchodních společností (Český statistický úřad, 2022b). Na 100 obyvatel připadá nejvíce obchodních společností v malých obcích do 200 obyvatel (2,3 obchodních společností na 100 obyvatel) a v obcích nad 3000 obyvatel (2,4 společností na 100 obyvatel). V malých obcích se většinou jedná o společnosti transformované z někdejších jednotných zemědělských družstev (tabulka č. 21). Ve větších sídlech jde nejčastěji o podniky zpracovatelského průmyslu. Podíl zpracovatelského průmyslu na zaměstnanosti venkovských obcí regionu byl v roce 2017 více jak 30 % s výjimkou Kralovicka, Rakovnicka a Blatenska (Ženka & Pavlík, 2021).

Tab. 21: Průměrný počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel – právnické osoby (k 30.09. 2022)

Obce podle počtu obyvatel	Průměrný počet		
	ekonomických subjektů	obchodních společností	družstev
do 199 obyvatel	27,6	2,3	1,0
200–499 obyvatel	24,9	1,7	0,3
500–999 obyvatel	23,9	1,7	0,2
1000–1999 obyvatel	23,6	1,7	0,1
2000–2999 obyvatel	23,0	1,6	0,1
3000 obyvatel a více	24,4	2,4	0,1
Celkem	24,4	2,2	0,2

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

Také soukromých podnikatelů – fyzických osob (FO) připadá v poměru k počtu obyvatel nejvíce na malé obce do 199 obyvatel (19,5 FO na 100 obyvatel), u obcí s 200–499 obyvateli 18,7 FO na 100 obyvatel a u ostatních obcí kolem 18 FO na 100 obyvatel. Výraznější rozdíl mezi skupinami obcí je pak u zemědělských podnikatelů (tabulka č. 22). Ale kromě podnikatelů v zemědělství není v intenzitě podnikání velký rozdíl mezi skupinami obcí rozdělených podle počtu obyvatel.

Tab. 22: Průměrný počet ekonomických subjektů na 100 obyvatel – fyzické osoby (k 30.09. 2022)

Obce podle počtu obyvatel	Průměrný počet		
	soukromých podnikatelů podnikajících dle živnostenského zákona	Zemědělských podnikatelů	počet soukromých podnikatelů podnikajících dle jiných zákonů
do 199 obyvatel	19,5	2,8	1,2
200–499 obyvatel	18,7	1,5	0,7
500–999 obyvatel	18,2	1,1	0,6
1000–1999 obyvatel	18,0	1,0	0,6
2000–2999 obyvatel	17,9	0,5	0,6
3000 obyvatel a více	17,8	0,3	0,9
Celkem	18,1	0,9	0,8

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

Pokud se hodnotí ES podle počtu zaměstnanců, většina ES je bez zaměstnanců nebo s 1 až 5 zaměstnanci (tabulka č. 23). S velikostí obcí jen mírně přibývá počet subjektů s více zaměstnanci. Lze říci, že v regionu převažují malé a střední ekonomické subjekty. V desetině lidnatějších venkovských obcích se vyskytují ekonomické subjekty, které zaměstnávají 250 a více zaměstnanců.

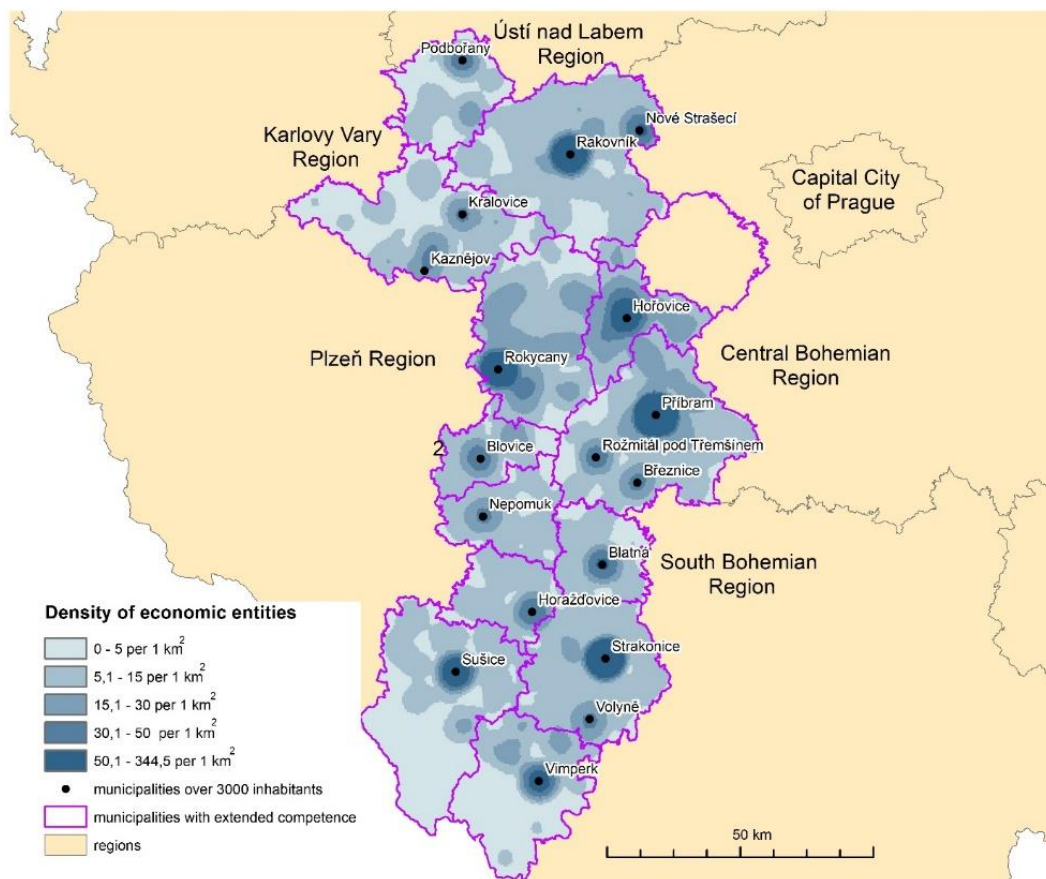
Tab. 23: Počet ekonomických subjektů podle počtu zaměstnanců na 100 obyvatel

Obce podle počtu obyvatel	Neuvedeno	Zaměstnanců					
		bez	1 až 5	6–24	25–99	100–249	250 a více
do 199 obyvatel	13,0	8,5	1,7	0,3	0,1	0,005	0,000
200–499 obyvatel	12,4	7,8	1,2	0,4	0,1	0,014	0,005
500–999 obyvatel	12,4	7,5	0,9	0,5	0,1	0,017	0,010
1000–1999 obyvatel	12,1	7,9	1,1	0,4	0,2	0,025	0,009
2000–2999 obyvatel	12,7	7,0	1,1	0,3	0,2	0,037	0,027
3000 obyvatel a více	14,3	7,7	1,6	0,5	0,2	0,043	0,021
Celkem	13,2	7,7	1,4	0,5	0,2	0,029	0,015

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

K vyhodnocení geografického aspektu je zpracována mapa hustoty ekonomických objektů na km² (obrázek č. 25). Zde je viditelný vliv dopravní dostupnosti do velkých dopravních center (vliv dálnice Praha – Plzeň).

Obr. 25: Hustota ekonomických subjektů v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad (2022b), ArcGIS

Z hlediska oborového zaměření ES podle NACE jsou v celé oblasti nejvíce zastoupeny obory obchod (kromě motorových vozidel) a stavebnictví, 15,5 % resp. 15,4 %. V městských obcích je více zastoupeno ekonomických subjektů zaměřených na obchod – 18,3 %, ve venkovských obcích na stavebnictví – 15,7 %. Dále následují obory spjaté se zemědělstvím – obhospodařování zemědělské půdy a chov hospodářských zvířat, ve venkovských obcích je to 10,1 % ES.

Jejich vliv na zaměstnávání obyvatel i na celé venkovské společenství je větší, neboť se často jedná aspoň o jeden subjekt střední velikosti. Kolem 5 % ES je z oblasti stravování a pohostinství a stejný podíl tvoří subjekty zaměřené na poskytování osobních služeb.

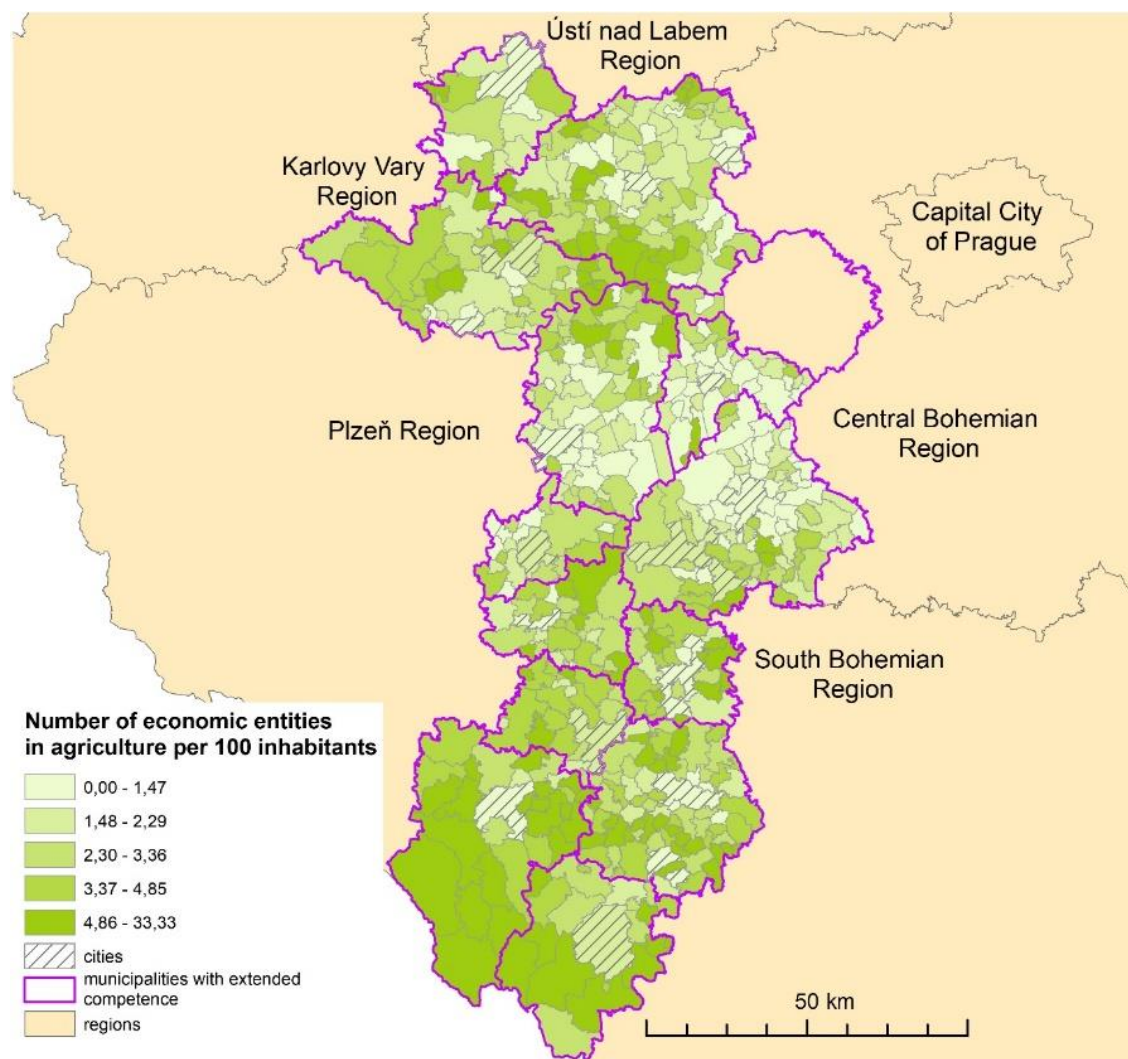
Více ekonomických subjektů zaměřených na stravování a pohostinství je ve venkovských obcích (5,2 %), naopak více subjektů na poskytování osobních služeb je v lidnatějších obcích.

Regionální diferenciaci ekonomických aktivit v zemědělství ukazuje obrázek č. 26. Vyšší zastoupení ekonomických subjektů v zemědělství ve výrazně venkovských územích spolu s rozšiřováním ekologického obhospodařování půdy je podle nás velkým potenciálem pro tuto oblast.

Celkem 4,5 % ES je zaměřeno na výzkum a vývoj, reklamu a průzkum trhu a ostatní profesní, vědecké a technické činnosti, což jsou obory s vyšším podílem přidané hodnoty, z venkovských obcí je tak zaměřeno 3,9 % ES. Poměrně vysoký podíl ekonomických subjektů v regionu (4,3 %) připadá také na subjekty zaměřené na činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu a činnosti související se zaměstnáním³¹, a také pro brdskou oblast dříve typickou výrobu základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství a výrobu kovových konstrukcí, tento typ zajišťuje celkem 3,7 % ES a ve venkovských obcích pak 3,9 % ES. Pokračování tradice průmyslového a stavebního podnikání ve střední části zkoumaného území (východní část Kralovicka, Příbramsko, Horažďovicko, Nepomucko) znázorňuje obrázek č. 27.

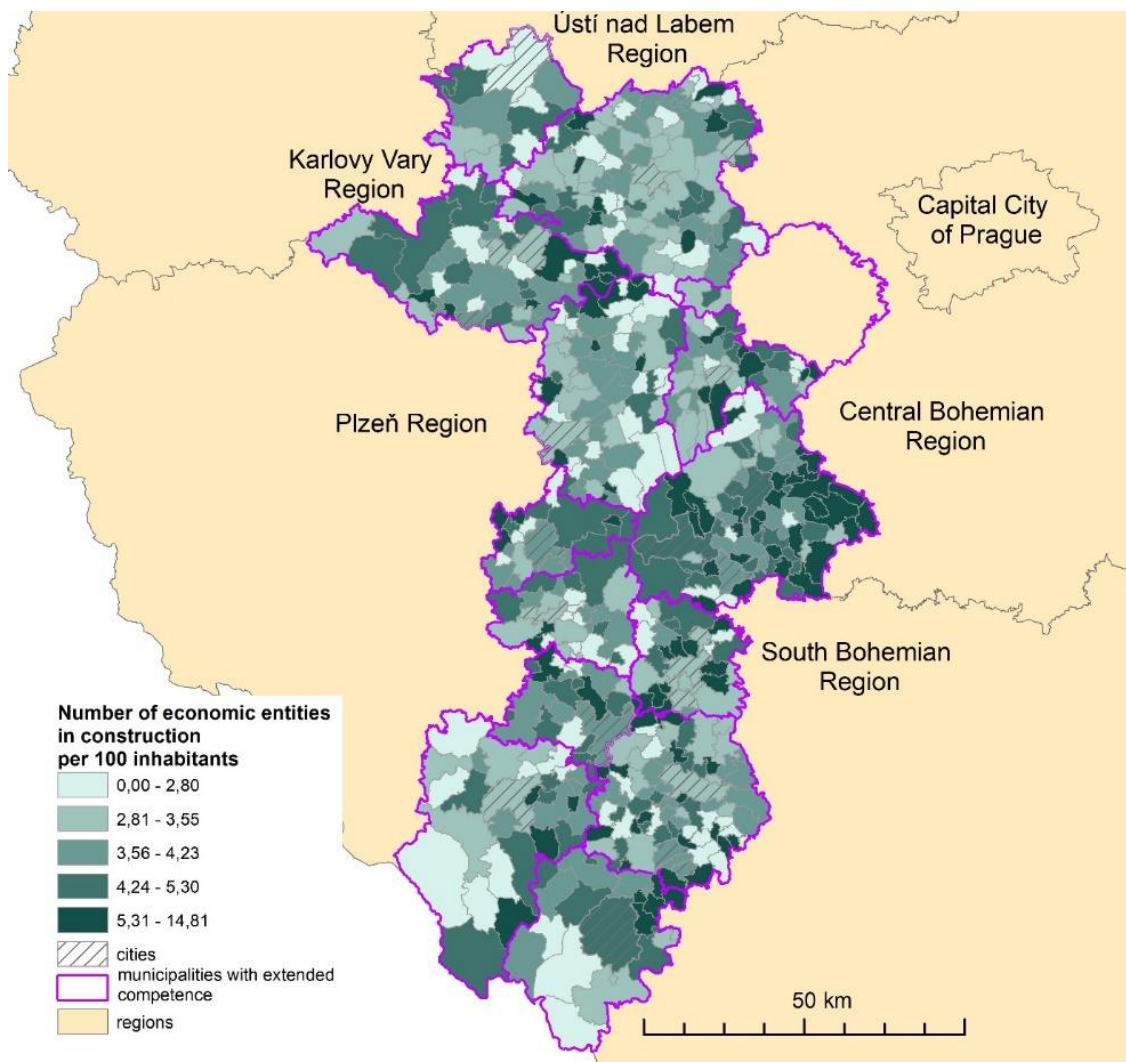
³¹Tento oddíl zahrnuje vytváření přehledů volných pracovních míst a doporučení nebo umístování uchazečů o zaměstnání, přičemž umístování jednotlivci nejsou zaměstnávány v kancelářích zprostředkovávajících pracovní místa, poskytování pracovníků klientským firmám na časově omezené období za účelem přechodného nahrazení nebo posílení stavu zaměstnanců klienta a činnosti související s poskytováním dalších lidských zdrojů.

Obr. 26: Ekonomické subjekty v zemědělství na 100 obyvatel v obcích v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad (2022b), ArcGIS

Obr. 27: Ekonomické subjekty ve stavebnictví na 100 obyvatel v obcích v roce 2022

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad (2022b), ArcGIS

Pro venkovskou oblast v periferní poloze se uvažuje o vyšším zastoupení oborů zaměřených na zpracování dřeva a výrobu dřevěných výrobků, těchto ES je v regionu pouze 1,6 % a ve venkovských obcích pouze 2 %. Velmi málo jsou také zastoupeny subjekty poskytující služby sociální péče (0,2 %), i když v oblasti je vyšší zastoupení seniorů. V tomto směru lze vidět další možnosti podnikání v oblasti. Celkový přehled o zastoupení ekonomických subjektů je uveden v Příloze B této práce.

Aby se postihla stabilita podnikání na venkově, je zaměřeno také na ekonomické subjekty, které ukončily svoji činnost. V letech 2008–2021 to bylo celkem 32 843 subjektů, což představuje 35,1 % subjektů existujících v roce 2021. Na 100 obyvatel připadá 8,6 zaniklých ES, v celém Česku pak 9,7 ES.

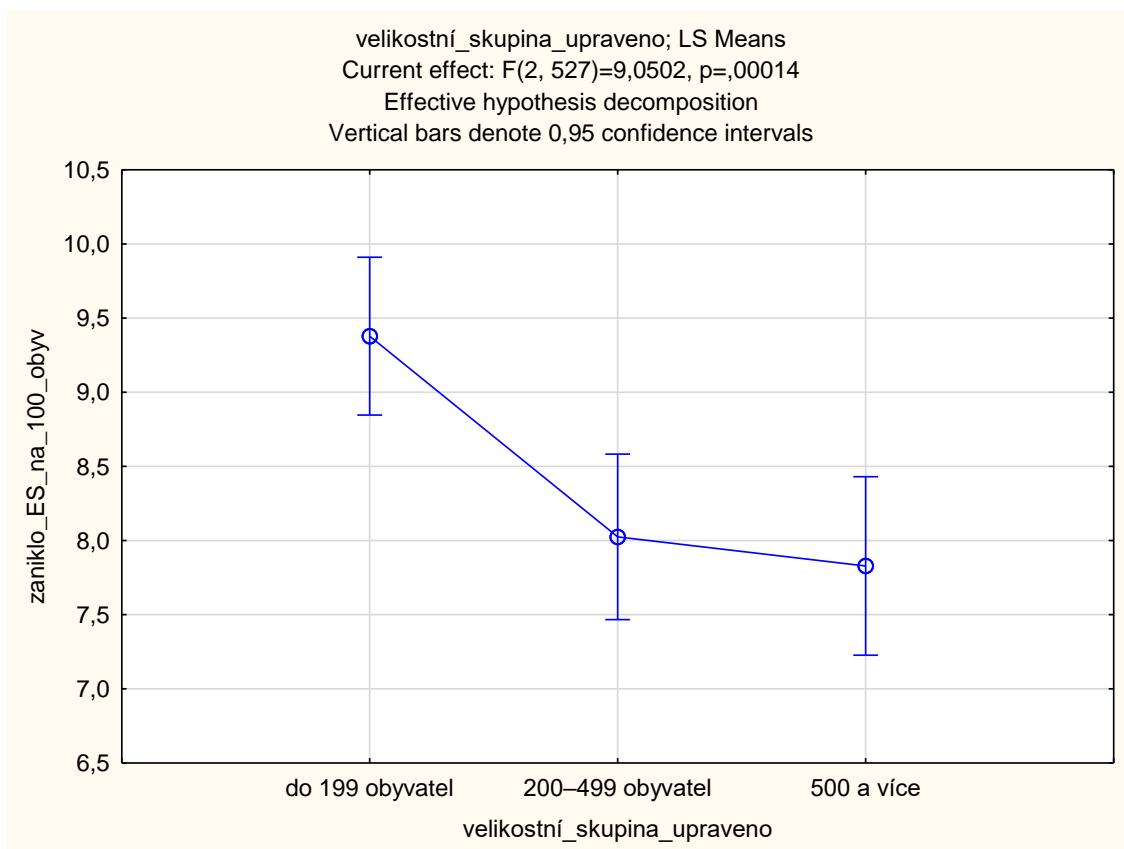
Pokud se hodnotí obce podle jejich populační velikosti, opět je potřeba nejprve ověřit, zda jsou rozdíly v počtech zaniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel mezi skupinami obcí statisticky významné. Výsledky analýzy rozptylu ANOVA v tabulce č. 24 ukazují, že při hladině významnosti 0,05 existuje mezi skupinou populačně nejmenších obcí a ostatními skupinami statisticky významný rozdíl. Rozdílnost skupin obcí populačně větších se z hlediska počtu zaniklých ES na 100 obyvatel neprokázala. Vyhodnocený datový soubor obcí s počty ekonomických subjektů ukazuje graf na obrázku č. 28.

Tab. 24: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet zaniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel

Effect	Univariate Test os Significance for defunct EEs per 100 residents Sigma-restricted parametrization Efective hypothesis decomposition				
	SS	Degr. of Freedom	MS	F	p
Intercept	37110,21	1	37110,21	2569,114	0,000000
Size group	261,46	2	113,73	9,050	0,000137
Error	22869,7	527	43,4		
Cell No.	Scheffe test; variable defunct EEs per 100 residents Probabilities for Post Hoc Tests Error: Between MS = 14,445, df = 527,00				
	Velikostní skupina	{1}	{2}	{3}	
1.	up to 199 residents	9,3787	8,0252	7,8285	
2.	200 - 499 residents	0,002792		0,895109	
3.	500+ residents	0,000831	0,895109		

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

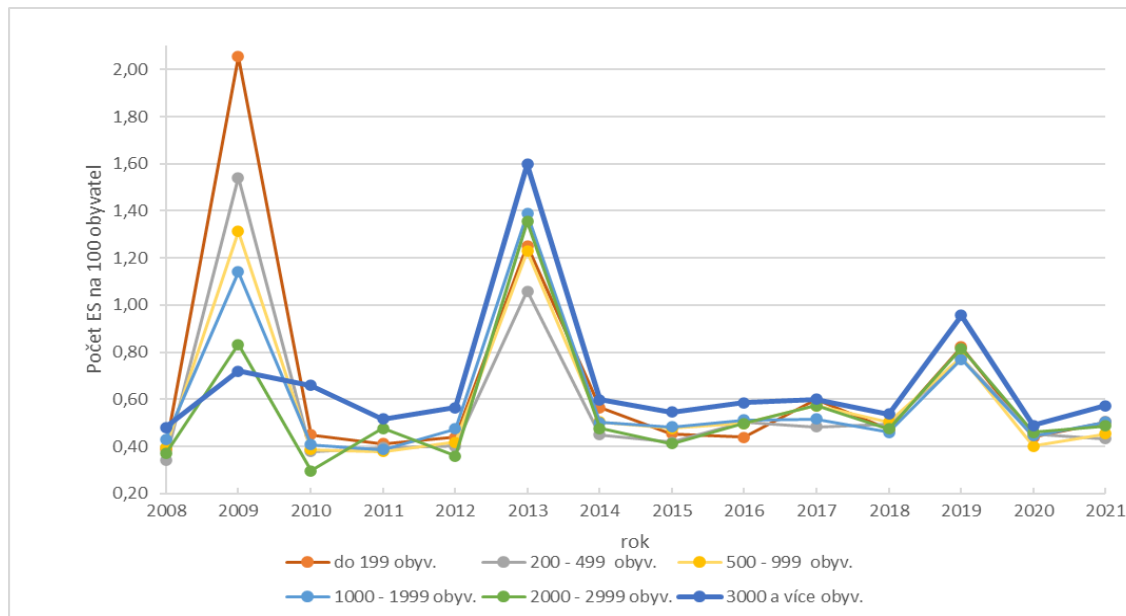
Obr. 28: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty zaniklých ekonomických subjektů v letech 2008–2021

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

Menší stabilitu představují tedy ES v malých venkovských obcích v průměru 9 ES na 100 obyvatel na jednu obec v období 2008 – 2021 zaniklo , naopak v obcích s více jak 500 obyvateli ukončilo svoji činnost v průměru osm a méně ES. Vývoj zániku ES v čase na obrázku č. 29 ukazuje podobný trend u všech venkovských obcí.

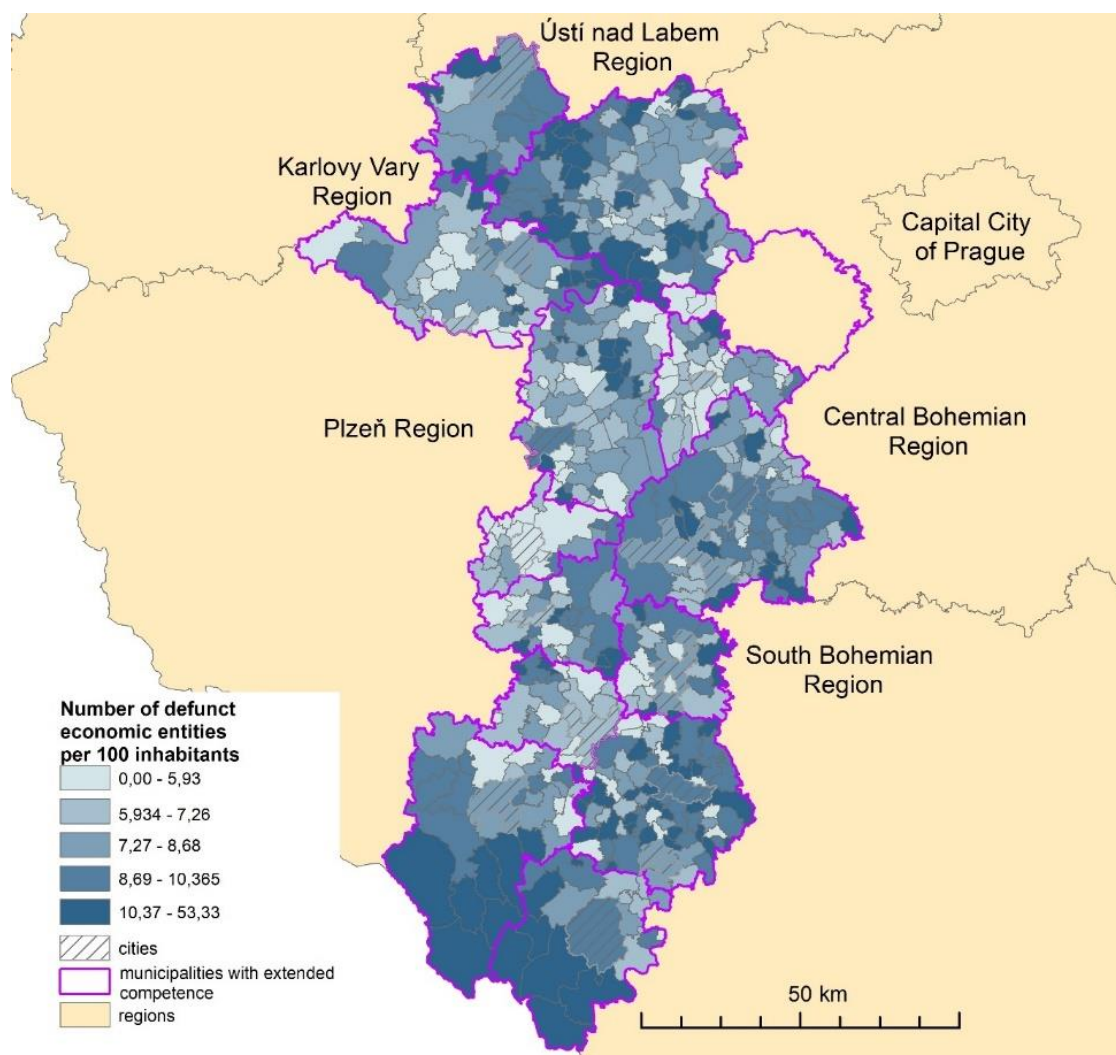
Obr. 29: Počet zaniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel v obcích podle velikosti v letech 2008–2021

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad Plzeň (2022)

V populačně malých obcích zaniklo nejvíce ekonomických subjektů v roce 2009, kdy v Česku vrcholila ekonomická krize, a pak v roce 2013 a 2019. V populačně větších obcích naopak k výraznějšímu zániku ekonomických subjektů došlo v letech 2013 a 2019. Zdá se tedy, že krize ohrožují rychleji podnikání v nejmenších obcích. Větší rozdíl než podle populační velikosti obcí se projevuje regionálně. Větší počet zaniklých ekonomických subjektů v období 2008–2021 byl zaznamenán na Podbořansku, v okrajových částech Rakovnicka, na Příbramsku, Strakonicku a v jižní části Sušicka a Vimperska (na Šumavě) (obrázek č. 30), většinou v místech s horší dopravní dostupností.

Obr. 30: Zaniklé ekonomické subjekty na 100 obyvatel v obcích v letech 2008–2021

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad Plzeň (2022), ArcGIS

Z hlediska podnikání podle oborů nejvíce ubylo ekonomických subjektů spojených s finančním zprostředkováním, pojišťováním a ostatními finančními činnostmi, úbytek těchto subjektů byl za posledních 14 let větší, než je jejich dnešní stav. Poměrně velké množství ES zaniklo také v lesnictví, zemědělství, zpracování dřeva a v obchodních činnostech.

V období 2008–2020 vzniklo v oblasti 32 336 ekonomických subjektů, tj. 8,5 ES na 100 obyvatel, v celém Česku pak 12,9 ES. Hodnotí-li se obce podle jejich populační velikosti, opět je potřeba nejprve ověřit, zda jsou rozdíly v počtech vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel mezi skupinami obcí statisticky významné. Výsledky analýzy rozptylu ANOVA v tabulce č. 25 ukazují, že při hladině významnosti

0,05 existuje opět statisticky významný rozdíl mezi skupinou populačně nejmenších obcí a ostatními skupinami obcí. U obcí s populační velikostí nad 200 obyvatel pak nejsou rozdíly v počtu vzniklých ekonomických subjektů statisticky významné. Vyhodnocený datový soubor obcí s počty vzniklých ekonomických subjektů zobrazuje graf na obrázku č. 31.

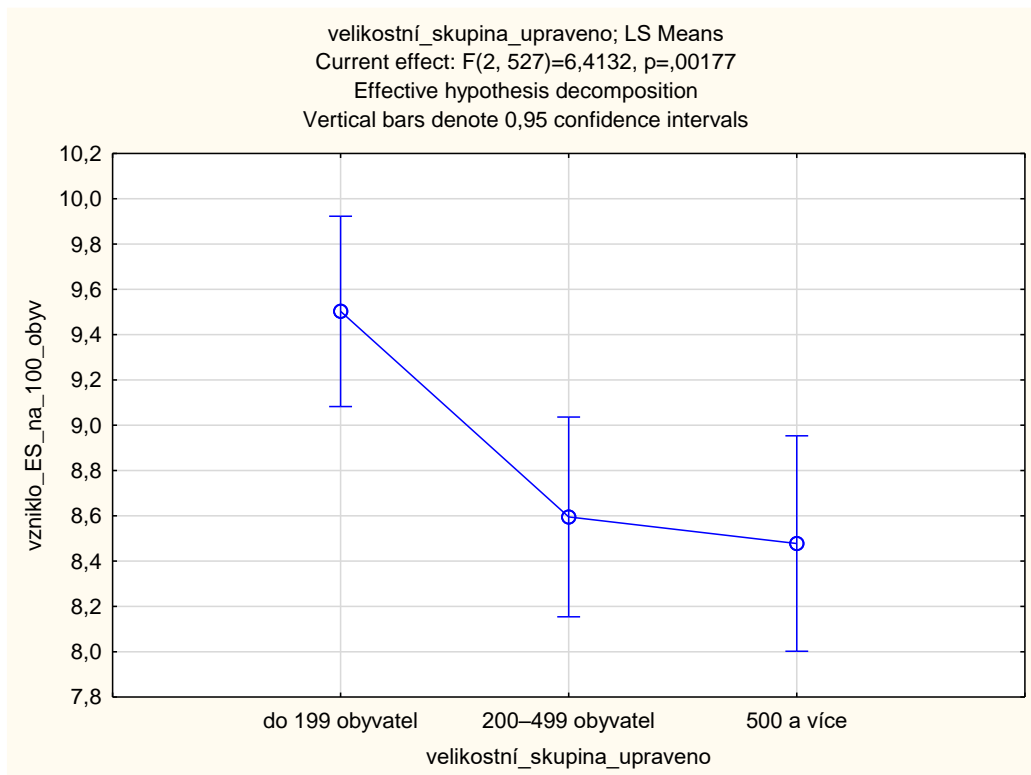
Vývoj nově vznikajících ekonomických subjektů ve skupinách podle velikostních kategorií obcí byl v období 2008–2020 podobný s výjimkou nejmenších obcí do 199 obyvatel (obrázek č. 32), tyto vykazují výraznější změny.

Tab. 25: Vyhodnocení statistické významnosti vlivu počtu obyvatel v obci na počet vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel

Effect	Univariate Test os Significance for new EEs per 100 residents Sigma-restricted parametrization Effective hypothesis decomposition				
	SS	Degr. of Freedom	MS	F	p
Intercept	41167,88	1	41167,88	4563,955	0,000000
Size group	115,70	2	57,85	6,413	0,001771
Error	22869,7	527	9,02		
Cell No.	Scheffe test; variable new EEs per 100 residents Probabilities for Post Hoc Tests Error: Between MS = 9,0202, df = 527,00				
	Size group	{1}	{2}	{3}	
1.	up to 199 residents	9,5030	8,5953	8,4777	
2.	200 - 499 residents	0,014290		0,938530	
3.	500+ residents	0,006817	0,938530		

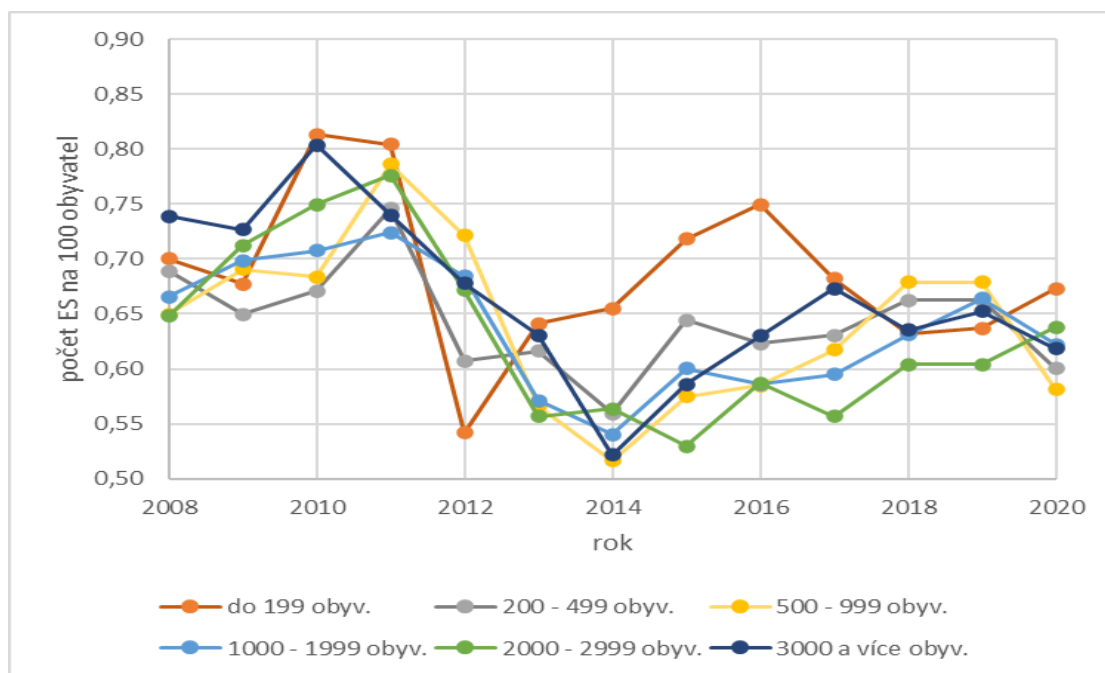
Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

Obr. 31: Vyhodnocený datový soubor obcí s počty vzniklých ekonomických subjektů v letech 2008–2020

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

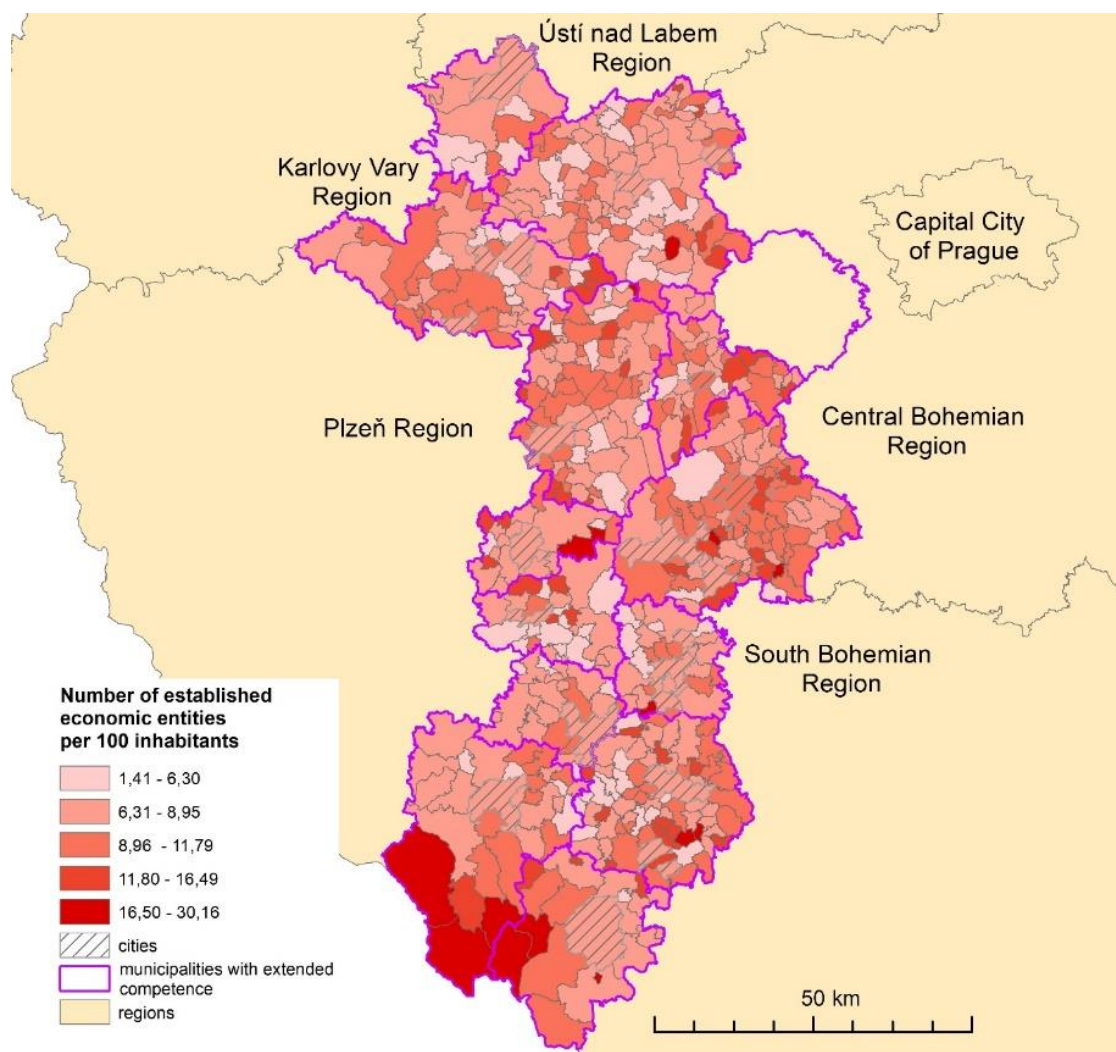
Obr. 32: Počet vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel v obcích podle velikosti v letech 2008–2020

Zdroj: Český statistický úřad (2022b)

Z hlediska prostorového rozmístění nejsou podle počtu nově vzniklých ekonomických subjektů na 100 obyvatel mezi jednotlivými ORP tak velké rozdíly, naopak velké rozdíly jsou uvnitř jednotlivých ORP (obrázek č. 33). Z regionálního pohledu vzniklo nejvíce nových ES v ORP Příbram, Sušice a Vimperk, nejméně v ORP Podbořany a Blatná. Rozdíl mezi ORP je maximálně 2 ES na 100 obyvatel. Porovnáme-li nově vzniklé a zaniklé ekonomické subjekty, pak celkově mírně ubývá ekonomických subjektů v ORP Podbořany, Rakovník, Nepomuk, Strakonice a Vimperk, naopak mírně přibývá ekonomických subjektů v ORP Blatná, Horažďovice, Kralovice, Příbram, Rokycany a Sušice. K většímu nárůstu ES došlo v ORP Blovice, Hořovice a Beroun, především v lokalitách s dobrou dopravní dostupností.

Obr. 33: Nově vzniklé ekonomické subjekty na 100 obyvatel v obcích v letech 2008–2020

Zdroj: vlastní zpracování dle Český statistický úřad (2022b), ArcGIS

Podle klasifikace NACE nejvíce ekonomických subjektů ve zkoumaném regionu přibýlo v oborech obchodu a stavebnictví, v průměru 1,29 resp. 1,16 ES na 100 obyvatel.

Významně přibýlo ES také v oborech zaměřených na výzkum a vývoj, poskytování ostatních osobních služeb, stravování a pohostinství a v činnostech v oblasti nemovitostí. Na tento vývoj může mít vliv zvyšující se vzdělanostní úroveň obyvatelstva a vyšší zájem o rekreační využívání tohoto území. Naopak spíše ubylo ekonomických subjektů, které mohou využívat místní zdroje, to jsou subjekty se zaměřením na zemědělství, lesnictví a zpracování dřeva. Tento trend nelze považovat za příznivý, protože plochy zemědělské půdy a lesů tvoří 88 % území, a představují tak velký přírodní potenciál pro místní ekonomiku.

Pokud se sleduje vznik nových ekonomických subjektů podle populační velikosti obcí, pak v nejmenších obcích přibýly ekonomické subjekty zaměřené na stavebnictví, obchod, výzkum a vývoj a stravování a pohostinství, ale ubývají ES zaměřené na využívání místních zdrojů, tedy subjekty zemědělské, lesnické či zpracovávající dřevo. Nadprůměrný počet nových ES je také zaměřen na poskytování osobních služeb. Ve větších venkovských obcích pak vzniklo nejvíce nových ES v oblasti stavebnictví, obchodu, výzkumu a vývoje a stravování a pohostinství. Naopak opět méně nových firem je zaměřeno na tradiční zpracování zemědělských produktů a výrobu potravin, lesnictví, zpracování dřeva nebo výrobu nábytku. Za sledované období od roku 2008 se nepotvrzuje zjištění Ženka et al. (2021) o růstu zpracovatelského průmyslu ve venkovských obcích, neboť tato studie na rozdíl od Ženky et al. (2021) je zaměřena jen na periferní venkov. A to nikoliv v celé ČR, ale jen na jeho vybranou část v západní polovině Čech, proto nelze brát odlišné výsledky za srovnatelné.

3.2.4 Diskuse a závěr

Výsledky této studie jsou podloženy statistickými údaji. Český statistický úřad poskytuje údaje o struktuře ekonomických subjektů podle NACE a na základě těchto údajů lze analyzovat podnikatelskou strukturu a nacházet souvislosti mezi velikostí podniku, polohou nebo velikostí sídla (Perlín, 2022). Český statistický úřad bohužel nezajišťuje dostatečně spolehlivé údaje, přestože poptávka po ekonomických datech za obce ze strany akademiků stále existuje (Ženka, 2022). Relevantnost těchto dat je limitována kromě aktuálností dat (Český statistický úřad, 2022a, Český statistický úřad, 2022b) i dalšími

jevy, které nelze relevantním způsobem zohlednit, jako jsou například nesoulad místa podnikání daného právního subjektu a jeho oficiálního sídla nebo práce na tzv. „švarc systém“, kdy mohou být někteří z ekonomických subjektů existujících v RES pouze zaměstnanci pracující na živnostenské oprávnění. Nesmí se zapomenout ani na tzv. šedou ekonomiku, kdy ve zkoumaném území existují lidé, kteří vykonávají podnikatelskou činnost bez jakékoliv registrace či placení daní. Výše uvedené skutečnosti nejsou při popisu místní ekonomické reality věrohodným způsobem uchopitelné.

Studie podává přehled o ekonomických aktivitách na periferním českém venkově, o změnách, ke kterým v poslední době dochází v jeho ekonomické sféře, a posuzuje jejich dopady. Analýzy dokazují, že venkov se mění, v podstatě po vzoru urbánních lokalit přibývají pro město typické ekonomické aktivity. Za posledních 14 let vznikl ve zkoumaném území významný počet ekonomických subjektů zaměřených na výzkum a vývoj a signifikantně se tak zvýšil jejich procentuální podíl v tomto prostoru. Naopak pro venkov „typická“ ekonomická zaměření kolem zemědělské výroby ve zkoumaném území klesají na významu.

Zároveň ve sledovaných venkovských oblastech dochází s vyšší intenzitou k dalším nepříznivým tendencím ve vývoji počtu určitých ekonomických subjektů. Především se jedná o úbytek některých tradičních řemesel, zpracovávajících místní suroviny (například dřevo). Tyto obory by mohly zajistit tvorbu pracovních míst, diverzifikovat výrobní strukturu založenou na endogenních zdrojích.

Z kontextuálního hlediska bylo zjištěno, že podnikání ve venkovských obcích na daném území komplikují hlavně faktory spojené s dopravní obslužností. Jedná se o soubor problémů kolem velké roztržitosti sídel a s tím spojených rostoucích nákladů na dopravu pro podnikatele, na údržbu stávajících komunikací a potřeby vybudování nových pro obce. To vede k tomu, že podnikatelé odcházejí (buď do prostředí s lepší situací nebo úplně na trhu končí). Absence dostatečného množství zdrojů pro venkovské obce na pokrytí všech potřebných výdajů má pochopitelně negativní zpětný dopad na možnosti rozvoje či zachování existence podnikání na venkově. Z demografického hlediska pak dochází ke stagnaci početní velikosti místní populace při probíhajícím stárnutí obyvatelstva (Jeřábek et al. 2021). Dochází k tomu, že klesá počet ekonomicky aktivních obyvatel. Tyto dvě skutečnosti snižují z dlouhodobého hlediska obecný potenciál pro realizaci nového podnikání. Dochází také k problémům u stávajících

podnikatelů. To vše bude přispívat ke klesající rentabilitě podnikání na venkově pro venkovské podnikatele. Do budoucna lze očekávat, že další podniky a podnikatelé budou postupně z venkova odcházet.

Venkovské obce ve zkoumaném území jsou na tom z hlediska rozpočtového určení daní ještě relativně dobře, neboť jejich daňový zisk od státu je nad celorepublikovým průměrem (Český statistický úřad, 2022a). Z hlediska existence možných případných obecních prostředků lze stimulovat vytvoření podnikatelské nabídky či udržovat ji na trhu pro zákazníky z dané obce. Tak teoreticky existují lepší finanční podmínky pro nalezení potenciálně uvolnitelných financí obcemi na podporu podnikání.

Analýza ekonomických aktivit ve zkoumané části českého venkova ukazuje, že i když v malých městech je v průměru o něco více ekonomických subjektů než v menších obcích, jejich počet signifikantně zaostává za celorepublikovým průměrem počtu ekonomických subjektů na 100 obyvatel a lze tak zkoumané území označit za oblast s (relativně) nízkou podnikatelskou aktivitou. Nadprůměrně více lidí je zaměstnáno u relativně menšího počtu ekonomických subjektů, což vede k menší konkurenci na straně nabídky. To má negativní dopad na nárůst mezd a na kvalitu poskytovaných služeb. Ve zkoumané venkovské oblasti jednoznačně dominují s více jak 90% podílem na celkovém počtu ES podnikající fyzické osoby. Téměř rovnoměrně napříč jednotlivými velikostními kategoriemi obcí platí, že na 100 obyvatel připadá 18 živnostníků. To znamená, že populační velikost obce není pro přítomnost živnostníků klíčová. Jen u obcí do 200 obyvatel je to mírně více, a to kvůli vyššímu počtu zemědělských podnikatelů. Jejich relativní počet má na rozdíl od ostatních fyzických osob podnikajících podle živnostenského zákona s rostoucí velikostí sídla výraznou klesající tendenci. To znamená, že populační velikost obce je ve zkoumaném území pro přítomnost zemědělských podnikatelů relevantní faktor. Právnícké osoby mají na 100 obyvatel počet s rostoucí velikostí obce klesající tendenci až do úrovně „městysů“. U malých měst se však situace mění a jejich počet na 100 osob narůstá, což znamená, že právnícké osoby mají tendenci se koncentrovat do měst. Relativně vyšší počet právníckých osob v nejmenších obcích je daný kromě nízkého počtu obyvatel také přítomností zemědělských družstev, která zde sídlí.

Větší zaměstnavatelé se z hlediska zkoumaného venkovského prostředí koncentrují do „malých měst“, v menší míře do „městysů“, na vesnicích je lze nalézt opravdu

jen v jednotkách případů. Z hlediska oborového zaměření ekonomických subjektů jsou napříč regionem nejvíce zastoupeny obory obchod (kromě motorových vozidel) a stavebnictví³² (dohromady téměř 1/3 všech ekonomických subjektů) a naopak obory dřevozpracujícího průmyslu a sociální péče zaostaly z hlediska podílu ekonomických subjektů výrazně za očekáváním.

Ve zkoumaném území mají zmiňované obory tato zastoupení: Ekonomické subjekty spojené se zemědělskou výrobou přes 10 % (ve venkovských obcích pod 2 000 obyvatel, jinak méně), ekonomické subjekty působící v odvětví gastronomie a pohostinství napříč kategoriemi kolem 5 %. Pro tržní sílu zákazníků, rozpočtové určení daní i konkurenceschopnost vymezeného území je důležité, že ekonomické subjekty působící v odvětvích s vysokou přidanou hodnotou představují na celém území v úhrnu téměř 8,5 % ze všech ekonomických subjektů. Důvodem by mohlo být, že místní obce dostávají oproti jiným regionům nadprůměrné určení daní do obecních rozpočtů.

Dále lze množstvím zániků ekonomických subjektů v daném území zhodnotit stabilitu ekonomických subjektů na venkově. Zánik firem je spojen v daném území s prvními nárazovými dopady ekonomických krizí u nás (2009, 2013 a 2019). Ve výše uvedených krizových letech docházelo k častějšímu zániku ekonomických subjektů ve venkovských obcích než v malých městech. Naopak v jiných letech byl průměrný roční zánik ekonomických subjektů nižší než v malých městech.

Výrazně viditelná je však ve zkoumaném území také geografická nerovnost mezi těmito zániky. V ORP Podbořany připadalo průměrně za rok v období 2008–2021 na jednu venkovskou obec šest zaniklých ekonomických subjektů, v ORP Blatná či Strakonice to bylo oproti tomu méně než dva ekonomické subjekty. Z oborového hlediska docházelo nejčastěji k zánikům finančních ekonomických subjektů. To je pravděpodobně spojeno s finanční povahou hospodářských krizí.

³² Zde může hrát svou roli i tzv. „švarc systém“.

3.3 Dotazníkové šetření - Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově

V této kapitole je cílem představit výzkum disertační práce pro zhodnocení dalšího rozvoje podnikání na venkově, čímž dojde k zodpovězení 3. obecné výzkumné otázky (*Jaké jsou perspektivy vývoje podnikání v rurálním periferním prostoru?*) a to prostřednictvím zodpovězení specifických výzkumných otázek týkající se nalezení perspektiv dalšího rozvoje podnikání na venkově v kontextu případného zlepšení možností podnikání na venkově

(*Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?*) a dopadu dynamiky změn v globalizačních procesech a v přístupu k podnikání na venkově (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?*).

Výzkum však slouží také k zodpovězení 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově?*) a to jak v případě 1. specifické výzkumné otázky (*Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?*), již se věnovaly otázky č. 15–18 v dotazníkovém šetření, tak i 2. specifické výzkumné otázky (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*), kterým jsou věnovány otázky č. 3, č. 12 a č. 13 dotazníkového šetření.

V následujících podkapitolách jsou podrobněji představeny výsledky výzkumů autorky práce pro zhodnocení dalšího rozvoje podnikání na venkově. Rozsáhlost dotazníkového šetření pramení z pojetí kompletní problematiky podnikání na venkově.

3.3.1 Metodika

Vlastní sběr dotazníků od respondentů byl realizován prostřednictvím on-line přístupu na webových stránkách [vyplnto.cz](https://www.vyplnto.cz)³³. Respondenti byli osloveni prostřednictvím e-mailu. Vlastní zpráva zasílaná oslovaným respondentům měla tuto

³³ Vložený dotazník byl neveřejný a průzkum bez zveřejnění výsledků veřejnosti - odkaz dotazníku: <https://www.vyplnto.cz/databaze-dotazniku/podnikani-na-venkove/> (Na stránkách je hlášeno, že průzkum je ukončen.)

podobu: po krátkém představení a vysvětlení, čím se disertační práce zabývá, následoval odkaz pro jeho vyplnění. Dotazování bylo realizováno v období od 29. 3. 2019 do 29. 4. 2019 a znovu otevřeno v období od 22. 4. 2020 do 22. 6. 2020 (celková doba 3 měsíce). První termín sloužil k ověření vhodnosti položek otázek ve smyslu jejich srozumitelnosti pro respondenty. V úhrnném součtu vyplnilo dotazník 118 respondentů.

Dotazníkového šetření se zúčastnili podnikatelé z venkovských oblastí, zástupci místních samospráv (obě tyto skupiny byly osločovány adresně prostřednictvím jejich veřejně dostupných e-mailových adres na stránkách obcí/firem) a studenti ze ZČU (ti byli osloveni hromadným emailem za pomoci Katedry geografie). Ostatní respondenti (zaměstnanci, důchodci) byli osloveni adresně prostřednictvím e-mailové adresy. V rámci první pokládané otázky v dotazníkovém šetření se kategorizuje respondent do následujících skupin: student, člen místní samosprávy, zaměstnanec, podnikatel, důchodce a dále člen státní správy a OSVČ. Respondent mohl uvést více odpovědí, ale zařazoval se vždy dle důležitosti práce z hlediska přístupu k podnikání. Nejdůležitější jsou podnikatelé, členové místní samosprávy, kteří mohou do podnikání zasahovat, pak ostatní ekonomicky aktivní, a ekonomicky neaktivní obyvatelé.

Distribuce dotazníku byla především směřována do periferních a sobě navzájem blízkých lokalit, které jsou dnes administrativně rozděleny mezi území Jihočeského, Plzeňského a Středočeského kraje, což je oblast, na níž se autorka práce v celé své práci zaměřovala, neboť problematika venkova se dotýká mnoha oblastí republiky a pro zkoumání předmětu této práce je vhodné směřovat výzkum do určité prostorové oblasti.

Respondenti odpovídali jak na otevřené otázky, tak na otázky uzavřené (ANO–NE nebo výběr z možností). Otázky ANO - NE často otevřeným předcházely a respondenti se měli po nich vyjádřit v otevřených otázkách podle povahy jejich předchozí odpovědi v otázkách uzavřených. Výběr z možností pak byl bodován technikou škálování tj. 1–5 (u každé položky možnost nezávisle určit důležitost od nedůležité po důležitě). Vyhodnocování probíhalo z části v rámci samotného *vyplnto.cz* a další propojování odpovědí bylo realizováno za pomoci nástrojů Excelu.

Za silné stránky výzkumu lze považovat osobně realizovaný sběr primárních dat, který umožní nalézt odpovědi týkající se otázek pohledu venkovských obyvatel na téma podnikání na venkově. Silnou stránkou pro uskutečněnou realizaci šetření je datové

podložení stanovených specifických výzkumných otázek, ke kterým se dotazník váže. Primárními daty z výzkumu je zkoumaná předmětná oblast (český periferní venkov západních a jihozápadních Čech).

Za slabě stránky práce byly už tehdy identifikované problémy se schopností prostorového pokrytí, které bylo reálně omezeno schopností se dostat k případným respondentům. Další slabou stránkou byla skladba respondentů. Část respondentů byli studenti ZČU, kteří byli osloveni přes studentský e-mail z Katedry geografie. To vedlo k získání určitého počtu dat i od respondentů, kteří na venkově nežili, ale mohou být v rámci studia s problematikou seznámeni.

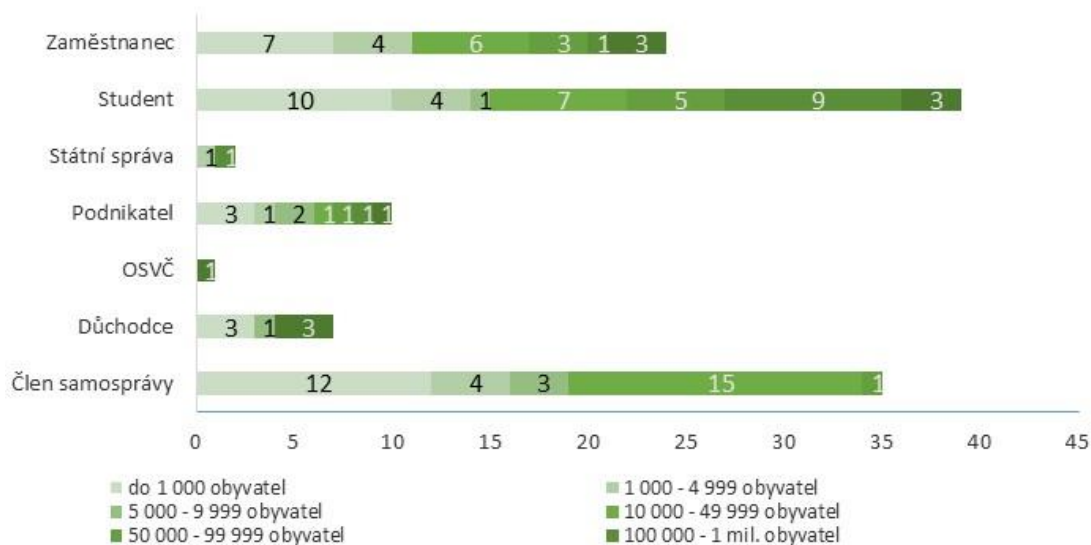
Příležitostí práce pak byly spatřovány v identifikaci nových podnětů, informací a perspektiv ze strany lidí s odlišnými zkušenostmi. Hrozby pramenící z realizace práce v určitém časovém kontextu jsou ty, které jsou spojené s omezeností informací a znalostí. Respondenti nemuseli správně rozumět povaze otázek.

Na následujících stránkách jsou uvedeny výsledky realizovaného dotazníkového šetření. Samotný dotazník je uveden v Příloze C této práce.

3.3.2 Výsledky

V dotazníkovém šetření měli největší zastoupení studenti, kteří tvořili téměř $\frac{1}{3}$ (konkrétně 32,2 %) z celkového počtu respondentů, dále následovali s téměř 30 % respondenti z místní samosprávy a více jak jednou pětinou (20,34 %) byli zastoupeni lidé v zaměstnaneckém poměru („zaměstnanci“). Podnikatelé, kteří jsou v tomto průzkumu velmi důležití, představují necelých 6 % (z celkového počtu respondentů). Níže je grafické znázornění zastoupení respondentů dle představené kategorie.

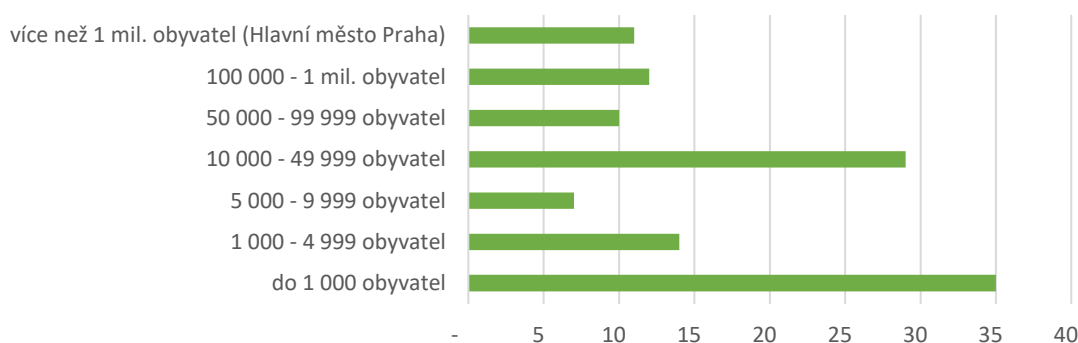
Obr. 34: Rozdělení respondentů dle jejich povolání a velikosti, kde žijí (počet respondentů)

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z hlediska bydliště respondentů jsou důležití především ti respondenti (celkem 42 %), kteří tvrdí, že žijí v obcích do 5 000 obyvatel, v nichž se odehrává předmět zkoumání této práce. 30 % respondentů dokonce přímo žije v obci do 1 000 obyvatel, a ti mají možnost sami nejlépe posoudit život ve venkovském prostoru z vlastních zkušeností. Další výraznější skupina obyvatel, kteří se zúčastnili výzkumu, žije v obcích od 10 000–49 999 obyvatel, což jsou v českém kontextu již okresní města. Zapojení těchto respondentů do výzkumu žijících v těchto městech neznamená, že nemají zkušenost s životem na venkově. S ohledem na tento poznatek měla být zařazena i otázka, zda respondenti s venkovem mají vlastní zkušenost v tomto směru. Níže je grafické znázornění zastoupení respondentů dle velikosti obcí, ve kterých žijí.

Obr. 35: Rozdělení respondentů dle velikosti

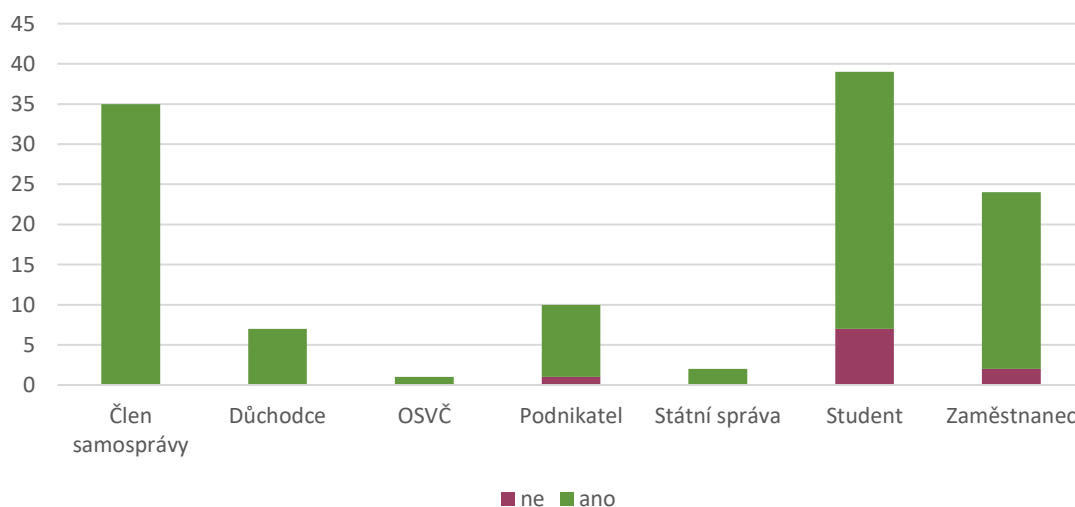

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Téměř třetinu respondentů tvoří mladí lidé (studenti), kteří mají možnost jak přestěhovat se do venkovského prostoru, začít pracovat, podporovat místní služby a využívat infrastrukturu, tak z tohoto území naopak odcházet, a to například i z důvodu jeho neperspektivnosti uživit se. To záleží hlavně i na mnoha proměnných, kterými jsou služby, doprava, perspektiva uživit nebo bezpečnost.

Naprostá většina téměř 92 % z oslovených osob si myslí, že je v zájmu populace podpora podnikání ve venkovském prostoru od státu. Tato odpověď je dominantní ve všech kategoriích obyvatel, ale i s ohledem na povolání respondentů. Pouze 10 osob z celkového počtu oslovených se domnívá, že by tato podpora podnikání ve venkovském prostoru být neměla. Většina podnikatelů (s výjimkou jednoho) souhlasí s tím, že stát by měl podnikání podporovat. Naopak nejvíce nesouhlasných odpovědí ve směru podpory podnikání (7 z celkových 35) měli studenti. Níže je uvedeno grafické znázornění představených odpovědí.

Obr. 36: Zájem populace na podpoře podnikání ve venkovském prostoru dle počtu respondentů

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Respondenti dále odpovídali (na otázku č. 4 a 5), proč se domnívají, že je podpora pro podnikání ze strany státu důležitá, případně nedůležitá. Níže je předložena odpověď, proč se lidé domnívají, že podpora podnikání na venkově je důležitá:

- zabraňuje vylidňování venkova,
- zdůrazňuje důležitost venkova pro stabilitu životního prostředí,

- podporuje rozvoj zemědělství,
- podporuje rozvoj venkova a napomáhá tak lepší životní úrovni venkovského obyvatelstva (zdravotnictví, školství, dopravní/technická infrastruktura, zaměstnanost),
- snižuje se tak závislost venkovských obcí na městech,
- napomáhá cenově dostupnějšímu bydlení pro mladé lidi,
- zvýšení turismu,
- napomáhá k obnově chátrajících historických budov.

Z reakcí na otázku, proč si respondenti myslí, že není podpora podnikání v rámci venkovského prostoru důležitá, následovaly nejčastější odpovědi:

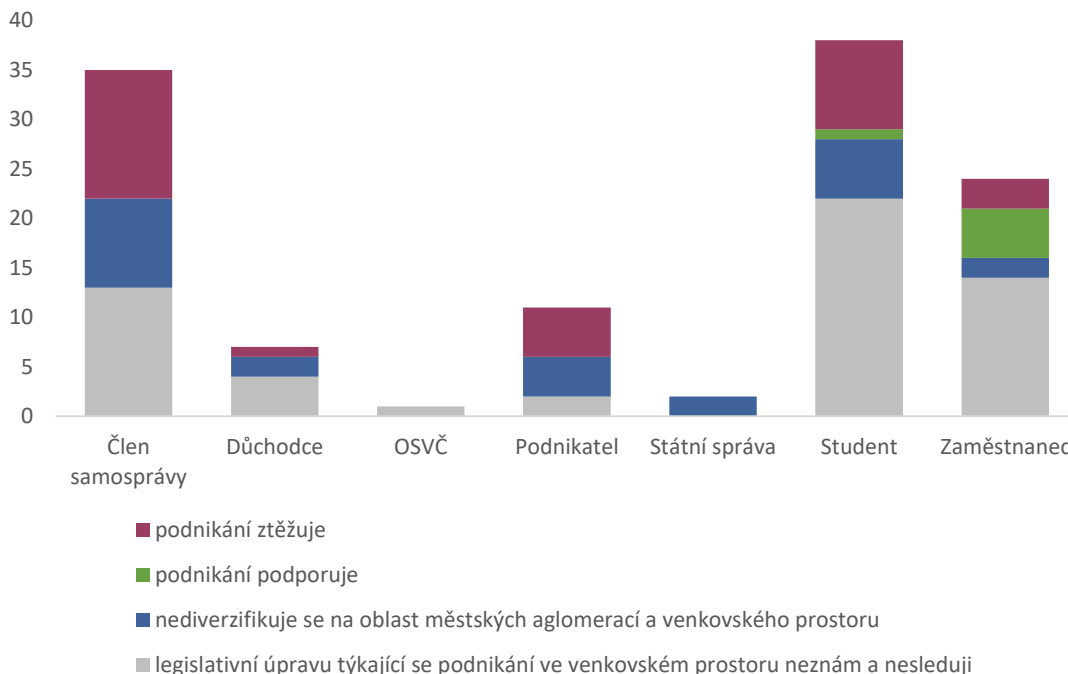
- podnikání by se mělo sdružovat pouze ve větších obcích,
- obava z nových fabrik (ekonomických imigrantů do obcí a okolí),
- negativní vliv na vztahy mezi sousedy (závist v důsledku dobrého podnikání).

Závěrečné zjištění z tohoto souboru otázek je, že respondenti dominantně souhlasí s podporou podnikání ze strany státu, která napomáhá ke zlepšení možnosti podnikání na venkově. Toto zjištění je přínosem pro 2. specifickou výzkumnou otázku k 2. obecné výzkumné otázce týkající se dotací (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*) ve smyslu potvrzení vnímání významu dotací (nejen pro podnikání) na venkově ze strany respondentů (*dotacím se týkají dále otázky č. 12 a 13*). Cílem tohoto prvního okruhu (otázek č. 3 až 5) bylo zjistit, jaký je výchozí přístup respondentů k jednomu z klíčových faktorů pro podnikání na venkově (dotace), z které lze dovodit možnosti změny přístupu k podpoře podnikání.

Zaměření na legislativu se týkají otázky č. 6 až č. 8, které jsou graficky znázorněny dále (obr. 37). Při oslovení respondentů ohledně jejich přehledu a zájmu o stávající legislativní úpravu podnikání ve venkovském prostoru převažoval počet hlasů mezi respondenty (a to i mezi studenty a členy samospráv), že legislativní úpravu nesledují a neznají. Na základě odpovědí v dotazníku od respondentů, kteří jsou podnikateli, se však nedá tento problém zřejmě zvláště brát jako zatěžující faktor podnikání na venkově. Zkušenosti podnikatelů by měly být pro tuto práci nejzásadnější a k jako takovým se k nim v práci přistupuje. Čtyři podnikatelé odpověděli, že co do obtíží

s byrokracií mezi městem a venkovem nejsou žádné rozdíly. U studentů také převládá názor, že podnikání je ztěžováno stávající legislativní úpravou.

Obr. 37: Přehled odpovědí na otázku na přehled k legislativní úpravě podnikání

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Respondenti odpovídali na otázky č. 7 a č. 8, zda se domnívají, že je podnikání ze strany legislativy státu (ne)přínosné. Na základě reakcí od respondentů jsou uvedeny odpovědi na otázku: jak je podnikání legislativou ČR nejvíce podporováno:

- daňovými a administrativními úlevami,
- vybudováním kvalitní infrastruktury (dopravní obslužnost, školství, zdravotnictví, služby),
- podpora mladých rodin při migraci na venkov.

Z hlediska většího počtu odpovědí však je významnější reakce respondentů na otázku: čím je podnikání legislativou ČR nejvíce zatěžováno:

- administrativou (byrokracií, nařízeními EU),
- EET (realizace dotazníku proběhla v r. 2019 a 2020 a nezohledňuje jeho zrušení),
- odebíráním oprávnění obcím s přenesenou působností,
- složitostí zákonů.

Závěrečné zjištění je, že respondenti většinou nejsou o problematice zátěže byrokracie pro podnikatele informováni. Lze jej však s ohledem na odpovědi studentů brát jako faktor, jež může odrazovat mladé od podnikání, neboť převažuje vnímání státní byrokracie jako překážky podnikání, nikoliv jako podporující faktor.

Devátá otázka, co si představují respondenti pod pojmem obnova a rozvoj venkova, byla úmyslně konstruovaná jako otevřená, aby respondenti mohli sami říci, co si pod pojmem představují. Tato otázka nebyla přímo konstruovaná jako nástroj získání odpovědí na obecnou výzkumnou otázku, ale jako nástroj získání širšího rámce pro nalezení představy respondentů o významu role předmětných témat třetí obecné výzkumné otázky (přechod firem z měst na venkov; digitalizace, automatizace, robotizace) v celkových představách občanů o rozvoji venkova, jež jsou uvedeny dále.

Odpověď pak v obecném kontextu po provedení jejich generalizace na tuto otázku zní:

U studentů:

- snaha o podporu rozvoje podnikání a života na venkově,
- úsilí o zajištění dostatku potřebného občanského vybavení ve venkovských obcích,
- udržitelné obdělávání zemědělské půdy a udržitelné lesní hospodářství,
- podpora rozvoji nezemědělských aktivit,
- úsilí i začlenění mladých a diverzifikaci,
- dotace.

U podnikatelů:

- podpora dopravní dostupnosti,
- výstavby nových domů a vzniku nových pracovních příležitostí,
- návrat zemědělských ploch do soukromých rukou,
- podpora všech možných činností na venkově - podnikání, služeb či cestovního ruchu,
- snaha o renovaci již nevyužívaných statků, domů či osad.

U obecních zastupitelů:

- podpora udržování charakteristických venkovských objektů,
- podpora komunitního života,
- zřizování nových obchodů (především s potravinami), malých prodejen, pekáren,
- rekonstrukce chátrajících staveb / renovace památek,
- podpora úsilí o zlepšení života / služeb / infrastruktury,

- podpora rozvoje cestovního ruchu / malých podnikatelů,
- opravy venkovských sídel.

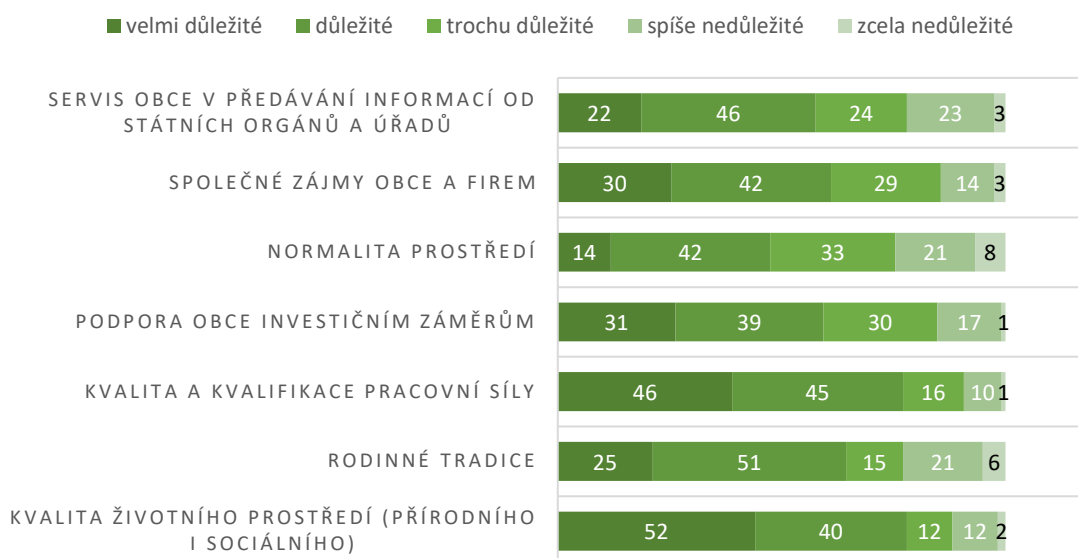
U ostatních:

- výstavba, logistika, infrastruktura a komunikace,
- návrat tradic a života na venkov,
- soudržnost, dostupnost a pomoc,
- zalesňování, rybníky, kravíny.

Výsledkem těchto odpovědí je zjištění, že respondenti, nenalézají budoucnost venkova v oborech zaměřených na vysokou přidanou hodnotu (Průmyslu 4.0.) ani v příchodu firem z měst, nýbrž v primárním sektoru, stavebnictví a ve službách zaměřených na maloobchod a cestovní ruch. Dále nelze v nejbližší době očekávat změnu v přístupu k podnikání na venkově z hlediska výskytu určitých oborů (například IT sektor, což je obor, který byl dále často zmiňován, ale jehož budoucnost si s venkovským prostorem respondenti sami o sobě nespojují). Dále nelze očekávat tlak na změnu rozložení dotační politiky od primárního sektoru a vybraných oborů terciéru ve prospěch jiných oborů s vyšší přidanou hodnotou, jako jsou firmy věnující se výzkumu a vývoji.

V otázce č. 10 respondenti odpovídají, co je podle nich nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru (obrázek č. 38). Jedná se o faktory vycházející primárně zevnitř obcí. Dále následuje v 11. otázce soubor dotazů na respondenty, jak moc si myslí, že při rozhodování o podnikání na venkově vstupují vybrané okolnosti (diferenciace endogenních a exogenních faktorů v dotazníku vychází z diskuse v kapitole Aktéři rurálního prostředí). U 10. otázky lze spatřit z grafu na obrázku č. 38, že respondenti považují autorkou práce nabízené proměnné za (velmi) důležité, a to v minimálně polovině případů. To znamená, že se podařilo na základě dřívějšího studia správně identifikovat validní proměnné. Za nejvíce důležité jsou považovány kvalita pracovní síly a životní prostředí, což jsou zároveň proměnné, jež jsou důležité i pro druhou specifickou výzkumnou otázku, kdy kvalita pracovní síly má výrazný vliv i na případnou úspěšnost implementace 4. průmyslové revoluce a faktor životního prostředí dopad na změnu o uvažování o zemědělství a celkovému přístupu k vztahu ekonomických aktivit.

Obr. 38: Graf - Přehled odpovědí na otázku: Co je podle vás nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru?

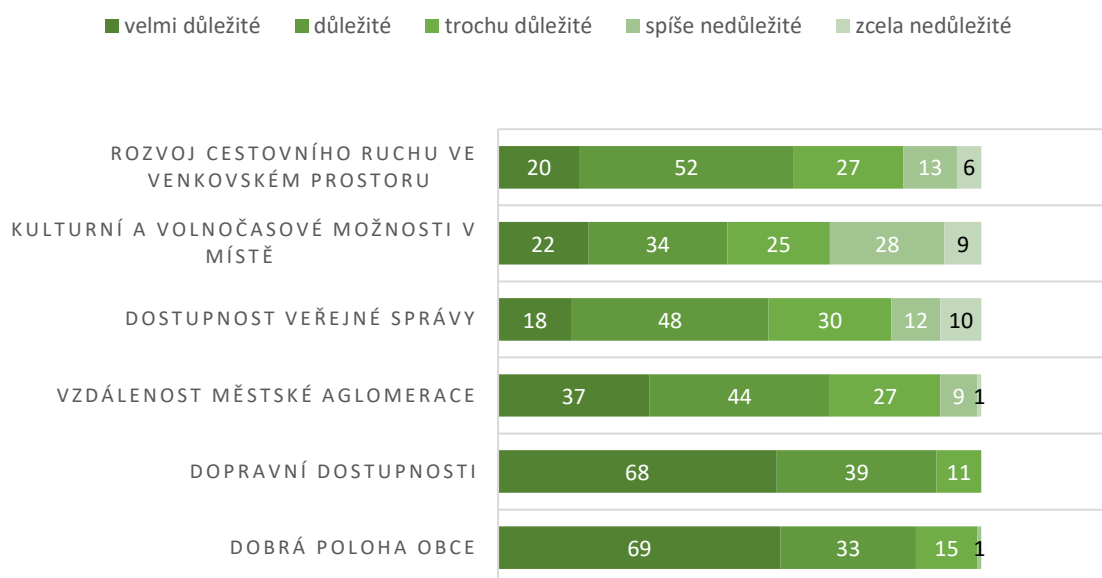

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z dotazníku vyplývá podpora ze strany respondentů pro cestovní ruch na venkově jako směr dalšího rozvoje. Podnikatelé nejvíce vnímají za (velmi) důležité vnitřní faktory podporu obce investičním záměrům, společné zájmy obce a firem spolu se životním prostředím. U 11. otázky dotazníku (obrázek č. 39) je vidět, že respondenti považují i tyto nabízené proměnné (vnější faktory) za důležité. Také to znamená, že se povedlo identifikovat validní proměnné, co se týče vnějších, nikoliv jen vnitřních faktorů.

Ze strany respondentů jsou za nejvíce důležité považovány dobrá dopravní dostupnost a s tím částečně spojená dobrá poloha obce. Na základě zkušenosti s odlišností odpovědí podnikatelů oproti ostatním respondentům, je i zde vhodné se podívat na vlastní odpovědi podnikatelů. Z nich pak vyplývá, že uváděné vnější faktory považují podnikatelé pro vlastní podnikání na venkově za obecně méně důležité, zatímco veřejnost je považuje za (velmi) důležité. Dopravní dostupnost obce považují za důležitou ^{4/5} dotázaných. Toto zjištění je podstatné pro 1. specifickou výzkumnou otázku třetí obecné otázky, protože jakýkoliv přesun ekonomických aktivit s hmotnými výstupy z měst na venkov je podmíněn dobrým dopravním napojením venkova na města.

Obr. 39: Graf - Přehled odpovědí na otázku: Jak moc vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti:

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

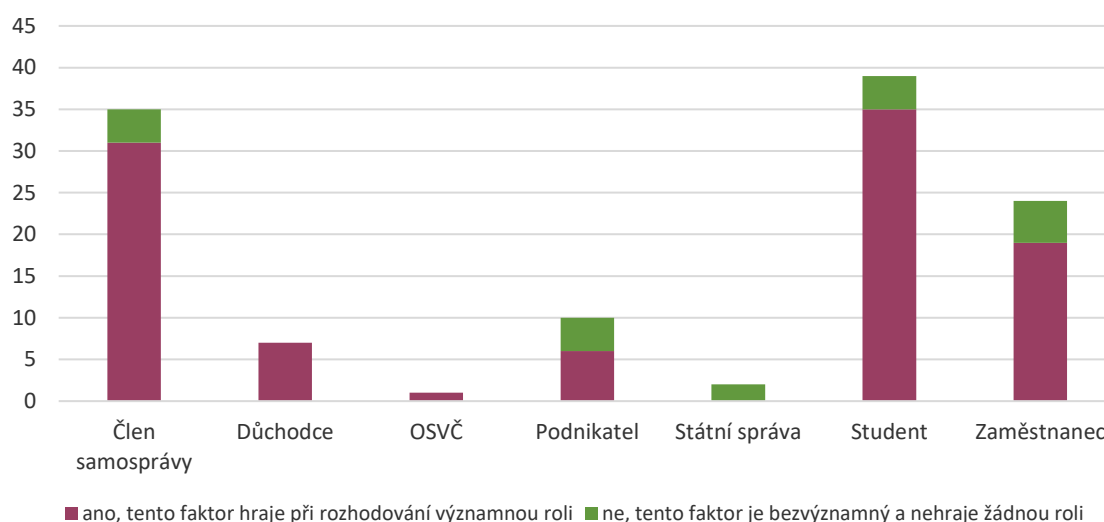
Do podnikání vstupuje velká řada vnitřních i vnějších faktorů, v nichž faktory spojené s předměty výzkumu specifických výzkumných otázek 3. obecné výzkumné otázky hrají výraznou roli. Na venkově jsou pro respondenty těmito vnitřními faktory kvalitní pracovní síla a kvalitní životní prostředí. Vnějšími faktory jsou identifikovány dobré umístění obce a její dopravní dostupnost. Podnikatelé však považují za nejdůležitější vnitřní faktory -podpora obce investičním záměrům, společné zájmy obce a firem a životního prostředí a za nejdůležitější vnější faktor dopravní dostupnost obce.

V rámci 12. otázky se výzkum zabýval, tím jakou významnou roli hrají podle respondentů dotace v podnikání na venkově. V rámci 13. otázky docházelo k rozvíjení tématu, kdy se dotazovalo na názor, v jakých hospodářských oblastech hrají dotace největší roli. Tyto dvě otázky byly navrženy k podpoře nalezení odpovědi ke 2. specifické výzkumné otázce

(Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?) druhé obecné výzkumné otázky. Z výzkumu vyplynulo, že téměř 84 % respondentů odpovědělo, že hrají významnou roli při podpoře podnikání ve venkovském prostoru. Vysoce převažuje ve všech vymezených kategoriích obyvatel, jak je možné vidět z obrázku č. 40. Tato podpora pro tvrzení o významu dotací je dominantní nejen z hlediska podnikání, ale i z hlediska místa bydliště. Největší dopad mají podle názoru

respondentů dotace na tyto 3 oblasti: zemědělská výroba, ochrana životního prostředí a cestovní ruch. To odpovídá struktuře finančních prostředků dislokovaných na jejich podporu EU, jak se lze dočíst v kapitole *Akteři rurálního prostředí*, nebo v dalších citacích publikací českých státních institucí (například MRR nebo MŽP).

Obr. 40: Vstupuje do rozhodování podnikání ve venkovském prostoru faktor dotací?

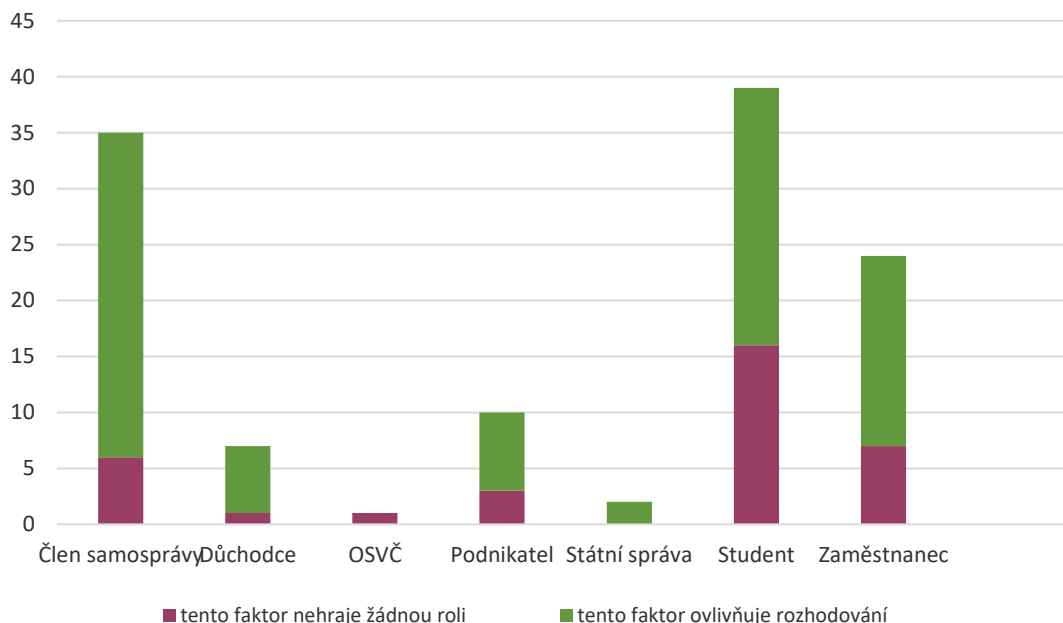

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Závěr těchto otázek zní, že respondenti se všeobecně domnívají, že dotace vedou ke zlepšení podmínek podnikání ve smyslu pozitivní podpory při rozhodování o vstupu do podnikání či jeho udržování ekonomickými subjekty i na hranici ekonomické rentability.

V kontextu znalosti významu role vzdělání pro implementaci automatizace, robotizace a digitalizace a z nich vyplývající změna přístupu k podnikání na venkově byla vytvořena otázka v rámci tohoto výzkumu. Odpověď měla přínos pro zodpovězení 2. specifické otázky (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?*) třetí obecné výzkumné otázky, byla otázka na vzdělání (14. otázka). Vliv vzdělání na další směřování podnikání ve venkovském prostoru je pro úspěch implementace 4. průmyslové revoluce v podnikání velmi důležitý. Z odpovědí vyplývá, že 72 % respondentů považuje faktor vzdělání za důležitý.

Obr. 41: Do jaké míry ovlivňuje směřování k podnikání ve venkovském prostoru stupeň dosaženého vzdělání?

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z této perspektivy vidíme, že odchod mladého vzdělaného obyvatelstva z venkova lze považovat za ztrátu pro rozvoj podnikatelských aktivit ve venkovských oblastech. Ať se jedná o absenci přínosu moderního know-how, nevyužití existujících příležitostí pro nové podnikatelské projekty či nepřebírání rodinných firem.

Další zodpovězená otázka č. 15 se váže ke specifické výzkumné otázce č. 1 (*Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?*) patřící do 2. obecného cíle práce. Řešila se rizika a příležitosti podnikání v rurálních oblastech, jak je vidí jejich aktéři. Podnikání na venkově je dle respondentů velmi rizikové (s tímto názorem souhlasilo 85,6 % respondentů). V následujících dvou otázkách pak respondenti uvedli, jaké jsou podle jejich názoru hlavní rizika (otázka č. 16) a výhody (otázka č. 17) podnikání na venkově, které jsou v generalizované podobě uvedeny níže.

Hlavní rizika podnikání v těchto oblastech dle respondentů:

- nedostatek klientů (malá poptávka – zmiňováno nejčastěji),
- dopravní (ne)dostupnost,
- nedostatečná technická infrastruktura (např. kanalizace či internet),
- nedostatek kvalifikované pracovní síly,

- vyšší riziko krachu podnikání.

Hlavní výhody podnikání v těchto oblastech dle respondentů:

- lepší osobní kontakt a znalost mentality místních obyvatel,
- klidné prostředí,
- zachování rodinných tradic,
- nižší nároky na mzdy,
- více prostoru, vlastní prostory (např. parkování).

Celkově je podnikání na venkově ze strany případných podnikatelů považováno jako vysoce rizikové a málo perspektivní.

U 18. otázky (*Jaké Vás napadají slabé stránky podnikání ve venkovském prostoru*) se z odpovědí nedosáhlo zcela myšleného záměru, neboť část odpovědí se opakovala jako u otázky č. 16, která se týkala rizik v podnikání. Jedná se přitom o odlišné odborné pojmy. Nelze však říci, že by otázka nepřinesla žádná nová poznání. Níže jsou uvedeny odpovědi:

- na vsích existuje slabší dopravní obslužnost (a tím pádem horší získávání pracovní síly),
- dlouhodobá udržitelnost podnikání je složitější,
- cenová konkurence blízkých aglomerací (s ohledem na náklady),
- podnikání je na venkově více ohroženo stárnutím obyvatel.

Na základě zodpovězených odpovědí se potvrdilo, že respondenti chápou podnikání na venkově jako vysoce rizikové a vidí mnoho objektivně existujících problémů pro zahájení podnikání.

Otázka č. 19 (*Vidíte prostor k podnikání ve venkovském prostoru? Pokud ano, tak v jakých oborech, v jakých činnostech?*) se pak týkala toho, v jakých oborech vidí respondenti příležitosti pro další rozvoj podnikání, jež se týká 3. obecné výzkumné otázky. Mezi možné oblasti rozvoje podnikání na venkově (nezahrnují se odpovědi spojené s tradiční zemědělskou výrobou jako pastevectví, vinařství či včelařství) patří podle respondenty uváděných odpovědí řemeslné činnosti (truhlářství, instalatérství, zednické práce, pokrývačské práce), agroturistika, technologicky vyspělejší IT, biotechnologie či energetika a vznik logistických center.

Souhrnné zjištění z tohoto výše popsaného souboru otázek je, že z jejich strany perspektivu spatřují v oborech spjatých se zdejšími dostupnými kapitálovými komoditami: manuálně zručná pracovní síla – řemesla, volná půda – agroturistika či energetika, znalosti – biotechnologie).

Odpovědi z 20. otázky (*Napadají Vás nějaké podnikatelské činnosti, které mají perspektivu být přeneseny z městských aglomerací do venkovského prostoru?*) jsou podepřeny z předchozích odpovědí. Tato otázka dále souvisí s 21. a 22. otázkou pro zodpovězení 1. specifické výzkumné otázky v rámci třetí obecné výzkumné otázky (*Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?*) této práce.

Do venkovského prostoru mají podle respondentů perspektivu být přeneseny tyto podnikatelské činnosti:

- provozovny řemeslných činností,
- závodní (výrobní/zpracovatelské) závody (dřevo, kov či stavební materiál),
- zdravotnická zařízení (léčebny, pečovatelské domy),
- výrobní nepotravinářských zemědělských statků (krmiva pro zvířata, zahradnictví),
- IT.

Podle respondentů tedy existují podnikatelské činnosti, které by mohly být přeneseny z měst na venkov a vést tak ke zvýšení možnosti pracovního uplatnění venkovského obyvatelstva.

U 21. otevřené otázky (*Které podnikatelské aktivity, kromě zemědělské prvovýroby, mají ambici být významným fenoménem i ve vztahu k městským aglomeracím?*) respondenti uváděli řemeslné činnosti a cestovní ruch (vč. agroturistiky). Na základě prostudovaných veřejných politik spjatých s regionálním rozvojem venkovských oblastí, s kterými bylo možno se seznámit v teoretické části práce, lze říci, že stát a EU tyto oblasti podporují.

U 22. otázky, která se zabývá mezinárodní konkurenceschopností, se respondenti domnívají, že by se mohl venkov do budoucna prosadit i v mezinárodním kontextu. Ze získaných odpovědí je patrné, že se venkov může mezinárodně prosadit s obory umělecké povahy (výrobní řemeslného umění), produkcí specifických potravin a s firmami z oboru IT.

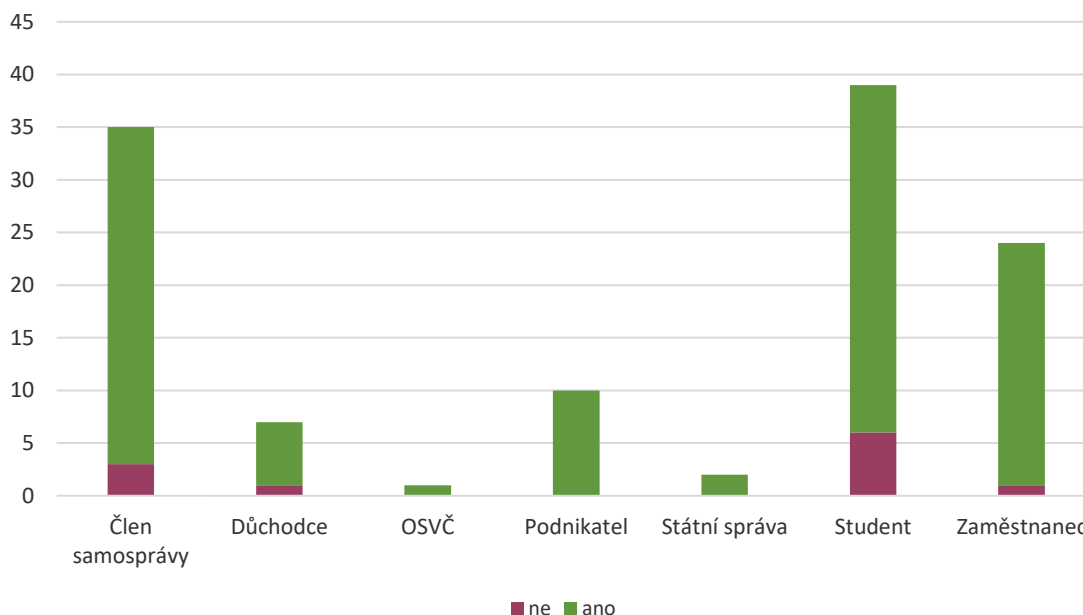
Shrnutím výše uvedených otázek se nalézá odpověď na specifickou výzkumnou otázku *Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?* Respondenti obecně věří českému venkovu v záležitosti přesunu z měst hlavně u řemeslných oborů, a dále v oboru biopotravinářství a v sektoru IT. Dotazovaní shledávají příležitosti k přenesení určitých podnikatelských činností (nikoliv tedy celých oborů) z měst do venkovských obcí v případě závodních a zdravotnických areálů. Respondenti spatřují úspěch v mezinárodním měřítku pro obory umělecké povahy, produkci specifických potravin a IT.

Nyní jsou představeny výsledky (z *dotazníkového šetření týkající se otázek č. 23 až č. 30*), které slouží k zodpovězení 2. specifické výzkumné otázky (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?*) v rámci 3. obecné výzkumné otázky. Zodpovězení této otázky začalo hledáním nesrovnalostí mezi městským a venkovským životem a případné chápání definování venkovského života byl hledán rozdíl mezi přístupem k podnikání na venkově oproti městu a případnou změnu vlivem globalizace. Dále se věnovalo případným vlivům dopadající na podnikání na venkově se zvláštním zaměřením se na ochranu životního prostředí a dopadem této ochrany na podnikání ve venkovských oblastech. Respondenti byli dotazováni, zda lze změny v přístupu k podnikání v důsledku změn v industrializačních a globalizačních procesech očekávat.

Výsledky výzkumu z této části otázek: téměř všichni bez rozdílu socioekonomických skupin (jak lze vidět na obrázku č. 42) i místa bydliště tvrdí, že ve venkovském přístupu k životu existují oproti městskému přístupu k životu rozdíly, které spočívají v:

- Pospolitosti venkovského obyvatelstva oproti městské anonymitě,
- Opakujících se činností proti dynamice města,
- Méně materialistické povaze venkova (myšleny jsou např. vazby na přírodu, krajinu či rodinu),
- Přetrvávajícímu klidu a tradicím.

Obr. 42: Je způsob života v městské aglomeraci rozdílný proti způsobu života ve venkovském prostoru?

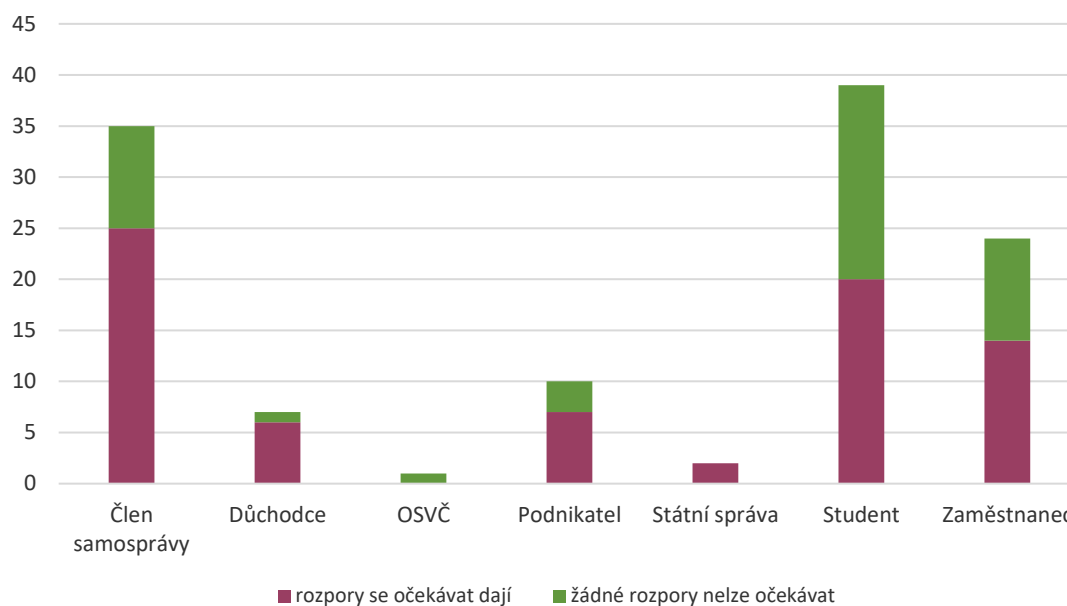

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

K 23. otázce stojí uvést dvě poskytnuté odpovědi respondentů. Pro práci význačnější je tvrzení jednoho z respondentů – žijící podle svého sídelního zařazení v obci do 1000 obyvatel „venkov je vůči městu odlišný v přístupu ke vzdělání, kdy je na venkově orientováno mnohem praktičtěji pro využití v práci“. Druhá odpověď je zajímavá z hlediska teoretického přístupu k řešené problematice, neboť v ní respondent dokazuje tvrzení o odlišnosti venkovského a městského způsobu života na základě sociologického přístupu k problematice. Uvádí koncept tradiční a moderní společnosti (doslova pracuje s tzv. koncepty „Gemeinschaft“ a „Gessellschaft“) s odkazy na díla francouzských sociologů 19. století.

Jak lze vidět v obrázku č. 43 existenci budoucích rozporů očekává u nejvíce zastoupených socioekonomických skupin vždy více jak polovina respondentů (a dokonce na 70 % podnikatelů).

Obr. 43: Do jaké míry se do budoucna dají očekávat rozpory mezi populací venkovského prostoru a populací velkých aglomerací a jejich vliv na podnikatelské aktivity?

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z otázek (č. 27 a č. 28), které se dotazovaly na povahu existence (ne)očekávané nerovnosti mezi městy a venkovem způsobující rozpory a mohou ohrozit podnikatelské aktivity na venkově vyplývá, že pokud jde o respondenty, kteří se domnívají, že rozpory se očekávat dají, tak tyto lidé vidí příčinu v úrovni života. Konkrétně tvrdí, že rozpory, které budou mít negativní dopad na venkovské podnikání zní:

- v prohlubujících se rozdílech mezi příjmy obyvatel ve městě a na venkově,
- v rostoucí nabídce (zboží, volnočasových aktivit či práce) ve městě,
- v pokračujícím stěhování obyvatel do měst.

Těmto odpovědím, které jsou v podstatě ekonomické povahy, se vymykala odpověď, kdy tazatel uvedl, že příčinou budoucích rozporů bude to, že „na vesnici se dělá a ve městě maká“.

Jak je vidět v obrázku č. 43, i dostatek lidí, kteří tvrdí, že se do budoucna nedají očekávat takové rozpory mezi venkovem a městy. Tento názor je nejsilnější mezi studenty, kteří jej vyslovují v necelé polovině případů. Tito respondenti pak zejména tvrdí, že k takovým rozporům docházet nebude, neboť:

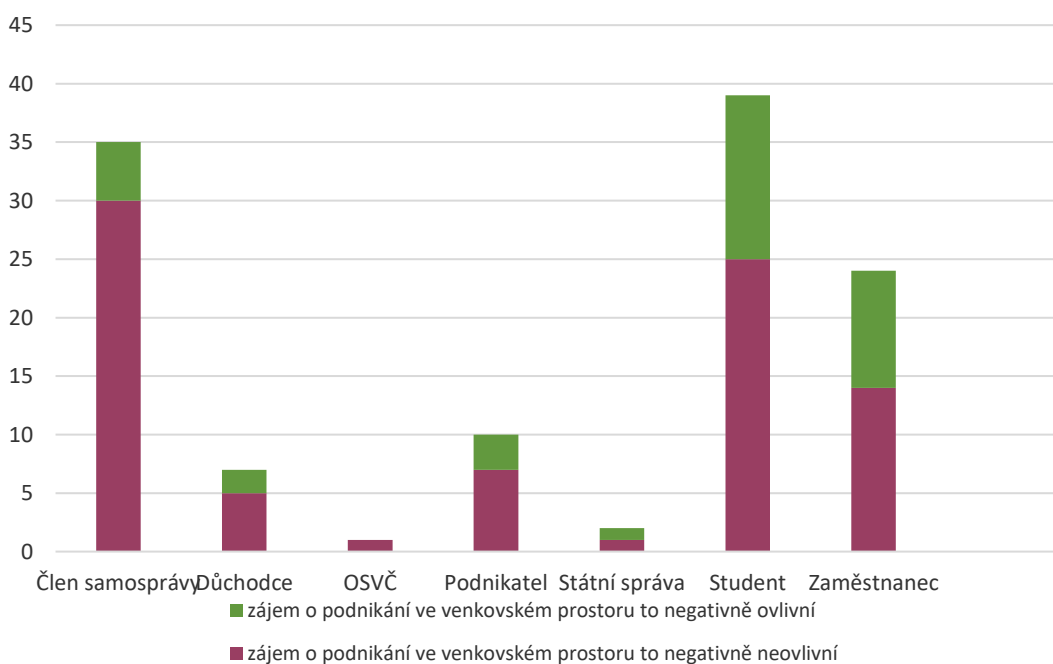
- Životní úroveň mezi městy a venkovem se postupně srovnává.

- Jedni se nemohou obejít bez druhého (zemědělská výroba ve městech je neproveditelná stejně tak jako obchodní centra či banky na vesnicích).

Závěrem lze uvést, že podle většiny respondentů se tedy očekávají změny v přístupu k podnikání, jež jsou důsledkem spojené s dopady globalizace a 4. průmyslové revoluce (automatizace, robotizace, digitalizace).

Pokud jde o stanovenou otázku, která se ptá na problém klimatické změny, zjišťující do jaké míry ovlivní zpřísňující se ekologická pravidla a ochrana životního prostředí zájem o podnikání ve venkovském prostoru, dle názorů respondentů se nejedná o důležitý faktor pro podnikání. Respondenti se nedomnívají, že by klimatická změna způsobená člověkem mohla mít natolik výrazný dopad na venkov, že by mohla stát za nějakými významnými komplikacemi pro podnikání. Jak lze vidět na obrázku č. 44, kdy byla respondentům položena otázka: *Do jaké míry ovlivní zpřísňující se ekologická pravidla a ochrana životního prostředí zájem o podnikání ve venkovském prostoru?*, pohyboval se počet lidí, co si myslí, že tento zájem ovlivní negativně, v rozsahu $\frac{1}{7}$ (politici) až $\frac{1}{3}$ (studenti). U kategorie zaměstnanců je častý názor, že zpřísňující se pravidla spjatá s ochranou životního prostředí a klimatu negativně dopadnou na podnikání, tento se pohybuje kolem 40 %.

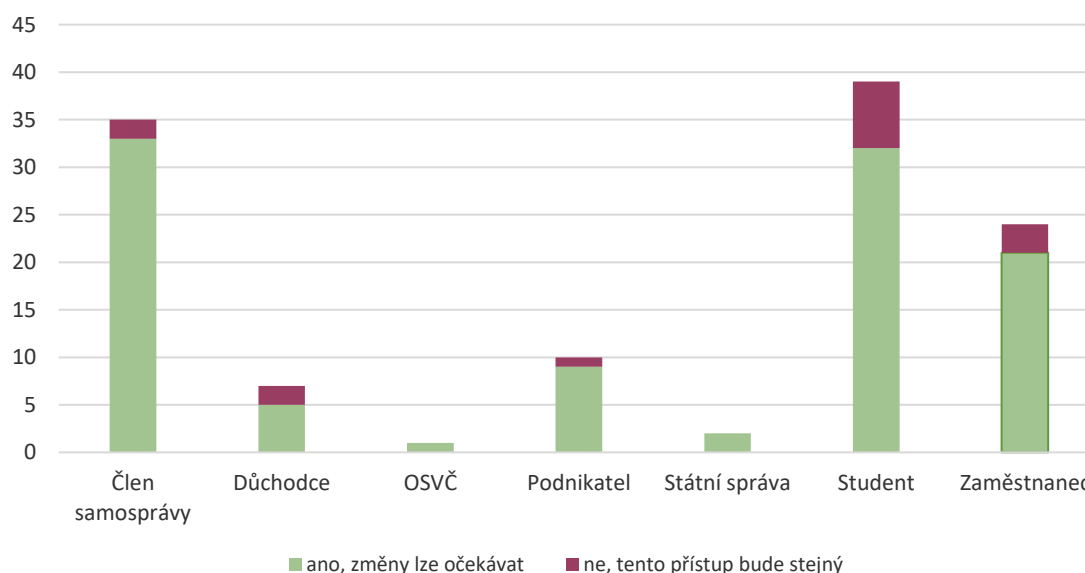
Obr. 44: Do jaké míry ovlivní zpřísňující se ekologická pravidla a ochrana životního prostředí zájem o podnikání ve venkovském prostoru?

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Poslední otázka se dotazuje respondentů, zda lze očekávat změny v přístupu k podnikání (pramenící z odlišného přístupu k životu, který byl dotazován v otázkách č. 23–28) v důsledku globalizace a industrializačních procesů v rámci 4. průmyslové revoluce (automatizace, robotizace, digitalizace). Odpovědi respondentů přináší výsledky s níže detailně představenou podobou rozdělení četností podle socioekonomických skupin (obrázek č. 45). Respondenti, kteří se domnívají, že existují rozdíly mezi přístupem k životu/podnikání mezi venkovským a městským obyvatelstvem, také očekávají, že se tento přístup vlivem globalizace a industrializace změní.

Obr. 45: Lze očekávat v důsledku dynamiky změn v industrializačních a globalizačních procesech změnu v přístupu k podnikání ve venkovském prostoru?

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

3.3.3 Závěr

Pro 1. specifickou výzkumnou otázku v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?*) z dotazníkového šetření plyne:

- Respondenti shledávají podnikání na venkově vysoce rizikové, nejvíce vnímají problémy spojené s dopravou na venkově (dostupnost, kvalita cest, frekvence hromadné dopravy).

Pro 2. specifickou výzkumnou otázku v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*) z dotazníkového šetření vyplývá:

- Dotace ovlivňují život na venkově, mají vliv na udržitelný rozvoj významným způsobem v mnoha směrech. Pokud jde o podporu podnikání dotacemi, mezi respondenty v tomto výzkumu převládá přesvědčení, že dotace mají pozitivní vliv na existenci podnikání na venkově.
- Respondenti podporují dotace subvencující podnikání, kterými se pomáhá i sekundárně překonávat některé další problémy na venkově. Je s nimi však spojena byrokracie, kterou považují za přítěž rozvoje podnikání.

Pro 1. specifickou výzkumnou otázku v rámci 3. obecné výzkumné otázky (*Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění na venkovském periferním prostoru?*) z dotazníkového šetření vychází:

- Pro podnikání na venkově jsou nejdůležitějšími endogenními faktory kvalita životního prostředí a pracovní síly.
- Pro podnikání na venkově jsou nejdůležitějšími exogenními faktory dobré umístění obce a její dopravní dostupnost, jež případný přesun EA na venkov z měst podmiňují.
- Podnikatelé za nejdůležitější vnitřní faktory považují podporu obce investičním záměrům podnikatelů a společné zájmy obce a firem. Za nejdůležitější vnější faktor je považována dopravní dostupnost obce.
- Překážky lze spatřovat v odchodu mladých a vzdělaných obyvatel do měst, protože ti mohou být důležitou skupinou pro přechod částí firem či oborů na venkov.
- Respondenti shledávají perspektivu pro podnikání v oborech spjatých se zdejšími dostupnými kapitálovými komoditami (manuálně zručné obyvatelstvo – řemesla, volná půda – agroturistika, znalosti – biotechnologie) nebo v nových oborech.
- Respondenti považují řemeslné obory a IT obory za perspektivní, lze je přenést z měst na venkov. Za podnikatelské činnosti, které se mohou ve venkovském prostředí rozšiřovat lze označit výrobní závody a zdravotnické areály. Pokud jde o úspěšnost z hlediska tržní konkurenceschopnosti existujících podnikatelských oborů na venkově oproti městům, jedná se opět o řemesla a dále o cestovní ruch.

Za mezinárodně konkurenceschopná odvětví českého venkova pak jsou respondenty považovány umělecké obory, IT a potravinářský sektor.

Pro 2. specifickou výzkumnou otázku v rámci 3. obecné výzkumné otázky (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?*) z dotazníkového šetření vychází:

- Lze očekávat změny v přístupu k podnikání v důsledku 4. průmyslové revoluce a globalizace. Předmětná témata nejsou s venkovem do budoucna primárně spojována. Jejich dílčí znaky (kvalita lidských zdrojů a životního prostředí) spatřují respondenti z nabízených různých faktorů jako ty nejdůležitější.
- Vnímání faktorů postavených na kvalitě lidských zdrojů a životního prostředí (vzdělání, dobré životní prostředí) jako důležitých veřejných témat ze strany společnosti může sekundárně přispět ke změně přístupů k podnikání.
- Dle většiny respondentů zpřísnující opatření spojená s ochranou životního prostředí a s bojem proti změně klimatu nejsou překážkou pro další fungování podnikání na venkově.
- Téměř všichni respondenti se domnívají, že industrializační a globalizační procesy si vynutí změnu přístupu k podnikání na venkově.
- Respondenti, kteří se domnívají, že existují rozdíly mezi přístupem k životu i podnikání mezi venkovským a městským obyvatelstvem, také očekávají, že se tento přístup změní vlivem globalizace a industrializace.

Nelze se při posilování konkurenceschopnosti venkovského podnikání spoléhat jen na technologické inovace či jiný kapitál. V rámci celkové podpory konkurenceschopnosti venkovského podnikání musí dojít ke změnám v přístupu k podnikání na českém venkově. Nelze však očekávat změnu v přístupu k podnikání na venkově z hlediska dotační politiky, neboť je považována za důležitou pro zachování života na venkově. Byrokracii lze brát jako faktor, jež bude i nadále odrazovat mladé od podnikání.

3.4 Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově

Předchozí dotazníkové šetření bylo složeno z veřejnosti - student, člen místní samosprávy, zaměstnanec, podnikatel, důchodce a dále člen státní správy a OSVČ

(nikoliv jen z podnikatelů). Výsledné šetření lze považovat za názory obyvatel na podnikání na venkově. Na základě získaných dat byl sestaven dotazník, který se zaměřuje cíleně jen na názory a zkušenosti podnikatelů, u nichž se prozkoumá pohled na stanovené téma.

3.4.1 Metodika

Vlastní sběr dotazníků od respondentů byl opět realizován prostřednictvím on-line přístupu na webových stránkách *vyplnto.cz*. Dotazování bylo realizováno v období od 1.3. 2023 do 1. 5. 2023. Celkový validní počet odpovědí dotazníkového šetření je v počtu 40 podnikatelů.

Autorka práce si byla vědoma problematičnosti návratu odpovědí již z předchozího dotazníkového šetření, proto tento dotazník koncipovala v krátké podobě, aby se docílilo co největšího sběru dat. V rámci toho se tedy autorka práce zaměřila pouze na položení těch otázek, v nichž odpovědi podnikatelů se významně odchylovaly od odpovědí ostatních respondentů.

Vyšší počet respondentů se nepodařilo získat, přitom bylo osloveno několik desítek podnikatelů z vybraného území prostřednictvím e-mailu. Polovina ze všech respondentů, jež se dotazníkového šetření zúčastnila, byla získána z portálu *vyplnto.cz*. U této části získaných názorů se nepodařilo provést konkrétnějšího řazení než dle krajů a velikosti obcí, v nichž podnikají. Získání respondentů bylo podpořeno placenou inzercí na zmiňovaném webovém portálu *vyplnto.cz*, kdy propagace probíhala nejprve formou bannerů na této webové stránce a následně rozesláním přes newsletter tohoto webu k registrovaným respondentům.

Dále se snažila autorka práce získat respondenty ze zkoumaného území působících svazů či zájmových organizací. Odpověděla Asociace svazů chovatelů koní České republiky, jež přislíbila rozeslání dotazníku mezi chovatele. Autorka práce by chtěla poděkovat za spolupráci a za ochotu se podílet na realizaci dotazníkového šetření. Bohužel se žádný z chovatelů nezapojil. Dále se do dotazníkového šetření zapojila facebooková skupina – Farmáři a Farmářky, kde byl získán souhlas správce skupiny se zveřejněním dotazníkového šetření ve skupině.

Směr dat směřoval primárně do zkoumané oblasti na hranici Plzeňského, Jihočeského, Středočeského a Ústeckého kraje (pokud šlo o cíleně zasílané žádosti o účast), ale jinak

bylo dotazníkové šetření otevřené všem podnikatelům, a tak se ve výzkumu sešli i respondenti z jiných regionů.

V dotazníkovém šetření se objevili segmentační otázky typu: Z jakého kraje ČR jste?, *Kolik obyvatel má obec, ve které podnikáte?* a *V jakém oboru podnikáte?*.

Rozřazení odpovědí podle úvodních otázek je následující:

Tab. 26: Respondenti dle původu - kraje

Kraj	Počet respondentů
Jihočeský	10
Středočeský	7
Plzeňský	6
Ústecký	1
ostatní	16
Jihomoravský	4
Praha	3
Celkem	40

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Tab. 27: Respondenti dle původu - velikost obce

Počet obyvatel obce	Počet respondentů
méně než 1000	14
1000 - 4999	12
5 000 - 9 999	2
10 000 - 49 999	5
50 000 - 99 999	2
více jak 100 000	3
nevím	2
Celkem	40

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z odpovědí je patrné, že z krajů, v nichž leží území, jimiž se autorka v této práci primárně zajímá, pochází 24 respondentů. Na základě kontroly jejich krajského zařazení s uvedenou velikostí sídla podnikání (do 5000 obyvatel, tj. venkov a malá města) jich 19 pochází ze zkoumaného území, jež autorka adresně oslovovala. Z toho tedy plyne, že většina podnikatelů získaných propagací přes *vyplnto.cz* pochází z měst.

Podnikatelé rozčleněny dle kategorií:

- z primárního sektoru 15 %
- ze sekundárního sektoru 7,5 %
- z terciálního sektoru 45 % (z toho gastronomie a pohostinství 12,5% a autoservis 5%)
- (z kvartérního a kvintérního sektoru 15 %)
- bývalí podnikatelé – 17,5%

Poměrně velký počet podnikatelů z priméru odráží úspěch v oslovování regionálních zemědělců. Podnikatelé z kvartérního a kvintérního sektoru³⁴ pocházejí bez výjimky z měst a nejedná se tedy o podnikatelé z venkova.

Na následujících stránkách jsou uvedeny výsledky realizovaného dotazníkového šetření. Samotný dotazník *Názory podnikatelů na podnikání na venkově* je součástí Přílohy D této práce.

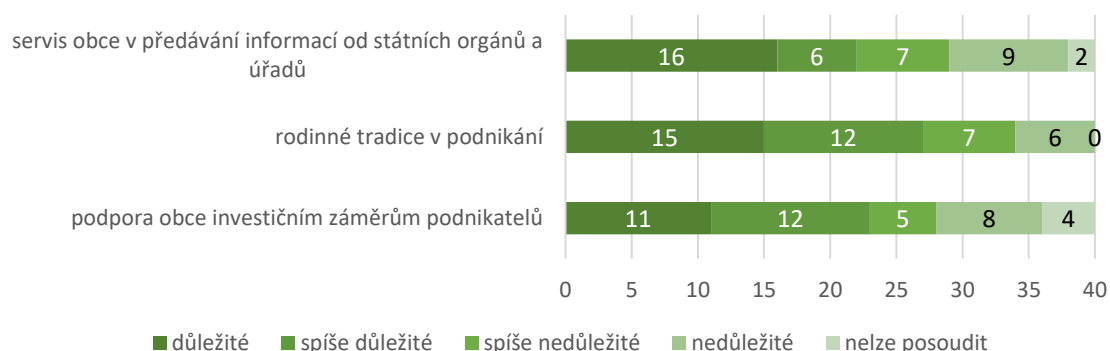
3.4.2 Výsledky

První položená otázka vychází z předchozího dotazníkového šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově (*Co je podle Vás důležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru – servis obce, rodinné tradice a podpora obce investičním záměrům podnikatelů?*). Tato otázka požaduje po respondentech, aby ohodnotili míru důležitosti faktorů při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru. U předchozího dotazníkového šetření existoval u této otázky odlišný názor mezi podnikateli a ostatními respondenty, proto byla tato otázka zahrnuta do šetření.

Znalosti o významu podpory obcí pro investice podnikatelů mohou zvyšovat systémovou podporu podnikání ze strany obecních municipalit mezi podnikateli, tím může docházet k implementaci nových technologií do podnikání.

³⁴ kvartérní sektor - peněžnictví, pojišťovnictví, obchod; kvintérní sektor - zejména věda a výzkum (Bičík, 2013)

Obr. 46: Co je podle Vás nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru?

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

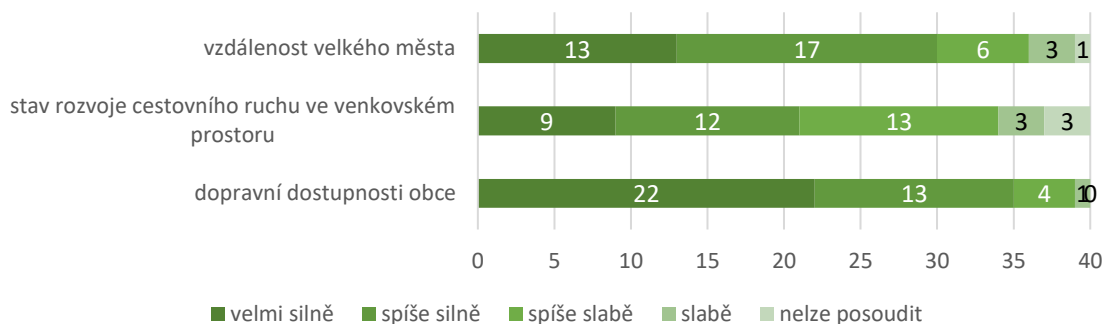
Z uvedených výsledků, srovnáme-li je s výsledky původní 10. otázky předchozího dotazníkového šetření Průzkum obnovy a rozvoje venkova, vyplývá, že servis obcí a rodinné tradice vnímají podnikatelé jako více důležité než respondenti s předchozího dotazování. Naopak je tomu s názorem podnikatelů o podpoře obcí pro investiční záměry podnikatelů, kde se jeví důležitost oproti odpovědním respondentů z předchozího dotazníkového šetření.

Druhá položená otázka (*Do jaké míry vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti – vzdálenost velkého města, stav rozvoje cestovního ruchu a dopravní dostupnost obce?*) vychází z otázky předchozího dotazníkového šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově. U předchozího dotazníkového šetření existoval u této otázky odlišný názor mezi podnikateli a ostatními respondenty, proto byla tato otázka zahrnuta do šetření. V případě podnikatelů pocházejících z lokalit vzdálenějších od větších center byly odpovědi silnější, co se týká přikládání důležitosti oproti většinovým respondentům z předchozího dotazování. Ve významu dostupnosti veřejné správy pro rozhodování o podnikání na venkově jsou srovnatelné odpovědi mezi podnikateli a odpověďmi z předchozího dotazování.

Exogenní faktory mohou nepřímo pomoci stimulovat přechod firem/oborů z měst na venkov, což je předmětem 1. specifické výzkumné otázky (*Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?*) v rámci 3. obecné výzkumné otázky. Míra rozvoje cestovního ruchu ve venkovském prostoru je důležitá z hlediska množství ekonomických aktivit (hlavně služeb), které jsou na tomto oboru

závislé (pohostinství, gastronomie). Dopravní dostupnost je pro podnikatele důležitá s ohledem na dostupnost pracovní síly.

Obr. 47: Do jaké míry vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti?³⁵

Zdroj: vlastní zpracování, 2020

Z uvedených výsledků, srovnáme-li je s výsledky předchozího dotazování veřejnosti, vyplývá, že význam vzdálenosti městské aglomerace a dobré dopravní dostupnosti pro podnikatele byl potvrzen. Podnikateli přikládáný význam rozvoje cestovního ruchu pro přechod firem a oborů z měst na venkov si mírně pohoršil i oproti názoru předchozího dotazování veřejnosti.

Dále položená 3. otázka (*V čem spočívají největší rizika podnikání na venkově?*) se věnuje tématice 1. specifické výzkumné otázky v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?*). Již nebyla pokládána otázka na příležitosti spojenými s podnikáním na venkově, neboť si ji respondenti v předchozím dotazníkovém šetření s podnikáním na venkově nespojovali. Cílem položené otázky bylo identifikovat rizika a problémy podnikatelů, jež se s podnikáním na venkově mohou setkat. Největší potíže podnikatelé (11 respondentů, tj. 27,5 %) spatřují v nedostatku zákazníků pro podnikání nebo nízké koupěschopnosti zákazníků. Dále se objevila problematika dopravní infrastruktury a obslužnosti, což značí, jak naléhavý problém je pro podnikatelské subjekty na venkově špatný stav českých venkovských dopravních komunikací. Dalším identifikovaným problémem je nedostupnost zdrojů (práce, kapitál, inovace). Podnikatelé často formulují

³⁵ Škála je upravena oproti předchozímu dotazníkovému šetření.

stížnost na problematiku získání kvalifikované pracovní síly či na dostupnost výrobního materiálu a kapitálu.

Dále podnikatelé za rizika pro podnikání na venkově označují korupci v orgánech municipalit nebo lidskou závist. Ostatní odpovědi zahrnují problémy spojené s makroekonomickými jevy typu inflace. Na otázku nedokázali odpovědět 3 zbývající respondenti.

Dále položené otázky se vztahují k 1. specifické výzkumné otázce (*Jaké jsou perspektivy vývoje podnikání v rurálním periferním prostoru?*) v rámci 3. obecné výzkumné otázky.

Položená otázka: *Vidíte nějaké potenciálně ekonomicky zajímavé příležitosti (dosud nevyužité) v podnikání ve venkovském prostoru?* vychází z otázky z předchozího dotazníkového šetření, jež byla pro toto šetření upravena a dává příležitost pro geografickou interpretaci a ptá se na možnosti vstupu nových ekonomických subjektů na trh na venkově. Otázka přispívá k zodpovězení stanovené specifické výzkumné otázky nalezením ekonomických subjektů, pro které je na trhu místo. Více jak 27,5 % podnikatelů nenalézá žádnou ekonomickou příležitost pro realizaci podnikatelských aktivit na venkově. Na základě jejich znalostí z podnikání se domnívají, že pro žádné takové ekonomicky realizovatelné podnikatelské aktivity se na venkově prostor nenachází. Více jak 27,5 % podnikatelů na otázku neuměli odpovědět, což je stejný počet zúčastněných podnikatelů, kteří nenalézají žádnou ekonomickou příležitost pro realizaci podnikatelských aktivit na venkově. Ze zbývajících 45 % podnikatelů shledávají perspektivu ve službách, z nichž jsou nejčastěji se vyskytujícími možnostmi maloobchod (online, distribuce zdravých potravin, organizování trhů), zdravotnictví (zdravotnické služby a stacionáře pro seniory) a turistika (únikové hry, památky). Příležitosti pro podnikání v priméru se spojují ze strany podnikatelů s agroturistikou a pro podnikání v sekundéru v energetice.

Položená otázka: *Napadají Vás nějaké podnikatelské činnosti, které mohou být reálně přeneseny z měst do venkovského prostoru? Pokud ano, jaké?* je totožná s otázkou z předchozího dotazníkového šetření a zjišťuje, jaké ekonomické subjekty mají perspektivu přesídlení na venkov. Otázka přispívá k zodpovězení stanovené specifické výzkumné otázky identifikací konkrétních typů/oborů činností, které mohou být na venkov z měst přemístěny. **Odpovědi na tuto otázku jsou velmi široké, neboť**

pokrývají sektory od priméru po kvintér. Je důležité, že se v jejich odpovědích objevují i ekonomické činnosti s vyšší přidanou hodnotou, jež mohou výrazně přispět ke zvýšení úrovně blahobytu na venkově alespoň na lokální úrovni. **V primárním sektoru** spatřují podnikatelé perspektivu přenosu v ekonomických aktivitách spojených se zahradničením a přímým prodejem zemědělských produktů na farmách místo na trzích či v supermarketech. **V sekundárním sektoru** spatřují podnikatelé perspektivu přenosu v ekonomických aktivitách spojených s řemesly, výrobními závody a skladováním. **V terciárním sektoru** spatřují podnikatelé perspektivu přenosu ekonomických aktivit z měst nejčastěji. Jedná se o ekonomické aktivity spojené s kulturou a cestovním ruchem (například pořádání kulturních festivalů na venkově místo ve městech, realizace únikových her nebo pořádání táborů) nebo pohostinstvím. Je však na tomto místě potřeba upozornit, že nejčastěji se zmínky o perspektivě v terciárním sektoru objevovaly u podnikatelů, již v něm působili. Dále jsou zmiňovány služby: online obchody, servis automobilů a živnosti obecně. Podnikatelé vidí perspektivu v přenosu firem/oborů z měst na venkov v kvartérním a kvintérním sektoru. Jedná se o čtyři respondenty, kteří se všichni v těchto odvětvích sami pohybují a zároveň působí ve městech jako podnikatelé. To značí správnost rozhodnutí zapojit do výzkumu i respondenty podnikající ve městech. Perspektivní možnosti pro příchod na venkov vidí tito respondenti u výstavby a provozu datových center, přesídlení a působení činnosti programátorů (a dalších odborníků z IT) a dále u všech profesí s možností dálkového přístupu k práci, jako jsou např. architekti.

Poslední položená otázka podnikatelům *V jakých oblastech podle Vás hrají dotace největší roli?* se věnuje 2. specifické výzkumné otázce (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*) v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově?*). Otázka má zpřesnit odpovědi od respondentů z předchozího dotazníkového šetření. Z uváděných odpovědí vyplývá, že dominantní část respondentů (35 %) spatřuje jako nejvýraznější cíl dotační politiky odvětví primárního sektoru (zemědělství, lesnictví a další). To znamená, že odpovědi odrážejí v teorii uváděná zjištění, že Společná zemědělská politika je jednou z nejdůležitějších politik EU. S poloviční četností má ještě výrazně viditelné postavení soubor odpovědí (17,5 %), jež lze charakterizovat jako odpovědi vycházející z teorie avšak s odlišnými interpretačními dopady.

Kdy povaha odpovědí dává znát, že respondenti se k dotacím staví buď kladně, nebo záporně. Konkrétně pak nejčastěji uvádějí vyjádření, že dotace se buď nejvíce projevují v pozitivním slova směru v posilování životaschopnosti a konkurenceschopnosti firem, nebo že naopak mají na trh negativní dopad. Ostatní odpovědi podnikatelů tvrdí, že největší roli hrají dotace v činnosti MAS a obcí, další podnikatelé uvádějí, že největší roli hrají dotace v neziskovém sektoru případně také v podpoře kulturních a sportovních aktivit. Žádný podnikatel se nevyjádřil negativně v tom smyslu, že by tvrdil, že dotace nemají v podnikání významný vliv pro rozhodování o vstup na venkovský trh.

3.4.3 Závěr

Dotazníkové šetření se věnuje názorům podnikatelů a zaměřuje se na jejich zkušenosti, čímž dochází u specifických výzkumných otázek 2. a 3. obecné výzkumné otázky k jejich zodpovězení. Odpovědi podnikatelů směřují k porovnání výsledků předchozího dotazníkového šetření *Průzkum obnovy a rozvoje venkova*, v nichž se odpovědi podnikatelů lišily od odpovědí ostatních respondentů. Také se usiluje o konkretizaci uváděných odpovědí v předchozím dotazníkovém šetření ze strany podnikatelů, tím je prověřena validita veřejností uváděných tvrzení.

Zodpovězení specifických výzkumných otázek na základě dotazování podnikatelů

1. specifická výzkumná otázka v rámci 2. obecné výzkumné otázky

Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?

Podnikatelé potvrzují, že podnikání na venkově je relativně vysoce rizikové a málo ekonomicky perspektivní. Rizika pro podnikání jsou ze strany podnikatelů spatřována především v ekonomické oblasti (problematika s nízkou konkurenceschopností zákazníků, dostupností zdrojů, náklady na provozování podnikání na venkově). Významně se také projevuje problematika stavu dopravní infrastruktury na českém venkově. Problematika podnikání na venkově se soustřeďuje na ekonomické a geografické, případně historické faktory. Identifikované problémy se nacházejí i mimo zaměření této práce.

2. specifická výzkumná otázka v rámci 2. obecné výzkumné otázky

Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?

Dle podnikatelů dotace ovlivňují situaci v záležitosti vstupu do podnikání na českém venkově velkou měrou, a to především ve stupu do zemědělské výroby. Podnikatelé uvádějí, že se dotace buď nejvíce projevují v pozitivním slova směru v posilování životaschopnosti a konkurenceschopnosti firem, nebo naopak mají na trh negativní dopad. Ostatní tvrdí, že největší roli hrají dotace v činnosti MAS a obcí.

1. specifická výzkumná otázka v rámci 3. obecné výzkumné otázky

Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?

Vzdálenost městské aglomerace považují podnikatelé za spíše důležitou. Stav rozvoje cestovního ruchu ve venkovském prostoru se považuje za faktor důležitý pro rozhodování o podnikání na venkově. Přejít firem či odvětví z měst na venkov je považován podnikateli jako spíše nedůležitý. Dokonce i menší než pohled nezainteresovaného obyvatelstva. Dobrá dopravní dostupnost se i v tomto dotazníkovém šetření prokázala jako velmi důležitý faktor pro případnou možnost přesunu ekonomických aktivit.

Převážná část podnikatelů nenalézá žádnou ekonomickou příležitost pro realizaci podnikatelských aktivit na venkově nebo neumí na otázku odpovědět. Zbývající část podnikatelů shledává perspektivu ve službách, z nichž jsou nejčastěji se vyskytujícími možnosti maloobchod (zdravé potraviny, online), zdravotnictví (zdravotnické služby a stacionáře pro seniory) a turistika (únikové hry, památky).

2. specifická výzkumná otázka v rámci 3. obecné výzkumné otázky

Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?

U rodinných firem existuje ze strany podnikatelů snaha o udržení nástupnictví, což může stimulovat udržení mladých a vzdělaných lidí na venkově i v rodinném podnikání. Nová generace podnikatelů může přispět k implementaci nových technologií. Servis obce v předávání informací od ostatních institucionálních orgánů je vnímán podnikateli jako důležitý. To může přispívat k vyvíjení tlaku na státní instituce, aby se touto činností více zabývaly. Samotná podpora obcí pro investiční záměry se nezdá být pro podnikatele natolik důležitá, jako je tomu u většinové veřejnosti.

3.5 Výzkumné šetření Delphi metodou

V rámci prováděného výzkumného šetření Delphi metodou se zkoumá budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově, a to za účelem dokončení sběrů dat pro zodpovězení 2. a 3. obecné výzkumné otázky. Tento výzkum má za úkol integrovat odpovědi na specifické výzkumné otázky, které byly již uváděny v rámci dříve představených dotazníkových šetření - *Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově* a *Názory podnikatelů na podnikání na venkově*, z jejichž otázek a zjištění tento výzkum vychází.

Dotázaní experti hodnotí řadu faktorů, které mohou mít vliv na podnikání, přičemž tyto faktory jsou dotazovány na základě zjištění předchozích dotazníkových šetření. Příkladem je vliv současného stavu dopravní infrastruktury a dopravní dostupnosti venkovských obcí (který vyplývá ze sběru odpovědí z dotazníkových šetření), dále se hodnotí vliv změny věkové struktury obyvatelstva (který vychází z teoretické části práce o významu dopadu stárnutí obyvatelstva na podnikání).

Experti posuzují v rámci pokládaných otázek možnosti přesunu některých oborů podnikání z měst na venkov, což je předmět zájmu specifické výzkumné otázky: *Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?*

Experti se také vyjadřují k tomu, jaká bude role zemědělství a tradičních řemesel v dalších letech ve venkovském prostoru, což jsou obory hospodářství, které podnikatelé v rámci dotazníkového šetření (*Názory podnikatelů na podnikání na venkově*) i respondenti ze širší společnosti v rámci dotazníkového šetření (*Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově*) s budoucností venkova opakovaně spojovali. Tito experti dále přispějí svými názory k hodnocení vlivu dotací stávající situace podnikání na venkově a přispívají ke zodpovězení 2. specifické výzkumné otázky (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*) v rámci 2. obecné výzkumné otázky.

Plánovaný výzkum pomocí Delphi metody měl již připravené základy pro svoji realizaci na základě všech předchozích výzkumných šetření realizované autorkou práce. Nikoliv jen v případě přímo předcházejících dotazníkových šetření, ale všech předchozích terénních výzkumů. Pro dodržení správnosti postupu Delphi metody byla realizována přípravná fáze, která probíhala za účelem definování předmětu tohoto výzkumného šetření a volby výběru expertů. Po provedení přípravné fáze a otestování

pokládáných otázek pro zodpovězení obecných, resp. specifických výzkumných otázek, bylo realizováno šetření, které probíhalo od 1. 3. – 30. 4. 2023.

Výběr expertů

Jak bylo řečeno v kapitole Metodologie výzkumu v rámci výzkumného šetření Delphi metodou musí být zajištěna heterogenita expertů. Panel expertů je tvořen odborníky na danou oblast z oboru spojených s venkovem, regionálním rozvojem či podnikáním z akademické sféry a odborníky z pozice ekonomů. Poslední skupinou panelistů jsou starostové obcí, jež mají podstatný vliv na rozvoj venkova.

Výběr probíhal dle stanovených kritérií (pro zařazení splnit alespoň 1 z kritérií):

- Panelista je z **akademické sféry** a dlouhodobě se věnuje z některých uvedených výzkumných činností: regionálnímu rozvoji venkova, politice rozvoje venkova EU, environmentální ekonomické geografii, ekologickému zemědělství, udržitelnému zemědělství, globalizaci, inovativnímu rozvoji venkovských oblastí, podnikáním, inovacím, marketingu a cestovnímu ruchu.
- Panelista je **ekonom, který se zabývá oblastmi financí a ekonomiky**.
- Panelista je **starosta obce**.

Celkem bylo osloveno 33 expertů v rovnoměrném zastoupení z výše uvedených sfér. Spolupracovat s autorkou práce na výzkumu bylo ochotno 15 expertů. Po prvním kole odpovědělo 15 expertů (9 z akademické sféry - profesori, docenti a doktoři, 4 ekonomové a 2 starostové obcí). Experti z akademické sféry a ekonomové byli výzkumného šetření účastni prostřednictvím webové stránky vyplnto.cz a starostové se zúčastnili výzkumného šetření na základě jejich žádosti v rámci osobního setkání.

Ve druhém kole odpovědělo 13 expertů a rovněž stejný počet zůstal i ve třetím kole výzkumného šetření.

3.5.1 První kolo výzkumného šetření Delphi metodou

V rámci prvního kola byli experti osloveni k zodpovězení sedmi otázek. Otázky byly koncipovány jako otevřené v následujícím znění:

- 1) Zhodnoťte prosím, jak vidíte budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace

a digitalizace (v rámci Průmyslu 4.0 a jeho přelivu do služeb/společnosti 4.0) a prohlubující se globalizaci v následujících letech?

- 2) Vidíte perspektivu pro přesun některých oborů podnikání z měst na venkov (s ohledem na výše zmíněný pokračující technologický pokrok a dále očekávané rostoucí ceny za prostory a lidskou práci)?
- 3) Zhodnoťte prosím, jakým způsobem se do stávajících možností podnikání na venkově promítá současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí?
- 4) Zhodnoťte prosím, jak se do podnikání na venkově, promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva a jeho stárnutí.
- 5) Jak významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v zemědělství ve srovnání se současnou situací?
- 6) Jakou významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v tradičních řemeslech ve srovnání se současnou situací?
- 7) Zhodnoťte prosím, jakým způsobem ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově?

Celkový přínos zodpovězení výše položených otázek pro tuto práci se nalézá v tom, že odborníci podají z hlediska kvality dat pro zodpovězení výzkumných otázek validnější odpovědi z hlediska informovanosti respondentů o daném problému, než nakolik je tomu u respondentů z řad širší veřejnosti.

Tematické zaměření pokládaných otázek

První a druhá položená otázka se váže ke 3. specifické výzkumné otázce (*Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?*). Druhá položená otázka se ptá na možnosti přesunu oborů na venkov s ohledem na 4. průmyslovou revoluci, která je zařazena do 1. specifické výzkumné otázky (*Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?*) v rámci 3. obecné výzkumné otázky. Třetí a čtvrtá otázka patří ke specifické výzkumné otázce (*Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?*) v rámci 2 obecné výzkumné otázky.

Pátá a šestá otázka se týkají 1. specifické výzkumné otázky: *Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?* v rámci 3. obecné

výzkumné otázky. Zaměření se na zemědělství a řemesla odráží stav, kdy se v předchozích výzkumech tyto obory nejvíce spojovaly s budoucím vývojem podnikání na venkově. Řemesla jako obory, které mohou být přímo s venkovem přenositelné. Zemědělství ve významu pokračování zemědělské produkce a příchodu nových ekonomických subjektů. Poslední otázka se váže ke 2. specifické výzkumné otázce (*Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?*) v rámci 3. obecné výzkumné otázky.

V rámci výzkumu byl další krok generalizovat odpovědi z výše uvedených otázek a připravit pro druhé kolo šetření. Odpovědi jsou uvedeny v tabulkách č. 28, č. 29, č. 30, č. 31, č. 32, č. 33, č. 34 v podkapitole o druhém kole šetření, spolu s ohodnocením odpovědí po druhém kole.

3.5.2 Druhé kolo výzkumného šetření Delphi metodou

Ve druhém kole výzkumného šetření experti ohodnotili upravené odpovědi z prvního kola dle stanovené Likertovy škály.

V případě, že je průměr nižší než 3, pak se u odpovědi projevuje spíše nesouhlas expertů. Pokud je průměr vyšší než 3, pak převládá u odpovědi spíše souhlas expertů.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 1. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 28: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 1. otázka

Zhodnoťte prosím, jak vidíte budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace (v rámci Průmyslu 4.0 a jeho přelivu do služeb/společnosti 4.0) a prohlubující se globalizaci v následujících letech?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Budoucnost ekonomických subjektů na venkově bude záležet na tom, do jaké míry se budou venkovu dostávat vzdělání lidé, kteří tyto technologie budou umět ovládat.	0	0	1	5	7	4,46
Rozšiřování inovací z výše popsaných trendů v podnikání je na českém venkově obecně pomalejší, ale pro konkrétní praktické šíření těchto inovací je důležitá vzdělanost a kompetentnost místní populace či existence infrastrukturních sítí.	0	1	0	5	7	4,38
Zemědělství bude na venkově vždy významné a ani v budoucnosti vlivem těchto trendů význam nepoklesne.	0	3	2	6	2	3,54

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Pro venkovské podnikatele se vlivem globalizace otevírá možnost posílit využití a valorizaci místních zdrojů	0	1	6	5	1	3,46
Trendy budou znamenat nárůst nových podnikatelských i pracovních příležitostí na českém venkově, ale bude díky nim docházet k zániku míst v tradičních oborech venkovské ekonomiky.	1	2	1	9	0	3,38
Střední a velké firmy nebudou mít s těmito trendy problémy, ale existence malých firem bude záviset na síti lokálních odběratelů.	0	2	5	5	1	3,38
Vlivem výše uvedených trendů bude pokračovat snižování významu zemědělství pro ekonomiku tohoto prostoru.	3	2	2	6	0	2,85
S výjimkou výroby řemeslného charakteru dojde k poklesu průmyslové výroby na českém venkově.	0	8	1	3	1	2,77
Tyto trendy povedou k rozšiřování výroby na venkově, přičemž nedostatek pracovní síly se ale s rozvojem robotizace zmenší.	1	6	3	2	1	2,69
U venkova se vlivem těchto trendů očekává postupné posilování rezidenční funkce a oslabování ekonomických funkcí.	2	6	4	0	1	2,38

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

První otázka se zaměřovala na budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace v následujících letech. Nejpočetnějších hlasů od expertů se souhlasem bylo tvrzení, že budoucnost ekonomických subjektů na venkově do jisté míry bude záležet na vzdělání lidí, kteří tyto technologie budou umět ovládat. Toto tvrzení je potvrzeno i ze stran institucí v teoretické části práce nebo ze strany respondentů (*dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje venkova otázka č. 14*). Další učiněný závěr je, že rozšiřování inovací vycházející ze 4. průmyslové revoluce) v podnikání na venkově bude obecně ve srovnání s městy pomalejší. Pro jejich úspěšné šíření bude důležitá vzdělanost, kompetentnost místní populace či existence infrastrukturních sítí. To znovu prokazuje význam vzdělání a technické infrastruktury typu vysokorychlostního internetového připojení, a to jak pro technologie, tak pro úspěšnou konkurenceschopnost venkovské ekonomiky.

Převážná část expertů nesouhlasí s představou, že u venkova se vlivem těchto trendů očekává postupné posilování rezidenční funkce a oslabování ekonomických funkcí (v důsledku ztráty konkurenceschopnosti místních ekonomických subjektů). Dále spíše

experti nesouhlasí s tvrzeními, že tyto trendy povedou k rozšiřování výroby na venkově. Oslovení experti si nemyslí, že automatizace, robotizace a digitalizace povedou k posílení venkovských ekonomik a také spíše nesouhlasí, že dojde k poklesu průmyslové výroby na českém venkově. Oslovení experti si myslí, že moderní technologie nebudou mít pro venkov z ekonomického hlediska pozitivní ani negativní dopad. Podle jejich převažujícího názoru zůstane ekonomika a podnikání na venkově v přibližně podobném vztahu k ekonomikám městským, v jakém se nachází nyní. Také nejsou oslovení experti přesvědčeni (3 zcela nesouhlasí, 2 spíše nesouhlasí), že vlivem trendů bude pokračovat snižování významu zemědělství pro ekonomiku tohoto prostoru. Změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru jsou spojeny se vzdělaností venkovského obyvatelstva, ale ze strany expertů se neočekává, že by měly mít tyto faktory vliv na změnu situace, v níž se venkovská ekonomika nachází vůči městům. S výše zmiňovanými odpověďmi expertů, se kterými podstatná část (spíše) nesouhlasí, nebude v rámci třetího kola pracováno.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 2. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 29: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 2. otázka

Vidíte perspektivu pro přesun některých oborů podnikání z měst na venkov?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Rozsáhlejším přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov docházet nebude, neboť tomu brání dostatek prac. sil, absence zákl. infrastruktury.	0	0	4	7	2	3,85
V kombinaci s pokrytím vysokorychlostním internetem umožní práce ve formě home office přesun na venkov méně sofistikovaným oborům ze sektoru služeb, s relativně nižšími požadavky na kvalifikovanou pracovní sílu.	0	2	1	10	0	3,62
K přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov vlivem růstu nákladů na pracovní sílu ve městech docházet nebude, neboť Průmysl 4.0. by měl výdaje na pracovní sílu snížit.	0	2	4	7	0	3,38
Venkov z rostoucího tlaku na města z perspektivy bydlení či nedostatku prostor pro realizaci průmyslových aktivit nic mít nebude, protože tato expanze směřuje do zázemí těchto měst.	1	3	2	7	0	3,15

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Druhá otázka hledala odpověď od expertů týkající se perspektivy pro přesun některých oborů podnikání z měst na venkov. Dle expertů k rozsáhlejším přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov docházet nebude, neboť je řada překážek v podobě nedostatku pracovních sil a absence základní infrastruktury. Dále se experti domnívají (7 expertů spíše souhlas), že je možné v kombinaci s pokrytím vysokorychlostním internetem umožnit práci ve formě home office méně sofistikovaným oborům ze sektoru služeb, s relativně nižšími požadavky na kvalifikovanou pracovní sílu. Oslovení experti na základě svých odborných znalostí nenalézají naději na to, že by reálně existovala možnost transferů ekonomických oborů z městského prostředí do venkovských oblastí vlivem působení 4. průmyslové revoluce, ani jiných hospodářských oborů ukotvených v městech.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 3. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 30: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 3. otázka

Zhodnoťte prosím, jakým způsobem se do stávajících možností podnikání na venkově promítá současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Do stávajících možností podnikání na venkově se promítá současný stav dopravní infrastruktury velkou měrou. Dobře dopravně dostupná venkovská sídla rostou významněji než odlehlá sídla. Lepší dopravní dostupnost přiláká nové podnikatelské subjekty.	0	1	0	5	7	4,38
Stav dopravní infrastruktury se do podnikání na venkově promítá diferenciací podnikání podle dopravní polohy, ale jen u odvětví, která jsou svojí povahou závislá na dopravě výrobků, materiálů.	0	3	1	5	4	3,77
Dopravní obslužnost ani infrastruktura nejsou v současnosti na českém venkově v dobrém stavu. Případná jejich zlepšení umožní větší mobilitu práce a kapitálu, neboť bez nich výrazně klesá ochota do takových míst jezdit a firmy těžko mohou fungovat.	0	0	5	7	1	3,69
Pokud by došlo ke zlepšení dopravní infrastruktury, mohlo by to posílit koncentraci obchodu a služeb do menších měst kvůli zvýšené mobilitě a automobilové individuální dopravě, protože budou dostupné a využívané zákazníky i z přilehlých obcí v zázemí.	0	4	3	4	2	3,31

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Dopravní infrastruktura a dopravní dostupnost na českém venkově nehraje pro podnikání významnou roli a ani nepředstavuje zásadní překážku pro jeho rozvoj.	4	6	0	3	0	2,15

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U třetí otázky měli experti ohodnotit, jakým způsobem se do stávajících možností podnikání na venkově promítá současný stav dopravní infrastruktury. Převážná část expertů je toho názoru, že do stávající situace podnikání na venkově se promítá současný stav dopravní infrastruktury velkou měrou. To je v souladu s tvrzeními podnikatelů z dotazníkového šetření *Názory podnikatelů na podnikání na venkově*. Lepší dopravní dostupností se vytvoří prostředí podporující příchod nových podnikatelských subjektů. Další převažující názor expertů je, že stav dopravní infrastruktury se do podnikání na venkově promítá diferenciací podnikání dle dopravní polohy, ale jen do odvětví, která jsou svojí povahou závislá na dopravě výrobků a materiálu. Převážná část expertů nesouhlasí, že by dopravní infrastruktura na českém venkově nehrála pro podnikání významnou roli a také nesouhlasí, že by nepředstavovala zásadní překážku pro jeho rozvoj (tato odpověď tak bude pro třetí kolo vyřazena).

Z této otázky tedy vyznívá názor mezi experty dále i mezi podnikateli a širší veřejností z dotazníkových šetřeních shoda v tom, že nejzásadnější překážkou pro podnikání na českém venkově je problematika dopravy.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 4. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 31: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 4. otázka

Zhodnoťte prosím, jak se do podnikání na venkově, promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva a jeho stárnutí.

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Stárnutí obyvatelstva bude mít za následek rostoucí problematičnost pro podnikající subjekty zajistit pracovní síly pro ekonomické aktivity náročné na fyzickou sílu.	0	1	2	8	2	3,85
Podnikání ve venkovských oblastech budou s ohledem na rozdíly ve stárnutí vystaveny důsledkům spojených se stárnutím znatelně více.	0	1	4	6	2	3,69
Pokud budou venkovské oblasti vybaveny vhodnou dopravní, technickou a občanskou infrastrukturou, nemusí k těmto negativním jevům nutně dojít.	0	3	6	2	2	3,23
Produkční role venkova bude z důvodu demografického stárnutí oslabovat.	0	6	2	5	0	2,92

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U čtvrté otázky měli experti zhodnotit, jak se do podnikání na venkově promítá a bude se dále promítat změna struktury obyvatelstva a jeho stárnutí. Experti se domnívají, že stárnutí obyvatelstva bude mít za následek rostoucí problematičnost pro podnikající subjekty v oblasti zajištění pracovní síly pro ekonomické aktivity náročné na fyzickou sílu. Také převážná část expertů je přesvědčena, že ve venkovských oblastech budou s ohledem na rozdíly ve stárnutí ekonomické subjekty vystaveny důsledkům spojených se stárnutím obyvatelstva znatelně více, než ekonomické subjekty ve městech. U odpovědi, že produkční role venkova bude z důvodu demografického stárnutí oslabovat, je 6 expertů, kteří s tímto tvrzením spíše nesouhlasí a naopak je 5 expertů, kteří s odpovědí spíše souhlasí (3 experti neuvedli ani souhlas ani nesouhlas). Experti se neshodují na tom, jak se stárnutí obyvatelstva promítne do produkční funkce českého venkova. Je třeba v této oblasti realizovat další výzkumy, aby se povedlo získat data k podložení odpovědi. V důsledku získání nízkého hodnocení nebude v rámci 3. kola šetření s touto odpovědí dále pracováno. Závěr této otázky pro specifickou výzkumnou otázku *Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?* zní, že stárnutí obyvatelstva představuje z pohledu oslovených expertů problém, který bude mít v budoucnosti zřejmě negativní dopad na ekonomické subjekty podnikající

na venkově. K této situaci nemusí nutně dojít, pokud budou oblasti zajištěny po infrastrukturní stránce.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 5. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 32: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 5. otázka

Jak významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v zemědělství ve srovnání se současnou situací?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Zemědělství bude přispívat k rozvoji venkova pokračující ekologizací, rozvojem bioprodukce, regionální produkcí a růstem významu přímého prodeje.	0	1	2	7	3	3,92
Zemědělství se díky vlivu změny klimatu otevírají nové příležitosti pro rozvoj, dané možnostmi pěstování nových plodin a zhoršení situace zemědělství v jiných částech EU, které budou více ovlivněny dopady klimatických změn.	0	2	4	5	2	3,54
Zemědělství bude hrát významnější roli v rozvoji českého venkova spolu s tím, jak se na venkově bude rozvíjet komunitní energetika.	0	3	2	6	2	3,54
Zemědělství zůstane jeho stávající důležitost, jakou má při rozvoji českého venkova.	1	3	3	6	0	3,08
Zemědělství se stává klíčovým faktorem pro rozvoj českého venkova, a to díky zavádění automatizace a digitalizace.	2	4	2	3	2	2,92
Zemědělství bude vlivem nastavení dotační politiky či dopadu změny klimatu hrát v rozvoji českého venkova stále menší roli.	2	5	2	3	1	2,69

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U páté otázky se měli experti zamyslet nad tím, jak významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v zemědělství. Dle názorů expertů bude zemědělství přispívat k rozvoji venkova pokračující ekologizací, rozvojem bioprodukce, regionální produkcí a růstem významu přímého prodeje. Experti se domnívají, že českému

zemědělství se díky vlivu změny klimatu otevírají nové příležitosti pro rozvoj dané možnostmi pěstování nových plodin a zhoršení situace zemědělství v jiných částech EU. Dle expertů bude zemědělství hrát významnější roli v rozvoji českého venkova spolu s tím, jak se na venkově bude rozvíjet komunitní energetika. Experti pak spíše nesouhlasí s tvrzením, že by se zemědělství stávalo klíčovým faktorem pro rozvoj českého venkova, a to díky zavádění automatizace a digitalizace. Dále experti spíše nesouhlasí, že bude zemědělství vlivem nastavení dotační politiky v rozvoji venkova hrát stále menší roli. Tyto uváděné odpovědi budou v rámci třetího kola šetření vyřazeny. Závěr otázky tedy zní, že podle expertů se pozice zemědělské výroby na českém venkově nebude vlivem implementace moderních technologií ani klimatické krize příliš měnit.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 6. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 33: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 6. otázka

Jakou významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v tradičních řemeslech ve srovnání se současnou situací?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Tradiční řemesla mohou posílit na svém významu pro rozvoj venkova s růstem bohatství ve společnosti, jež zvýší poptávku po zakázkové výrobě a výrobě typickou pro danou oblast.	0	2	3	6	2	3,62
Situace tradičních řemesel na českém venkově je špatná, a do budoucna se zřejmě nebude tato situace zlepšovat. Role řemesel v rozvoji venkova se bude zmenšovat.	0	3	2	6	2	3,54
Tradiční řemesla se udrží na svém významu pro rozvoj venkova, protože budou obsluhovat potřeby místních obyvatel.	0	3	5	4	1	3,23
Dojde k částečnému návratu řemeslné výroby, a to na úkor stávajícího průmyslu na českém venkově.	0	8	2	3	0	2,62

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U šesté otázky se měli experti zabývat otázkou týkající se role tradičních řemesel v dalších letech v rozvoji venkovského podnikání. Mezi experty došlo k výraznému rozdílu názoru, kdy převládající část expertů je přesvědčena, že tradiční řemesla mohou posílit ve svém významu pro rozvoj venkova s růstem bohatství ve společnosti, jež zvýší poptávku po zakázkové výrobě. Druhá část expertů se domnívá, že situace v tradičních

řemeslech na českém venkově bude spíše špatná, a do budoucna se zřejmě situace nezlepší. Experti spíše nesouhlasí s názorem, že by mohlo dojít k částečnému návratu řemeslné výroby na úkor stávajícího průmyslu na českém venkově. Pro třetí kolo šetření bude poslední odpověď vyřazena.

Většina expertů se domnívá, že řemesla budoucnost mají. Pro 1. specifickou výzkumnou otázku v rámci 3. obecné výzkumné otázky plyne z výsledků závěr, že mezi obory z městského prostředí, které mají uplatnění na venkovském periferním prostoru, se dají zahrnout řemesla, ale mezi odborníky není v tomto jednoznačná shoda.

Experti odpovědi ostatních panelistů na 7. otázku ohodnotili následovně:

Tab. 34: Vyhodnocení po druhém kole šetření - 7. otázka

Zhodnoťte prosím, jakým způsobem ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově?

Odpovědi od expertů	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Ani souhlas ani nesouhlas	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím	Průměr
	Počet hlasů od expertů					
	1	2	3	4	5	
Dotace obecně umožňují na českém venkově udržet poskytování statků a služeb, jejichž poskytování se soukromým subjektům jinak nevyplatí.	0	1	3	4	5	4,00
Rozvíjení samostatné podnikatelské činnosti na českém venkově stojí na komplexu různých dotací určených jak na podporu některých oborů podnikání, tak občanské vybavenosti.	0	1	3	8	1	3,69
Pro zachování podnikání na venkově je zásadní vliv tvorby pracovních míst v dotovaných veřejných službách.	0	2	4	6	1	3,46
Dotace přivádí do podnikání aktéry, kteří by bez dotací jinak podnikat nezačali. Ostatním podnikatelským subjektům tak vytváří konkurenci.	0	5	3	3	2	3,15
Dotace umožňují přežít tzn. „zombie podnikům“.		5	4	3	1	3,00
Zemědělské dotace stabilizují české zemědělství a pomáhají udržet jak jeho konkurenceschopnost, tak stávající diverzifikaci zemědělské činnosti.	1	2	7	3	0	2,92
Dotace způsobují zvyšování tržních cen na pořízení těch statků a služeb, na něž jsou určeny, a tím jsou ve finále pro podnikatele jako celek přítěží.	1	6	4	1	1	2,62

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

V poslední části výzkumu se měli experti zabývat, jakým způsobem ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově. Převážná část se domnívá (a to i velmi výrazně), že dotace obecně umožňují udržet poskytování statků a služeb, jejichž poskytování

se soukromým subjektům jinak nevyplatí. Rozvíjení podnikatelské činnosti na českém venkově však stojí na komplexu různých dotací, které nelze v dotazníku blíže rozdělit na detailnější kategorie. Experti se tak vyjadřují k dotacím jako celku. Převážná část expertů spíše nesouhlasí, že dotace způsobují zvyšování tržních cen na pořízení statků a služeb, na něž jsou určeny. Pro třetí kolo šetření bude poslední odpověď vyřazena. Závěr z této otázky pro 2. specifickou výzkumnou otázku v rámci 3. obecné výzkumné otázky zní, že i podle oslovených expertů dotace ovlivňují stávající situaci podnikání na českém venkově značnou měrou (pomáhají rozvíjet podnikatelské aktivity, sekundárně pomáhají podnikatelským subjektům díky udržování veřejných služeb).

3.5.3 Třetí kolo výzkumného šetření Delphi metodou

Ve třetím kole měli experti posoudit pořadí odpovědí získané z realizovaného druhého kola šetření. Pro jednotlivé odpovědi byly spočítány součty pořadí. K analýze dat z Delphi metody je použit Kendallův koeficient shody, jež nám stanovuje těsnost vztahu hodnocení shody expertů.

Tab. 35: Pořadí odpovědí u 1. otázky – Budoucnost ES podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Budoucnost ekonomických subjektů na venkově bude záležet na tom, do jaké míry se budou venkovu dostávat vzdělaní lidé, kteří tyto technologie budou umět ovládat.	22	1
Rozšiřování inovací z výše popsanych trendů v podnikání je na českém venkově obecně pomalejší, ale pro konkrétní praktické šíření těchto inovací je důležitá vzdělanost a kompetentnost místní populace či existence infrastrukturních sítí.	34	3
Zemědělství bude na venkově vždy významné a ani v budoucnosti vlivem těchto trendů význam nepoklesne.	33	2
Pro venkovské podnikatele se vlivem globalizace otevírá možnost posílit využití a valorizaci místních zdrojů	52	4
Trendy budou znamenat nárůst nových podnikatelských i pracovních příležitostí na českém venkově, ale bude díky nim docházet k zániku míst v tradičních oborech venkovské ekonomiky.	63	5
Střední a velké firmy nebudou mít s těmito trendy problémy, ale existence malých firem bude záviset na síti lokálních odběratelů.	69	6

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 36: Pořadí odpovědí u 2. otázky – Perspektivy přesunu některých oborů podnikání z měst na venkov

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Rozsáhlejším přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov docházet nebude, neboť tomu brání dostatek prac. sil, absence zákl. infrastruktury.	24	1
V kombinaci s pokrytím vysokorychlostním internetem umožní práce ve formě home office přesun na venkov méně sofistikovaným oborům ze sektoru služeb, s relativně nižšími požadavky na kvalifikovanou pracovní sílu.	26	2
K přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov vlivem růstu nákladů na pracovní sílu ve městech docházet nebude, neboť Průmysl 4.0. by měl výdaje na pracovní sílu snížit.	38	3
Venkov z rostoucího tlaku na města z perspektivy bydlení či nedostatku prostor pro realizaci průmyslových aktivit nic mít nebude, protože tato expanze směřuje do zázemí těchto měst.	42	4

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 37: Pořadí odpovědí u 3. otázky – Jak se promítá současný stav dopravní infrastruktury a dopravní obslužnosti ve stávající možnostech podnikání na venkově

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Do stávajících možností podnikání na venkově se promítá současný stav dopravní infrastruktury velkou měrou. Dobře dopravně dostupná venkovská sídla rostou významněji než odlehlá sídla. Lepší dopravní dostupnost přiláká nové podnikatelské subjekty.	18	1
Stav dopravní infrastruktury se do podnikání na venkově promítá diferenciací podnikání podle dopravní polohy, ale jen u odvětví, která jsou svojí povahou závislá na dopravě výrobků, materiálů.	31	2
Dopravní obslužnost ani infrastruktura nejsou v současnosti na českém venkově v dobrém stavu. Případná jejich zlepšení umožní větší mobilitu práce a kapitálu, neboť bez nich výrazně klesá ochota do takových míst jezdit a firmy těžko mohou fungovat.	38	3
Pokud by došlo ke zlepšení dopravní infrastruktury, mohlo by to posílit koncentraci obchodu a služeb do menších měst kvůli zvýšené mobilitě a automobilové individuální dopravě, protože budou dostupné a využívané zákazníky i z přilehlých obcí v zázemí.	43	4

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 38: Pořadí odpovědí u 4. otázky – Jak se do podnikání na venkově promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Stárnutí obyvatelstva bude mít za následek rostoucí problematičnost pro podnikající subjekty zajistit pracovní síly pro ekonomické aktivity náročné na fyzickou sílu.	23	1
Podnikání ve venkovských oblastech budou s ohledem na rozdíly ve stárnutí vystaveny důsledkům spojených se stárnutím znatelně více.	26	2
Pokud budou venkovské oblasti vybaveny vhodnou dopravní, technickou a občanskou infrastrukturou, nemusí k těmto negativním jevům nutně dojít.	29	3

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 39: Pořadí odpovědí u 5. otázky – Role zemědělství v dalších letech v rozvoji venkova

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Zemědělství bude přispívat k rozvoji venkova pokračující ekologizací, rozvojem bioprodukce, regionální produkci a růstem významu přímého prodeje.	20	1
Zemědělství se díky vlivu změny klimatu otevírají nové příležitosti pro rozvoj, dané možnostmi pěstování nových plodin a zhoršení situace zemědělství v jiných částech EU, které budou více ovlivněny dopady klimatických změn.	31	2
Zemědělství bude hrát významnější roli v rozvoji českého venkova spolu s tím, jak se na venkově bude rozvíjet komunitní energetika.	41	4
Zemědělství zůstane jeho stávající důležitost, jakou má při rozvoji českého venkova.	38	3

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 40: Pořadí odpovědí u 6. otázky – Role tradičních řemesel v dalších letech v rozvoji venkova

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Tradiční řemesla mohou posílit na svém významu pro rozvoj venkova s růstem bohatství ve společnosti, jež zvýší poptávku po zakázkové výrobě a výrobě typickou pro danou oblast.	23	1
Situace tradičních řemesel na českém venkově je špatná, a do budoucna se zřejmě nebude tato situace zlepšovat. Role řemesel v rozvoji venkova se bude zmenšovat.	26	2
Tradiční řemesla se udrží na svém významu pro rozvoj venkova, protože budou obsluhovat potřeby místních obyvatel.	29	3

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Tab. 41: Pořadí odpovědí u 7. otázky – Vliv dotací na stávající situaci podnikání na venkově

Hodnocení odpovědí dle významnosti	Součet pořadí	Konečné pořadí
Dotace obecně umožňují na českém venkově udržet poskytování statků a služeb, jejichž poskytování se soukromým subjektům jinak nevyplácí.	22	1
Rozvíjení samostatné podnikatelské činnosti na českém venkově stojí na komplexu různých dotací určených jak na podporu některých oborů podnikání, tak občanské vybavenosti.	28	2
Pro zachování podnikání na venkově je zásadní vliv tvorby pracovních míst v dotovaných veřejných službách.	38	3
Dotace přivádí do podnikání aktéry, kteří by bez dotací jinak podnikat nezačali. Ostatním podnikatelským subjektům tak vytváří konkurenci.	48	4
Dotace umožňují přežít tzn. „zombie podnikům“.	59	5

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Komentáře k výsledkům třetího kola:

V rámci posledního kola došlo ke změně hodnocení pořadí u odpovědí u otázek č. 1 – Budoucnost ES podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci a č. 5 Role zemědělství v dalších letech v rozvoji venkova.

Odpovědi u otázek č. 1

Konečné pořadí se změnilo u odpovědí:

- Z 2. pořadí na 3. pořadí – Rozšiřování inovací z výše popsaných trendů v podnikání je na českém venkově obecně pomalejší, ale pro konkrétní praktické šíření těchto inovací je důležitá vzdělanost a kompetentnost místní populace či existence infrastrukturních sítí.
- Z 3. pořadí na 2. pořadí – Zemědělství bude na venkově vždy významné a ani v budoucnosti vlivem těchto trendů význam nepoklesne.

Odpovědi u otázek č. 5

Konečné pořadí se změnilo u odpovědí:

- Z 3. pořadí na 4. pořadí – Zemědělství bude hrát významnější roli v rozvoji českého venkova spolu s tím, jak se na venkově bude rozvíjet komunitní energetika.
- Z 4. pořadí na 3. pořadí – Zemědělství zůstane jeho stávající důležitost, jakou má při rozvoji českého venkova

Shoda expertů byla měřena dle Kendallova koeficientu těsnosti³⁶ s následující výsledky:

- Budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci **W = 0,58**
- Perspektivy přesunu některých oborů z podnikání z měst na venkov **W = 0,28**
- Jak se promítá současný stav dopravní infrastruktury a dopravní obslužnosti ve stávající možnostech podnikání na venkově **W = 0,42**
- Jak se do podnikání na venkově promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva **W = 0,05**
- Role zemědělství v dalších letech v rozvoji venkova **W = 0,31**

³⁶ W nabývá hodnot 0 až +1 (+1 úplná shoda) Chráska, 2016, s. 55

- Role tradičních řemesel v dalších letech v rozvoji venkova **W = 0,05**
- Vliv dotací na stávající situaci podnikání na venkově **W = 0,53**

Největší shodu v hodnocení lze spatřit v oblasti *Budoucnosti ES podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci*. Naopak nejnižší hodnotu lze identifikovat u dvou oblastí, jež je výrazná neshoda mezi experty - *Jak se do podnikání na venkově promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva* a *Role tradičních řemesel v dalších letech v rozvoji venkova*.

3.5.4 Závěry k šetření Delphi metodou

Škála nabízených expertních názorů netvoří disjunktně rozdělený prostor. Výsledkem je, že ve většině případů se expertní názory překrývají, případně nejsou souměřitelné. V zásadě může platit více než jeden z uváděných expertních názorů. Vytváření pořadí dle jedné škály ve třetím kole šetření může postrádat smysl. Při třetím kole hodnocení není totiž možné zohlednit stejnou váhu expertních názorů z druhého kola šetření. To může vést ke zvýšení názorové vzdálenosti expertních názorů, které ve skutečnosti nejsou tak vzdálené. Finální pořadí expertních názorů ve třetím kole bylo totožné s druhým kolem vyjma otázek č. 1 - *Budoucnost ES podnikajících na venkově s ohledem na automatizaci, robotizaci a digitalizaci* a č. 5 *Role zemědělství v dalších letech v rozvoji venkova*. Rozdílnost pořadí byla však taková, že neměla vliv na závěrečné vyhodnocení provedené ve druhém kole šetření.

Otázky mohly být konstruovány tak, aby experti odpovídali jednoslovně, tak by se dalo předcházet například výše uváděným limitům. Autorka práce však chtěla získat co nejširší škálu expertních názorů, čímž je získání výsledků jedinečné. Přínos autorka práce spatřuje v tom, že se podařilo získat názory převážně od expertů z akademické sféry (9 panelistů), kteří se dlouhodobě věnují regionálnímu rozvoji venkova, politice rozvoje venkova EU, environmentální ekonomické geografii, ekologickému zemědělství, udržitelnému zemědělství, globalizaci, inovativnímu rozvoji venkovských oblastí, podnikáním, inovacím, marketingu a cestovnímu ruchu. Z důvodu anonymity lze pouze uvést témata, kterými se experti ve své výzkumné a odborné činnosti věnují. Výzkumného šetření se dále zúčastnili 4 ekonomové, kteří se zabývají oblastmi financí a ekonomiky a 2 starostové obce ze zkoumaného periferního území.

V rámci výzkumného šetření se získaly takové expertní názory, které nalézají odpovědi na specifické výzkumné otázky. V předchozí části práce byly výsledky diskutovány dle jednotlivých otázek výzkumného šetření Delphi metodou. Nyní dojde k popsání zjištění dle stanovených výzkumných specifických otázek.

Jaké jsou problémy (rizika) spojené s podnikáním na českém venkově?

Dopravní infrastruktura a dopravní obslužnost v obcích

- Experti uvádějí, že do stávajících možností podnikání na venkově se promítá současný stav dopravní infrastruktury velkou měrou. Dobře dopravně dostupná venkovská sídla rostou významněji než odlehlá sídla. Lepší dopravní dostupnost přiláká nové podnikatelské subjekty.
- Dále se experti domnívají, že stav dopravní infrastruktury se do podnikání na venkově promítá diferenciací podnikání podle dopravní polohy, ale jen u odvětví, která jsou svojí povahou závislá na dopravě výrobků, materiálů.
- Experti se shodují, že dopravní obslužnost ani infrastruktura nejsou v současnosti na českém venkově v dobrém stavu. Případná jejich zlepšení umožní větší mobilitu práce a kapitálu, neboť bez nich výrazně klesá ochota do takových míst jezdit a firmy těžko mohou fungovat.

Výpočet Kendallova koeficientu těsnosti nabývá hodnoty $W = 0,28$, což značí slabou shodu expertů.

Změna věkové struktury

- Experti se domnívají, že stárnutí obyvatelstva bude mít za následek rostoucí problémy pro podnikající subjekty se zajištěním pracovní síly pro ekonomické aktivity náročné na fyzickou sílu a také s tím, že podnikání ve venkovských oblastech bude s ohledem na rozdíly ve stárnutí vystaveno důsledkům spojeným se stárnutím znatelně více.

Výpočet Kendallova koeficientu těsnosti nabývá hodnoty $W = 0,04$, což značí slabou shodu expertů.

Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?

- Dle expertů dotace umožňují na českém venkově udržet poskytování statků a služeb, jejichž poskytování se soukromým subjektům jinak nevyplatí.

- Dále se experti domnívají, že rozvíjící samostatné podnikatelské činnosti na českém venkově stojí na komplexu různých dotací určených na podporu jak některých oborů podnikání, tak i občanské vybavenosti.
- Převážná část expertů se shodla, že pro zachování podnikání na venkově je zásadní vliv tvorby pracovních míst v dotovaných veřejných službách.

Tato výše uvedená tvrzení mají významnou roli, neboť již ve druhém kole šetření získaly od expertů převážný souhlas. Dále dokládá i výpočet Kendallova koeficientu těsnosti, jež nabývá vysoké hodnoty $W = 0,53$, což značí velkou shodu expertů.

Jaké obory z městského prostředí mají uplatnění ve venkovském periferním prostoru?

- Dle expertů k rozsáhlejším přesunům ekonomických oborů podnikání z měst na venkov docházet nebude, neboť tomu brání dostatek pracovních sil a absence základní infrastruktury.
- Experti se však domnívají, že v kombinaci s pokrytím vysokorychlostním internetem se rozšíří možnost práce ve formě home office a přesun na venkov méně sofistikovaných oborů ze sektoru služeb.
- Experti se v rámci prováděného výzkumu metodou Delphi shodují, že zemědělství bude přispívat k rozvoji venkova pokračující ekologizací, rozvojem bioprodukce, regionální produkcí a růstem významu přímého prodeje, a že zemědělství se díky vlivu změny klimatu otevírají nové příležitosti pro rozvoj, pro dané možnostmi pěstování nových plodin a zhoršením situace zemědělství v jiných částech EU, které budou více ovlivněny dopady klimatických změn.
- Tradiční řemesla mohou posílit na svém významu pro rozvoj venkova s růstem bohatství ve společnosti, jež zvýší poptávku po zakázkové výrobě a výrobě typickou pro danou oblast.

Výpočet Kendallova koeficientu těsnosti nabývá hodnoty $W = 0,28$, což značí spíše slabou shodu experty.

Lze očekávat v důsledku rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace změny v přístupu k podnikání ve venkovském periferním prostoru?

- Dle expertů bude budoucnost ekonomických subjektů na venkově záležet na tom, do jaké míry se budou venkovu dostávat vzdělaní lidé, kteří tyto technologie budou umět ovládat.
- Zemědělství bude na venkově vždy významné a ani v budoucnosti vlivem těchto trendů význam nepoklesne.
- Rozšiřování inovací z výše popsaných trendů v podnikání je na českém venkově obecně pomalejší, ale pro konkrétní praktické šíření těchto inovací je důležitá vzdělanost a kompetentnost místní populace či existence infrastrukturních sítí.
- Trendy budou znamenat nárůst nových podnikatelských i pracovních příležitostí na českém venkově, ale bude jejich působením docházet i k zániku míst v tradičních oborech venkovské ekonomiky.

Tato výše uvedená tvrzení mají významnou roli, neboť již ve druhém kole šetření získaly od expertů převážný souhlas. Dále to dokládá i výpočet Kendallova koeficientu těsnosti, jenž nabývá nejvyšší hodnoty v rámci výzkumné šetření $W = 0,58$, což značí velkou shodu expertů.

3.5.5 Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem

V práci za využití identických otázek z výzkumného šetření metodou Delphi byl realizován expertní rozhovor. Cílem takového kroku je porovnat názory expertů (akademiků, ekonomů a starostů obcí) z Delphi metody s podnikateli v zemědělství v periferní oblasti Středočeského kraje a případně identifikovat rozdíly. Cílem je se zabývat názory podnikatelů z periferní oblasti, jak oni sami vnímají podnikání na venkově, jaké spatřují negativní faktory, které jsou s podnikáním na venkově spojeny.

Expertní rozhovor s majiteli rodinné bezové farmy Křížov pod Bláníkem

Bezová farma Křížov je ekologická certifikovaná farma pěstující odrůdový bez černý skoro na 5 ha půdy. Farma Křížov se nachází v obci s 98 obyvateli v okrese Benešov ve Středočeském kraji (Před bezem klekni, n.d.)

Rodinná farma se stará o více než 3 256 stromů odrůdy Haschber a Sampo. Mimo jiné chová ovce a z bezu vyrábí čaje, sirupy a marmelády. Mgr. Renata Vondráková (jako projektová manažerka) a Radek Vondrák (jako IT specialista) se rozhodli pro změnu a začali podnikat v zemědělství (Před bezem klekni, n.d.)

Se souhlasem manželů Vondrákových se mohou zveřejnit jejich odpovědi, jež odpovídali na stejné otázky, jaké byly zvoleny v rámci výzkumného šetření metodou Delphi. Expertní rozhovor byl realizován v březnu 2023. Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem byl stručně přepsán a je součástí Přílohy E této práce.

Porovnání názorů expertů (akademiků, ekonomů a starostů obcí) z Delphi metody s podnikateli v zemědělství

V případě 1. pokládané otázky na budoucnost ekonomických subjektů na venkově v kontextu 4. průmyslové revoluce se také projevuje důležitost významu vzdělané pracovní síly. Oproti expertům z Delphi metody uvádějí v rozhovoru podnikatelé, že je tento problém více spojován s demografickou situací na venkově.

U 2. pokládané otázky podnikatelům na perspektivu přesunu oborů podnikání z měst na venkov se shoduje odpověď s odpověďmi expertů z Delphi metody v tom, že tuto perspektivu obecně reálně nevidí, kdy existuje s odpověďmi expertů i shoda na důvodech – například pracovní síle či dopravě. Podnikatelé více zdůrazňují náročnost života na venkově.

V případě 3. pokládané otázky podnikatelům na současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí se uváděné problémy překrývají s odpověďmi v realizovaném výzkumném šetření metodou Delphi. Podnikatelé přímo popisují „katastrofální“ dopravní obslužnost. Dále uvádějí, že obyvatelé na venkově nemají dostatek financí, aby mohli jezdit vlastním automobilem.

V případě 4. položené otázky na dopad stárnutí obyvatelstva na podnikání podnikatelé směřují odlišně odpověď oproti expertům z Delphi metody. Podnikatelé zmiňují chování strany poptávky vůči nabídce náplavové strany v rámci širšího přístupu k podnikání na venkově místo tržních dopadů stárnutí na podnikání. Tyto odpovědi jsou vzájemně neporovnatelné a jejich srovnání nelze provést.

V případě 5. položené otázky se projevuje faktor osobního zainteresování podnikatelů do zemědělství. Ekologičtí zemědělci uvádějí, že spatřují budoucnost zemědělství v rozvoji venkova, konkrétně uvádějí malé farmy, které mají budoucnost.

V případě 6. položené otázky na budoucnost řemesel jsme obdrželi ze strany podnikatelů názor, že neočekávají, že by v budoucí době měla řemesla na venkově významnou roli

v podnikání. Důvodem je dle názorů podnikatelů nepraktičnost poskytování služeb řemeslné povahy a realizování odbytů výrobních řemesel. Mezi experty došlo k výraznému rozdílu názoru, kdy převládající část expertů je přesvědčena, že tradiční řemesla mohou posílit na svém významu pro rozvoj venkova. Druhá část expertů se domnívá, že situace v tradičních řemeslech na českém venkově bude spíše špatná, a do budoucna se zřejmě situace nezlepší. Mezi odborníky není v tomto jednoznačná shoda.

V případě 7. položené otázky, kdy odpovídali podnikatelé na dopad dotací na podnikání na venkově, bylo řečeno, že dotace jsou pro podnikatele smysluplné hlavně v kontextu tržního potýkání se s nadnárodními korporacemi. Objevila se i zmínka o potřebě dotační podpory na výrobce techniky do primárního sektoru.

V rozhovoru se objevují rámcově ty samé problematiky a tématicky, které se objevují v případě položených otázek ve výzkumném šetření metodou Delphi. Výrazně větší prostor pro odpovědi umožňuje rozhovor, který identifikuje provázanost mezi jednotlivými problémy.

3.6 Poskytování dotací podnikatelům a obcím v periferním prostoru

Tento závěrečný výzkum autorky práce analyzuje poskytované dotace podnikatelům ve vybraných obcích zkoumaného periferního prostoru v Plzeňském a Jihočeském kraji, a těchto vlastních obcích (z důvodů diskutovaných níže). Cílem je získat datové podklady pro zodpovězení 2. specifické výzkumné otázky *Do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově?* v rámci 2. obecné výzkumné otázky (*Jaké okolnosti ovlivňují možnosti podnikat na českém periferním venkově?*).

Jak již bylo v práci v kapitole *Podnikání* nebo podkapitole *Aktéři rurálního prostředí* ukázáno, rozpočet obce je nástrojem pro finanční řízení obce, kterým lze podporovat a ovlivňovat činnosti v dané obci, a to v podobě ekonomického, sociálního tak i kulturního zaměření (Vojtíšková 2018). Z tohoto důvodu je důležité do výzkumu věnovat také dotace pro jednotlivé obce (nikoliv jen dotace pro ekonomické subjekty).

Každá obec má odlišné potřeby a také se potýká s jiným souborem problémů, o jejichž překlenutí s pomocí dotací usiluje. Příkladem může být zajištění infrastruktury obce dle její vybavenosti – dopravní obslužnost, kanalizační síť, odpadové hospodářství,

školská zařízení atd. Každý z těchto směrů pokrývá jiný soubor podnikatelských aktivit, a podle toho, kam obec směřuje prostředky (a získané dotace) se může daný soubor ekonomických subjektů, působící ve vybraném odvětví, o tyto veřejné zakázky ucházet. Dotace obcím mohou být poskytovány jako účelové dotace (na konkrétní účel) nebo jako neúčelové dotace (bez konkrétně vymezených podmínek využití). Poskytují se na financování pravidelně se opakujících potřeb v rozpočtovém období (běžné dotace) a na jednorázově se neopakující dlouhodobou potřebu (kapitálové dotace) (Peková, 2004). Jak již bylo zmíněno ve výše odkazovaných kapitolách, dotace mají vliv nejen na podnikání samotné, ale také na kontextuální podmínky, v nichž se podnikání realizuje a jež umožňují na venkově jeho existenci. Infrastrukturní rozvoj obce, udržení obyvatelstva na vsi, podpora pro udržení maloobchodního prodeje – to vše za pomoci dotací vytváří prostředí, v němž ekonomické subjekty působí. To vše se již povedlo v práci obecně dokázat. Nyní je ale potřeba tento dopad kvantifikovatelným způsobem ukázat na konkrétních vybraných příkladech obcí, ve zkoumaném území. Z tohoto důvodu dochází nejprve u šesti vybraných obcí k realizaci SWOT analýzy (na základě údajů z databáze RIS – Regionální informační servis), aby byly identifikovány sféry, do nichž by mohly dotační prostředky plynout. K těmto SWOT analýzám jsou pak vztaženy poskytované dotace jednotlivým obcím za programové období 2014-2021 s tím, že projekty z něj uskutečněné mají doběh do dalších let. Následně jsou vyčleněny a zobrazeny dotace poskytnuté místním PO a FO, aby bylo možné analyzovat, jakou mají aktivitu v čerpání dotací, a v jaké průměrné výši dotace PO a FO obdrží.

3.6.1 Obce z periferního prostoru

Vybrané obce jsou pro výzkum takové, které nesousedí s obcemi na 3 000 obyvatel, zároveň měly více než 200 obyvatel a svou polohou jsou součástí zkoumané oblasti výzkumu z Jihočeského a Plzeňského kraje. Jsou jimi Lnáře (Blatná), Bělčice (Blatná), Mirošov (Rokycany), Zbiroh (Rokycany), Kasejovice (Nepomuk), Mladý Smolivec (Nepomuk). Tyto obce byly vybrány k analyzování záměrně, neboť je s nimi pracováno ve výzkumu při vyhodnocení ekonomické aktivity obyvatel v roce 1921 v podkapitole 3.1 *Analýza území Jihočeského a Plzeňského kraje v roce 1921* a dále ve výzkumu

vyhodnocení vývoje podnikatelských aktivit na českém venkově v podkapitole 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru.*

Pro potřeby získání informací o možnostech, kam by mohly dotace (směřující do dané obce) plynout, byla provedena SWOT analýza, která byla vypracována na základě získaných údajů z Regionálního informačního servisu (dále „RIS“). Databáze RIS poskytuje informace o obcích se zaměřením na hospodářské a sociální prostředí, na veřejnou správu, dotace atd. (RIS, 2021). Díky provedené analýze se identifikují silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby (Fotr et al., 2012, s. 303), které se s obcí pojí a může se provést zmapování vybraných obcí, resp. sfér, kam by měli nejlépe dotace směřovat, aby vylepšily celkovou situaci obce vůči slabým stránkám a hrozbám. Nyní jednotlivé výsledky SWOT analýzy:

Lnáře (Blatná)

V obci Lnáře žilo v roce 2021 673 obyvatel, z toho dospělých 65 %, 12 % dětí a 24 % v důchodovém věku. Za posledních 5 let má obec výraznou klesající tendenci ve vývoji počtu obyvatel (pokles o více než 5 %).

Silné stránky: vysoký počet subjektů v oboru zemědělství, lesnictví, rybářství, vybavenost obce základní školou s 1. st. a mateřskou školou; technické vybavení – veřejný vodovod, kanalizace, rozvod plynu,

Slabé stránky: špatná geografická poloha v ČR, žádné služby sociální péče (žádné domovy pro seniory, azylové domy, služby sociální péče),

Příležitosti: množství kulturních pamětihodností umožňující rozvoj cestovního ruchu

Hrozby: chybějící blízká dostupnost lékařské péče, absence sběrného dvora, malá zkušenost obce s dotačními programy (RIS, 2021).

Bělčice (Blatná)

V obci Bělčice žilo v roce 2021 974 obyvatel, z toho dospělých 61 %, 13 % dětí a 26 % v důchodovém věku. Za posledních 5 let má obec spíše klesající tendenci ve vývoji počtu obyvatel.

Silné stránky: větší počet sportovišť, fungující školská zařízení,

Slabé stránky: žádná zdravotnická zařízení, žádná sociální zařízení, málo kulturní a jiné volnočasové vybavenosti,

Příležitosti: velký počet ES působících v primárním či sekundárním sektoru (vč. stavebnictví), rozvody energií (kanalizace, plynovod),

Hrozby: jednotky větších zaměstnavatelů sídlících v obci, téměř polovině nezaměstnaných je přes 50 let (RIS, 2021).

Mirošov (Rokycany)

V obci Mirošov žilo v roce 2021 2 234 obyvatel, z toho dospělých 62 %, 15 % dětí a 23 % v důchodovém věku. V obci je průměrný věk 44 let.

Silné stránky: fungující školská zařízení, existující domov pro seniory a pro lidi se zvláštním režimem, existující možnosti pro kulturní a volnočasové vyžití, existující lékařská péče v obci,

větší počet velkých zaměstnavatelů,

Slabé stránky: *nebyly identifikovány*,

Příležitosti: větší zkušenost s úspěšnými dotačními žádostmi, rozvody energií (kanalizace, plynovod), větší zastoupení ES v obchodě a autoservisu,

Hrozby: *nebyly identifikovány* (RIS, 2021).

Zbiroh (Rokycany)

V obci Zbiroh žilo v roce 2021 2 450 obyvatel, z toho dospělých 65 %, 15 % dětí a 21 % v důchodovém věku. Za posledních 5 let má obec výraznou klesající tendenci ve vývoji počtu obyvatel.

Silné stránky: fungující školská zařízení, větší počet velkých zaměstnavatelů,

Slabé stránky: žádná sociální zařízení,

Příležitosti: větší zkušenost s úspěšnými dotačními žádostmi, rozvody energií (kanalizace, plynovod), větší zastoupení ES v obchodě a autoservisu, existující možnosti pro kulturní a volnočasové vyžití,

Hrozby: dluhové zatížení obce (RIS, 2021).

Kasejovice (Nepomuk)

V obci Kasejovice žilo v roce 2021 1 300 obyvatel, z toho dospělých 63 %, 14 % dětí a 23 % v důchodovém věku. Za posledních 5 let má obec spíše klesající tendenci ve vývoji počtu obyvatel.

Silné stránky: fungující školská zařízení, větší počet velkých zaměstnavatelů,

Slabé stránky: žádná sociální zařízení,

Příležitosti: větší zkušenost s úspěšnými dotačními žádostmi, nezatížení dluhy, rozvody energií (kanalizace, plynovod), velké možnosti pro kulturní a volnočasové využití, polovině nezaměstnaných je přes 50 let,

Hrozby: *nebyly identifikována* (RIS, 2021).

Mladý Smolivec (Nepomuk)

V obci Mladý Smolivec žilo v roce 2021 680 obyvatel, z toho dospělých 63 %, 14 % dětí a 23 % v důchodovém věku. Za posledních 5 let má obec výraznou klesající tendenci ve vývoji počtu obyvatel.

Silné stránky: mateřská škola,

Slabé stránky: žádná sociální zařízení,

Příležitosti: bez dluhů obce, možnosti pro kulturní a volnočasové využití,

Hrozby: bez větších zaměstnavatelů sídlících v obci, téměř polovině nezaměstnaných je přes 50 let (RIS, 2021).

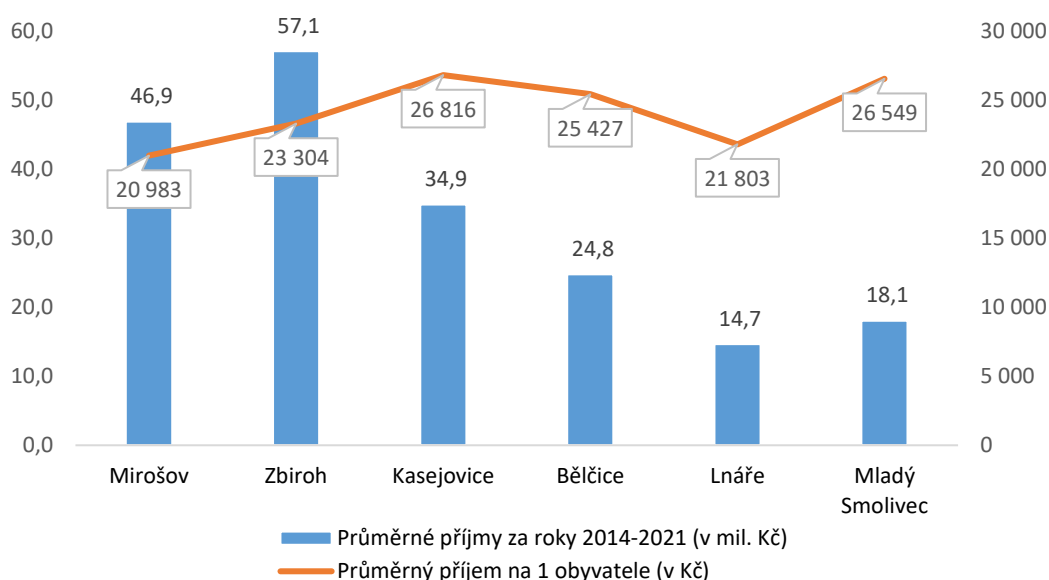
Na základě výše identifikovaných silných a slabých stránek jednotlivých zkoumaných obcí, i jejich příležitostí a hrozeb, může dojít k porovnávání sfér, které mohou mít pro obce větší prioritu z hlediska dotací, se skutečně obdrženými dotacemi na jednotlivé projekty. Na základě toho lze určit, zda jsou dotace vynakládány tak, aby zlepšily celkovou situaci obcí vůči jejich slabým stránkám a hrozbám, případně aby rozvíjely v obci se nacházející příležitosti.

A nyní k obecním rozpočtům a dotacím směřujících do jednotlivých obcí. Pro zpracování dat o výši příjmů obcí a poskytnutí dotací ze SR byl využit veřejně dostupný portál MONITOR MF ČR a databáze IS ReD (registr dotací). Celkový objem obecních prostředků usnadňuje (či v případě malých obcí s menšími příjmy znesnadňuje) žádání o dotace (resp. ovlivňuje to, o jaké dotace si obec může požádat) kvůli stanovenému % podílu z celkové částky projektu, který musí žadatel být schopen zaplatit.

Avšak je tu také faktor významu daňových rezidentů v obci, vyjádřený trvalým bydlištěm, kdy velikost daňových odvodů ovlivňuje zpětný příjem financí do obecních rozpočtů (v práci se jako příklad uvádí bydliště pana Bakaly v obci Modrava), a to spolu s dalšími příjmy obcí (plynoucí například z pronájmů, místní poplatky nebo z příjmů jejich příspěvkových organizací), jak vyplývá z grafu (obrázek č. 48). Ten dokazuje, že výše příjmů zkoumaných obcí nezávisí přímo na populační velikosti dané obce,

neboť v průměru na 1 obyvatele byly za období 2014–2021 příjmy vyšší spíše u menších obcí. I zde ale vstupují do výsledné částky příjmů obcí na 1 obyvatele další faktory, z čehož nelze pochopitelně vyvozovat jasný závěr. Celková výše příjmů obcí je ovlivněna objemem obdržených dotací či daňovými odvody místních ekonomických subjektů.

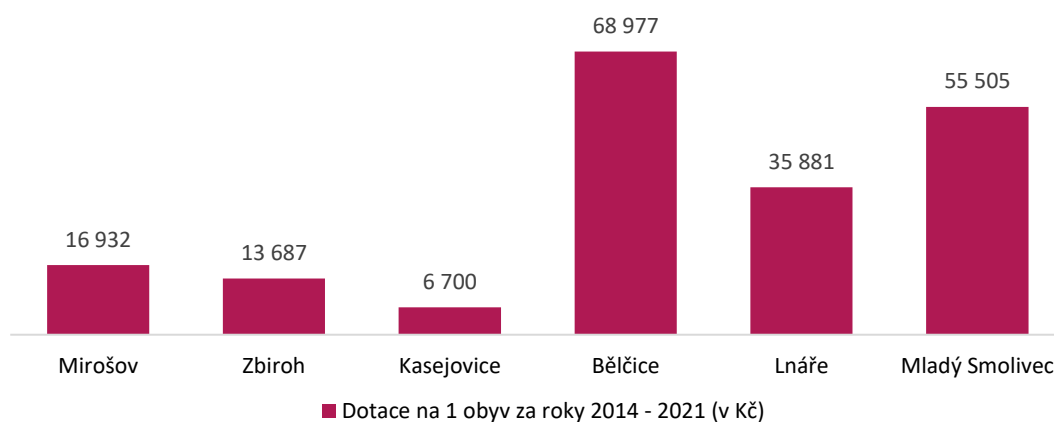
Obr. 48: Vývoj plnění celkových příjmů u vybraných obcí

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Portál MONITOR MF ČR

U každé ze zkoumaných obcí se jedná o příspěvek formou poskytnutých dotací s jinou měrou významnosti, jak vyplývá z grafu na obrázku č. 49. Z něj je patrné, že dotace jsou důležitější pro malé obce pod tisíc obyvatel a sekundárně pro ekonomické subjekty v těchto obcích, neboť při přepočtu na počet obyvatel je jejich přínos místním komunitám výraznější, než je tomu u dalších venkovských obcí mající již výrazně přes tisíc obyvatel, kde se význam obdržených dotačních transferů snižuje.

Obr. 49: Poskytnuté účelové dotace ze státního rozpočtu za období 2014–2021 na 1 obyvatele (v Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Portál MONITOR MF ČR

Jak již bylo řečeno v této kapitole, každá obec zajišťuje ve svém správním obvodu jinou ekonomickou, kulturní či sociální oblast dle svých priorit, což má dopad i na ekonomické subjekty působící v dané obci či jejím okolí. Například uskutečněné projekty v Lnářích i Kasejovicích v obou případech podpořili ekonomické subjekty ve stavebnictví, ale zatím co oprava zámku podpoří sekundárně ekonomické subjekty v cestovním ruchu, odbahnění rybníka podpoří ekonomické subjekty v odvětví rybolovu. Níže uvedený výčet znázorňuje vybrané projekty za roky 2019, 2020 a 2021, jak jednotlivé zkoumané obce čerpaly účelové dotace na své priority v období 2014–2021.

Zpracováno z databáze Centrálního registru dotací z rozpočtu IS ReD.

Obce Lnáře:

- 2021: areál zámku

Obce Bělčice:

- 2019: výstavba dětského hřiště, oprava hřbitovní zdí
- 2020: oprava chodníku podél silnice III. třídy, rekonstrukce odbahnění vodní nádrže
- 2021: oprava chodníku podél komunikace

Obce Mirošov:

- 2019: sbor dobrovolných hasičů
- 2020: přístavba učebnového pavilonu ZŠ
- 2021: bezbariérový přístup do zdravotního střediska, návrh úpravy náměstí

Obce Zbiroh:

- 2019: sbor dobrovolných hasičů
- 2020: snížení energetické náročnosti bytového domu
- 2021: tvorba pasportů pro strategické řízení města

Obce Kasejovice:

- 2019: stodola v areálu bývalého špýcharu
- 2020: odbahnění a oprava rybníka
- 2021: kanalizace, obnova povrchu víceúčelového hřiště ve školním areálu

Obce Mladý Smolivec:

- 2019: sbor dobrovolných hasičů
- 2020: místní komunikace, vč. prostranství
- 2021: technické zázemí hřbitova

Při prozkoumání těchto jednotlivých projektů s dříve uvedenou SWOT analýzou lze dospět k závěru, že obce žádají o dotace na projekty, které slouží k rozvoji jejich příležitostí a silných stránek (Lnáře – zámek, Mirošov – přístavba k ZŠ/bezbariérový vstup, Zbiroh – snižování energetické náročnosti, Kasejovice – kanalizace/volnočasové využití), ale už je málo využívají na pokrývání slabých stránek (Bělčice – nové dětské hřiště).

Za jediný způsob, jimiž obce pokrývají hrozby, by se v dotačních žádostech dali označit místní dobrovolní hasiči. Vlastní hrozby identifikované ve SWOT analýze však nejsou dotacemi pokrývány (zdravotnická zařízení, odpady), a v řadě případů ani nemohou (absence většího počtu zaměstnavatelů, počet nezaměstnaných ve starším produktivním věku, dluhy). Dílčím způsobem lze zhodnotit, že dotace jsou v obcích vynakládány tak, aby rozvíjely silné stránky a příležitosti jednotlivých obcí. Je však potřeba upozornit, že mnoho dotací je směřováno na projekty typu - opravy chodníků, odbahňování, oprava hřbitova, jimiž vyniká hlavně obec Mladý Smolivec. Tyto dotace však nepomáhají změnit situaci dle SWOT analýzy, a v tomto směru je řada obdržovaných dotací pro rozvoj obcí směrem ke zlepšení jejich situace podle SWOT upozaděná.

Z celkového pohledu rozpočty obcí za hodnocené období disponovaly určitou vyšší dotací ze státního rozpočtu, a to jak na konkrétní projekty (například příspěvky na dofinancování výše představených realizovaných projektů) tak i na ostatní potřeby

zajištění činnosti obcí (například volby, kompenzační podpora v souvislosti s Covid-19) včetně neúčelových dotací. Jejich představování, struktura i účelnost vynaložení nejsou pro potřeby práce, věnující se podnikání na venkově a nikoliv dotacím pro obce na venkově, dále hodnocené a z tohoto důvodu nebudou prezentovány.

Níže uvedená shrnující tabulka znázorňuje celkovou výši dotací ze státního rozpočtu, směřovanou do jednotlivých obcí za sledované období.

Tab. 42: Poskytnuté dotace ze státního rozpočtu vybraným obcím (v Kč)

Obec	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2014-2021
Bělčice	185 587	7 409 618	1 314 712	2 557 244	3 971 677	2 402 742	9 972 023	6 513 431	34 327 034
Kasejovice	6 335 950	1 618 360	1 312 430	2 987 701	2 160 919	4 700 857	3 733 461	15 653 292	38 502 970
Lnáře	156 231	2 297 240	313 600	450 089	878 192	3 902 282	422 405	397 341	8 817 380
Mirošov	2 967 921	2 034 083	874 963	4 156 771	11 422 636	149 545	36 433 042	9 765 091	67 804 052
Mladý Smolivec	3 063 876	708 308	1 650 374	1 291 551	13 057 429	705 494	3 014 388	1 625 466	25 116 886
Zbiroh	5 959 594	6 149 674	635 647	2 825 973	11 670 340	1 439 712	7 883 866	2 121 924	38 686 731

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Portál MONITOR MF ČR

Z tabulky je patrné, že populačně menší obce mají od státu celkově nižší objem poskytnutých dotací než populačně vyšší obce, ale při přepočtu na 1 obyvatele se ukazuje, že jejich význam je pro obce i ekonomické subjekty výrazně větší. Při porovnání s grafem Vývoj plnění celkových příjmů u vybraných obcí (obrázek č. 48) lze tak vyvodit přímou souvislost, že aktivní přístup malých obcí při zabezpečení svých projektů formou dotačních titulů mohou úspěšně zajišťovat nejen svůj rozvoj, ale podpořit i místně příslušné ekonomické subjekty.

Nejčastějšími poskytovateli dotací v těchto obcích byly, s ohledem na periferní charakter oblasti zkoumaných obcí, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ministerstvo životního prostředí ČR a Ministerstvo zemědělství ČR (Centrální registr dotací z rozpočtu IS ReD, 2023).

3.6.2 Poskytování dotací FO a PO ve vybraných obcích

Druhá část této kapitoly se zabývá poskytováním dotací dle jednotlivých právních forem u výše představených obcí. Datovým zdrojem pro počet ekonomických subjektů

dle právních forem ve vybraných obcích je databáze ekonomických subjektů, která byla poskytnuta Krajskou správou ČSÚ v Plzni. V obci Bělčice je 201 ES, v obci Kasejovice je 293 ES, v obci Lnáře je 142 ES, v obci Mirošov je 505 ES, v obci Mladý Smolivec je 151 ES a v obci Zbiroh je 563 ES, jak lze spatřit v tabulce č. 43. Celkový součet ekonomických subjektů ve vybraných obcích je 1855, přičemž jejich přesné právní zařazení z hlediska typu daného ekonomického subjektu lze nalézt v tabulce níže.

Tab. 43: Počet ekonomických subjektů dle právních forem ve vybraných obcích

Právní forma	Bělčice	Kasejovice	Lnáře	Mirošov	Mladý Smolivec	Zbiroh
Akciová společnost	1	3	1	1		3
Dobrovolný svazek obcí						1
Družstvo	1		1			
Evidované církevní právnické osoby		1	2			1
Fyz. os. podnikající dle živ. zákona	155	210	113	407	114	449
:Fyzická osoba podnikající dle jiných zákonů než živnostenského a zákona o zemědělství	5	8		29	2	16
Honební společenstvo	1	1	1	1	1	2
Mezinárodní nevládní organizace						1
Nadační fond		1				
Obec	1	1	1	1	1	1
Obecně prospěšná společnost						1
Odborová organizace		1		5		
Pobočný spolek	10	10	3	6	5	8
Příspěvková organizace"	1	2	2	3	1	3
Společenství vlastníků jednotek	4	2	4	6		6
Společnost s ručením omezeným	3	17	5	15	10	36
Spolek	4	8	3	19	4	20
Veřejná obchodní společnost						1
Zahraniční fyzická osoba	1	4	1	2	1	5
Zájmové sdružení právnických osob				2		
Zemědělský podnikatel - fyzická osoba	14	24	5	8	12	9
Celkový součet	201	293	142	505	151	563

Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ

Pro zjištění poskytnutých dotací ES ve vybraných obcích byla použita databáze z Centrálního registru dotací z rozpočtu IS ReD, ve které bylo ručně dohledáno prostřednictvím IČ ekonomických subjektů, zda žádali o dotaci a byla jim poskytnuta. Z veřejně dostupných zdrojů/databází není možné získat souhrnně data o poskytování dotací ekonomickým subjektům v dané obci, proto byl zvolen takový postup,

kdy za pomoci vyhledávání v databázi IS ReD se získávají data pro analyzování. Byla zvolena taková časová řada, která odpovídala programovému období 2014–2021. Z celkového počtu ekonomických subjektů (1855), bylo zjištěno, že dotace byla poskytnuta 140 ekonomickým subjektům ve vybraných obcích (zahrnuty všechny právní formy ES) za období 2014–2021. V databázi IS ReD jsou k dispozici údaje o poskytovateli dotace, finančním zdroji, členěním finančních prostředků, období, o čerpané částce atd. Pro účely disertační práce postačí tyto údaje k další práci. Níže uvedená tabulka představuje konkrétní výši dotačních transferů dle právních forem ekonomických subjektů.

Tab. 44: Celkové čerpání dotací dle právních forem ve vybraných obcích za období 2014–2021 (v Kč)

Celkové částky čerpaných dotací	Bělčice	Kasejovice	Lnáře	Mirošov	Mladý Smolivec	Zbiroh
Akciová společnost		41 905 770,74	217 169,00	35 352 688,00		21 798 919,00
Družstvo	19 339 352,00		15 123 665,00			
Evidované církevní právnické osoby						6 093 831,00
Fyz. os. podnikající dle živ. zákona	202 664,00	419 052,00	227 560,00	659 928,00	105 980,00	2 759 874,00
Fyzická osoba podnikající dle jiných zákonů než živnostenského a zákona o zemědělství				297 977,00		1 346 961,00
Obec	40 038 004,96	39 451 061,06		113 991 425,49	29 236 915,75	67 292 574,57
Pobočný spolek	427 550,00			329 900,00		663 010,00
Příspěvková organizace"	14 912 648,19	6 267 458,63	6 705 853,63	55 069 497,80	1 184 467,40	5 777 467,42
Společnost s ručením omezeným	90 000,00	8 656 231,80	60 558 997,86			284 002 879,32
Spolek	243 155,00	1 198 050,00	267 900,00	82 500,00	194 000,00	626 318,00
Zájmové sdružení právnických osob				4 797 105,50		
Zemědělský podnikatel - fyzická osoba	155 965,00	971 116,00	485 647,00		580 498,00	1 603 974,00
Celkový součet	75 409 339,15	98 868 740,23	83 586 792,49	210 581 021,79	31 301 861,15	391 965 808,31

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Centrální registr dotací z rozpočtu IS ReD

Tabulka č. 44 dává konkrétní představu o využívání dotací jednotlivými typy právních subjektů (dotace v Kč v úhrnu za období 2014–2021). Z těchto částek je patrné, že největší objemy dotací směřují k právnickým osobám, a to především k akciovým společnostem a společností s ručením omezeným. V případě obce Mirošov je u právní formy akciové společnosti jediný možný žadatel, jak vyplývá z tabulky č. 43 Počet ekonomických subjektů dle právních forem ve vybraných obcích.

Relativně úspěšné jsou i družstva a příspěvkové organizace měst (vzhledem k jejich jednotkovému počtu, který je uveden v tabulce č. 43 Počet ekonomických subjektů dle právních forem ve vybraných obcích. Oproti organizacím občanské společnosti (spolky) a FO (bez výjimky) mají z existujících dotací jen velmi malý užitek a to jak v absolutním, tak relativním měřítku, i při rozpočtení na počet žadatelů, tak ve velikosti obdržených prostředků, což dále vyplývá z tabulky č. 46 Průměrná výše jedné dotace.

Závěr z tohoto zjištění je pro práci, že dotace na periferním venkově jsou využívány především PO a naopak FO mají přímý užitek jen velmi malý.

Pro posílení vypovídající hodnoty shromážděných dat je autorkou práce proveden relativní přepočítání celkové částky obdržené jednotlivými typy ekonomickými subjekty na jednotlivé dotační žádosti, k čemuž slouží tabulky č. 45 Počet dotací dle právních forem a č. 46 Průměrná výše jedné dotace ve vybraných obcích za období 2014–2021. Dotace je u jednotlivých žadatelů realizována dle jiného programu a taky i v jiné výši a za jiným účelem, lze na základě této spočtené průměrné výše identifikovat, jak velký příjem mají ekonomické subjekty v průměru z jednotlivé úspěšné žádosti.

Tab. 45: Počet dotací dle právních forem ve vybraných obcích za období 2014–2021

Právní formy	Bělčice	Kasejovice	Lnáře	Mirošov	Mladý Smolivec	Zbiroh
Akciová společnost		41	4	22		32
Družstvo	31		15			
Evidované církevní právnické osoby						37
Fyz. os. podnikající dle živ. zákona	15	29	15	46	6	93
Fyzická osoba podnikající dle jiných zákonů než živnostenského a zákona o zemědělství				9		18
Obec nebo městská část hlavního města Prahy	72	125		54	67	54
Pobočný spolek	3			6		24
Příspěvková organizace"	9	17	16	38	12	25
Společnost s ručením omezeným	4	27	112			262
Spolek	8	8	5	1	1	10
Zájmové sdružení právnických osob				4		
Zemědělský podnikatel - fyzická osoba	11	25	16		6	6
Celkový součet	153	272	183	180	92	561

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Centrální registr dotací z rozpočtu IS ReD

V tabulce č. 45 lze při porovnání s tabulkou č. 43 o počtu ekonomických subjektů podle právních forem spatřit obecný trend, že PO ze zkoumaných periferních obcí podávají i desítky úspěšných žádostí. Naopak FO podávají v celkovém úhrnu jen několikanásobný počet žádostí (v některých případech i méně).

Dotace jsou pro podnikání na venkově v periferních oblastech (alespoň západních Čech) velmi důležité, což dokládají zjištění této práce. Tím se potvrzuje obecná platnost předcházejících zjištění, které o významu dotací pro podnikání také hovoří, ale převážně jen pro PO. Těch je ve zkoumaném území jen $\frac{1}{10}$ ze všech na venkově působících ekonomických subjektů, jak plyne z výzkumu v podkapitole 3.2 Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech. FO, kterých je kolem 90 % všech ekonomických subjektů (dle stejného výzkumu autorky práce), mají z dotací jen velmi malý užitek. To platí nejen dle relativního přístupu k dotacím, který je patrný z tabulky č. 45, ale také dle průměrné velikosti jednotlivých obdržených dotací, které jsou uvedeny v následující tabulce č. 46.

Tab. 46: Průměrná výše jedné dotace ve vybraných obcích za období 2014–2021

Přepočten	Bělčice	Kasejovice	Lnáře	Mirošov	Mladý Smolivec	Zbiroh
Akciová společnost		1 022 091,97	54 292,25	1 606 940,36		681 216,22
Družstvo	623 850,06		1 008 244,33			
Evidované církevní právnické osoby						164 698,14
Fyz. os. podnikající dle živ. zákona	13 510,93	14 450,07	15 170,67	14 346,26	17 663,33	29 676,06
Fyzická osoba podnikající dle jiných zákonů než živnostenského a zákona o zemědělství				33 108,56		74 831,17
Obec	556 083,40	315 608,49		2 110 952,32	436 371,88	1 246 158,79
Pobočný spolek	142 516,67			54 983,33		27 625,42
Příspěvková organizace"	1 656 960,91	368 674,04	419 115,85	1 449 197,31	98 705,62	231 098,70
Společnost s ručením omezeným	22 500,00	320 601,18	540 705,34			1 083 980,46
Spolek	30 394,38	149 756,25	53 580,00	82 500,00	194 000,00	62 631,80
Zájmové sdružení právnických osob				1 199 276,38		
Zemědělský podnikatel - fyzická osoba	14 178,64	38 844,64	30 352,94		96 749,67	267 329,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2023, Centrální registr dotací z rozpočtu IS ReD

Z této zpracované tabulky na základě podkladových dat z IS ReD je patrné, že akciové společnosti, družstva a příspěvkové organizace obcí mají mnoha set tisícové až milionové transferové příjmy z jedné každé obdržené dotace, FO obdržují v průměru dotace v řádech nízkých desítek tisíc korun, což je u fyzicky podnikajících osob téměř až zanedbatelné.

3.6.3 Expertní rozhovor o poskytování podnikatelských dotací

Cílem realizovaného expertního rozhovoru bylo zhodnotit účinnost a smysluplnost poskytovaných dotací, které mají za úkol stimulovat rozvoj venkova a zvláště pak podporovat místní podnikatelské subjekty. Na příkladech konkrétních kontrolních akcí se v průběhu realizovaného expertního rozhovoru znázorňují současně širší negativní skutečnosti, které omezují rozvoj venkova a zároveň se poukazuje na dobré a špatné příklady související s dotační podporou podnikatelských subjektů na českém venkově. Proto byl osloven k realizaci expertního rozhovoru ředitel Odboru kontroly zemědělství a regionálního rozvoje Nejvyššího kontrolního úřadu Ing. Josef Polák, který udělil souhlas se zveřejněním.

Odbor kontroly zemědělství a regionálního rozvoje provádí kontrolu v oblasti dotací do zemědělství, rozvoje venkova, lesnictví či rybářství, a dále se také zaměřuje na regionální rozvoj, podporu bydlení a cestovního ruchu, zejména pak u kapitol Ministerstva zemědělství a Ministerstva pro místní rozvoj (Nejvyšší kontrolní úřad [NKÚ], n.d.)

Přínosem provedeného expertního rozhovoru je získání kompetentního zhodnocení dotační politiky státu v oblasti poskytování podnikatelských dotací na venkovském prostoru a opatření si tak odborného pohledu na výše zmiňovanou účinnost dotací, kterými EU a OSS poskytují podporu podnikání na venkově v jeho znevýhodněných periferních oblastech. Celý expertní rozhovor je součástí Přílohy F této práce. Níže jsou uvedeny hlavní myšlenky experta na problematiku.

- Dotace poskytované do venkovského prostoru mají **pozitivní efekt na rozvoj českého venkova - přispívají rozvoji venkova, venkovské krajiny a zemědělské činnosti.**
- **Bez podpory by podpořené podniky dosahovaly horších ekonomických výsledků. České zemědělství se stalo mimořádně závislé na opatřeních společné zemědělské politiky.** Po vstupu do EU došlo zejména k výraznému posunu v modernizaci

a technologické vybavenosti zemědělských podniků, k rozšíření šetrného a ekologického hospodaření. Fondy EU přispěly ke zkvalitnění podnikatelského prostředí v ČR, vzniku nových podniků a jejich rozvoji. **Významná je podpora malých a středních podniků, i když NKÚ spatřuje tuto podporu za stále nedostačující. Jak vyplývá např. z KA 21/33** Peněžní prostředky státu a Evropské unie vynakládané v resortu Ministerstva zemědělství na podporu zpracování zemědělských produktů, **MZe dává více dotačních možností velkým podnikům před mikropodniky a malými a středními podniky v oblasti potravinářství, pro velké podniky připravilo více dotačních programů a jednodušší dotační podmínky.**

- **Dotace mimo pozitivních přínosů na ekonomický růst a hospodářskou politiku přinášejí i velké plýtvání, neefektivnost a neúčelnost vynakládaných prostředků (ne vždy jsou projekty motivovány potřebou, ale spíše jsou podmíněny dotační příležitostí), korupci a pokřivení ekonomiky.**

Příklad z praxe o špatně nastavených pravidel financování projektů mající vliv na podporu podnikání

KA 14/26 Peněžní prostředky vynakládané na projekty Programu rozvoje venkova

„Nejvyšší kontrolní úřad prověřil hospodaření s penězi určenými na rozvoj venkova, zaměřil se také na plnění cílů a udržitelnost projektů v této oblasti. Kontroloval prostředky rozdělované Ministerstvem zemědělství (MZe) v rámci Programu rozvoje venkova v letech 2010 až 2013. Kontroloři prověřili 120 projektů, které získaly dotace v celkové výši přesahující 375 milionů korun.

Program rozvoje venkova má přispět například k modernizaci zemědělských podniků, podpoře podnikání, rozvoji cestovního ruchu nebo rozvoji a obnově vesnic. Podle kontrolorů ale špatně nastavená pravidla MZe umožnila financovat i projekty, které k těmto účelům nesloužily. Kontroloři například prověřili 36 dotovaných kotelen na biomasu a zjistili, že 20 z nich bylo umístěno v rodinných domech, přestože dotace měly sloužit k podpoře podnikání." (NKÚ, n.d.).

- Dotace jsou důležité v zemědělství (modernizace zemědělství, nové specializace a technologie) a zejména z důvodu, že zemědělci jsou zavázáni dodržovat standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy (ochrana půdy, vody, krajiny,

rostlin a zvířat). Dále jsou neméně důležité dotace do lesnictví, zejména v době, kdy lesy potřebují obnovu po kůrovcové kalamitě a suchu.

- Obecně z pohledu úředníka NKÚ se dohlíží na účelnost, efektivnost a hospodárnost poskytování dotací, tak by se měly upřednostňovat takové dotace, které budou mít maximální přínos pro stát.
- O problematice hospodaření s veřejnými prostředky v České republice hovoří prezident NKÚ Miloslav Kala ve Výroční zprávě o činnosti NKÚ za rok 2022, ve které uvedl, že cit.: **„Z řady oblastí, v nichž je podle našich kontrol možné ušetřit významné veřejné prostředky, chci poukázat především na zbytnělý dotační systém. Skutečný smysl dotací nahradil formalismus, čerpání je nadřazeno smysluplnosti a potenciálním přínosům dotací. (NKÚ, 2023)**
- Dotace jsou dostupné i pro venkovské podnikatele na české periferii, tyto menší regionální podnikatelé jsou velmi často dotačně zvýhodněni, např. při výběru žádostí o dotaci/projektů, ať už pro své umístění, svou velikost, obor podnikání. Jsou zvýhodněny bodově, ale i finančně vyšší mírou dotace (nižší spoluúcast). **Získání dotací bývá (časem se zlepšuje) podmíněno administrativní zátěží, která žadatele odrazuje.** Možným řešením jsou dotace poskytované přes místní akční skupiny, které v regionu velmi pomáhají se získáním dotací.
- **Znázornění současných negativních skutečností v konkrétních KA NKÚ, které omezují rozvoj venkova, případně rozvoj podnikatelských aktivit na venkově.**

KA 18/08 Peněžní prostředky vynakládané na podpory v sektoru živočišné výroby

– dotace producentům a zpracovatelům mléka poskytovalo MZe ziskovým mlékárnám místo, aby podpořilo zemědělce – producenty, které mléko vyrábí.

KA 21/33 Peněžní prostředky státu a Evropské unie vynakládané v resortu Ministerstva zemědělství na podporu zpracování zemědělských produktů

– znevýhodnění mikropodniků, malých a středních podniků na úkor velkých podniků v oblasti potravinářství (zpracování zemědělských produktů a potravin) – méně dotačních příležitostí pro ně, složitější podmínky pro získání dotací.

KA 19/05 Podpora rozvoje vysokorychlostního přístupu k internetu poskytovaná z operačního programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost

Cit.: „Cílem podpory bylo dosáhnout míry pokrytí domácností vysokorychlostním internetem ve výši 77 % v roce 2023. Tento cíl však byl splněn již v roce 2017 investicemi podnikatelů v elektronických komunikacích bez jakékoliv státní podpory. MPO z původně určených 13,8 mld. Kč v rámci programu Vysokorychlostní internet za téměř pět let žádnou dotaci neposkytlo a polovina prostředků byla přesunuta do jiných operačních programů. Důvodem byly nedostatečná příprava programu a chybné počáteční nastavení podpory.“ (NKÚ, 2020)

Závěr

Hlavním cílem disertační práce bylo zjistit, jaká jsou **specifika podnikání na českém periferním venkově, identifikovat hlavní problémy a rizika spojená s podnikáním na venkově a nalézt činitele, které mohou poskytnout východiska pro rozvoj potenciálu pro podnikání** v periferním rurálním prostoru. Předkládaná práce vznikla za účelem rozšíření problematiky a nalezení poznatků pro podnikání na venkově. Jejich dosažení bylo provedeno na základě rešerše relevantních zdrojů a vlastních výzkumů autorky práce. Pro splnění stanovených dílčích výzkumných cílů si autorka práce zvolila strategii smíšeného výzkumu a využila k vyhodnocení statistická data, dotazníkové šetření, výzkumné šetření Delphi metodou a expertní rozhovory.

Dílčími cíli výzkumné části disertační práce bylo analyzovat strukturu ekonomických aktivit na českém venkově v současnosti a porovnat ji se stavem na počátku 20. století, Dále bylo dílčím cílem identifikovat hlavní problémy spojené s podnikáním na českém venkově, identifikovat do jaké míry ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na českém venkově. Autorka si stanovila dále dílčí cíl výzkumné části nalézt obory mající perspektivu se prosadit z městského prostředí do rurálního prostoru a závěrem prozkoumat budoucnost ekonomických subjektů na českém venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace.

Při tvorbě práce se ukázalo, že **podnikání na českém periferním venkově** může ovlivnit rozvoj **nových technologií** (automatizace, robotizace a digitalizace), a v určité perspektivě může dojít ke zlepšení postavení venkovských ekonomik vůči městským ekonomikám. **Tento vývoj však předpokládá především řešení problémů s dostupností kvalifikovaných pracovních sil a úrovně infrastruktury** (podkapitola 3.4 *Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově* otázky č. 4 a č. 5, 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou* otázky č. 1 a č. 2). Specifika venkovského podnikání dále spočívají ve vyšším zastoupení primárního sektoru, na který jsou výrazným způsobem navázána pro venkov významná témata jako **dotace** (podkapitola 1.2.2 *Podpora podnikání na venkově*), **ekonomický význam družstev v malých obcích** (podkapitola 1.2.1 *Historický přehled podnikání na českém venkově v letech 1918-1989*, 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech v současnosti*), **potenciál pro cestovní ruch** (podkapitola 3.3 *Dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově* otázka č. 11)

nebo **vliv stárnutí obyvatelstva a problematika pracovní síly v zemědělství** (podkapitola 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou otázka č. 4*, 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech v současnosti*). Specifikem podnikání je také **přístup k podnikání ze strany místního obyvatelstva**, neboť podle Majerová a Herová (2009) u venkovského obyvatelstva převládá zaměstnanecká mentalita nad podnikatelskými přístupy (podkapitola 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech v současnosti*) a jistá **uzavřenost** (podkapitola 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem*). Dalším specifikem pro podnikání na venkově je možnost jeho spojení s vlastním životním stylem, například role podnikatele v ekologickém zemědělství v oblasti ochrany životního prostředí. To se pak promítne do nízké uhlíkové stopy českého zemědělství. **V rozvoji udržitelné energetiky, ekologického stavitelství a ekologizaci zemědělské produkce můžeme nalézt možnou budoucnost pro venkov** (podkapitola 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou otázka č. 5*).

Identifikovaným problémem **podnikání na českém periferním venkově** jsou **demografické změny**. Odchodem kvalifikované a mladé pracovní síly do měst a přirozeným stárnutím místního obyvatelstva **dochází k problémům se zajištěním nejen kvalifikované pracovní síly, ale také pracovních sil na fyzicky náročnou práci v zemědělství** (podkapitola 3.3 *Dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově*, 3.4 *Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově*, 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou otázka č. 4*, 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem otázka č. 4*). Dále jsou to **klimatické změny**, které mohou představovat ve zkoumané vnitřní periférii problémy především pro zemědělství, neboť bude potřeba změnit pěstované plodiny, což představuje osvojení si nových znalostí a postupů. Ale zároveň to může znamenat při správném postupu větší zisky ze zemědělské produkce (podkapitola 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou otázka č. 5*). Naopak překážku pro rozšíření produkce může znamenat **malá poptávka po nabízených produktech a službách** od místního obyvatelstva (podkapitola 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech*, 3.3 *Dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově*, 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem*).

Problémy spojené s dopravou se v práci ukázaly být pro podnikatele jako nejpodstatnější. **Potíže s dopravní infrastrukturou, dopravní obslužností, velká vzdálenost od měst, a tím vysoké náklady na dopravu byly v disertační práci opakovaně diskutovány, at' už v rámci teoretické části práce** (podkapitola 1.2.4 *Kontextuální problémy podnikání na venkově*) **či ve výzkumné části práce** (podkapitola 3.2 *Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech v současnosti*, 3.3 *Dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově*, 3.4 *Dotazníkové šetření – Názory podnikatelů na podnikání na venkově*, 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem*). **Zatím nedostatečná je také dostupnost rychlého internetového připojení**, a to především ve spojitosti s případnou možností rozvoje ekonomiky venkova za pomoci 4. průmyslové revoluce a možností práce na home office. Rozvoji podnikání brání mnohdy i nedostatečná technická infrastruktura – chybějící kanalizace, vodovod nebo plynofikace, i to je opět možné chápat jako překážky pro zahájení podnikání. (podkapitola 3.3 *Dotazníkové šetření Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově*, 3.4 *Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově*).

Dotace jsou s podnikáním na venkově značně spjaté. Řada ekonomických subjektů se drží díky dotacím ekonomicky při životě. S dotacemi je spojeno břemeno v podobě složitých administrativních činností a byrokracie, které se s dotacemi pojí (podkapitola 3.5 *Výzkumné šetření Delphi metodou*, 3.5.5 *Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem*, 3.6.3 *Expertní rozhovor na poskytování podnikatelských dotací*).

Východiska pro rozvoj potenciálu pro podnikání na venkově mohou poskytnout různí aktéři. Jsou jimi například obce, které jsou pro rozvoj podnikání důležité tím, že zodpovídají za stav potřebné infrastruktury. Také místní podnikatelské subjekty hrají významnou roli, neboť vytvářejí pracovní příležitosti, a tím mohou zlepšit situaci místních obyvatel, kteří najdou práci v místě a nemusí daleko dojíždět. Mohou být také příkladem pro další vznikající podnikatelské subjekty. Vzhledem k tematickému zaměření práce se autorka rozhodla zaměřit se na hledání obecných perspektiv přenosu firem z městského prostředí na venkov. V rámci realizovaných výzkumů bylo zjištěno, že existují tržně smysluplné možnosti pro přenos ekonomických aktivit z měst na venkov (v oborech malozemědělství, řemeslné výrobě, cestovním ruchu, IT). Podnikatelé však dávají spíše nižší šance pro přenos. Většina podnikatelů sama příležitosti

pro podnikání na venkově nevidí a také nespatřují ekonomicky smysluplný prostor pro tento přenos. Také zapojení experti přenosu nevěří, především z důvodu nedostatku kvalifikované pracovní síly a nedostatečné základní infrastruktury na venkově. Výjimku tvoří možnost ekonomických aktivit realizovaných přes home office (v případě dobrého internetového připojení v obci) a služby s relativně nižšími požadavky na pracovní sílu. Jakékoliv případné teritoriální přenesení ekonomických aktivit z měst na venkov by podle expertů zachytil suburbánní venkov v zázemí velkých měst, a na periferním venkově by se neprojevil.

Přínosy disertační práce pro akademickou oblast

Je zpracován ucelený přehled problematiky podnikání v rurálním prostoru z citací prací z domácí i evropské literatury. Popisují se hlavní problémy, se kterými se podnikání na venkově potýká. Práce obecně mapuje současný stav podnikání na venkově.

Zpracování výzkumů se zaměřením na oblasti vnitřní periferie na území Plzeňského, Středočeského, Jihočeského a Ústeckého kraje, jejichž výsledky jsou regionálním příspěvkem do studia vnitřních periferií v ČR. Případová studie poskytuje vhled do současné situace v oblasti podnikatelských činností v periferních oblastech západních Čech. Studie klade důraz na využití potenciálu zemědělství v periferních oblastech, ekologickém zemědělství a v podpoře tradičních řemesel.

Přínos autorka práce spatřuje v tom, že se získaly názory převážně od expertů z akademické sféry (9 panelistů), kteří se věnují výzkumné a odborné činnosti z oborů: regionální rozvoj venkova, politika rozvoje venkova EU, environmentální ekonomická geografie, ekologické zemědělství, udržitelné zemědělství, globalizace, inovativní rozvoj venkovských oblastí, podnikání, inovace, marketing a cestovní ruch.

Přínosy disertační práce pro praxi

Vzhledem k aktuálnosti problematiky jsou přínosy v podobě výstupů realizovaných výzkumů. Autorka práce realizovala tříkolové šetření za účasti expertů z akademické a ekonomické sféry a starostů obcí, kteří svými názory významně obohatili závěry disertační práce. Na základě realizovaných expertních rozhovorů je problematika podnikání v rurálním prostoru natolik diskutována do hloubky, že může čtenář získat přehled o daném tématu.

Doporučení pro případný další postup v bádání

Práce se při studiu ekonomických aktivit na venkově seznámila s významností družstev na nejmenších venkovských vsích pod 200 obyvatel. V práci se družstva objevila pouze jako aktér tohoto prostředí, o nichž bylo zjištěno, že velikost obce je pro výskyt družstev relevantní faktor. Téma družstevnictví by si z hlediska ekonomické významnosti na těchto nejmenších periferních venkovech nabízelo realizovat vlastní výzkum, ve kterém by bylo prozkoumáno ekonomické postavení družstev na lokální úrovni v periferních oblastech českého venkova.

Při zkoumání periferních regionů v západních Čechách by bylo vhodné rozšířit výzkum o detailní pohled na problém. Na vybrané obci nebo firmě prokázat daný jev nebo vliv úrovně ukazatele. Toto se z časových důvodů v práci nepodařilo zpracovat.

Limitace disertační práce

Rozvoj podnikatelských aktivit v periferních částech venkovského prostoru západních Čech

Ve studii je relevantnost dat limitována nesouladem místa podnikání daného právního subjektu a jeho oficiálního sídla nebo práce na tzv. „švarc systém“, kdy mohou být někteří z ekonomických subjektů existujících v RES pouze zaměstnanci pracující na živnostenské oprávnění.

Dotazníkové šetření

I přes opakovanou realizaci dotazníkového šetření se nepodařilo získat vyšší počet respondentů. Přitom bylo osloveno e-mailem několik desítek podnikatelů ze zkoumaného území. Dotazníkové šetření bylo podpořeno placenou inzercí na webovém portálu *vyplnto.cz*, kdy propagace probíhala formou bannerů a následně rozesíláním přes newsletter k registrovaným respondentům. Dále byly osloveny svazy, zájmové organizace a nakonec zapojila autorka práce i facebookovou skupinu *Farmáři a Farmářky*.

Výzkumné šetření Delphi metodou

Škála nabízených expertních názorů netvoří disjunktně rozdělený prostor. Výsledkem je, že ve většině případů se expertní názory překrývají, případně nejsou souměřitelné. Otázky mohly být konstruovány tak, aby experti odpovídali jednoslovně, tak by se dalo

předcházet uváděným limitům. Autorka práce však chtěla získat, co nejširší škálu expertních názorů, čímž je získání výsledků jedinečné.

Seznam použitých zdrojů

- Agrární komora ČR. (n.d.). *Poradenství*. Dostupné 18. 2. 2023 z <https://akcr.cz/info/poradenstvi/>
- Anderson, A., R. (2000). Paradox in the periphery: An entrepreneurial reconstruction? *Entrepreneurship and Regional Development*, 12(2), 91-109. DOI:10.1080/089856200283027
- Asociace realitních kanceláří ČR. (2020). *Cenová mapa*. Dostupné z <https://www.cenovamapa.eu/cnm/#/map>
- Barták, M., Šarapatka, B., & Kocourek, F. (1996). *Speciální agroekologie*. Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava.
- Bartoš, M., Kušová, D., Těšitel, J., Macháček, J., Novotná, M., Kopp, J., Moss, L. A. G., & Glorioso, R. S. (2011). *Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky*. Lesnická práce.
- BBVA Research. (n.d.). *Share of Urban and Rural Population by Continen (1950-2050)*. Dostupné 3. 6. 2018 z https://www.bbvaresearch.com/wp-content/uploads/2016/12/European-urbanization-trends_.pdf
- Bednaříková, Z., & Pělucha, M. (2012). *Územní soudržnost venkova a zaměstnanost*. In: Jednání Vědecké rady ÚZEI dne 31. 10. 2012. https://www.uzei.cz/data/usr_001_cz_soubory/vr_pelucha_bednarikova.pdf
- Berry, B. J. L. (1976). The counterurbanization process: urban America since 1970. *Urban Affairs Annual Review*, 11(1), 17–30.
- Bičík, I. (2013). Terciér, nebo kvartér? kvintér!. *Geografické rozhledy*, 23(1), 8 Dostupné 11. 3. 2023 z <https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/324/pdf>
- Binek, J., Svobodová, H., Holeček, J., Galvasová, I., & Chabičovská, K. (2009). *Synergie ve venkovském prostoru: aktéři a nástroje rozvoje venkova*. GaREP.
- Binek, J., Toušek, V., Galvasová, I., Věžník, A., Kunc, J., Seidenglanz, D., Halásek, D., & Řehák, S. (2007). *Venkovský prostor a jeho oživení*. GaREP.
- Blažek, J., & Uhlíř, D. (2011). *Teorie regionálního rozvoje – nástin, kritika, implikace*. Karolinum.
- Boháč, A. (1923). *Hospodářské a sociální poměry obyvatelstva republiky Československé ve světle sčítání lidu*. Česká národohospodářská společnost.
- Bosworth, G. (2012). Characterising rural businesses – Tales from the paperman. *Journal of Rural Studies*, 28(4), 499-506. doi:10.1016/j.jrurstud.2012.07.002
- Bosworth, G., & Venhorst, V. (2018). Economic linkages between urban and rural region – what’s in it for the rural?. *Regional Studies*, 52(8), 1075-1085. DOI: 10.1080/00343404.2017.1339868
- Bosworth, G., Price, L., Collison, M., & Fox, C. (2020). Unequal futures of rural mobility: Challenges for a “Smart Countryside.” *Local Economy*, 35(6), 586-608. <https://doi.org/10.1177/0269094220968231>

- Bosworth, G., Whalley, J., Fuzi, A., Merrell, I., Chapman, P., & Russell, E. (2023). Rural co-working: New network spaces and new opportunities for a smart countryside. *Journal of Rural Studies*, 97, 550-559. doi:10.1016/j.jrurstud.2023.01.003
- Boyle, P., & Halfacree, K. (1998). *Migration into Rural Areas: Theories and Issues*.
- Centrální registr dotací z rozpočtu IS ReD. (n.d.). *Poskytnuté dotace*. Dostupné z <https://red.financnisprava.cz/registr-dotaci/dotace>
- Cloke, P. J., Mardsden, T., & Mooney, P. h. (2006). *Handbook of rural studies*. Thousand Oaks.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. (2017). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. SAGE Publications.
- České pole (n.d.). *O iniciativě*. <https://www.ceskepole.cz/#iniciativa>
- Český statistický úřad. (2020). *Integrované šetření v zemědělství 2020*. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/isz-2020>
- Český statistický úřad. (2021). *Zemědělství se koncentruje do větších podniků, ubylo chovatelů hospodářských zvířat*. Dostupné 22. 3. 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelstvi-se-koncentruje-do-vetsich-podniku-ubylo-chovatelu-hospodarskych-zvirat>
- Český statistický úřad. (2022a). *Malý lexikon obcí České republiky – 2022*. Dostupné 16. 11. 2022 z <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2022>
- Český statistický úřad. (2022b). *Veřejná databáze na internetu ČSÚ: sestavení vlastních tabulek*. Dostupné 22. 9. 2022 z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz>.
- Český statistický úřad, Plzeň. (2022). Databáze Českého statistického úřadu o zaniklých ekonomických subjektech. (15. září 2022). Databáze zaniklých ekonomických subjektů (Vybrané údaje o ekonomických subjektech zaniklých v letech 2008-2021).
- Damborský, M. & Wokoun, R. (2010). Lokalizační faktory malého a středního podnikání v podmínkách ekonomiky v ČR. *E+M Ekonomie a Management*, 13(2), 32-43.
- Deník veřejné správy. (2023). *Komunitní energetika a legislativní podpora*. Dostupné 24. 3. 2023 z <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6891408>
- Dokoupil, J., Preis, J., & Novotná, M. (2016). Management inovací v Plzeňském kraji a srovnání se sousedními bavorskými regiony. In K. Mičudová (Ed.), *Trendy v podnikání* (s. 62-69). Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni.
- Doležalová, I. (2004). Postavení a role ženy v křesťanství. In: *Abc feminismu. NESEHNUTÍ*.
- Dvořák, P. (2021). Bioplynové stanice ve venkovských obcích: celková instalovaná kapacita v roce 2018 [mapa] [online]. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
- Eger, L., & Egerová, D. (2014). *Základy metodologie výzkumu*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Eger, L., & Egerová, D. (2022). *Metodologie výzkumu*. 3. vyd. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni.

- Egerová, D., & Mužík, J. (2010). Aplikace metody Delphi při expertním stanovení faktorů ovlivňujících efektivnost e-learningu ve vzdělávání pracovníků v malých a středních podnicích. *E&M Economics and Management*, 2, 137–152.
- Engel, A., Pabst, S., Steigberger, E., & Wellman, L. (2016). Rakousko. In J. Valeška (Ed.), *Komunita podporované zemědělství v Evropě* (s. 20-23). Ekumenická akademie.
- ESPON. (2020). *Teze politik. Vnitřní periferie v Evropě. Rozvojové strategie k překonání marginalizujících účinků vnitřních periferií*. <https://www.uur.cz/media/12mkqdaj/espon-teze-vnitri-periferie-01-2019.pdf>
- EURO CZ. (2004). *Podnikatelem za totality*. Dostupné 21. 7. 2019 z <https://www.euro.cz/clanky/podnikatelem-za-totality-872890/>
- European Commission. (1999). *In Brusel: Rural areas*. Dostupné 20. 8. 2022 z https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2020-02/ext-eval-rurdevab-text_1999_en_0.pdf
- European Commission. (2019). *Estimating road transport costs between EU regions*. Dostupné 1. 11. 2022 z <https://joint-research-centre.ec.europa.eu/system/files/2020-05/jrc114409.pdf>
- European Commission. (2020). *Financing the CAP Directorate-General for Agriculture and Rural Development*. Dostupné 11. 3. 2023 z https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/Financing.html?select=EU27_FLAG,1
- European Commission. (2023). *The common agricultural policy at a glance*. Dostupné 11. 3. 2023 z https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en
- EUR-Lex (2012). *Narizení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1151/2012 ze dne 21. listopadu 2012 o režimech jakosti zemědělských produktů a potravin*. Dostupné 11. 3. 2023 z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012R1151&qid=1659714406127>
- EUR-Lex. (2020). *Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě - Zpráva o strategickém výhledu z roku 2020*. Dostupné 18. 3. 2023 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0493&from=ES>
- Evropský parlament. (n.d.). *Společná zemědělská politika v číslech*. Dostupné 11. 3. 2023 z <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/104/the-common-agricultural-policy-in-figures>
- Foret, M., & Foretová, V. (2001). *Jak rozvíjet místní cestovní ruch*. Grada Publishing.
- Fotr, J., Vacík, E., Souček, I., Špaček, M., & Hájek, S. (2012). *Tvorba strategie a strategické plánování – teorie a praxe*. Grada Publishing.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Gebhart, J., & Kuklík, J. (2006). *Velké dějiny zemí Koruny České*. Paseka.
- Google Maps. *Program rozvoje venkova 2014 - 2020*. Dostupné 19. 4. 2023 z <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1z-gPyytDWMK5VGyI65cSiEKDj99ges0s&ll=49.672346181342355%2C16.729000877583488&z=7>

- Gray, D. E. (2009). *Doing research in the real world*. Los Angeles. SAGE.
- Habibi, A., Sarafrazi, A., & Izadyar, S. (2014). Delphi Technique Theoretical Framework in Qualitative Research. *The International Journal Of Engineering And Science (IJES)*, 3(4), 8–13.
- Halfacree, K. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitions of the rural. *Journal of Rural Studies*, 9(1), 23-27. [https://doi.org/10.1016/0743-0167\(93\)90003-3](https://doi.org/10.1016/0743-0167(93)90003-3)
- Hall, C. M., & Page, S. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation, environment, place and space*. Routledge.
- Havlíček, T. (2021). Historicko-politický a územní kontext vývoje českého pohraničí v rámci Evropy. In M. Jeřábek, J. Dokoupil, T. Havlíček, L. Novotný, & F. Zich (Eds.), *České pohraničí – od periferní národní pozice ke stabilnímu prvku evropské integrace* (s. 34-45). Karolinum
- Havlíček, T., & Chromý, P. (2001). Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. *Geografie*, 106(1), 1-11. DOI:10.37040/geografie2001106010001
- Hendl, J. (2009). *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Portál.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Portál.
- Hospodářská komora České republiky. (2023). Příručka pro podnikání. Dostupné 25. 3. 2023 z: https://www.komora.cz/wpcontent/uploads/2023/02/Obecna_prirucka_2023_OLPA_fin_al.pdf
- Hortig, P. (2019). Obyvatelstvo se u nás sčítá čtvrt tisíciletí, In *Statistika & My: Magazín českého statistického úřadu*, 9, č. 10-11. https://aa.ecn.cz/img_upload/410697af7dfcb092dfd4e3937dd69e3f/malofaremni-hospodareni_isbn.pdf
- Hudečková, H. (1995). Privatization in Agriculture and Rural Regeneration. *Sociologický časopis*, 31(4), 449-462. doi: 10.13060/00380288.1995.31.4.04
- Hruška, V. (2017). Současné venkovské ekonomiky: problémy a perspektivy. In. 5. Festival lokální ekonomiky Chřibská - 15. 9. 2017. Dostupné z: <https://docplayer.cz/68612826-Soucasne-venkovske-ekonomiky-problemy-a-perspektivy.html>
- Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu* 2. aktualizované vydání. Grada Publishing.
- Jakubec, I. (2008). *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848-1992*. Oeconomica.
- Jakubíková, D. (2013). *Strategický marketing: Strategie a trendy*. Grada Publishing.
- Janovec, M. (2011). *Mimorozpočtové státní fondy v systému veřejných financí*. Masarykova univerzita Brno. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Verejnafinancinnost/JanovecMichal.pdf

- Janovská, V. (2016). Česká republika. In J. Valeška (Ed.), *Komunita podporované zemědělství v Evropě* (s. 16-19). Ekumenická akademie.
- Jech, K. (2008). *Kolektivizace a vyhnání sedláků z půdy*. Vyšehrad.
- Jeřábek, M., Dokoupil, J., Fiedor, D., Krejčová, N., Šimáček, P., Wokoun, R., & Zich, F. (2021). Nové vymezení periferií Česka. *Geografie*, 126(4), 419–443. <https://doi.org/10.37040/geografie2021126040419>
- Ježek, J. (2020). *Adaptační strategie rozvoje venkova. Příklady dobré praxe*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Ježek, J., & Mičudová, K. (2020). *Investiční potřeby venkovských obcí v České republice*. Západočeská univerzita v Plzni.
- Jurgilevich, A., Birge, T., Kentala-Lehtonen, J., Korhonen-Kurki, K., Pietikäinen, J., Saikku, L., & Schösler, H. (2016). Transition towards Circular Economy in the Food System. *Sustainability*, 8(1), 69. <https://doi.org/10.3390/su8010069>
- Kalantaridis, C. (2006). A study into the localization of rural businesses in five European countries, *European Planning Studies*, 14(1), 61-78.
- Kalecký, L. (2011). *Typologie venkova prostoru ČR z roku 1998*. Česká zemědělská univerzita v Praze: Katedra aplikované geoinformatiky a územního plánování. Dostupné z: <https://r.fzp.czu.cz/vyzkum/maps/kagup/42300-kal-0002.pdf>
- Karlíček, M. (2013). *Základy marketingu*. Praha: Grada.
- KLASA. (n.d.). *O značce KLASA*. Dostupné 10. 4. 2023 z <https://www.eklasa.cz/co-je-klasa>
- Klimek, A. (2000). *Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XIII*. Paseka.
- Korčák, J. (1929). *Vylidňování jižních Čech: studie demografická*. Praha: Knihovna Spolku péče o blaho venkova;
- Krajhanzl, J., Chabada, T., Svobodová, R., Kácha, O., Vintr, J., & Becková, A. (2021). České klima 2021. *Mapa českého veřejného mínění v oblasti změny klimatu*. Brno: Katedra environmentálních studií FSS MU. Dostupné z: <https://webcentrum.muni.cz/media/3330992/czklima2021.pdf>
- Kraus, J. (2005). *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia.
- Krtička, L., Žufan, P., & Dvořák, P. (2021). Zemědělská půda v režimu ekologického zemědělství v roce 2019 na úrovni obcí a obcí s rozšířenou působností [mapa] [online]. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
- Křen, J. (2005). *Dvě století střední Evropy*. Argo.
- Langhammerová, J. (2004). *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*, Lidové noviny.
- Linstone, H.A., & Turoff, M. (1975). *Delphi Method: Techniques and Applications*. Addison-Wesley Publishing Company, Reading.
- Lipset, S., & Rokkan, S. (1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National perspectives*. Free Press.

- Little, J. (1997). Employment marginality and women's self-identity, In P. Cloke and J. Little (eds), *Contested Countryside Cultures*. (s. 437-442). London and New York: Routledge.
- Lowe, P., Phillipson, J., Proctor, A., & Gkartzios, M. (2019). Expertise in rural development: A conceptual and empirical analysis. *World Development*, 116, 28-37. doi:10.1016/j.worlddev.2018.12.005
- Máca, V. (2010). *Hodnocení dopadů dopravy na životní prostředí*. Univerzita Karlova: Centrum pro otázky životního prostředí, Praha. Dostupné z <https://docplayer.cz/110404389-Hodnoceni-dopadu-dopravy-na-zivotni-prostredi.html>
- Macháček, J., Dvořák, P., & Krůčka, L. (2021). Hrubá míra migračního salda obyvatel v Česku v letech 2012–2018 na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností. In: *Atlas rozvoje venkova*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
- Majerová, V. (2001). *Trendy sociálních změn v zemědělství a na venkově*. Česká zemědělská univerzita v Praze.
- Majerová, V., & Herová, I. (2009). *Český venkov 2008: proměny venkova*. Česká zemědělská univerzita v Praze.
- Marada, M., (2001). Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. *Geografie - sborník České geografické společnosti*, 106(1), 12-25. https://geografie.cz/media/pdf/geo_2001106010012.pdf
- Maříková, H., Petrušek, M., & Vodáková, A. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Massey, D. (1984). *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and Geography of Production*. Macmillan.
- Mayer, A. M. (1930). *K sociálnímu vývoji našeho venkova*. Česká národohospodářská společnost.
- MEPCO, s.r.o. (2019) *Národní dotační zdroje*. Praha: Svaz měst a obcí ČR. Dostupné 13. 4. 2023 z <https://www.mmr.cz/getattachment/ed329aa2-68d9-4791-9d19-f7078d1b6042/attachment.aspx>
- Ministerstvo financí ČR. (2022). *Státní fondy*. Dostupné 12. 3. 2023 z https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Rozp-ramce-zak-23-2017_Metodicky-popis-Fiskalni-udaje-SF-2022.pdf
- Ministerstvo pro místní rozvoj. (2019a). *Analýza nájemného v České republice*. Dostupné 22. 3. 2023 z <https://www.mmr.cz/getmedia/64d1fb1f-7672-426c-a3ac-1d6c2ea9127e/MMR-MTR-Analyza-najemneho.pdf.aspx?ext=.pdf>
- Ministerstvo pro místní rozvoj. (2019b). *Koncepce rozvoje venkova*. Dostupné 6. 9. 2021 z https://www.mmr.cz/getmedia/279d5264-6e9e-4f80-ba4a-c15a26144cd0/Koncepce-rozvoje-venkova_202001.pdf.aspx?ext=.pdf
- Ministerstvo pro místní rozvoj. (n.d.). *Národní program podpory cestovního ruchu v regionech (2016 - 2023)*. Dostupné 8. 3. 2023 z <https://www.mmr.cz/cs/narodni-dotace/cestovni-ruch/narodni-program-podpory-cestovniho-ruchu-v-regione>

Ministerstvo průmyslu a obchodu. (2012). *Koncepce podpory malých a středních podnikatelů na období let 2014-2020*. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/47605/54370/599916/priloha002.pdf>

Ministerstvo zemědělství. (n.d.). *Strategický plán Společné zemědělské politiky na období 2023–2027*. Dostupné 10. 3. 2023 z <https://eagri.cz/public/web/mze/dotace/szp-pro-obdobi-2021-2027/>

Ministerstvo zemědělství. (2007). *Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 - 2013*. Dostupné 21. 9. 2018 z https://eagri.cz/public/web/file/26868/PRV_oficiln_schvlen.pdf#page=46&zoom=100,0,0

Ministerstvo zemědělství. (2015). *Program rozvoje venkova 2014-2020*. Dostupné 14. 8. 2022 z <https://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/>

Ministerstvo zemědělství. (2016). *EX-post hodnocení Programu rozvoje venkova ČR za období 2007-2013: Závěrečná zpráva*. Dostupné 21. 11. 2020 z https://eagri.cz/public/web/file/568806/Ex_post__PRV_2007_13_ZZ_final.pdf?fbclid=IwAR01hzBYkJdBPgi-FjROVUcQ-N6hDD_9Zs3tjGsrjjV69IPpKmns5ATZTY#page=33&zoom=100,90,120

Ministerstvo zemědělství. (2021). *Nariadení Evropského parlamentu a Rady (EU)*. Dostupné 10. 3. 2023 z https://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/zakladni_informace/legislativa/legislativa-eu/narizeni-evropskeho-parlamentu-a-rady-eu-3.html

Ministerstvo zemědělství. (2023). *Tisková zpráva: Počty českých pracovníků v zemědělství klesají, sklizeň zachraňují pomocníci ze zahraničí*. Dostupné 25. 4. 2023 z https://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2023_pocty-ceskych-pracovniku-v-zemedelstvi.html

Ministerstvo životního prostředí. (2010). *Národní parky a chráněné krajinné oblasti v České republice*. Dostupné 22. 7. 2021 z [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4E410FBF45C7B47CC125781D0048DD5B/\\$file/ATTKWA5K.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4E410FBF45C7B47CC125781D0048DD5B/$file/ATTKWA5K.pdf)

Monk, S., Dunn, J., Fitzgerald, M., & Hodge, I. (1999). *Finding Work in Rural Areas*. York Publishing Services.

Mormont, M. (1990). Who is rural? Or, How to be rural: Towards a sociology of the rural, In: T. Marsden, P. Lowe and S. Whatmore (eds), *Rural Restructuring: Global Processes and Their Responses*. David Fulton. s. 21-44.

Moudrý, J. st., Moudrý, J. ml., Chovanec, T., & Hudcová, E. (2019). *Malofaremní hospodaření*. Bioinstitut. Dostupné 28. 9. 2022 z: https://aa.ecn.cz/img_upload/410697af7dfcb092dfd4e3937dd69e3f/malofaremnii-hospodareni_isbn.pdf

Müller, J. (2005). Venkov očima geografa. In: Venkov, jeho proměny a územní plánování. Sborník ze semináře *Asociace urbanismu a územního plánování ČR* (s. 4-11).

Musil, J., (1988). Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. In *Územní plánování a urbanismus*, 15 (2), s. 67-72.

- Musil, J., & Müller, J. (2006). *Vnitřní periferie v České republice, sociální soudržnost a sociální vyloučení*. CESES FSV UK. Dostupné z: https://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-s06_02.pdf
- Musil, J., & Müller, J. (2008). Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis*, 44(2), 321-348. DOI: 10.13060/00380288.2008.44.2.05
- Národní síť MAS ČR. (2011). *Strategický poziční dokument Národní sítě Místních akčních skupin České republiky pro přípravu politik rozvoje venkova v rámci programovacího období 2014-2020*. Dostupné z <https://www.spolecnacidlina.cz/file.php?nid=6571&oid=2694364>
- Najdi zemědělce. (n.d.) *O projektu*. Dostupné 11. 4. 2023 z <https://www.najdizemedelce.cz/o-projektu/>
- Nejvyšší kontrolní úřad. (2015). *Podpora venkova z evropských dotací: peníze šly i na projekty, které rozvoj nepřinesly*. Dostupné 7. 4.2023 z <https://www.nku.cz/cz/promedia/tiskove-zpravy/podpora-venkova-z-evropskych-dotaci:-penize-sly-i-na-projekty--ktere-rozvoj-nepřinesly-id5436/>
- Nejvyšší kontrolní úřad. (n.d.). *Sekce kontrolní*. Dostupné 7. 4. 2023 z <https://www.nku.cz/cz/o-nas/organizacni-struktura/sekce-kontrolni/>
- Nejvyšší kontrolní úřad. (2020). *Kontrolní závěr z kontrolní akce 19/15*. Dostupné 7. 4.2023 z <https://www.nku.cz/assets/kon-zavery/k19015.pdf>
- Nejvyšší kontrolní úřad. (2023). *Výroční zpráva o činnosti NKÚ za rok 2022* Dostupné 7. 4.2023 z <https://www.nku.cz/assets/publikace-a-dokumenty/vyrocní-zprava/vyrocní-zprava-nku-2022.pdf>
- Němcová, L. (2001). *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*. Družstevní asociace ČR.
- North, D., & Smallbone, D. (2006). Developing entrepreneurship and enterprise in Europe's peripheral rural areas: Some issues facing policy-makers, *European Planning Studies*, 14(1), 41-60.
- Ondřej, J., Dvořák, T., Polák, J., Mansella, N., Hradecká, M., Fulínová, L., Šperl, J., Hála, M., & Šuchová, M. (2022). *Zahájení podnikání (právní, ekonomické, daňové, účetní aspekty)*, 2. vydání. Wolters Kluwer.
- Orlíková, L., Kukuliač, P., & Krtička, L. (2021a). Dopravní dostupnost obcí z krajských center individuální automobilovou dopravou v roce 2020. Atlas rozvoje venkova. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
- Orlíková, L., Kukuliač, P., & Krtička, P. (2021b). Doba dojížděky na 8:00 hodin z obcí do krajských center hromadnou dopravou v roce 2020 [mapa] [online]. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>
- Our World in Data (n.d.). *The decline of transport and communication costs relative to 1930*. Dostupné 22. 7. 2022 z <https://ourworldindata.org/grapher/real-transport-and-communication-costs>

- Pavlík, A., Dvořák, P., & Slach, O., (2021). Budoucnost venkova očima samosprávy a zástupců Místních akčních skupin (MAS). In O. Slach, & J. Ženka (Eds.), *Výzvy a scénáře rozvoje venkovských oblastí* (s. 203-209). En Face.
- Pavlíková, G. (2002). Aspekty současného soukromého podnikání na venkově, In *Sborník Agrární perspektivy XI*, PEF ČZU.
- Peková, J. (2004). *Hospodaření a finance územní samosprávy*. Praha: Management Press.
- Peková, J. (2005). *Veřejné finance*. Úvod do problematiky. Praha: ASPI.
- Perlín, R. (1998). *Typologie českého venkova*. In: *Zemědělská ekonomika*, 44(8), 349-358.
- Perlín, R. (2022). Věčné téma socioekonomických dat. *Informace České geografické společnosti*, 41(2), 16-19.
- Perlín, R., Kučerová, S., & Kučera, Z. (2010). A Typology of Rural Space in Czechia according to its Potential for Development. *Geografie*, 115(2), 161-187. <https://doi.org/10.37040/geografie2010115020161>
- Piša, J., & Hruška, V. (2019). Entrepreneurial in-migration and rural development in Czechia: A challenge of integrating the local and extra-local in rural planning. *Geographia Polonica*, 92(3), 347-383. doi:10.7163/GPol.0153
- Ponti, T., Rijk, B., & Ittersum, M. K. van. (2012). The crop yield gap between organic and conventional agriculture. *Agricultural Systems*, 108, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2011.12.004>
- Portál MONITOR MF ČR. (n.d.) Dostupné z 25. 2. 2023 <https://monitor.statnipokladna.cz/>
- Porter, M. E. (1993). *Konkurenční výhoda*. Victoria Publishing.
- Pugh, R., & Dubois, A. (2021). Peripheries within economic geography: Four “problems” and the road ahead of us. *Journal of Rural Studies*, 87, 267-275. DOI:10.1016/j.jrurstud.2021.09.007
- Porta fontium. (n.d.). Dostupné 23. 5. 2021 z <https://www.portafontium.eu/?language=cs>
- Digitální archiv – Státní oblastní archiv. Dostupné 23. 5. 2021 z <https://digi.ceskearchivy.cz>
- Prokeš, A. (1923). *Krátký přehled československého zemědělství*. Ministerstvo zemědělství Československé republiky.
- Před bezem klekni. (n.d.). *O nás*. Dostupné 30. 3. 2023 z <https://www.predbezemklekni.cz/onas/>
- Punch, K. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.
- RIS. (n.d.). *Regionální a informační portál*. Provozovatel portálu: MMR ČR. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/>
- Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (1991). *Ekonomie*. Nakladatelství Svoboda.
- Schmidt, M. (1998). An integrated systemic approach to marginal regions: from definition to development policies. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majoral, R. (eds.):

Perceptions of marginality. Theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot, 45–66.

Senohrábek, J. (2012) Pokračuje vyliďňování venkova, za posledních 20 let přibylo více než 100 tisíc neobydlených domů. *Deník veřejné správy*. Dostupné 14. 4. 2023 z <https://www.denikverejnespravy.cz/clanek.asp?id=6569933>

Sobotková, L. & Sobotka, M. (2013). Dynamický model lokalizačních efekt. *Scientific Papers of the University of Pardubice – Series D, Faculty of Economics and Administration*, vol. 20, no. 29.

Sousedík, P. (2013). Co zkoumá epistemologie. *Theologica*, 3(2), 151-170. DOI:10.14712/23363398.2015.29

Spáčil, B. (1959). *Československé finanční právo*. Orbis.

Státní úřad statistický. (1927). *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921*. II. díl, 4. část. Povolání obyvatelstva.

Státní zemědělský intervenční fond. (n.d.) *Intervenční nákup obilovin*. Dostupné 11. 3. 2023 z <https://www.szif.cz/cs/intervencni-nakup-obilovin>

Surynek, A., Komárková, R., & Kašparová, E. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press.

Svobodová, H., Konečný, O., Binek, J., Chabičovská, K., Holeček, J., Galvasová, I., Věžník, A., & Hynek, A. (2011). *Synergie ve venkovském prostoru*. GaREP

Svobodová, H., & Věžník, A. (2014). *Úvod do geografie venkova*. Katedra geografie, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.

Sýkora, J. (1998). *Venkovský prostor*. ČVUT.

Šťastná, S., Kokešová, L., & Ženka, J. (2022). Specifics of industrial companies in peripheral regions – a case study of the Jeseník district. 156-163. In: XXV. *International Colloquium on Regional Sciences*. Brno: Masaryk University.

Štenclová, Š. (2005). *Obnova venkovského prostoru: sylaby přednášek kurzu Management venkova a krajiny*, Česká zemědělská univerzita v Praze.

Toušek, V. (2008). Změny ve struktuře zaměstnanosti v České republice po roce 1989. *Geographia cassoviensis*. 2 (1), s. 184-189. https://uge.share.science.upjs.sk/webshared/GCass_web_files/articles/GC-2008-2-1/Tousek.pdf

Vágner, J., Fialová, D., Anděl, J., Drahošová, A., Havrlant, J., Hynek, A., Kubeš, J., Mejsnarová, J., Novotná, M., Pecháčková, I., Ptáček, P., & Vorel, J. (2004). *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku*. Univerzita Karlova v Praze. Přírodovědecká fakulta.

Vaishar, A., & Šťastná, M. (2019). Development of the Czech Countryside After 1990: Causes and Consequences. In: Baňski, J. (eds) *Three Decades of Transformation in the East-Central European Countryside*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-21237-7_5

Vaňatová, P. (2018). Velké zemědělské podniky v Česku dominují. <https://zemedelec.cz/velke-zemedelske-podniky-v-cesku-dominuji/>

- Vavrouchová, H. (2014). *Rural renewal*. Brno: Mendel University.
- Veber, J., & Srpová, J. (2008). *Podnikání malé a střední firmy*. Grada Publishing.
- Veber, J., & Srpová, J. (2012). *Podnikání malé a střední firmy*. Grada Publishing.
- Vidovičová, L., Kafková, M. P., Hubatková, B., & Batista, L. (2018). Stárnutí na venkově – podoby aktivního stárnutí a kvalita života v rurálních oblastech. *Czech Sociological Review* 2023, 59(1): 101-106
- Vím, co jím. (n.d.). *O společnosti*. Dostupné 10. 4. 2023 z <https://www.vimcojim.cz/vimcojim/o-spolecnosti/>
- Vojtíšková, M. (2018). *Rozpočtové hospodaření pro zastupitele obcí*. Ministerstvo vnitra ČR.
- Von Meyer, H. (1997). Rural employment in OECD countries: structure and dynamics of regional labour markets. In R.D. Bollman and J.M. Bryden (eds.), *Rural Employment: An International Perspective* (s. 3-21). Wallingford, UK: CAB International.
- Voves, J. (2016). *Národní program podpory ČR v regionech*. Dostupné 8. 3. 2023 z https://www.lanskroun.eu/assets/File.ashx?id_org=7892&id_dokumenty=9096
- Wallerstein, I. M. (1974). *The Modern World-System, vol. 1: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. Academic Press, Inc.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a Way of Life. *American Journal of Sociology*, 44(1), 1–24. <http://www.jstor.org/stable/2768119>
- Woods, M. (2005). *Rural geography*. SAGE Publications.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and application. Design and methods*. Los Angeles. SAGE.
- Zákon č. 78/1952 Sb., zákon o dani z příjmů obyvatelstva. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1952-78>
- Zákon č. 79/1952 Sb., zákon o živnostenské dani. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1952-79>
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-90>
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455>
- Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252>
- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218>
- Zákon č. 51/2020 Sb., o územně správním členění státu a o změně souvisejících zákonů (zákon o územně správním členění státu). Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-51>

Zákon č. 19/2023 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon). Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2023-19>

Západočeská univerzita v Plzni. (2017). *Studijní zkušební řád Západočeské univerzity v Plzni ze dne 13. července 2017 ve znění změny č. 1 ze dne 28. června 2021*. <https://www.zcu.cz/rest/cmismis/document/workspace://SpacesStore/0f833a13-5a2b-42e1-8cbb-622c6f82998a;1.1/content?fbclid=IwAR2Bo6wTAgSVeTQH0zE2FFSnASHjoJaOb2DRBrKbHrHOqYNc8pRiSF44b4>

Ženka, J. (2022). Jak geografové přicházejí o iluze (dostupnosti regionálních ekonomických dat). *Informace České geografické společnosti*, 41(2), 11-15.

Ženka, J., & Pavlík, A. (2021). Podíl zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu ve venkovských oblastech na úrovni SO ORP v roce 2017 In: Atlas rozvoje venkova. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

Ženka, J., Slach, O., & Sopkuliak, A. (2017). Typologie českých nemetropolitních regionů z hlediska faktorů, mechanismů a aktérů regionálního rozvoje. *Geografie*, 122(3), 281-309.

Ženka, J., & Šťastná, S. (2021). Proces restrukturalizace na území Česka. In Slach, O., Ženka, J. ed. *Výzvy a scénáře rozvoje venkovských oblastí*. 1. vyd.: En Face, 120-131.

Ženka, J., Šťastná, S., & Pavlík, A. (2021) The role of manufacturing in the development of rural regions: Evidence from a highly industrialised Moravian region. *Moravian geographical report*, 29(1),39–52. DOI: 10.2478/mgr-2021-0004

Živělová, I. & Jánský, J. (2006). Problematika distribuce bioproduktů. In *Agrární perspektivy XV. – Zahraniční obchod a globalizační procesy*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická.

Přehled publikovaných prací autora

VorobljevoVá, V., & Novotná, M. (2023). Development of business activities in peripheral parts of rural areas, Western Bohemia. *European countryside*³⁷.

VorobljevoVá, V., & Novotná, M. (2021). Ekonomická aktivita obyvatel: Venkovský prostor ve 20. letech 20. století v Plzeňském a Jihočeském kraji. *Historická geografie*, 47(2), 165–203.

https://www.hiu.cas.cz/user_uploads/vydavatelstva_cinnost/periodika/historicka_geografie/hg_47_2_2021_fin_el_verze.pdf

VorobljevoVá, V., & Novotná, M. (2020). Aspects of Business Development in Rural Areas and Amenity Migration as a Potential for Economic Growth of Rural Area. *Rural Areas and Development*, 17, 43–54. <https://doi.org/10.30858/RAD/2020/17.0200>³⁸

Konference

VorobljevoVá, V. & Novotná, M. (2020, 8. září). *Analýza současného stavu ekonomické aktivity ve venkovském prostoru*. Geografie pro udržitelný rozvoj měst a regionů, Západočeská univerzita v Plzni.

VorobljevoVá, V. & Novotná, M. (2019, 24. září). *Aspects of business development in rural areas and amenity migration as a potential for economic growth of rural areas*. Konference XVII European Rural, Development Network Conference, Česká republika.

VorobljevoVá, V. & Novotná, M. (2017, 16. října). *Problémy venkova a struktura podnikání na venkově*. Venkov: životní podmínky, území a sociální nerovnosti, Sociologický ústav v Praze.

VorobljevoVá, V. & Novotná, M. (2016, 10. listopadu). *Teoretická východiska venkovského prostředí z hlediska podnikání*. Mezinárodní vědecká konference: Trendy v podnikání, Plzeň, Česká republika.

³⁷ Potvrzení o přijetí článku k publikování: Článek *Development of business activities in peripheral parts of rural areas, in Western Bohemia* byl přijat k publikování do časopisu *European Countryside Journal*, v čísle 4/2023 (v prosinci 2023).

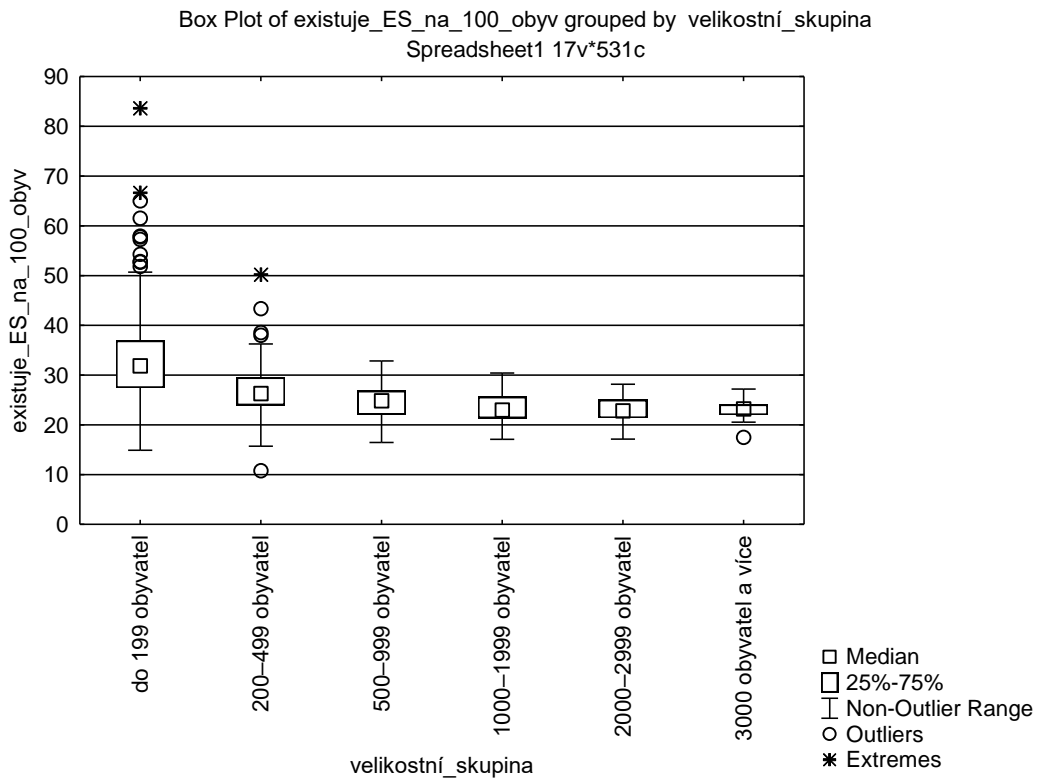
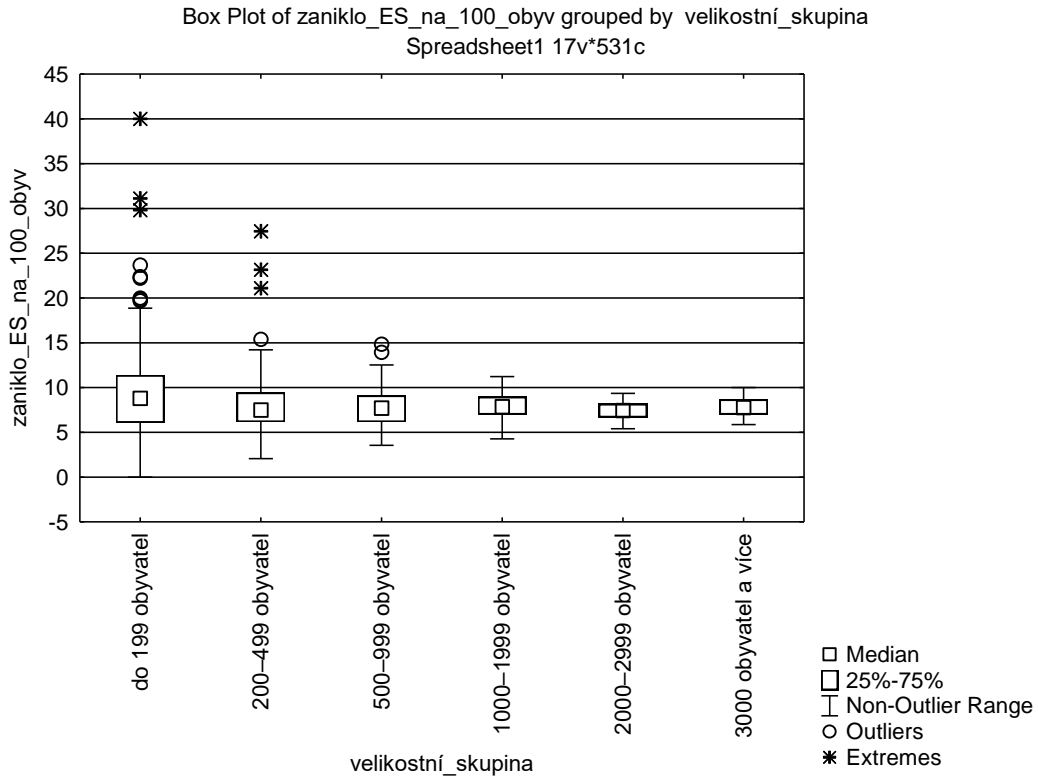
³⁸ (nefunkční DOI – uvedeno v poznámce v OBD)

Seznam příloh

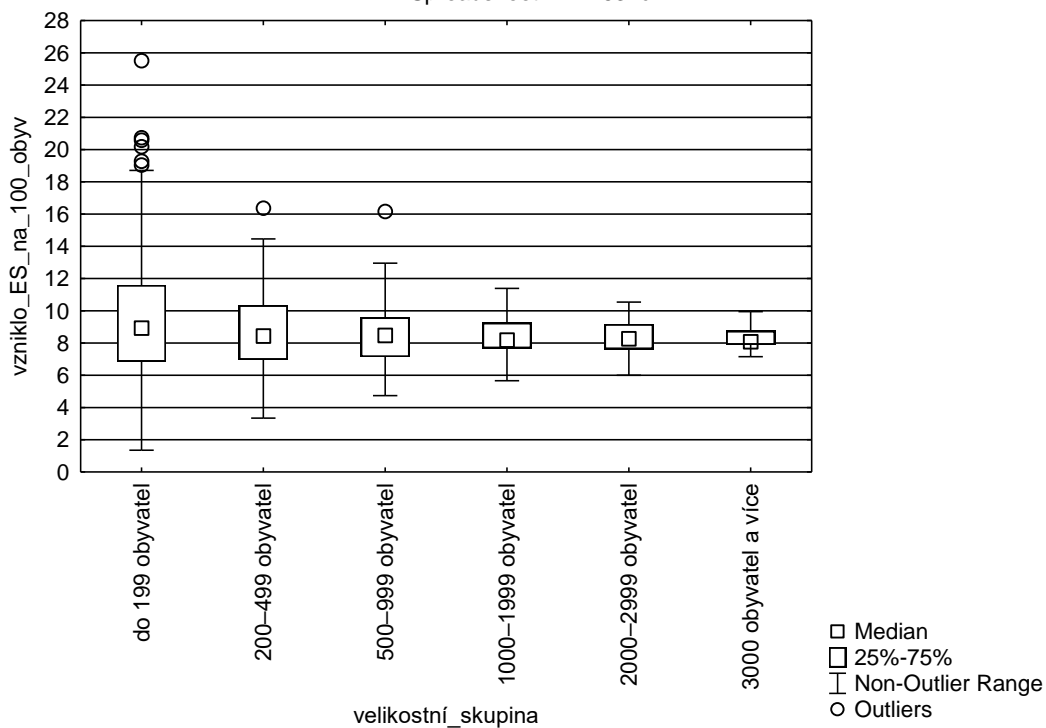
- Příloha A: Kartografické grafy (box-plot), neparametrická ANOVA
- Příloha B: Tabulka: Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)
- Příloha C: Dotazníkové šetření - Průzkum obnovy a rozvoje podnikání na venkově
- Příloha D: Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově
- Příloha E: Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem
- Příloha F: Expertní rozhovor s ředitelem Odboru kontroly zemědělství a regionálního rozvoje NKÚ

Příloha A: Kartografické grafy (box-plot), Kruskal-Wallis test

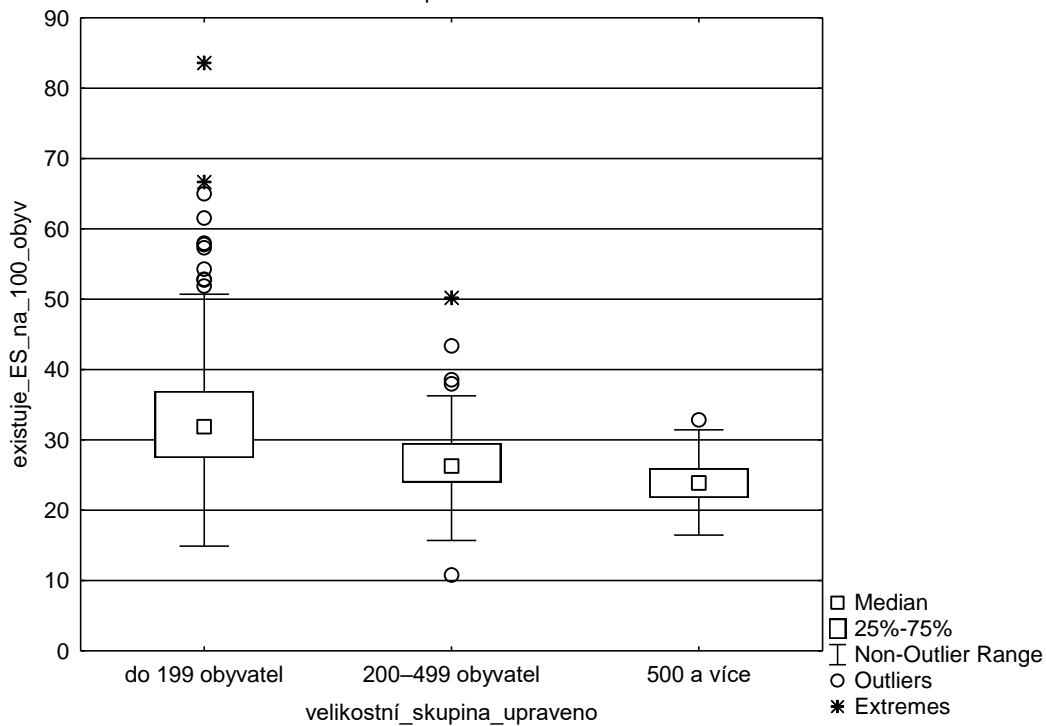
Krabicové grafy

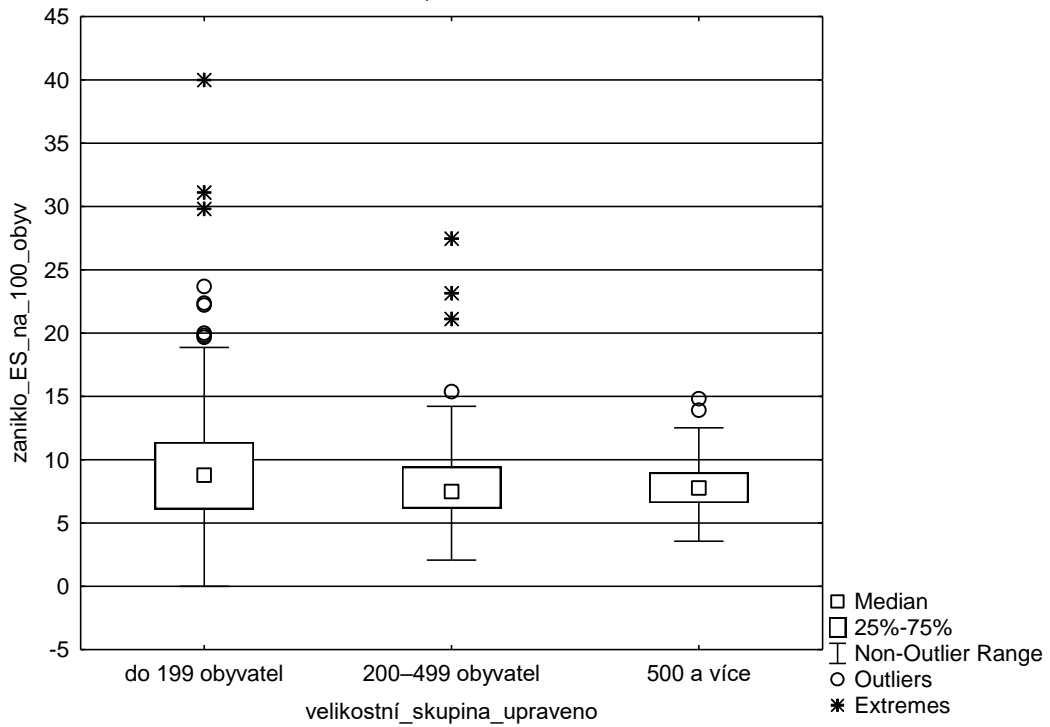
Box Plot of vzniklo_ES_na_100_obyv grouped by velikostní_skupina
Spreadsheet1 17v*531c

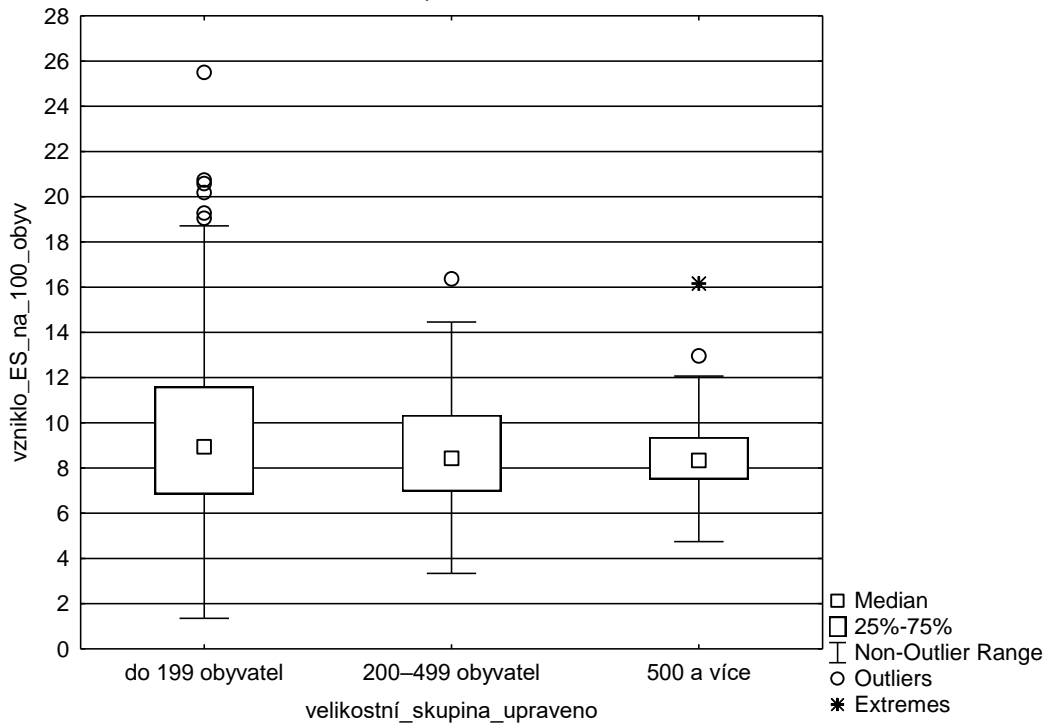
Box Plot of existuje_ES_na_100_obyv grouped by velikostní_skupina_upraveno
Spreadsheet1 17v*531c

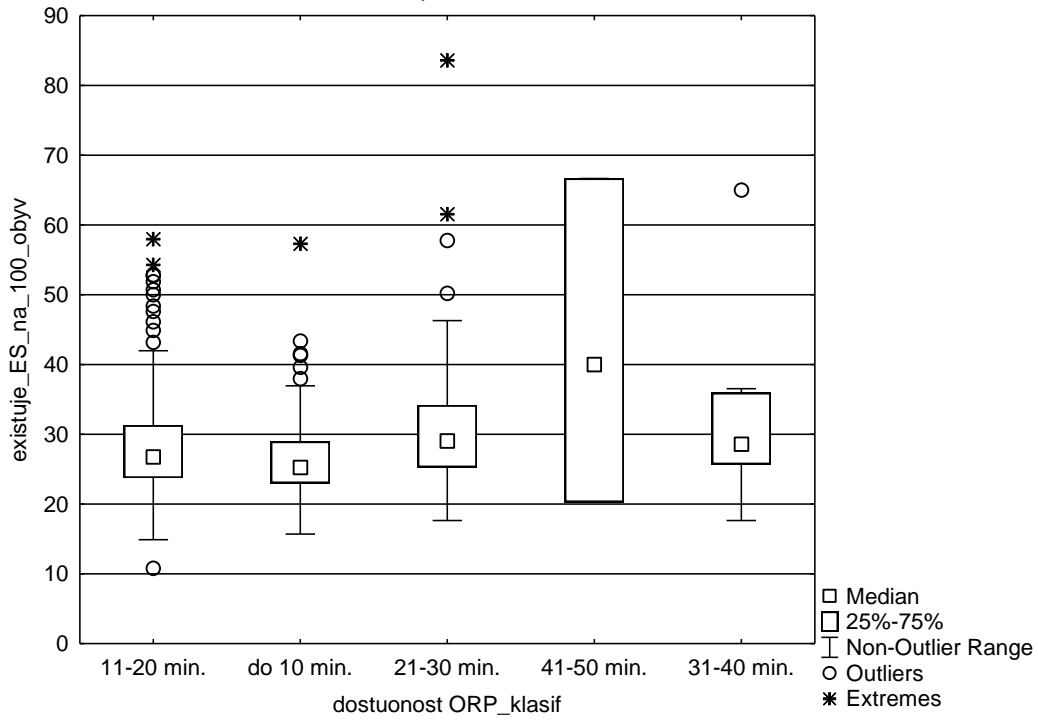
Box Plot of zaniklo_ES_na_100_obyv grouped by velikostní_skupina_upraveno
Spreadsheet1 17v*531c

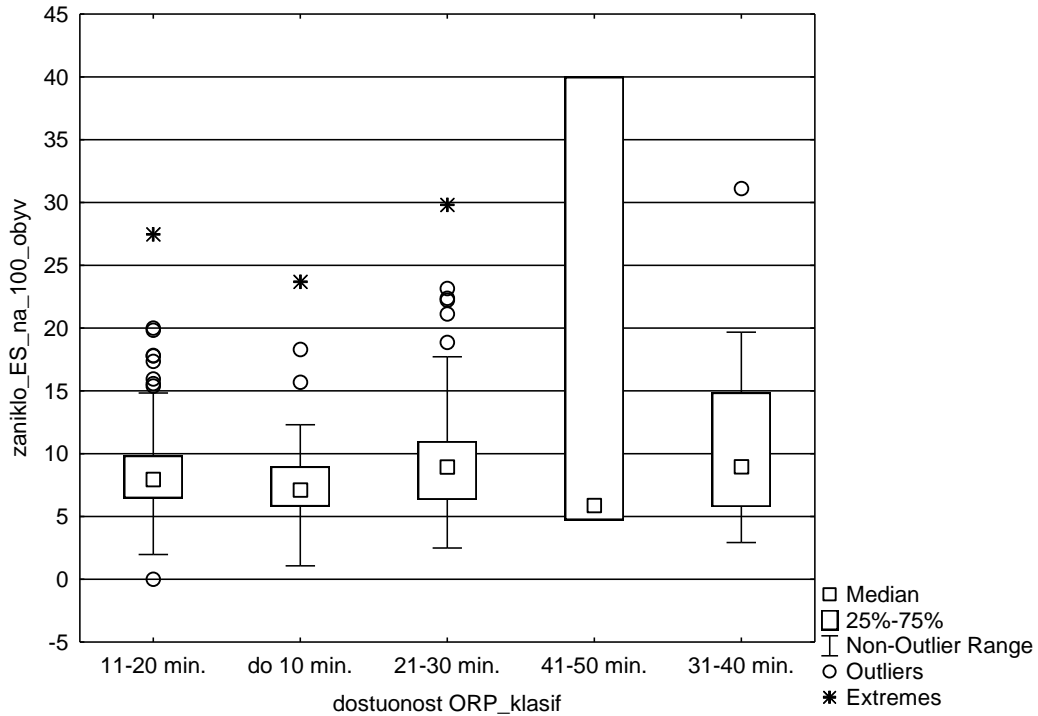
Box Plot of vzniklo_ES_na_100_obyv grouped by velikostní_skupina_upraveno
Spreadsheet1 17v*531c

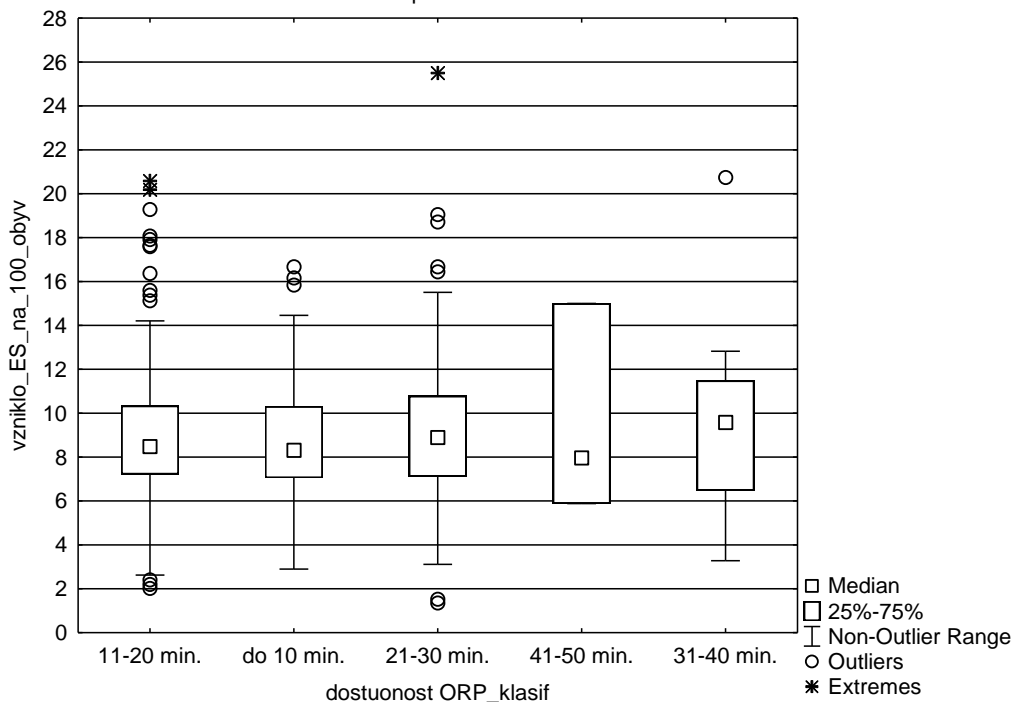
Box Plot of existuje_ES_na_100_obyv grouped by dostuonost ORP_klasif
Spreadsheet1 17v*531c

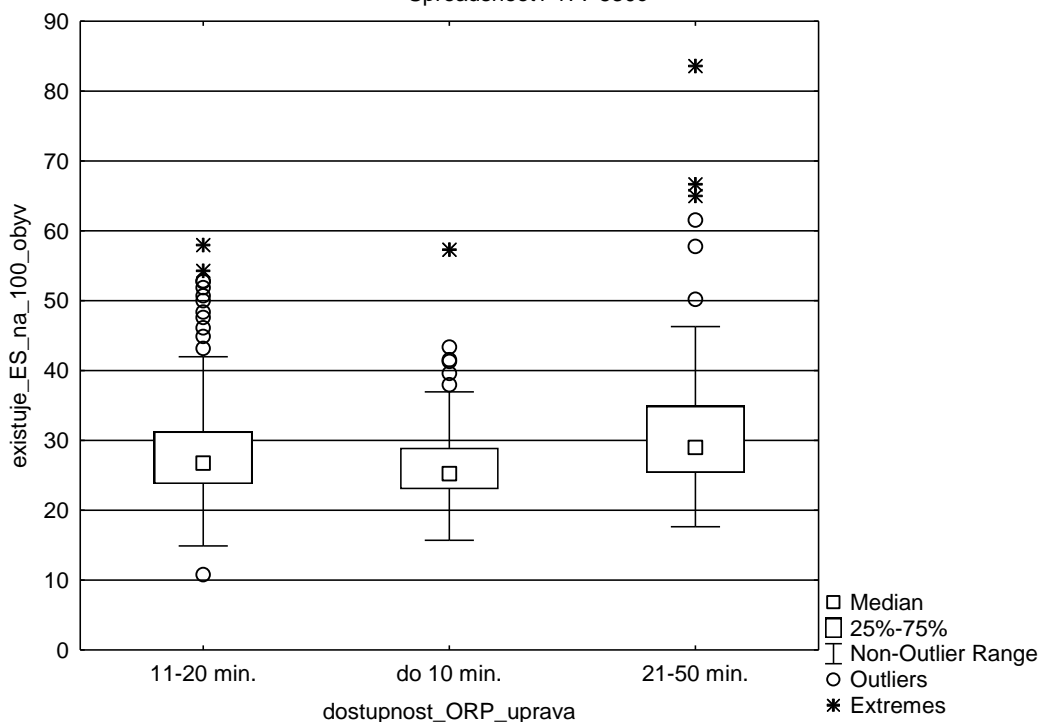
Box Plot of zaniklo_ES_na_100_obyv grouped by dostuonost ORP_klasif
Spreadsheet1 17v*531c

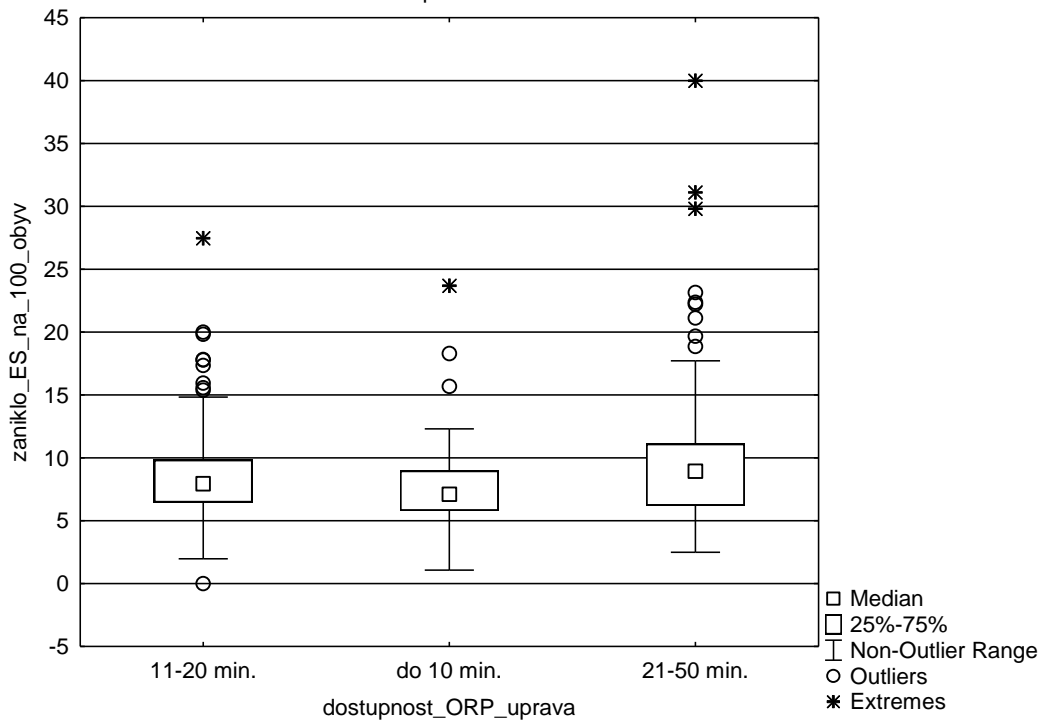
Box Plot of vzniklo_ES_na_100_obyv grouped by dostuonost ORP_klasif
 Spreadsheet1 17v*531c

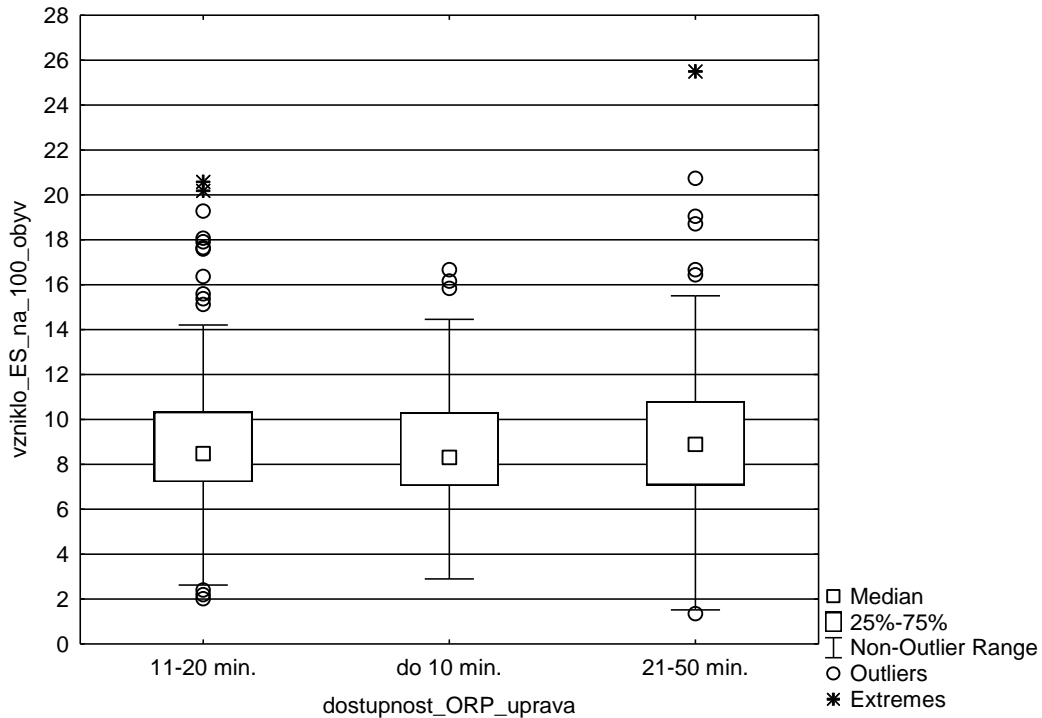
Box Plot of existuje_ES_na_100_obyv grouped by dostupnost_ORP_uprava
 Spreadsheet1 17v*530c

Box Plot of zaniklo_ES_na_100_obyv grouped by dostupnost_ORP_uprava
Spreadsheet1 17v*530c

Box Plot of vzniklo_ES_na_100_obyv grouped by dostupnost_ORP_uprava
Spreadsheet1 17v*530c

Kruskal-Wallis

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; vzniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: velikostní_skupina_upraveno Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =5,518012 p =,0634			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
vzniklo_ES_na_100_obyv					
do 199 obyvatel	101	197	56295,00	285,7614	
200–499 obyvatel	102	179	45618,50	254,8520	
500 a více	103	154	38801,50	251,9578	

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; zaniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: velikostní_skupina_upraveno Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =8,169853 p =,0168			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
zaniklo_ES_na_100_obyv					
do 199 obyvatel	101	197	57165,50	290,1802	
200–499 obyvatel	102	179	44684,50	249,6341	
500 a více	103	154	38865,00	252,3701	

		Multiple Comparisons p values (2-tailed); zaniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: velikostní_skupina_upraveno Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =8,169853 p =,0168		
Depend.:	do 199 obyvatel	200–499 obyvatel	500 a více	
zaniklo_ES_na_100_obyv	R:290,18	R:249,63	R:252,37	
do 199 obyvatel		0,031041	0,065136	
200–499 obyvatel	0,031041		1,000000	
500 a více	0,065136	1,000000		

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; existuje_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: velikostní_skupina_upraveno Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =173,1524 p =0,000			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
existuje_ES_na_100_obyv					
do 199 obyvatel	101	197	72943,00	370,2690	
200–499 obyvatel	102	179	43589,50	243,5168	
500 a více	103	154	24182,50	157,0292	

		Multiple Comparisons p values (2-tailed); existuje_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: velikostní_skupina_upraveno Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =173,1524 p =0,000		
Depend.:	do 199 obyvatel	200–499 obyvatel	500 a více	
existuje_ES_na_100_obyv	R:370,27	R:243,52	R:157,03	
do 199 obyvatel		0,000000	0,000000	
200–499 obyvatel	0,00		0,000001	
500 a více	0,00	0,000001		

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; vzniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: dostupnost_ORP_uprava Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =1,336700 p =,5126			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
vzniklo_ES_na_100_obyv					
11-20 min.	101	268	70857,50	264,3937	
do 10 min.	102	142	36449,00	256,6831	
21-50 min.	106	120	33408,50	278,4042	

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; zaniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: dostupnost_ORP_uprava Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =18,53662 p =,0001			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
zaniklo_ES_na_100_obyv					
11-20 min.	101	268	73820,50	275,4496	
do 10 min.	102	142	31277,50	220,2641	
21-50 min.	106	120	35617,00	296,8083	

		Multiple Comparisons p values (2-tailed); zaniklo_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: dostupnost_ORP_uprava Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =18,53662 p =,0001		
Depend.:	11-20 min.	do 10 min.	21-50 min.	
zaniklo_ES_na_100_obyv	R:275,45	R:220,26	R:296,81	
11-20 min.		0,001551	0,612508	
do 10 min.	0,001551		0,000167	
21-50 min.	0,612508	0,000167		

		Kruskal-Wallis ANOVA by Ranks; existuje_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: dostupnost_ORP_uprava Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =25,03072 p =,0000			
Depend.:	Code	Valid N	Sum of Ranks	Mean Rank	
existuje_ES_na_100_obyv					
11-20 min.	101	268	70495,00	263,0410	
do 10 min.	102	142	31896,50	224,6232	
21-50 min.	106	120	38323,50	319,3625	

		Multiple Comparisons p values (2-tailed); existuje_ES_na_100_obyv (Spreadsheet1) Independent (grouping) variable: dostupnost_ORP_uprava Kruskal-Wallis test: H (2, N= 530) =25,03072 p =,0000		
Depend.:	11-20 min.	do 10 min.	21-50 min.	
existuje_ES_na_100_obyv	R:263,04	R:224,62	R:319,36	
11-20 min.		0,046961	0,002439	
do 10 min.	0,046961		0,000002	
21-50 min.	0,002439	0,000002		

Zdroj: vlastní zpracování s využitím SW Statistica, 2023

Příloha B: Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)

Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)	Ekonomické subjekty 2021			Zaniklé ES 2008-2021			Podíl zaniklých ES na existujících v roce 2021		
	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %
Celkem	100	100	100	100	100	100	35,1	39,1	32,5
01 Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti [1]	7,5	3,7	10,1	11,6	4,7	17,1	54,0	48,8	55,2
02 Lesnictví a těžba dřeva	0,8	0,3	1,1	2,3	1,1	3,2	96,9	125,4	91,3
03 Rybolov a akvakultura	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	34,1	50,0	30,3
05 Těžba a úprava nerostu	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	20,7	13,6	25,0
10 Výroba potravin a nápojů	0,9	0,8	1,1	0,9	0,9	0,9	32,6	44,2	26,9
13 Výroba textilu a oděvů	1,6	1,6	1,6	1,4	1,6	1,3	32,0	38,2	27,7
15 Výroba usní a souvisejících výrobků	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	35,0	58,3	25,0
16 Zpracování dřeva, výroba dřevěných, korkových, proutěných a slaměných výrobků, kromě nábytku	1,6	1,1	2,0	2,3	1,7	2,8	51,2	62,6	47,1
17 Výroba papíru a výrobků z papíru	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	11,3	8,8	13,5
18 Tisk a rozmnožování nahraných nosičů	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	22,1	27,4	18,8
19 Výroba koksu a ropných produktů, chemie	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	34,0	44,6	28,1

Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)	Ekonomické subjekty 2021			Zaniklé ES 2008-2021			Podíl zaniklých ES na existujících v roce 2021		
	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %
24 Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárství a konstrukcí	3,7	3,3	3,9	3,2	3,2	3,2	30,6	37,8	26,6
26 strojírenství	1,1	1,0	1,1	0,9	1,0	0,8	29,1	39,1	23,4
31 Výroba nábytku	0,6	0,3	0,7	0,4	0,4	0,5	27,7	48,4	21,3
32 Ostatní zpracovatelský průmysl	0,8	0,8	0,8	0,6	0,7	0,6	28,4	33,7	24,6
33 Opravy a instalace strojů a zařízení	1,3	1,3	1,4	0,7	0,6	0,8	18,6	19,2	18,3
35 Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu [1]	0,9	0,7	1,1	0,2	0,1	0,2	6,9	6,2	7,2
36 Shromažďování, úprava a rozvod vody, Činnosti související s odpadními vodami	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	10,6	15,8	6,4
38 Shromažďování, sběr a odstraňování odpadů, úprava odpadů k dalšímu využití	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	38,3	62,1	28,0
41 Výstavba budov, stavitelství	13,5	12,6	14,1	12,9	12,9	12,8	33,5	40,2	29,5
45 Velkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidel	3,1	2,7	3,4	1,8	1,7	2,0	20,9	24,5	19,1
46 Velkoobchod, kromě motorových vozidel	15,5	18,3	13,7	21,5	25,4	18,3	48,5	54,2	43,4

Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)	Ekonomické subjekty 2021			Zaniklé ES 2008-2021			Podíl zaniklých ES na existujících v roce 2021		
	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %
49 Pozemní a potrubní doprava	3,1	2,6	3,4	2,9	2,4	3,3	32,5	35,9	30,8
53 Poštovní a kurýrní činnosti [3]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
55 Ubytování	0,9	0,7	1,0	1,1	0,9	1,3	44,4	47,9	42,7
56 Stravování a pohostinství	5,1	4,9	5,2	5,5	4,8	6,0	38,1	38,5	37,8
58 Vydavatelské činnosti	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	24,3	28,6	21,2
61 Telekomunikační činnosti, informačních technologií	1,7	1,9	1,5	0,5	0,7	0,4	11,5	14,3	9,0
64 Finanční zprostředkování, a pojišťovnictví a penzijního financování	1,4	0,7	1,8	6,9	7,7	6,2	173,2	404,0	110,9
68 Činnosti v oblasti nemovitostí	4,3	6,7	2,8	1,6	1,9	1,3	12,8	11,2	15,3
69 Právní a účetnické činnosti	3,1	3,7	2,7	2,2	2,9	1,6	24,6	30,1	19,6
71 Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy	1,9	2,4	1,6	1,1	1,4	0,8	20,0	23,2	16,7
72 Výzkum a vývoj	4,5	5,4	3,9	3,8	4,8	3,0	29,7	34,7	25,0
75 Veterinární činnosti	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	15,8	21,3	12,6
77 Činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	25,6	41,4	16,1

Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)	Ekonomické subjekty 2021			Zaniklé ES 2008-2021			Podíl zaniklých ES na existujících v roce 2021		
	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %
79 Činnosti cestovních agentur, kancelářů a jiné rezervační a související činnosti	0,4	0,4	0,3	0,2	0,3	0,2	22,8	29,9	16,8
80 Bezpečnostní a pátrací činnosti	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	31,8	46,0	23,7
81 Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny	0,5	0,5	0,5	0,7	0,8	0,6	48,7	70,9	35,5
82 Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání 84 Veřejná správa a obrana	2,3	1,3	3,0	0,5	0,5	0,5	7,2	14,7	5,1
85 Vzdělávání [1]	1,8	2,1	1,6	0,6	0,9	0,4	12,3	17,2	8,1
86 Zdravotní péče	1,0	1,7	0,5	0,9	1,6	0,4	33,5	37,0	25,5
87 Pobytové služby sociální péče [1]	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	19,5	27,9	13,2
90 Tvůrčí, umělecké a zábavní činnosti	0,5	0,4	0,5	0,1	0,2	0,1	10,4	15,6	7,1
91 Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	21,1	26,3	15,8
92 Činnosti heren, kasin a sázkových kancelářů	2,2	2,5	2,0	0,9	1,2	0,7	14,1	17,8	11,0

Ekonomické subjekty podle oboru (NACE)	Ekonomické subjekty 2021			Zaniklé ES 2008-2021			Podíl zaniklých ES na existujících v roce 2021		
	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %	celkem %	obce s více než 3000 obyvatel %	obce s obyvateli do 3000 %
94 Činnosti organizací sdružujících osoby za účelem prosazování společných zájmů	3,2	3,9	2,7	1,5	1,9	1,1	16,3	19,3	13,5
95 Opravy počítačů a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost	1,5	1,5	1,4	0,7	0,9	0,6	17,1	22,7	13,3
96 Poskytování ostatních osobních služeb	4,8	5,2	4,4	2,7	3,0	2,4	19,7	22,2	17,7
99 Činnosti exterritoriálních organizací a orgánů	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
nezjištěno	0,0	0,0	0,0	2,5	2,6	2,3	0,0	0,0	0,0

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ

PŘÍLOHA C:

Dotazník prostřednictvím online přístupu na webových stránkách *vyplnto.cz*

Dotazování bylo realizováno v období od 29. 3. 2019 do 29. 4. 2019 s a znovu otevřeno v období od 22. 4. 2020 do 22. 6. 2020.

1. Jsem:
student / člen místní samosprávy / zaměstnanec / podnikatel / důchodce / úředník /
zaměstnanec i OSVČ / státní správa
2. Kolik obyvatel má obec, ve které máte trvalé bydliště?
do 1 000 obyvatel
10 000 - 49 999 obyvatel
1 000 - 4 999 obyvatel
100 000 - 1 mil. obyvatel
50 000 - 99 999 obyvatel
více než 1 mil. obyvatel (Hlavní město Praha)
5 000 - 9 999 obyvatel
3. Myslíte si, že je v zájmu populace podpora podnikání ve venkovském prostoru?
ano / ne
4. Proč si myslíte, že je podpora podnikání ve venkovském prostoru v zájmu
populace?
5. Proč si myslíte, že není podpora podnikání ve venkovském prostoru v zájmu
populace?
6. Vyberte jednu odpověď. Stávající legislativní úprava podnikání ve venkovském
prostoru spíše:
- legislativní úpravu týkající se podnikání ve venkovském prostoru neznám a
nesleduji
- podnikání ztěžuje
- nediverzifikuje se na oblast městských aglomerací a venkovského prostoru
- podnikání podporuje
7. Čím legislativní úprava nejvíce podporuje podnikání ve venkovském prostoru?
8. Čím legislativní úprava nejvíce ztěžuje podnikání ve venkovském prostoru?
9. Co si představujete pod pojmem obnova a rozvoj venkova?
10. Co je podle Vás nejdůležitější při rozhodování o podnikání ve venkovském
prostoru?
kvalita a kvalifikace pracovní síly – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité -
velmi důležité / zcela nedůležité
kvalita životního prostředí (přírodního i sociálního) – důležité / spíše nedůležité /
trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
normalita prostředí – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité /
zcela nedůležité
podpora obce investičním záměrům – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité -
velmi důležité / zcela nedůležité

rodinné tradice – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité

servis obce v předávání informací od státních orgánů a úřadů – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité

společné zájmy obce a firem – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité

11. Do jaké míry vstupují při rozhodování o podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti:
 - dobrá poloha obce – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
 - dopravní dostupnosti – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
 - dostupnost veřejné správy – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
 - kulturní a volnočasové možnosti v místě – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
 - rozvoj cestovního ruchu ve venkovském prostoru – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
 - vzdálenost městské aglomerace – důležité / spíše nedůležité / trochu důležité - velmi důležité / zcela nedůležité
12. Vstupuje do rozhodování podnikání ve venkovském prostoru i faktor dotací?
ano, tento faktor hraje při rozhodování významnou roli / ne, tento faktor je bezvýznamný a nehraje žádnou roli
13. V jakých oblastech podle Vás hrají dotace největší roli?
14. Do jaké míry ovlivňuje směřování k podnikání ve venkovském prostoru stupeň dosaženého vzdělání:
tento faktor ovlivňuje rozhodování / tento faktor nehraje žádnou roli
15. Existují větší rizika spojená s podnikáním ve venkovském prostoru?
ano, větší rizika existují
ne, nejsou větší než při podnikání ve velkých aglomeracích
16. V čem tato rizika spočívají?
17. Uveďte, jaké výhody podle Vás přináší podnikání ve venkovském prostoru:
18. Uveďte, jaké Vás napadají slabé stránky podnikání ve venkovském prostoru:
19. Vidíte prostor k podnikání ve venkovském prostoru? Pokud ano, tak v jakých oborech, v jakých činnostech?
20. Napadají Vás nějaké podnikatelské činnosti, které mají perspektivu být přeneseny z městských aglomerací do venkovského prostoru? Pokud ano, jaké?
21. Které podnikatelské aktivity, kromě zemědělské prvovýroby, mají ambici být významným fenoménem i ve vztahu k městským aglomeracím?
22. Které obory mají perspektivu z venkovského prostoru prosadit se v mezinárodním měřítku?

23. Je způsob života v městské aglomeraci rozdílný proti životu ve venkovském prostoru?
ano / ne
24. V čem spočívá rozdílný způsob života v městské aglomeraci?
25. Proč si myslíte, že je způsob života v městské aglomeraci podobný nebo stejný jako na venkově?
26. Do jaké míry se do budoucna dají očekávat rozpory mezi populací venkovského prostoru a populací velkých aglomerací, s vlivem na podnikatelské aktivity?
rozpory se očekávat dají / žádné rozpory nelze očekávat
27. Proč myslíte, že nelze rozpory očekávat?
28. Jaké myslíte, že lze očekávat rozpory a proč?
29. Do jaké míry ovlivní zpřísnující se ekologická pravidla a ochrana životního prostředí zájem o podnikání ve venkovském prostoru?
zájem o podnikání ve venkovském prostoru to negativně neovlivní / zájem o podnikání ve venkovském prostoru to negativně ovlivní
30. Lze očekávat v důsledku dynamiky změn v industrializačních a globalizačních procesech změnu v přístupu k podnikání ve venkovském prostoru?
ano, změny lze očekávat
ne, tento přístup bude stejný

PŘÍLOHA D:

Dotazníkové šetření - Názory podnikatelů na podnikání na venkově

1. Posuďte prosím, jak důležité jsou při rozhodování týkajících se podnikání ve venkovském prostoru následující faktory:
podpora obce investičním záměrům podnikatelů: důležité / spíše důležité / spíše nedůležité / nedůležité / nelze posoudit
rodinné tradice v podnikání: důležité / spíše důležité / spíše nedůležité / nedůležité / nelze posoudit
servis obce v předávání informací od státních orgánů a úřadů: důležité / spíše důležité / spíše nedůležité / nedůležité / nelze posoudit
2. Vstupují do rozhodování týkajících se podnikání ve venkovském prostoru tyto okolnosti:
dopravní dostupnosti obce: velmi silně / spíše silně / spíše slabě / slabě / nelze posoudit
stav rozvoje cestovního ruchu ve venkovském prostoru: velmi silně / spíše silně / spíše slabě / slabě / nelze posoudit
vzdálenost velkého města: velmi silně / spíše silně / spíše slabě / slabě / nelze posoudit
3. V čem spočívají největší rizika podnikání na venkově?
4. Vidíte nějaké potenciálně ekonomicky zajímavé příležitosti (dosud nevyužité) v podnikání ve venkovském prostoru?
5. Napadají Vás nějaké podnikatelské činnosti, které mohou být reálně přeneseny z měst do venkovského prostoru? Pokud ano, jaké?
6. V jakých oblastech podle Vás hrají dotace největší roli?
7. Z jakého jste kraje?
Hlavní město Praha
Středočeský kraj
Jihočeský kraj
Plzeňský kraj
Karlovarský kraj
Ústecký kraj
Liberecký kraj
Královohradecký kraj
Pardubický kraj
Kraj Vysočina
Jihomoravský kraj
Zlínský kraj
Olomoucký kraj
Moravskoslezský kraj
Jiná odpověď
8. Kolik obyvatel má obec, ve které podnikáte?

do 1 000 obyvatel
1 000 - 4 999 obyvatel
5 000 - 9 999 obyvatel
10 000 - 49 999 obyvatel
50 000 - 99 999 obyvatel
100 000 - 1 mil. obyvatel
více než 1 mil. obyvatel

9. V jakém oboru podnikáte?

PŘÍLOHA E:

Expertní rozhovor se zemědělským podnikatelem

1) Zhodnoťte prosím, jak vidíte budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace (v rámci Průmyslu 4.0 a jeho přelivu do služeb/společnosti 4.0) a prohlubující se globalizaci v následujících letech?

Pokud budeme nahlížet na zemědělství jako na polní výrobu, tak to takový problém není. V okamžiku, kdy se na to podíváme z pohledu sadařů (jako jsme my), tak ten problém začne nastávat. Pro venkov je třeba zajistit rychlou digitální síť, aby mohla být digitalizace na venkově rozšířena. Počty operátorů strojů se limitně blíží k nule. Na venkově není nikdo, kdo by byl schopen být operátorem strojů/robotů. Naprogramování strojů, aby někam vyjeli a zpracovali zadaný úkol, nejde očekávat po agronomech. To jsou lidé, kteří se opravdu zabývají pěstováním rostlin. V tomto je spatřován největší problém. Lidé na venkově nejsou a nezaznamenávají se žádné signály, že by se lidé tady objevili, že by tu chtěli žít. Je možné si představit, že by se vše dělo z města. Přesto v případě poruchy bude muset přijet opravář strojů, který provede opravu.

Rozšíření automatizace v blízkém horizontu ani za desítky let není možné. Žádné signály k tomu nenasvědčují. Neustálý problém s internetem v případě změny počasí.

Největší problém je s prohlubující se globalizací nadnárodních společností po světě, neboť se snaží nastavit vlastní pravidla zemědělcům. Velké společnosti přímo malé farmáře drtí. Tím jde globalizace proti farmářům. Šanci na venkově mají jednotlivci, kteří mají vlastní záměr, malou farmu.

Globalizace jde proti venkovu jednoznačně. Je to trend, který „zabijí“ venkov. Automatizace, robotizace a digitalizace má minimální pokroky. Lépe soustředit činnosti do měst, kde je to levnější. Nachází se ve městech dostatečná infrastruktura, zázemí a hlavně pracovní síly.

Technologie nahrazují vykořeněný způsob života na vsi. Když tady lidé nebudou, tak se vše bude muset řešit z měst. EU podporuje SZP - ty malé zemědělce, farmáře, aby ještě zachránili to málo, co tu ještě je. Ono toho zas není málo, protože ten venkov

je pokryt celou zemědělskou půdou a všude se obhospodařuje. Oni nechtějí, aby se na té půdě jenom dělalo, ale chtějí, aby se na venkov rozvíjel a lidé na venkově také žili.

2) Vidíte perspektivu pro přesun některých oborů podnikání z měst na venkov (s ohledem na výše zmíněný pokračující technologický pokrok a dále očekávané rostoucí ceny za prostory a lidskou práci)?

Ve městě jsou lepší podmínky pro práci. Lidé mají lepší dojezdnost, k dispozici sdílené prostředky, služby a další.

Vstupem do zemědělství se Vám život mnohonásobně zlevní, tím, že si uplatníte velkou část svého rodinného a osobního života těch nákladů do podnikání. Příkladem může být odvážení balíčku do Zásilkovny. Můžete spojit cestu s nákupem potravin, tím máte cestu levnější. Uděláte vše při jednom a máte to jako náklad nikoliv jako výdaj. Ne do každých oborů to lze samozřejmě aplikovat.

Život na venkově je vždy náročnější. Dostat sem pracovní sílu je obtížné. To by tady museli bydlet. Na venkově bydlí malé procento lidí. Na venkově převážně zůstávají ti, kteří jsou ekonomicky neaktivní. Při automatizaci potřebujete neustálý dozor. Lidem tady musíte zabezpečit ubytování. My jsme na brigádníky připraveni. Místní často nemohou, tak je jediná cesta si nabrat brigádníky, ubytovat je a mít jistotu, že tu budou celý den.

3) Zhodnoťte prosím, jakým způsobem se do stávajících možností podnikání na venkově promítá současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí?

Dopravní obslužnost je naprosto „katastrofální“. Nejezdí například autobusy, které by dostaly děti do škol z Lounovic do Křížova. Dopravní infrastruktura je tady velmi dobrá. Lidé na venkově nemají však dostatek financí na dojíždění, nemají ani auta. Venkov je z tohoto pohledu dražší, neboť ve městech máte MHD s častými spoji. K tomu se venkov nikdy nepřiblíží. Když chcete žít na venkově, hledejte si práci, kterou můžete dělat z domova. Pak si můžete časový režim přizpůsobit podnikání. Na venkově by neměla MHD, ale náhradou by měla být sdílená auta. Když budete potřebovat se dostat z bodu A do bodu B, mít možnost si zavolat sdílenou službu. To by mohlo venkovu prospět a mohlo by to fungovat. Venkov vypadá hezky, když přijedete na víkend, ale když máte tady žít, tak je realita úplně jiná.

4) Zhodnoťte prosím, jak se do podnikání na venkově, promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva a jeho stárnutí.

Současná generace na venkově je taková, že starší obyvatele venkova mají jiné podmínky než mladí - to zejména v tom, že nemají hypotéky. Nejsou zatíženi úvěry a půjčkami. Lidé, kteří zůstávají na venkově jsou důchodci a matky na mateřské, jež pak odejdou s celou rodinou po mateřský do města. Odchod lidí do měst je způsoben tím, že není na venkově práce. Mohli by se stěhovat lidé na venkov, jež by se mohli pokusit rozjet podnikání na venkově, ale je to však velmi náročné. Také záleží, jak místní „přistěhovalce“ přijmou na venkově. I samotný přístup od místních má totiž vliv na rozhodnutí, zda chtějí podnikatelé se svými rodinami na venkově zůstat.

5) Jak významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v zemědělství ve srovnání se současnou situací?

Pro konkrétní záměry bude mít zemědělství obrovskou roli, neboť malé farmy mají budoucnost. Ze strany státu můžete nalézt podporu, ale tlak od velkých firem stále posiluje.

6) Jakou významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v tradičních řemeslech ve srovnání se současnou situací?

Z tradičních řemesel zůstali jen truhláři, kteří podnikají v bývalých prostorech kravínů. Truhláři co vyrobí, odvázejí z venkova do měst.

Automechanici nejsou dobrou volbou mít dílnu na venkově, neboť je to pro klienty nepraktické (nemají se, jak dostat zpět).

U ostatních řemesel záleží, jaká je nabídka a poptávka. Když nikdo nepoptává řemesla, tak řemesla budou mít menší uplatnění. Vždy platilo, že řemeslo je vázané na zemědělství.

Závěrem lze říci, že řemesla nebudou mít žádnou roli v další letech.

7) Zhodnoťte prosím, jakým způsobem ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově?

Dotace do podnikání by měly být takové, které Vám pomohou překlenout rozdíl v konkurenční výhodě jiného podniku. Vstupní dotace jsou smysluplné. Otázka nastává, zda zruší všechny dotace. Bez dotací může nastat, že nadnárodní společnosti zklidují malé soukromé podnikatele podnikající na venkově. Bez dotací by se venkov rozebral

a zůstala by jen zemědělská družstva a místní obyvatelé by neměli šanci s podnikáním v zemědělství začít. Smysl podporovat dotací je například podnikatele, který podniká a má starou plošinu opravující stromy, osvětlení. Ten by měl dostat dotaci na nákup nové elektrické plošiny. Takového podnikatele má smysl podporovat, neboť tím udrží podnikat na venkově i s jeho celou rodinou. Navíc jeho činností prospěje i samotnému venkovu. Prvovýrobci nejsou schopni utáhnou veškeré náklady na stroje. Nepodporovat jen zemědělce, ale i výrobce těch strojů a navazující průmysl.

PŘÍLOHA F:

Expertní rozhovor s ředitelem Odboru kontroly zemědělství a regionálního rozvoje NKÚ Ing. Josefem Polákem

Otázky týkající se poskytování podnikatelských dotací na českém venkově a znevýhodněných oblastech periferie

1. Jaký je, dle Vašeho názoru, přínos podnikatelských dotací pro rozvoj českého venkova? Zhodnoťte prosím podnikatelské dotace na českém venkově.

*Obecně lze říci, že dotace poskytované do venkovského prostoru mají **pozitivní efekt na rozvoj českého venkova - přispívají rozvoji venkova, venkovské krajiny a zemědělské činnosti**. Zejména přispěly ke zvýšení konkurenceschopnosti podniků, k vytváření pracovních příležitostí, i když jen omezeně, protože zájem pracovat v zemědělství je malý (využívá se levná pracovní síla ze zahraničí – Ukrajinci, Bulhaři, Rumuni apod.).*

V zemědělství je oproti letům před transformací zemědělství a před vstupem do EU zaznamenán výrazný pokles pracovních příležitostí, zejména v souvislosti s omezováním živočišné výroby a zvyšováním efektivnosti výroby. Nicméně došlo k vytváření pracovních příležitostí, a to díky rozvoji cestovního ruchu a agroturistiky. Další pracovní příležitosti poskytuje oblast skladového hospodářství, potravinářství i řemeslné výroby.

Kromě dotací poskytovaných podnikům přispívají českému venkovu a dotace poskytované přímo obcím nebo poskytované prostřednictvím místních akčních skupin. Jde o dotace, které zlepšují kvalitu života na venkově, zlepšují občanskou vybavenost a rozšiřují nabídku služeb (škola, školka, kulturní zařízení, internet, lékař v obci, kadeřnictví), budují dopravní a infrastrukturu a zlepšují vzhled obce (parky, hřiště, chodníky, veřejné osvětlení). To znamená, že ani obce, které se starají o své občany a venkovský prostor, by se bez dotací neobešly. Také se zlepšila kvalita veřejné správy, zejména došlo k elektronizaci veřejné správy a zavádění moderních komunikačních a informačních technologií.

2. Zhodnoťte prosím, jakým způsobem ovlivňují dotace stávající situaci podnikání na venkově?

Bez podpory by „podpořené“ podniky dosahovaly horších ekonomických výsledků. České zemědělství se stalo mimořádně závislé na opatřeních společné zemědělské politiky. Po vstupu do EU došlo zejména k výraznému posunu v modernizaci a technologické vybavenosti zemědělských podniků, k rozšíření šetrného a ekologického hospodaření. Pozitivní vývoj lze spatřovat i ve vztahu k životnímu prostředí (využívání obnovitelných zdrojů, kotlíkové dotace apod.), v podobě hospodářských zvířat a ve zvýšení kvality potravin. Rovněž se zlepšila ekonomická situace zemědělských podniků v méně příznivých oblastech (horský, podhorských), které jsou dotačně zvýhodněny.

*Fondy EU přispěly ke zkvalitnění podnikatelského prostředí v ČR, vzniku nových podniků a jejich rozvoji. **Významná je podpora malých a středních podniků, i když NKÚ***

spatřuje tuto podporu za stále nedostačující. Jak vyplývá např. z KA 21/33 Peněžní prostředky státu a Evropské unie vynakládané v resortu Ministerstva zemědělství na podporu zpracování zemědělských produktů, MZe dává více dotačních možností velkým podnikům před mikropodniky a malými a středními podniky v oblasti potravinářství, pro velké podniky připravilo více dotačních programů a jednodušší dotační podmínky. V případě úspěšného podnikatele, který je navíc schopen čerpat dotace, je možné pozorovat, že v jeho podnikání dotace výrazně pomáhají. Zvyšuje se konkurenceschopnost a efektivnost jeho produkce.

Na druhé straně dotace mimo pozitivních přínosů na ekonomický růst a hospodářskou politiku přináší i velké plýtvání, neefektivnost a neúčelnost vynakládaných prostředků (ne vždy jsou projekty motivovány potřebou, ale spíše jsou podmíněny dotační příležitost), korupci a pokřivení ekonomiky.

Stále více a více podnikatelů při svých projektových záměrech nepřemýšlí, jak uspět na konkurenčním trhu, ale jak získat dotaci (zejména z fondů EU). U některých projektů, zejména v cestovním ruchu, bylo patrně získání evropské dotace klíčovým motivem podnikání.

Příklad z praxe o špatně nastavených pravidel financování projektů mající vliv na podporu podnikání

KA 14/26 Peněžní prostředky vynakládané na projekty Programu rozvoje venkova

„Nejvyšší kontrolní úřad prověřil hospodaření s penězi určenými na rozvoj venkova, zaměřil se také na plnění cílů a udržitelnost projektů v této oblasti. Kontroloval prostředky rozdělované Ministerstvem zemědělství (MZe) v rámci Programu rozvoje venkova v letech 2010 až 2013. Kontroloři prověřili 120 projektů, které získaly dotace v celkové výši přesahující 375 milionů korun.

Program rozvoje venkova má přispět například k modernizaci zemědělských podniků, podpoře podnikání, rozvoji cestovního ruchu nebo rozvoji a obnově vesnic. Podle kontrolorů ale špatně nastavená pravidla MZe umožnila financovat i projekty, které k těmto účelům nesloužily. Kontroloři například prověřili 36 dotovaných kotelen na biomasu a zjistili, že 20 z nich bylo umístěno v rodinných domech, přestože dotace měly sloužit k podpoře podnikání.“ (NKÚ, 2015)

3. Dle Vašeho názoru, pro jaká podnikání a v kterých sférách ekonomických činností jsou dotace nejdůležitější?

Z mého pohledu jsou dotace velmi důležité v zemědělství (modernizace zemědělství, nové specializace a technologie) a zejména z důvodu, že zemědělci jsou zavázáni dodržovat standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy (ochrana půdy, vody, krajiny, rostlin a zvířat). Dále jsou neméně důležité dotace do lesnictví, zejména v době, kdy lesy potřebují obnovu po kůrovcové kalamitě a suchu.

Rovněž jsou velmi důležité dotace do nezemědělského podnikání na venkově (zpracování regionálních produktů, dřevovýroba, truhlářství, kovovýroba apod.) a zlepšení služeb na venkově (udržení obchodu, kultury, dětské skupiny apod.).

Pro rozvoj pracovních míst na venkově a zabezpečení diverzifikace podnikatelských příležitostí na venkově je potřeba přitáhnout malé mikropodniky, malé a střední podniky, které mohou přinést pracovní příležitosti, tím pomoci udržitelnosti rozvoje samotného venkova. Z tohoto pohledu dotace přispívají ke zpracování a rozvoji místní produkce (dřevovýroba, truhlářství, kovovýroba).

4. Které z těch dotací budou nejefektivnější k dosažení požadovaného cíle z pohledu NKÚ? Jsou dotace správně nastaveny?

Obecně z pohledu úředníka NKÚ se dohlíží na účelnost, efektivnost a hospodárnost poskytování dotací, tak by se měly upřednostňovat takové dotace, které budou mít maximální přínos pro stát.

O problematice hospodaření s veřejnými prostředky v České republice hovoří prezident NKÚ Miloslav Kala ve Výroční zprávě o činnosti NKÚ za rok 2022, ve které uvedl, že cit.: „**Z řady oblastí, v nichž je podle našich kontrol možné ušetřit významné veřejné prostředky, chci poukázat především na zbytněly dotační systém. Skutečný smysl dotací nahradil formalismus, čerpání je nadřazeno smysluplnosti a potenciálním přínosům dotací.** Systém stovek dotačních titulů, v jejichž rámci se rozdělují stovky miliard korun, se stal neřiditelným. Jeho samotná obsluha vyžaduje významné finanční prostředky a personální zajištění. Nikdo se nezabývá administrativními a distribučními náklady, a to ani na straně státu, ani na straně žadatelů o dotace. Myšlenka, že by bylo možné v zavedeném systému snížit počet státních úředníků, je zcela nerealizovatelná.

Ukazuje se, že je nezbytné přehodnotit, kterými z dotovaných oblastí stát naplňuje své klíčové role a zda dotační politiky skutečně přinášejí proklamované výsledky i jinde než na papíře. **Veřejné zdroje budou vždy vzácné a země, která je dokáže smysluplně alokovat a koncentrovat je do oblastí strategického významu, má šanci získat konkurenční výhodu.** Konečně i NERV poukázala ve své studii k vyhodnocování dopadů regulace na velmi nízkou úroveň materiálů, které hodnotí dopady jednotlivých politik a které vláda následně (pouze) bere na vědomí.

Samostatnou kapitolou jsou případy, kdy stát jednal v rozporu s vlastními prioritami a cíli – a to i v tak klíčových oblastech, jako jsou zemědělství nebo životní prostředí.“ (NKÚ, 2023)

Každé ministerstvo vytváří svou strukturu, aby mohlo poskytovat finanční prostředky. Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR má státní příspěvkovou organizaci CzechInvest. Ministerstvo životního prostředí je správcem účelového fondu Státního fondu životního prostředí. V působnosti Ministerstva zemědělství ČR je státní instituce Státní zemědělský intervenční fond, která zprostředkovává finanční podporu z EU. Dále Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, který je právnickou osobou a od roku 2000 se organizačně oddělil od Ministerstva zemědělství ČR. V působnosti Ministerstva

pro místní rozvoj ČR je Státní fond podpory investic, který je státním fondem podporující rozvoj regionů z prostředků SR a fondů EU, v resortu MMR dále působí i Centrum pro regionální rozvoj jako zprostředkující subjekt pro implementaci IROP. Dále Státní fond dopravní infrastruktury, který je právnickou osobou a v působnosti Ministerstva dopravy ČR. Optimalizace a zjednodušení této struktury by mohlo přinést úspory v transakčních nákladech dotačních titulů.

5. Myslíte si, že dotace do zemědělské výroby a ochrany životního prostředí pomáhají zkvalitnit ekologickou úroveň českého venkova?

Jednoznačně. Díky dotacím v rámci SZP a OP ŽP se výrazně zlepšila ochrana zemědělské i lesní půdy, ochrana životního prostředí, zvýšila se biodiverzita, a významně se zvětšila výměra ekologického zemědělství, což je mimochodem zajímavý údaj, jaký podíl ekologického zemědělství je oproti předchozím letům. Na tomto zlepšení mají velký podíl nárokové dotace, které zemědělci a lesníci pobírají při splnění závazných podmínek na hospodaření.

Obce díky dotacím mohly investovat do odpadového hospodářství, do budování kanalizačních sítí a čističek odpadních vod, do vodohospodářské infrastruktury. Parametrem závazným pro ČR byl připojit určitý počet lidí na kanalizaci ve stanoveném období, vytvořil se tlak na budování infrastruktury vodovodů a kanalizací.

Dotace do zvýšení energetické efektivity – kotlíkové dotace, soláry, tepelná čerpadla a zateplování pomáhají v redukci lokálních zdrojů znečištění na vesnicích. Energetická krize a zhoršení celkové ekonomické situace ovšem může negativně tyto pozitivní trendy ovlivnit.

6. Můžete prosím zhodnotit reálnou dostupnost dotací pro venkovské podnikatele na české periferii?

Počet dotačních titulů a dostupnost dotací se jednoznačně zvýšily. Samozřejmě závisí, o jakém sektoru budeme hovořit, protože některé sektory, které byly dříve více podporovány, nyní už takovou podporu mít nemusí a naopak.

Dotace jsou dostupné i pro venkovské podnikatele na české periferii, tyto menší regionální podnikatelé jsou velmi často dotačně zvýhodněni, např. při výběru žádosti o dotaci/projektů, ať už pro své umístění, svou velikost, obor podnikání. Jsou zvýhodněny bodově, ale i finančně vyšší mírou dotace (nižší spoluúčast). Získání dotací bývá (časem se zlepšuje) podmíněno administrativní zátěží, která žadatele odrazuje. Možným řešením jsou dotace poskytované přes místní akční skupiny, které v regionu velmi pomáhají se získáním dotací.

V případě podnikatele, který absolvoval specializační výuku a je schopen své know-how uplatnit na venkově, může dostat dotaci na vybudování startupu za předpokladu dobrého internetového připojení. Naopak podnikatel, který celý život pracoval v místní traktorové stanici a jeho podnikatelské možnosti jsou omezené, nebude mít srovnatelnou pozici z výše uvedeným podnikatelem. Obecně se v systému snaží veřejná správa uplatnit

přístup, čím více znevýhodněný region/oblast, tím vyšší míra spolufinancování z veřejných zdrojů. Záleží, s jakým know-how podnikatel disponuje.

Bez absorpční kapacity to však není možné, neboť bez dotační podpory či bez zvýšení konkurenceschopného území se těžko udrží/přilákají lidé. Pokud se periferie nechají na pospas bez dotační podpory, vzniká riziko vzniku sociálně vyloučených lokalit a může se stát, že to celou společnost rozkolísá a to z pohledu celé společnosti stát nechce dopustit.

Problémem může být také, že máme enormní počet obcí, tím se snižuje efektivita správy území a poskytování podpor. Nevýhodou může být územní uspořádání v ČR, kdy došlo ke změně z okresního na krajské uspořádání, tím je ztracen komunikační kanál s obcemi. Za pomoci místních akčních skupin (dále „MAS“), které koncentrují mnoho vesnic do určitého jádra a snaží se nahrazovat chybějící komunikaci na větší území. Dále MASky zprostředkovávají přenos know-how do toho území (například i jaké dotace jsou k dispozici). Pro vyhledávání dotací také slouží různé další informační kanály např. regionální informační systém RIS.

7. Domníváte se, že je vhodné pomocí dotací dlouhodobě udržovat podnikání na venkově za účelem udržení dostupnosti základních služeb?

Ano, zejména pokud se týká zajištění základních služeb a potřeb na venkově, jako je dopravní dostupnost, školka, obchod. Otázkou zůstává jestli je to role státního rozpočtu a nebo spíše podpor z rozpočtů krajů a obcí. Zde je prostor pro revizi systému dotací.

Nabízí se otázka, zda je pomoc v roli státního rozpočtu, krajských rozpočtů či obcí. Odkud by měla podpora vzejít, aby byla dobře zacílena? Velké infrastrukturní projekty není schopna obec zafinancovat. Dále se zamyslet, o jakou typologii základních služeb se jedná. Pokud se jedná o dopravní obslužnost, zajišťuje ji kraj. Obec si může zařídit autobus, který bude jezdit 2x nebo 3x denně za prací/školou pro obyvatele.

Základní služby jsou třeba udržet na venkově, neboť bez základních potřeb venkov nebude obyvatelný. Je třeba si definovat rozsah základních služeb a rozsah služeb, které se budou podporovat a spočítat si, co si může stát dovolit.

8. Můžete znázornit na příkladech konkrétních KA NKÚ současné negativní skutečnosti, které omezují (brzdí) rozvoj venkova, případně rozvoj podnikatelských aktivit na venkově.

KA 21/33 Peněžní prostředky státu a Evropské unie vynakládané v resortu Ministerstva zemědělství na podporu zpracování zemědělských produktů

- znevýhodnění mikropodniků, malých a středních podniků na úkor velkých podniků v oblasti potravinářství (zpracování zemědělských produktů a potravin) - méně dotačních příležitostí pro ně, složitější podmínky pro získání dotací.

KA 18/08 Peněžní prostředky vynakládané na podpory v sektoru živočišné výroby

– dotace producentům a zpracovatelům mléka poskytovalo MZe ziskovým mlékárnám místo, aby podpořilo zemědělce - producenty, které mléko vyrábí.

KA 19/05 Podpora rozvoje vysokorychlostního přístupu k internetu poskytovaná z operačního programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost

Cit.: „Cílem podpory bylo dosáhnout míry pokrytí domácností vysokorychlostním internetem ve výši 77 % v roce 2023. Tento cíl však byl splněn již v roce 2017 investicemi podnikatelů v elektronických komunikacích bez jakékoliv státní podpory. MPO z původně určených 13,8 mld. Kč v rámci programu Vysokorychlostní internet za téměř pět let žádnou dotaci neposkytlo a polovina prostředků byla přesunuta do jiných operačních programů. Důvodem byly nedostatečná příprava programu a chybné počáteční nastavení podpory.“ (NKÚ, 2020)

Mimo KA – omezené dotační možnosti na budování a opravy místních komunikací (z evropských dotací pro rozvoj venkova (PRV) není od roku 2014 možné).

Otázky týkající se různých faktorů/změn, který ovlivňují podnikání na venkově

1. Zhodnoťte prosím, jak vidíte budoucnost ekonomických subjektů podnikajících na venkově s ohledem na očekávané rozšíření automatizace, robotizace a digitalizace (v rámci Průmyslu 4.0 a jeho přelivu do služeb/společnosti 4.0) v následujících letech?

Digitalizace může přinést diverzifikaci podnikatelských příležitostí. V oblasti zemědělství jednoznačně zvýšení efektivity činností – precizní zemědělství a automatizace výrobních postupů, technologie pro zavlažování - snížení náročnosti na fyzickou práci.

Ovšem všechno bude ovlivněno dostupnými prostředky do investic a schopností podnikatelů implementovat všechny technologické novinky do výrobních postupů

2. Vidíte perspektivu pro přesun některých oborů podnikání z měst na venkov (s ohledem na výše zmíněný pokračující technologický pokrok a dále na očekávané rostoucí ceny za prostory a lidskou práci)?

Za předpokladu zajištění vysokorychlostního připojení k internetu, rozhodně přesun služeb s využíváním moderních technologií což by přineslo změnu struktury podnikatelských aktivit na venkově. Nezbytným předpokladem je ovšem dostatek pracovních sil schopných s těmito technologiemi pracovat.

3. Zhodnoťte prosím, jakým způsobem se do stávajících možností podnikání na venkově promítá současný stav dopravní infrastruktury na venkově a dopravní dostupnosti venkovských obcí?

Dobrá dopravní infrastruktura a dostupnost venkova z městských aglomerací je zásadní pro život na venkově a možnost podnikání. Tento stav se zlepšuje, ale stále je jedním z významných aspektů při rozhodování občanů a podnikatelů, zda se na venkově usídlit, především v regionu, kde nejsou dobré pracovní příležitosti a hůře dostupné školství a zdravotnictví. Regiony s nedobudovanou sítí silniční resp. železniční infrastruktury se potýkají s významnějšími problémy.

Dobrá dopravní dostupnost ovlivňuje, jak schopnost venkova, aby tam zůstávali lidé, tak schopnost podnikatelů realizovat své podnikatelské aktivity např. distribuovat produkty na to správné místo. Stávající možnosti podnikání na venkově jsou zásadně ovlivněny kvalitou dopravní infrastruktury a oblasti které nemají dobrou dopravní infrastrukturu, jsou z pohledu rozvoje podnikání na venkově na tom nejhůře.

4. Zhodnoťte prosím, jak se do podnikání na venkově, promítá a bude promítat změna věkové struktury obyvatelstva a jeho stárnutí.

Stárnutí a nevhodná věková struktura je významnou příčinou nízké konkurenceschopnosti v zemědělské a lesnické výrobě. Jde o značný odliv pracovních sil mimo sektor. V porovnání s ostatními sektory národního hospodářství vykazuje zemědělství zhoršující se trend nevhodné věkové struktury. Důvodem nedostatečné generační obměny a bariér vstupu mladých pracovníků do sektoru zemědělství je zejména nízká atraktivnost práce v zemědělství daná mj. nízkými platy, fyzickou náročností, sezónností prací a nestabilitou dlouhodobé práce.

5. Jakou významnou roli bude hrát v dalších letech v rozvoji venkova podnikání v zemědělství, lesnictví a v tradičních řemeslech ve srovnání se současnou situací?

Bude hrát roli v udržení občanů na venkově především z důvodu pracovních příležitostí, zachování tradic na venkově, ale i k udržení krajiny v souladu s ochranou přírody a zemědělské půdy.

6. V jakých podnikatelských odvětvích na venkově se nejvíce promítá implementace moderních technologií (například vysokorychlostní internet)?

Vznik firem, které nevyužívají klasické výrobní zdroje (půda apod) a zaměřují se na poskytování služeb.

Moderní technologie obecně přinášejí zvýšení efektivity produkce, tím se zvyšuje konkurenceschopnost podnikatelů, příjmy, což působí pozitivně pro rozvoj venkova.

Moderní technologie se uplatňují také v zemědělské výrobě, velmi aktuální je tzv. precizní zemědělství. Jde o vysokou specializaci strojů v rostlinné výrobě (přípravě půdy a pěstování rostlin), dále v oblasti skladování a zpracování zemědělských produktů, výrobě potravin a krmiv.

Rovněž v oblasti těžby dřeva a zpracování dřeva se využívají čím dál více moderní technologie.